

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

Dr. MELICH JÁNOS

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1918. évi folyam * III—IV. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1918.

TARTALOM.

	Lap
A Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. Széchényi-Könyvtára az 1917. évben ...	129
Dr. Gulyás Pál. Schneller István könyvtári szakrendszere ...	145
Dr. Baros Gyula. Arany, Petőfi és a ponyvairodalom ...	154
Vidéki könyvtáraink 1916-ban ...	182
Tárca. A M. N. Múzeum Orsz. Széchényi-Könyvtára az 1917. év IV. negyedében	200
A M. N. Múzeum Orsz. Széchényi-Könyvtára az 1918. év I. negyedében...	204
Szakirodalom. ECKHARDT SÁNDOR: Az aradi közművelődési palota francia könyvei. <i>Ism.</i> Σ. — KŐHALMI BÉLA: Könyvek könyve. <i>Ism.</i> <i>Bibliofil.</i> —	
BARCZA IMRE: A középeurópai vámunió kérdésének irodalma. <i>Ism.</i> —sp—	
MIKLÓS E.: De Hongaarsche bijbeln in Nederland. <i>Ism.</i> G—1....	208
Külföldi folyóiratok szemléje. Zeitschrift für Bücherfreunde. Uj folyam.	
VII. évf. 1—6. — Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXXIV. évf. 1—2. sz.	211
Vegyes közlemények. Kitüntetések. — Kinevezések. — Halálozások. —	
Helyreigazítás a Régi Magyar Könyvtárhoz. (K. Gy.) — Még egy szó a magyar közművelődési könyvtárakról. (Dr. GULYÁS PÁL) ...	216
Név- és tárgymutató ...	223
Tartalom ...	255

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI- KÖNYVTÁRA AZ 1917. ÉVBEN.

Az 1917-ik évben az Orsz. SZÉCHÉNYI-Könyvtár a fennálló rendkívül nehéz körülmények között, melyek az alkalmazottak munkaképességének fokozására előnyösen nem hatottak, igyekezett a színvonalat megtartani, a gyakori megbetegedések ellenére a használati időt változatlanul fentartani, ami a munkaképességet a legmagasabb mértékben igénybe vette. A könyvtár használata nem maradt a tavalyi mögött, sőt egyik-másik osztályát illetőleg nagyban fokozódott.

A gyarapodás tervszerű kiegészítésekkel nagymérvű volt. Különös figyelmet fordított a könyvtár kivált a háborús gyűjtemény gazdagítására, melynek darabszáma az év végén a 125.000-et meghaladta. Megkezdődött a minket közvetlenül érdeklő ausztriai, horvátországi és szomszédos országbeli hirlapok és folyóiratok rendszeres gyűjtése.

A nagymérvű gyarapodás az évek hosszú sora óta fenyegető mértékben mutatkozó helyhiányt a legnagyobbra fokozta, úgy, hogy ha rövid idő alatt e bajon alapos segítség be nem következik, a könyvtár kezelhetetlen túltömöttsége miatt csőd előtt áll; részben könyvtáron kívüli, részben a szomszéd utcákban bérelt helyiségekbe jut. Az egyes könyvtári szakok, polcok hiányában szétdarabolva, pótállványokra, szekrények tetejére, padlóra és a galériák járdáira helyeztetnek el. E példátlanul álló zsufolás következtében a kiszolgálást csak egy-két tájékozott szolga teljesítheti. Ez az állapot tehát eljutott azon lehetőség határáig, hogy az ország első közkönyvtárát — az olvasók és kutatók kizárásával ideiglenesen meg kell fosztani nyilvános jellegétől.

Mélyen gyászolja a könyvtár br. SZALAY Imrét, a Magyar Nemzeti Múzeum nyugalmazott igazgatóját, ki az intézet vezető-

sében a könyvtár érdekeire mindig különös figyelmet fordított és kinek igazgatása alatt a könyvtár hihetetlen mértékben gazdagodott.

Utóda dr. FEJÉRPATAKY László udv. tan., aki a SZÉCHÉNYI-Könyvtár éléről került b. SZALAY öfökébe, ez év derekán érte meg születésének hatvanadik és történetírói működésének negyvenedik fordulóját. A Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselői karának meleg és valóban szívből fakadó üdvözlésében — melyen dr. HORVÁTH Géza udv. tan., múzeumi osztályigazgató volt az őszinte jókívánságok tolmácsa — a könyvtár tisztviselői szeretett vezetőjüket is ünnepelték. Volt egyetemi tanítványainak nagyszámú és érdemes gyülekezetében is — mely ugyancsak a múzeum igazgatói tanácstermében sereglett a jó és bölcs mester köré — számosan voltak a könyvtár egykori és mai munkaerői közül, akik az ünnepeltnek ez alkalommal átnyújtott szép és gazdag tartalmú emlékkönyv szellemi érdekeinek öregbítésében szintén megfelelő részt kértek, hogy ily módon is tanúságot tegyenek a kiváló oktatótól nyert útmutatások tudományos eredményeiről. Intézetünk nagyérdemű vezetője bizonyára jóleső emlékei közé fogja sorolni munkatársai szeretetének és ragaszkodásának ez ünnepi alkalommal kifejezésre jutott igaz megnyilatkozását.

A személyi változások során felemlítendő, hogy dr. HARASZTI Emil egyetemi magántanár, községi főreáliskolai rendes tanár a Magyar Nemzeti Múzeum megkeresésére a székesfővárostól az 1917/18. tanév tartamára szabadságot nyert, hogy a könyvtárban egy a Magyar Nemzeti Múzeumban létesítendő zenei gyűjtemény szervezésének előmunkálataival foglalkozzék.

Dr. ZSINKA Ferenc fizetéstelen segédőr a Vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr engedélyével és támogatásával török történelmi tanulmányai folytatására szeptember havában egy évi tartamra a konstantinápolyi magyar Történeti Intézetbe távozott.

A könyvtár folyóirata, a *Magyar Könyvszemle* korlátolt ivszámában, kettős füzetekben pontosan megjelent. Napvilágot látott a könyvtár leíró katalogusaiból a IV. kötet, mely dr. GULYÁS Pál feldolgozásában a magyar szépirodalomnak idegen nyelvekre lefordított termékeiről számol be.

Az elintézett hivatalos ügyek száma 500 volt (1916-ban 432, 1915-ben 392), a nyilvános olvasóterem látogatására jogosító jegy kiadatott 1600 db (1916-ban 1920, 1915-ben 2221).

A könyvtár osztályainak évi gyarapodása — beleértve a háborús gyűjtemény aprónyomtatványait és a hírlapszámokat, továbbá a Folklore-gyűjtés adalékait 186.423 db, (1916-ban 181.763 db, 1915-ben 205.256 db).

Vásárlási célokra 33.082.60 koronát, 15.884.41 német márkát, 5148.10 frankot, 178.15 hollandi forintot, 21 svéd koronát és 20 shillinget fordítottunk (és a Folklore Fellows 24.000 koronát).

Ez év folyamán a könyvtár helyiségeiben 15.127 látogató fordult meg (1916-ban 18.944) s 102.409 darabot (1916-ban 73.494) használt.

A látogatók közt 2836 (1916-ban 1814) kölcsönző 9820 (1916-ban 4206) darabot vett kölcsön.

I. *Nyomtatványi osztály.* A nyomtatványi osztály anyaga az elmúlt évben kötelespéldányokban 6834 db nyomtatvánnyal, ajándék útján 1056 db, vétel útján 2317 db, áttétel útján 41 db, hivatalos kiadvány 1 db, összesen 10.249 db, (1916-ban 8626 db, 1915-ben 12.656 db) nyomtatvánnyal gyarapodott. Ehhez a könyvtárilag már nagyrészt feldolgozott gyarapodáshoz járul még 19.332 (1916-ban 20.429) db nyomdai kötelespéldányként beküldött aprónyomtatvány, mely anyag természete szerint csoportosítva és évnegyedes csomagokban elrakva a következő módon oszlik meg:

1. Alapszabály	---	---	---	---	---	428 db
2. Falragasz	---	---	---	---	---	4954 "
3. Gyászjelentés	---	---	---	---	---	4110 "
4. Hivatalos irat	---	---	---	---	---	479 "
5. Műsor	---	---	---	---	---	810 "
6. Perirat	---	---	---	---	---	19 "
7. Szinlap	---	---	---	---	---	5360 "
8. Zárszámadás	---	---	---	---	---	2209 "
9. Különféle	---	---	---	---	---	963 "

A nyomtatványi osztály évi gyarapodása ezekkel együtt 29.581 (1916-ban 29.055) db. Megjegyzendő, hogy az apróbb-

nyomatványokból mindazok, melyek a háborús állapottal s az azzal kapcsolatos jótékonyági, gazdasági s közéleti viszonyokkal bármi tekintetben is összefüggnek, a könyvtárnak 1914-ben létesített háborús gyűjteményébe osztattak be, amiről alább történi emlékezés.

Vásárlási összeg volt 13.106'13 korona, 1798'65 márka, 21 svéd korona, 20 shilling.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát:

M. T. Akadémia; Kais. Akademie der Wissenschaften, Bécs; Államrend-
 őrség; Államvasutak igazgatósága; Állatorvosi főiskola; Állattár; Arad sz. kir.
 város közművelődési intézete; Aradvármegyei gazdasági egyesület; dr. BAJZA
 József; dr. BÁTKY Zsigmond; BAUMGARTEN Ferencz; Belügyminisztérium; Berg-u.
 Hüttenverwaltung, St. Joachimstal; Bibliotheka Dzier Wyborowych, Varsó;
 BORBÉLY Sándor, Vác; Budapest székesfőváros statisztikai hivatala; Budapesti
 ker. munkásbiztosító pénztár; Budapesti növendék-papság egyházirodalmi isko-
 lája; CSIKI Ernő; CSOFJÁK Attila; dr. CZOBOR Alfréd, Kassa; DACHLER Anton,
 Bécs; DABROWSKI J., Krakó; Délmagyarországi természettudományi társulat,
 Temesvár; Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeumtársulat, Temes-
 vár; «Der Freimütige» szerkesztősége, Temesvár; dr. DIVÉKY Adorján; Duna-
 melléki ref. egyházkerület főjegyzői hivatala; dr. ECKHARDT Sándor; «Egyen-
 lőség» könyvkiadóhivatala; Egyetemi rektori hivatal, Budapest; Egyetemi
 könyvtár, Kolozsvár; Egyetemi könyvtár, Uppsala; Egyetemi rektori hivatal,
 Debreczen; Egyházmegyei hatóság, Veszprém; Egyházmegyei könyvtár, Vesz-
 prém; Ekmans Universitetsfond, Uppsala; Eperjesi ág. hitv. evang. I. anya-
 egyház; Érem és régiség-tár; ERNYEY József; dr. ERŐDI-HARRACH Béla; Érseki
 iroda, Eger; Evangelikus elemi- és polgári leányiskola; dr. FABÓ Bertalan;
 dr. FEJÉRPATAKY László; FELLNER Friedrich, Mainz; Ferencz-József orsz. rabbi-
 képző intézet igazgatósága; gr. FESTETICH Pálné; FIRTOŠ Ferenc, Szászváros;
 Főegyházmegyei hatóság, Esztergom; Földművelésügyi minisztérium; Földtani
 intézet; dr. FRAKNÓI Vilmos; FREUND Luise, Charlottenburg; dr. GÁBOR Gyula;
 GAGYI Jenő, Bukarest; GALANTAI Gyula; Germ. National-Museum, Nürnberg;
 dr. GOHL Ödön; GOLL J., Prága; GÖNCZY Béla; GÖRGEY Albert; GRILL K.;
 dr. GROSSMANN Zsigmond; dr. GULYÁS Pál; Gyakorló gyorsírók társasága; dr.
 GYÖRFFY István; dr. GYULAI Ágost; Haléltani és szennyvíztisztító kísérleti
 állomás; HALIS István, Nagykanizsa; Handelsministerium, Bécs; dr. HEINRICH
 Gusztáv; dr. HÉNAF Tamás; HIERSEMANN C. W., Lipcse; Historisches Museum,
 Bern; Hist. Verein für Steiermark, Grác; dr. HOFFMANN Edit; HOFFMANN
 G. V. Berlin; dr. HOLUB József; dr. HORVÁTH Géza; Homoródszentpáli unitá-
 rius lelkészi hivatal; Iglói ág. hitv. evang. főgimnázium igazgatósága; Irgal-
 mas nővérek, Besztercebánya; Izraelita magyar irodalmi társaság; Jogakadémia,
 Eger; Jogakadémia, Kecskemét; dr. JOÓB Lajos; József műegyetem; KADLEC

Károly, Prága; KÁLNICZKY Géza, Kassa; Cs. kir. katonai földrajzi intézet, Bécs; KELEMEN Béla, Székesfehérvár; Képviselőházi iroda; Kereskedelmi és iparkamara, Miskolcz; Kereskedelmi múzeum; KERESZTY István; KERTÉSZ Árpád; KETSKÉS Győző, Szekszárd; gr. KHEVENHÜLLER-Metsch és H. SCHLITZER, Bécs; M. KISS Lajos, Abrudbánya; KORÁNYI Antal, Kispest; gr. KORNIS Károly; Kungl. Humanistiska Vetenskap Samfundet, Uppsala; Kunstgewerb. Museum, Prága; Legfőbb állami számvevőszék; Légrády testvérek; dr. LENDL Adolf; LENDVAY Miklós; LOÓSZ István, Szabadka; Löw Immanuel, Szeged; LÖWINGER Adolf, Szeged; LUKÁCSY Imre, Dunavecse; Magyar heraldikai és genealogiai társaság; «Magyar Iparművészet» szerkesztősége; «Magyar Jogélet» kiadóhivatala, Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztálya; Magyarországi Kárpát Egyesület, Igló; dr. MÁRKI Sándor, Kolozsvár; dr. MELICH János; Meteorológiai és földmágnességi intézet; Ministerie van binnenlandschezaken Hága; Minerva bizt. r. t.; MOLNÁR Dezső; Áll. munkásbiztosítási hivatal; Museum Carolino-Augusteam, Salzburg; Museum Francisco-Carolinum, Linz; NAGY Gyula; NAGY Sándor; Nagyszabenyi m. kir. áll. elmeorvógyintézet; Nagyvárad város tanácsa; Nagyvárad áll. főreáliskola igazgatósága; Oeffentliche Kunstsammlung, Bazel; Ógyallai astrophysikai obszervatorium; Országos munkás betegsegélyző és balesetbiztosító pénztár Országos statisztikai hivatal; Paedagogiai könyvtár és tansermúzeum; Pécssegyházmegyei hatóság; Petőfi-társaság; PETRIK Géza; Pesti izr. hitközség; Pesti magyar kereskedelmi bank; PFELFER féle könyvkereskedés; Physikalisch-Medizinische Gesellschaft, Würzburg; POÓR Jakab; dr. PÖZEL István; Poseni tudományos társaság; Redakcia «Straze na Sione»; Redaktion der Neuen Heidelberger Jahrbücher; dr. RICHTER Aladár, Pozsony; dr. SCHAFARZIK Ferenc; SCHNEIDER Róbert; Schriftleitung des Zentralblatt der Bauverwaltung; Segesvári Teutsch-gimnázium; Siegenfeld Anton v., Bécs; «Siketmémák Közlönye» szerkesztősége, Vác; SIRLOSSY László; Statistische Zentralkommission, Bécs; Stefánia szegény gyermekkórház egyesület titkári hivatala; Szabadkai polgármesteri hivatal; dr. SZÁSZY István, Óbecse; Szepesi egyesület Budapesten; dr. SZINNYEI József; Szombati SZABÓ István; Temesvár sz. kir. város tanácsa; Thannhäuser Moderne Galerie, München; THOMSEN V. Fredensborg; Ujvidéki kir. ügyészség; Váci püspöki hivatal; VADÁSZY Ede, Czegléd; ifj. VAGNER Antal, Baja; VAJTCZKY E., Czegléd; Vallás- és közoktatásügyi minisztérium; dr. VANGEL Jenő; dr. br. WLASSICS Gyula; dr. br. WLASSICS Tibor; M. kir. Zalogházak igazgatósága; Zentralstelle für soziale Literatur der Schweiz, Zürich; dr. ZOLTVÁNY Irén, Pannonhalma.

II. *Hírlaptár.* Gyarapódása kötelesepéldányokban 818 évfolyamnak 80.266 száma (ebből számonként küldetett be 14.280 szám), ajándék útján 9 évf. 2358 száma, vétel útján 2 évf. 96 száma, a könyvtárnak más osztályaiból való áttétel útján 10 évf. 461 száma. Az összes gyarapodás tehát 839 évf. 83.181 számmal (1916-ban 1326 évf. 97.316 számmal). A vásárlás összege 32 korona volt. Az ajándékozók névsora a következő:

Dr. DABROWSKY János, Krakó; Kis-Küküllő vármegye alispáni hivatala; a Nemzeti Casino; dr. PÖZEL István; dr. SZILÁGYI Lajos.

Az osztály olvasótermében az év folyamán 1724 olvasó 5308 kötet hirlapot használt (1916-ban 1457 olvasó 3514 kötetet), kölcsönzés útján 176 egyén 1081 kötetet (1916-ban 168 egyén 688 kötetet). A használatot megnehezítette az, hogy a hirlapoknak egy nagyobb részét 457 kötetet (1916-ban 373-at) a Múzeum épületén kívül levő bérhelyiségből kellett áthozni esetről-esetre.

Átnéztük az év folyamán 827 évf. 61.917 számát (1916-ban 1326 évf. 97.316 számát), céduláztunk 292 évf.-ot, köztük 16 új lapot, (1916-ban 448 évf. 37 új lapot), beköttettünk 310 hirlapot (1916-ban 622 kötetet).

III. *Kézirattár.* Gyarapodás ajándék útján: 7 újkori kézirat, 5 irodalmi levél, 2 film, 1 fényképmásolat és 1 vízfestmény. Összes gyarapodás 24 (1916-ban 1104) db. Vételre fordítottunk 748.50 koronát és 20.30 márkát. Ajándékaikkal a következők gazdagították a kézirattárat:

Dr. BETEGH István; a budapesti kir. törvényszék elnöksége; a budapesti kir. m. tudományegyetem könyvtára; GALGÓCZY János; a koronázási ünnepélyt rendező bizottság útján a m. kir. kormány; a Magyar Nyelv szerkesztősége; dr. PEREGRINY János; dr. TAKÁTS Sándor.

A kézirattárban ez évben egyedül dr. HOLUB József segédőr teljesített szolgálatot, s minthogy ő intézte a háborús gyűjtemény ügyeit is, csak a legszükségesebb folyómunkákat, a gyarapodások bevezetését és a közönség kiszolgálását végezhetette el. Az év nagy részében a kézirattárban dolgozott a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr engedélye folytán a Nemzeti Múzeumban szolgálatot teljesítő dr. VÁCZY János főgimnáziumi tanár, aki folytatta az irodalmi levelestár anyagának a múlt évben megkezdett regesztázását.

A kézirattári használat statisztikáját a következő adatok mutatják: 135 kutató használt 297 kéziratot, 1157 irodalmi levelet, 17 irodalmi analektát és 3 zenei levelet; 23 térítvényre kölcsönadtunk 36 kéziratot, 1 irodalmi analektát és 31 rajzot, vagyis összesen 158 kutató használt 1532 darabot (1916-ban 226 kutató 2269 darabot).

IV. *Levéltár.* Gyarapodás vétel útján 740 db, ajándék útján 907 db, hagyaték útján 109 db és 99 csomag, más osztályból való áttétel útján 10 db, hivatalos másolás útján 1 db, örökletét útján 2266 db irat és nyomtatvány. Összes gyarapodás tehát 4033 db és 99 csomag (1916-ban 4245 db, 1 láda és 2 csomag). Vételre 2428 koronát fordítottunk (1916-ban 1076 koronát). Ajándékaikkal a következők gazdagították a levéltár anyagát:

Dr. ÁLDÁSY Antal, K. EÖRSSY Károly, FRAKNÓI Vilmos, GRIMM János, BÁRÓ HATVANY Lajos, JEDLICSKA Pál (hagyaték), KLEMENS József, Aulendorfi gróf KÖNIGSEGG Ferenc, MADZSAR Imre, MOLNÁR Dezső, tasnádi NAGY Gyula, budahegyi PAUER János, POLLÁK Á. Hermann, SÁGI János, báró SZALAY Imre, SZENTIVÁNYI József, dr. SZIVÁK Imre (hagyaték); örökletéjikkel pedig: BIRÓ Pál, Géza és Antal, GÖRGEY Albert, HORVÁTH Géza és PIVÁNY Jenő.

A gyarapodás a levéltári törzsgyűjtemény csoportjai között így oszlik meg: 174 eredeti középkori oklevél, 2 középkori oklevél másolata, 1 külföldi középkori oklevél, 1075 db és 99 csomag újkori irat és nyomtatvány, 3 külföldi újkori irat, 42 db címereslevél és nemesi irat, 2 db kisebb céhirat, 32 db 1848/49-es irat és nyomtatvány, 538 gyászjelentés.

A címereslevelek és nemesi iratok csoportja a következő darabokkal gyarapodott: 1) 1431. júl. 16. Nürnberg. ZSIGMOND király címereslevele SZARVASDY Lőrinc részére (egyszerű másolat és festett címerkép, 2 db). 2) 1509. jan. 25. Nagyszombat. II. ULÁSZLÓ király címereslevele BENKNER János részére (egyszerű másolat). 3) 1511. jún. 24. Buda. II. ULÁSZLÓ király bárói diplomája ákosházi SÁRKÁNY Ambrus részére (egyszerű másolat). 4) 1517. nov. 1. Buda. II. LAJOS király címereslevele BENKNER János részére (egyszerű másolat). 5) 1519. nov. 30. Buda. II. LAJOS király címereslevele Marthonosi BARÁTH Márton részére (egyszerű másolat). 6) 1540. jan. 18. Várad. I. JÁNOS király címereslevele Nagythuri SZABÓ Benedek részére (egysz. más.). 7) 1543. aug. 8. Prága. I. FERDINÁND király címereslevele SZIGETHY Gergely részére (egysz. más.). 8) 1548. május 8. Augsburg. I. FERDINÁND címereslevele Eperjes város részére (egysz. más.). 9) 1555. febr. 25. Augsburg. I. FERDINÁND címereslevele Báltaszéki BORNEMISSZA János és SZÉKY Máté részére (egysz. másolat és címerrajz 2 db). 10) 1558. aug.

17. Bécs. I. FERDINÁND címereslevele Eperjes város részére (egysz. más.). 11) 1569. máj. 14. Bécs. MIKSA király címereslevele MOES Zsigmond részére (egysz. más.). 12) 1579. ápril 4. RUDOLF király Hahódi RÉTAY János részére kiadott címeres levelének kivonatos másolata. 13) 1588. dec. 3. Gyulafehérvár. BÁTHORY Zsigmond címereslevele GRAISINC Cyrill részére (egysz. más.). 14) 1589. márc. 21. Prága. RUDOLF király címereslevele Megyesi WEISS más-kép FEHÉR Mihály részére (egysz. más.). 15) 1591. nov. 4. Prága. RUDOLF király címereslevele Késmárki MOES Zsigmond részére (egysz. más.). 16) 1605—1609. BOCSKAY István címereslevele SZABÓ György részére (egysz. más.). 17) 1606. július 20. Kassa. BOCSKAY István címereslevele HARANGHY Ferenc, János és György számára (Eredeti). 18) 1609. márc. 29. Bécs. II. MÁTYÁS címereslevele VÉGH Gergely részére (egysz. más.). 19) 1609. nov. 23. Pozsony. II. MÁTYÁS címereslevele TARJÁNY Demeter részére (egysz. más.). 20) 1619. febr. 9. Bécs. II. MÁTYÁS király címereslevele GYŐRI Mátyás deák számára (Eredeti). 21) 1621. nov. 2. Morva-Bród. BETHLEN Gábor címereslevele TEMESVÁRY János részére (egysz. más.). 22) 1622. jún. 15. Sopron. II. FERDINÁND címereslevele VIRÁGH György részére (egysz. más.). 23) 1629. dec. 16. Gyulafehérvár. BRANDENBURGI Katalin címereslevele Reczei KALMÁR Mihály részére (egysz. más.). 24) 1649. okt. 12. Bécs. III. FERDINÁND címereslevele BÁNOVICH Ferenc részére (egysz. más.). 25) 1651. márc. 14. Bécs. III. FERDINÁND címereslevele LISZKA János részére (egysz. más. és címerrajz, 2 db). 26) 1654. szept. 6. Gyulafehérvár. RÁKÓCZI György címereslevele BARÓNYAI Péter részére (egysz. más 2 példány). 27) 1663. jan. 23. Bécs. I. LIPÓT címereslevele BIRÓ Gergely és fiai Márton és István és Márton felesége TÜSÉR Dorottya részére (eredeti). 28) 1669. márc. 27. Bécs. I. LIPÓT címereslevele HORVÁTH Péter részére (egysz. más.). 29) 1671. márc. 6. Fogaras. APAFFY Mihály címereslevele Brassói GREISSINGH István részére (egysz. más.). 30) 1676. szept. 25. Gyulafehérvár. APAFFY Mihály címereslevele Régeni KOVÁCS János részére (egysz. más.). 31) 1678. febr. 8. Fogaras. APAFFY Mihály címereslevele SOBEL Simon részére (egysz. más.). 32) 1679. febr.

24. Fogaras. APAFFY Mihály címereslevele Lensényi STURZA Illés részére (egysz. más.). 33) 1697. nov. 16. Viski TÖRÖS Imre címerkérő folyamodványa (egysz. más.). 34) 1697. nov. 16. Bécs. I. LIPÓT címereslevele Viski TÖRÖS Imre részére (egysz. más.). 35) 1717. júl. 15. Bécs. III. KÁROLY címereslevele SÁNDOR János, fia János és felesége BERKI Erzsébet részére (eredeti). 36) 1770. okt. 10. Bécs. MÁRIA TERÉZIA címereslevele SCHOBEL József Traugott részére (egysz. más.). 37) 1800. jún. 20. Kassa. Abaujvármegye nemesi bizonyítványa BIRÓ István és János, úgyszintén másik János és Péter részére (eredeti). 38) 1826. jún. 5. Szegvár. Csongrád vm. nemesi bizonyítványa özv. BIRÓ Jánosné CSUTS Ilona és gyermekei részére (eredeti).

A szerzemények közül kiemelendők a közetkezők: 1) STAHEL (SZÁMWALD) Gyula altábornagynak PIVÁNY Jenő által örökletébe helyezett iratai. STAHEL Gyula, aki az 1848/49-es szabadságharcban a honvédseregben főhadnaggyá lett s Világos után külföldre bujdosott, a külföldön maradt magyar emigránsok közül a közpályán a legtöbbre vitte azáltal, hogy 1861-ben kitört amerikai polgárháborúban kiváló képességei folytán altábornagy és hadtestparancsnok lett, a háború után pedig az Egyesült Államok diplomáciai szolgálatában töltött be magas és felelősségteljes állásokat. 2) ISTVÁN főherceg nádor levelei OSITZKY Rosinához, HERMINA főhercegnő komornájához. 3) NATÁLIA szerb királyné és környezetének levelezése. 4) JEDLICSKA Pál hagyatékából származó saját gyűjtésű és a JEZERNICZKY családra vonatkozó iratok. 5) FRAKNÓI Vilmos által ajándékozott iratok középkori és XVI. sz.-beli köztörténeti fontosságú darabok. 6) I. FERDINÁND-nak 1528-ban kelt az alsó-ausztriai reformációs mozgalmak ellen kiadott nyomtatott pátense. 7) MADARÁSZ József hagyatékából származott és vétel útján szerzett emigrációs és legújabbkori iratok, különösen pedig MADARÁSZ László, volt 1848/49-iki rendőrminiszternek Amerikából öccséhez MADARÁSZ Józsefhez és hozzátartozóihoz intézett számos levele.

A már régebben letéteményezett családi levéltárak közül kiegészítést nyert: a BUGARIN-HORVÁTH-levéltár 1485 darabbal és görgői és toporczy GÖRGEY család levéltára 679 darabbal, melyek

közül kiemelendők GÖRGEY Arthurnak klagenfurti feljegyzései (1849—1867), valamint az 1848/49-iki szabadságharcra vonatkozó jegyzetei.

A rendkívüli háborús körülmények folytán a levéltári teendők is módfelett megszorodtak. Különösen a levéltári kutatók száma, valamint a levéltári kérdések, nemességi ügyek stb. iránt személyesen vagy levél útján érdeklődők száma növekedett meg feltűnően, viszont a levéltári személyzet békeidőbeli létszáma teljesen lepadt: összesen két levéltári tisztviselő — szolgál nélkül — végzi a levéltár összes, úgy szellemi, mint tudományos adminisztratív feladatait, valamint fizikai teendőit is. Természetes, hogy ilyen körülmények között a M. N. Múzeum levéltára egyéb céljaitól és feladataitól eltekintve kénytelen volt megelégedni azzal, hogy megfeszített munkával és energiával elvégezhesse a folyómunkákat, adminisztratív teendőket, kisebb szerzemények feldolgozását és a nagyközönség hiánytalan és pontos kiszolgálását.

A levéltári használat statisztikáját a következő adatok mutatják: 296 kutató használt 71.288 db iratot, nyomtatványt és fényképet, (1916-ban 238 kutató használt 34.442 darabot). 20 térítvényen kikölcsönöztünk 1820 db iratot, nyomtatványt és fényképet (1916-ban 18 térítvényen 371 darabot).

V. *Háborús gyűjtemény.* A Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. Széchényi-Könyvtárának háborús gyűjteménye az 1917. év folyamán vétel útján 25.137, ajándék útján 7657, hivatalos küldemények útján pedig 5683, összesen 38.477 darabbal gyarapodott. A vásárlásra fordított összeg 16.767'97. korona, 14. 065'46 márka, 5148'10 frank és 178'15 hollandi forint. (Az év végén a gyűjtemény 125.123 darabra rugott.) A háborús gyűjteményt ajándékaikkal a következők gyarapították:

Albániai osztrák magyar főparancsnokság, ALFÖLDI András, ANGYAL Dávid, BAJNOK Jusztinián, BAKA János, BALOGH Rudolf, BÁTKY Zsigmond, BARABÁS Samu, belgrádi cs. és kir. kat. főkormányzóság, berlini cs. és kir. főkonzulátus, BOZGA Miklós, cs. és kir. VII. hadtestparancsnokság, cs. és kir. 85. gy. e. parancsnoksága, CSIKI E., DAUBNER József, Debreceni polg. fiúiskola igazgatósága, ELEK Arthur, Erdélyi hadikiállítás, ERNVEY József, FEJÉRPATAKY Ászló, FISCHER Ödön, FREYER Ferenc, Front szerkesztősége, GAGYI Jenő

Gálfalvi RÉTHY Gyuláné, GELLÉRT Pál, GÓHL Ödön, GESZTI János, GOLDSCHMIDT Max, GOMBOCZ Endre, GYŐRY Tibor, GREXA Gyula, Gyulai cs. és kir. állomásparancsnokság, Hadsegélyző hivatal, HALAVÁTS Gyula, HÁMOS Pál, HANDEL Győző, HÁZI Jenő, 66. tábori újság szerkesztősége, HOFFMANN Mária, HERMANN Győző, HORVÁTH Ödön, HOFFMANN Géza, HADZSITS Emil, HORVÁTH Géza, ILOSVAY L., Isonzamenti tárogató szerkesztősége, ISOZ Kálmán, IVÁNYI Béla, JOHN dr., KARDOS Elemér, K. u. k. Kriegsarchiv, K. u. k. Militärgouvernement in Serbien, gróf KÁROLYI Lászlóné, KIRÁLY Emma, KONTSÉK Géza, KOPPÁNY Alfréd, Külügyminisztérium, Berlini konzulátus, KUMLIK Emil, LAURINGER Ernő, LEFFLER Béla, Leibitz város polgármestere, KEHR János és fia, Lembergi városi levéltár, Lengyel nemzeti bizottság, LESSIG Andor, LÉVAY Mihály, dr. LOEHR Ágoston, LUKINICH Imre, Magyar földrajzi intézet rt., Magy. kir. belügyminisztérium, M. heraldikai és genealogiai társ., M. kir. VI. h. gy. e. parancsnoksága, MAJOVSZKY Pál, MELICH János, MIKLÓS Gyula, MOESZ Gusztáv, Montenegrói cs. és kir. katonai parancsnokság, Német konzulátus, OSVÁTH L., Pancsovai ügyészség, PATEK Ferenc, Pécsi kir. ügyészség, PONGRÁCZ Károly, Pozsonyi kir. ügyészség, RICKL Antal, RÓNAY Jenő, RÖMER Gyula, ROTKAY István, Sala et Co. cég, SÁNDOR Imre, SCHMIDT Tibold, SHWARZ Ignác, SEMAYER Vilibáld, SIKLÓSSY László, SZABÓ Dezső, SZABÓ Ervin, SZABÓ László, SZÁDECZKY K. Lajos, SZALAY József, SZALAY László, SZÁSZ Jenő, SZMRECSÁNYI Miklós, Székelyudvarhelyi ügyészség, SUPKA Géza, SULICA Szilárd, 16-os honv. szerkesztősége, TOLNAI Hugó, TORNALJAI Zoltán, Trapezunti főkonzulátus, Trencséni áll. felsőleányisk., Ungvári polg. leányiskola igazgatósága, VADÁSZ Ede, VÁRADI Ödön, WEISZ Géza, ZSINKA Ferenc.

VI. *Folklore-gyűjtemény.* A Folklore Fellows néphagyományt kutató nemzetközi tudományos szövetség magyar osztálya 1912—1915. évi országos gyűjtéseinek eredményeiből ezen új osztály számára minden ellenszolgáltatás nélkül átszolgáltattott 309 népmesét, 54 miszteriumot és alakoskodó játékot, 336 balladát, 28 betyárhistoriát és rabéneket, 215 mondát, 56 legendát, 2 regőseneket, 60 adomát, 18.901 népdalt, 322 verseslevelet, 1403 lakodalmi verset és kurjongató rigmust, 352 verses köszöntőt és mondókát, 155 verses imádságot, 342 halotti éneket, 67 vallásos verset, 9 hintadalt, 302 verses sírfeliratot, 16 emlékverset, 35 husvétii öntöző verset, 330 gyermekdalt, 602 találós kérdést és találós mesét, 136 közmondást és szólásmódot, 37 állathivogató mondókát, 73 szójátékot, 100 népdallamot, továbbá 470 babonás szokást, 4039 babonás hiedelmet, 8 mithoszi emléket, 126 jóslást, 16 ráolvasást, 302 vegyes népszokást, 331 gyermekjátékot és kiolvasót, 114 vegyes adalékot: összesen 31.127 adalékot és 15 menyegzői

szokásgyűjteményt és 18 tájnyelvi tanulmányt. E gyűjtéseket a következő vidéki gyűjtőszövetségek végezték: a sárospataki 59, az egri 28, a győri 11, a pápai 20, a nagyszalontai 11, a csurgói 7, a csáktornyai 5, a kassai 2, a kisujszállási 3, a kaposvári és komáromi 1—1 gyűjtővel.

Megszerveztetett továbbá a szegedi, kecskeméti és pécsi szövetség is, melyeknek közadakozásból kitűzött pályadíjaira a kitört háború miatt már nem érkeztek be gyűjtemények. A régebbi szövetségek közül is csak a nagyszalontai működött és beküldött 6 népmesét, 33 mondát, 20 balladát, 71 betyárhistóriát, 880 népdalt, 2 siratót, 31 verses sírfeliratot, 606 babonát és 9 külön gyűjteményt.

A lipcsei G. Fock könyvkereskedő cég 457. sz. Folklore c. katalogusából az összehasonlító tudományos műveletekre utalt új osztály nélkülözhetetlen szakkönyvtárának megalapozása céljából kiválogattott 24.000 korona értékű egyetemes irodalmi termék, amelynek megvételére a magas minisztérium megadta a vásárlási engedélyt.

Megkezdett a folklore-irodalom kis kartonlapokra írott egyetemes katalogusának olyképen való elkészítése, hogy ez a folklore-osztályban lévő szakkönyvtár anyagának az Orsz. Széchényi-Könyvtár különböző szakaiban s a székesfőváros nagyobb nyilvános könyvtáraiban található műveknek is tudományos csoportok szerint rendezett központi katalogusa legyen. Kicéduláztatott eddig 22 szak s megkezdett a Néprajzi Osztály szakkönyvtárának nyomtatott katalogusai alapján történő cédulázása is. Elkészült eddig 4353 cédula.

Az Orsz. Széchényi-Könyvtár tisztviselőikara az 1917. év folyamán a következő munkásságot fejtette ki:

DR. SEBESTYÉN GYULA

osztályigazgató, a M. Tud. Akadémia levelező tagja, a Kisfaludy-Társaság r. tagja, a helsingforsi Finnugor-társaság I. tagja, a M. Néprajzi Társaság elnöke és a Folklore-Fellows magyarországi elnöke.

1. Arany János és a hagyomány. Elnöki megnyitó beszéd a M. Néprajzi Társaság 1917. évi XXIX. rendes közgyűlésén. Ethnographia 1917. évi foly. I—VI. füzet.

2. Gyászbeszéd báró Szalay Imre ravatalánál. U. o. 313. l.
3. Gailél Vitos a székely rovásírásról. U. o. 141. l.
4. Tylor Magyarországon. U. o. 143. l.
5. Báró Szalay Imre (Nekrológ) Budapesti Szemle 1917. szept. füz. 464. l.
6. Jelentés a népköltési gyűjtés országos szervezéséről. A Kisfaludy-Társaság évlapjai. Új foly. L. köt. 1916—1917. 173. l.
7. Kritikai tévedések a rovásírás körében. Századok, 1917. évi foly. 318. l.
8. Szerkesztette a Magyar Néprajzi Társaság értesítőjét, az *Ethnographiát*.
9. Szerkesztette a Kisfaludy-Társaság *Magyar Népköltési Gyűjtemények* új folyamát.

DR. MELICH JÁNOS

c. és j. osztályigazgató, c. ny. rk. egyetemi tanár, ak. l. tag, a Magyar Nyelvtudományi Társaság titkára, a helsingforsói Finn-ugor t. tagja.

1. Egy fejezet a történeti magyar hangtanból. (Nyelvtud. Közlemények 44. köt. 333—373. l.)
2. A régi magyar ch, h hangról. (Nyelvtud. Közlemények 44. k. 44. l.)
3. a Magyar Nyelv c. folyóiratban megjelent értekezések és cikkek, szövegtételek saját, valamint K. P., Kemenes Pál, L. J., Melegdi János. P. R., R. T. nevek alatt. A középfok *jabb-jebb* képzőjéről; A *ö, ő* hang; Szöghajú; Muszáj mult ideje; Szakvélni; Balog; Csempe; Pópa; Inylődik; Kegyelmeztessen; Tesziveszi; Lanczkenet; A kófic szóhoz; Orosz-ruszkai; Cserecsény; A Hon; Az Est; Cserebi; Susárló; Hadács; Szu-por; Nyugszó; Kálmánkörte; A moldvai csángók; Cseperkő; Adalék a kicsinyítő képzés történetéhez; Gerdsa; Nemvalód; Zita királyasszony neve; Emberöl. *ö*; Pópa; Kinga; Régi nyelvemlékeink; Csepke; Lovag; Pápai Páriz székely szavairól; A nott-, nul-, ni ragokról; A Birck kód.; Hernád; Holland; Csaláncsuc; Majos; Mi ez?, Magyartalan többes; Zri; Hungaria Domina gentium; Nikib. kiadás; Azonfelül több névtelen szerkesztői üzenet.
4. SZILY Kálmánnal szerkesztette a Magyar Nyelv 1917. évi folyamát.
5. Magyar Etymologiai Szótár. GOMBOCZ Zoltánnal együtt. (A VII. füzet kéziratát 1917. októberben adták be, a nyomdai viszonyok miatt csak 1918-ban fog megjelenni.)

KERESZTY ISTVÁN

igazgató ör.

1. Csiky János halála. («Ethnographia» 4. sz.)
2. Tudományos Akadémiánk Wagner-könyve. («Magyar Kultúra» 12. sz.)
3. «Don Quijote» Ábrányi E. operája. (U. o. 24. sz.)
4. Lichtenberg H. «Wagner R.» és Haraszti E. «Wagner Magyarországon» «Századok» 4. és 7. sz.
5. Forrásművek kellene! Több apró cikk; ezenkívül francia és német értekező cikkek fordítása. («Szinfonia.»)
6. «Don Quijote» id. és ifj. Ábrányi Emil operája. («Vasárnapi Ujság» 49. sz.)
7. Zenei politika. («Zenei Szemle» 2. sz.)

8. A magyarság a Riemann-lexikonban. (U. o. 7. sz.)
9. Dr. HARASZTI Emil könyve: Wagner Richárd és Magyarország. (U. o. 10. sz.)
10. Önnállóan jelent meg: «Háborús nótás könyv» (dr. Kiss Menyhérttel szerk.) Kiadta a M. kir. Honv. Min. Hadsegélyző hivatala. (Kézirat 1915-ből.)
11. Kéziratban: Dalszöveg fordítások (részben sajtó alatt.)

DR. BÁTKY ZSIGMOND

igazgató ör.

1. Magyarország néprajza. (A magyar szent korona országainak leírása. Kiadja a Magyar Földrajzi Társaság.)
2. Szerkesztette (dr. LITTKÉ Auréllal) a *Földrajzi Közleményeket*.
3. Kisebb cikkek és könyvismertetések. Ugyanebben.
4. Szerkesztette a *Zsebatlaszt* 1918-ra a M. Földrajzi Intézet megbízásából.
5. Kisebb cikkek. Ugyanebben.
6. Többféle térkép szerkesztése a M. Földrajzi Intézet megbízásából.
7. Tankönyvbírálatok a vall. és közokt. miniszter megbízásából.

DR. FITOS VILMOS

ör.

1. Milyen tudomány a geográfia? (Földrajzi Közlemények XLV. köt. VII—VIII. füzet és különnyomat.)
2. A földrajzi gondolat. Könyvbírálat ugyanott és viszonyválasz. (IX—X. füzet.)

DR. BAJZA JÓZSEF

ör.

1. Könyvtárunk balkáni feladatai. (Magyar Könyvszemle 1—2 f.)
2. Bírálatok: a) GULYÁS Pál: Mátyás király könyvtára. (Phil. Köz. 4. f.)
- b) THALLÓCZY-SUFFLAY: Povijest Jajca (Századok 7—8. sz.) c) SENOA Milán: Geografska bibliografija és d) Statisticki Atlas Hrvatske. (Földr. Közl. 9—10. sz.)
3. 20 politikai cikk a horvát és bosnyák állapotokról. (Uj Nemzedék 18—50. sz.)

DR. SULICA SZILÁRD

segédör.

1. Szerkesztette a Budapesten megjelent *Desteptarea* c. lapot.
2. Állandó munkatársa a Brassóban megjelenő *Gazeta Transilvaniei* c. lapnak.
3. Cikkek a Nagyszébenben megjelenő *Telegraful Roman* c. lapban.

DR. HOLUB JÓZSEF

segédör, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság jegyzője.

1. A főispán és alispán viszonyának jogi természete. (Fejérpataky-Emlékkönyv. Bővített különnyomatban is.)

2. Zala vármegye vámhelyei és úthálózata a középkorban. Századok, 1. sz.
3. A nádor szerepe a koronázáson. U. o.
4. Fiume címere. Turul 1—4. f.
5. Bosznia címere. U. o.
6. Szolgabíró. Magyar Nyelv 7—8. f.
7. Könyvismertetések a Turulban és a Századokban.
8. Szerkesztette a *Turul*, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság közlönyét ÁLDÁSY Antallal.

DR. MADARASSY LÁSZLÓ

segédőr, a Magyar Néprajzi Társaság titkára.

Kisebb közlemények az Ethnographiában és a Földrajzi Közleményekben.

DR. JAKUBOVICH EMIL

segédőr.

1. A Nagyszombati Codex írója. (Magyar Nyelv. 1917. évf. 12. l.)
2. Egy régi magyar szótár téves nyoma. (U. o. 49. l.)
3. Kisebb cikkek: Kinga, Csantavér, Ohudalov, Lassú. (U. o. 300. l.)
4. Budapest székesfőváros oklevéltára számára gyűjtötte az adatokat a magyar nemzeti múzeumi levéltár családi letéteiből.
5. A Magyar Nyelvtudományi Társaság megbízásából gyűjtötte a középkori oklevélbeli magyar szavakat és személyneveket.
6. A magyar nemzeti múzeumi levéltár középkori kir. adományleveleiből gyűjtötte az adatokat a «Magyar Hősök Emlék-könyve» c. műhöz.

DR. RÉDEY TIVADAR

segédőr.

Eredeti költemények, műfordítások és könyvismertetések *Nyugat*, *A Hét*, *Vasárnapi Ujság*, *Élet*, *A Társaság* és *Ébresztő* c. folyóiratokban.

DR. SIKABONYI ANTAL

segédőr.

1. A háborús népköltészet. (Pesti Napló 1917. aug. 30.)
2. Az alkotó lélek és a háború; Budapest. Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság kiadása 1918. 8-r. 160 l.
3. A sárospataki Rákóczi-könyvtár: HARSÁNYI István könyvéről. (Könyvtári Szemle 1917. 2. füzet.)
4. Irodalomtörténeti vonatkozású és hirlapokkal, könyvtárakkal s múzeumokkal foglalkozó cikkek a Tolnai Világlexikonban.

DR. TÓTH ZOLTÁN

segédőr.

1. Az államterület biztonsága. Földrajzi közlemények 311—361 lap.
2. Könyvismertetések: a) Hadtörténelmi közlemények 359—361 lap.

(SZABÓ Dezső, küzdelmeink a nemzeti királyságért.) *b)* Századok 626—629.
(GULYÁS Pál, Könyvtári problémák.)

3. Középkori királyi adománylevelekből gyűjtötte az adatokat a «Magyar Hősök Emlék könyve» című műhöz.

DR. ZSINKA FERENC

segédőr.

GERGELY Sámuel: Teleki Mihály levelezése. VII. köt. Könyvismertetés.
Századok 1917. évf.

TÓTH JÓZSEF

Csanád vármegye nyugalmazott főjegyzője, szakdíjnok.

Magyar miniszterek és közös miniszterek 1867—1916. (I. Ferencz József megkoronáztatásától haláláig.) Szinkronisztikus grafikum, közöltetett a Budapesti Közlöny hivatalos lap 1917. június 7. napján 129. sz. a. megjelent számában.

DR. NÉMETH GYULÁNÉ SZ. DR. SEBESTYÉN IRÉN

gyakornok.

1. Finnország. (Zsebatlasz 1918.)
- 2 GULYÁS Pál «Könyvtári Problémák» c. könyvének ismertetése. (Magyar Könyvszemle XXVI. évf. 1—2. f.)

DR. BARTONIEK EMMA

gyakornok.

A koronázási eskü fejlődése 1526-ig. Századok 1917. évf. 1. sz.

DR. RÓHEIM GÉZA

gyakornok.

1. A kazár nagyfejedelem és a turul monda. (Ethnografia 1917. és Különnyomat Hornyánszky.)
2. Spiegelzauber Inago 1917. Különnyomat Heller (Wien.)

SCHNELLER ISTVÁN KÖNYVTÁRI SZAKRENDSZERE.

Épen egy negyedszázad mult el azóta, hogy dr. SCHNELLER István, a kolozsvári tudományegyetemen a pedagogia tanára, még mint a pozsonyi ág. h. ev. theologiai akadémia igazgató-tanára és könyvtárosa, az akadémia fennállásának tizedik évfordulója alkalmából közrebocsátotta az intézet könyvtárának katalogusát s bevezetésében érdekes filozofiai fejtegetésekkel indokolta azt a szakrendszert, melyet a könyvtárra nézve kidolgozott. A nem nagy igényű könyvtár, mely össze nem tévesztendő a pozsonyi ág. h. ev. lyceum értékes könyvgyűjteményével, s mely a *Magyar Minervában* nem is szerepel, 1882-ben létesült dezséri BOLEMÁN István 555 műből álló könyvadományából és tíz év alatt 1113 műre 1707 kötetben és 126 füzetben növekedett. A könyvtár katalogusa és SCHLEIERMACHER Frigyes tudomány-osztályozásának hatása alatt készült szakrendszerének filozofiai indokolása a *Magyarhoni ág. hitv. ev. egyetemes egyház theologiai akadémiájának tíz éves fennállását ünneplő beszéd, mellyel az 1892/3. tanévet megnyitotta Schneller István theol. akad. igazgató* (Pozsony 1892.) c. füzet 39—121. lapján látott napvilágot és közös borítékba fűzve jelent meg a theologiai akadémia 1892/3. évi értesítőjével. Nem csoda, hogy megjelenése alkalmából elkerülte a könyvtári szakkörök figyelmét s folyóiratunk részéről, mely akkoriban egymagában képviselte a könyvtári tudományt, megfelelő tárgyalásban nem részesült. Most, hogy a *Magyar Írók* pótsorozatának előkészítése közben, az adatgyűjtés munkája folyamán kezembe került ez az érdekes kísérlet, sietek helyrehozni ezt az önkéntelen mulasztást s az alábbi rövid ismertetés kapcsán megkísérlem ráterelni SCHNELLER érdemes s amennyiben a magyar könyvtártörténet fel-

kutatlan állapotában ily véleményt megkockáztathatni lehet, mind-
 eddig egymagában álló törekvésére szaktársaim figyelmét.

SCHNELLER szakrendszerében két főcsoportot különböztet meg,
 ú. m. a lényegileg leíró, vagyis alapvető tudományok és a rend-
 szeresítő vagyis kifejtő tudományok csoportját.

Az alapvető tudományok főcsoportja a természet és az emberi
 szellem tényeit irván le, két alcsoportra szakad, melyek elsejének
 a természet, másodikának pedig az ember (humanum) a tárgya.

A természettudományok alcsoportja két főosztályra különül,
 ú. m. **A.** az alaki és **B.** a tartalmi természettudományok osztá-
 lyára. Az alaki természettudományok főosztálya két osztályt foglal
 magában, ezek: I. Számтан és II. Mértan. A tartalmi természet-
 tudományok, vagyis a «természetisme» főosztálya viszont hat
 osztályból áll, ezek: I. Asztronómia, II. Geológia, III. Mineralógia,
 IV. Botanika, V. Zoológia, VI. Fizika és Kémia.

A humanum alcsoportja, mely minden további tudományos
 ismeret anyagát foglalja magában, 8 főosztályra bomlik, melyek
 különböző filozófiai szempontokból adódnak.

Az első főosztály: **C.** az Etnográfia, melynek tárgya az ember
 természeti feltételezettségében úgy alaki (statisztika), mint tartalmi
 (földrajz) szempontból. SCHNELLER tehát az Etnográfia szakba a
 földrajzi és statisztikai műveket is beosztotta s három osztályt
 különböztetett meg, a szerint, amint e művek I. egyetemesek,
 II. Ausztria és Magyarországra vonatkoznak és III. Egyes külföldi
 népeket és országokat tárgyalnak.

A következő két főosztályt az «ember lényegének fokozatos
 önérvényesítése általában» adja s ezek: **D.** a Történet és **E.** a
 Művelődéstörténet, mely főosztályok mindegyike az Etnográfiához
 hasonlóan 3 osztályra szakad.

Az ember fokozatos önérvényesülését különböző szempon-
 tokból is tekinthetjük s e szerint különböző is lehet. Tekinthe-
 tük a tárgyakat, melyekkel szemben az önérvényesülés megnyilat-
 kozik, ez alapon azonban tudományos felosztásra nem juthatunk
 s tekinthetjük az alanyt, vagyis az ember pszichológiai lényegét.
 Az ember önérvényesülését pszichológiai lényege szerint *közvetlen*

egységében, avagy pszichológiai irányai alapján *osztottságában* írhatjuk le. A lélek közvetlen egységének megnyilvánulásai a vallás és a nyelv, épen ezért a következő főcsoportokat a vallástörténet és a nyelvtörténet adták. Minthogy azonban SCHNELLER szerint a nyelvtörténeti kérdések, ú. m. a nyelvek eredete, osztályozása és története a nyelvtudományban «inkább mellékesen, a nyelv elmélettel kapcsolatosan tárgyalatnak», a nyelvtörténetet az «alapvető tudományok főcsoportjából» egészen kihagyta s csakis egy új főosztályt állított fel: **F.** a Vallástörténet osztályát. Ezt a főosztályt a theologiai akadémia könyvtárának jellegéből kifolyóan sokkal gazdagabban tagolta, mint a többi főosztályokat. Négy osztályát különbözteti meg, ú. m. I. Az általános vallástörténetet, II. A héber vallás, III. A keresztény vallás és IV. Egyéb vallások történetét. Ez osztályok közül a III. ismét négy alosztályra szakad, melyek a következők: *a)* Öskereszténység, ide sorolva az exegetikát is, *b)* Egyháztörténet, *c)* Magyar-osztrák egyháztörténet, *d)* Egyéb keresztény népek egyháztörténete.

Az ember lényegének önérvényesülése a lélektani irányok alapján nem csupán egységben, hanem az irányok osztottságában is tekinthető. Ezek az irányok az akarás, az érzelem és az értelem. Az akarás maga három főindító okra vezethető vissza, ezek a jó, a jog és a hasznos. A jó és jog indokát egy kalap alá fogva megalkotja SCHNELLER az 5. főosztályt: **G.** A jó és jog történetét, mely az ethika és politika történetét tárgyaló műveket tartalmazza. Azt várnók, hogy a 6. főosztály az akarat harmadik indító okának lesz szentelve, azonban SCHNELLER a Hasznos (értsd ipar, kereskedelem, földművelés stb.) történetét csupán a másik két pszichológiai irányból kifolyó főosztály utánra helyezi s **J.** betűvel jelöli. A 6. főosztályt ily módon az érzelmi értékesítő irányból kifolyó szak: **H.** A szépnek története foglalja el, mely a szépnek a különböző anyagokban való megnyilvánulásai szerint hat osztályra bomlik. Ezek: I. Általános művek, II. Építészet története, III. Szobrászat története, IV. Festészet története, V. Zene története, VI. Szépirodalom története. Ez utóbbinak ismét hat alosztálya van, még pedig: *a)* Magyar, *b)* Német, *c)* Szláv,

d) Görög, e) Latin, f) Francia, g) Angol, h) Olasz. Végül az értelmi megismerés az igazra irányul, miért is a 7. főosztályt: **I.** Az igaz, v. i. a filozófia története teszi.

Az alapvető tudományok főcsoportja tehát ily módon két alcsoporton belül 10 főosztályból áll s ezen épül fel a rendszerezítő vagyis elméleti tudományok főcsoportja.

E főcsoportot a tudományos kutatás helyes eszközeit, módszerét és körét megállapító **O.** Ismeretelmélet (logika) főosztálya vezeti be.

Ezt követné a természet tényeit rendszerezítő tudományok főosztálya, de ezt SCHNELLER tekintve a szóbanforgó könyvtár jellegét, elmellőzte, illetve a rendszeres filozófiával egy kalap alá vonta a II. főcsoport 3. főosztályában.

A második főosztályt ily módon az etnográfia tényeit rendszerező **M.** Antropologia teszi, melyet a szerint, amint az emberi szervezet testi vagy lelki oldaláról van szó, 6 osztályra taglal. Ezek: I. Általános antropologia, II. Sztomatologia, III. Anatomia, IV. Fiziológia, V. Gyógyászat, VI. Pszichologia.

A harmadik főosztály: **P.**, mint már említettük, a Rendszeres Filozófia, mely azonban sorrend dolgában SCHNELLER felfogása szerint, mint az elméleti tudományok betetőzése és összefoglalása e főcsoport zárókövét teszi.

A negyedik főosztály: **K.** az alapvető tudományoknál el-mellőzött nyelvtörténetnek megfelelő rendszerezítő szaknak, a Nyelvtudománynak van fenntartva. Összesen tizenegy osztálya van, nevezetesen: I. Általános nyelvtudomány, II. Finn-ugor (magyar), III. Német, IV. Szláv, V. Görög, VI. Latin, VII. Francia, VIII. Angol, IX. Olasz, X. Spanyol, XI. Héber stb. Az ezen osztályt jelölő betű arra vall, hogy SCHNELLER e főosztályt sorrendben az Ismeretelmélet elé helyezi, valószínűleg azért, mivel a nyelv az eszköz, mely az ismeretek közlésére az embernek rendelkezésére áll.

A vallástörténetnek megfelelő elméleti főosztály **Q.** a Vallásbölcsészet, mely az **F.** főosztályhoz hasonlóan négy osztályra oszlik s az egyes vallások dogmatikáját tartalmazza.

A **G.** főosztálynak megfelelő elméleti tudományok osztályozásánál bifurkáció áll be, amennyiben a jó történetének megfelelően külön főosztályba jut **R.** A jónak bölcselete v. i. az Etika, még pedig túlnyomóan vallási szempontból megejtett következő osztályozással: I. Általános etika (filozófiai etika), II. Héber etika, III. Keresztény etika, IV. Egyéb vallások etikája.

A jog történetének megfelelő elméleti tudományok, a hasznos történetének megfelelő elméletiekkel együttesen adják a rendszeresítő főcsoport 7. főosztályát: **T.** A társadalmi tudományokat (szociológiát.) Ennek osztályai: I. Általános művek, II. Államtudomány, III. Jogtudomány, IV. Nemzetgazdaság.

A szép jelenségeit rendszeresítő tudományok két főosztályát különbözteti meg SCHNELLER, a szerint, amint a szépet vallási vonatkozásaiban, illetve önmagában tekintjük. E két főosztály: **S.** Kultusztan, hét osztállyal, ú. m.: I. Általános kultuszelmélet, II. Liturgika, III. Himnologia és aszkétika, IV. Misszió elmélete, V. Katechetika, VI. Homiletika, VII. Lelkipásztorkodás és **Sz.** Esztétika, ugyancsak hét osztállyal, ú. m.: I. Általános esztétika, II. Építészet, III. Szobrászat, IV. Festészet, V. Zene, VI. Poetika és VII. Retorika.

A tudományok e két főcsoportja ez osztályokkal tulajdonképpen ki merítve, «minthogy azonban az egyes ember az ismeret anyagát, valamint annak formáit nevelés és oktatás útján örökli s e nevelés- és oktatásban céltudatosan, az eszközöket e cél felé egységesen irányítva járunk el: épen azért a tények és ezek feldolgozásának egy új sora nyílik meg a tudomány számára» s ez **U.** a Nevelés főosztályában nyilvánul meg, mely a következő öt osztályra tagolódik: I. Általános nevelés (elmélet és történet), II. Elemi nevelés (házi nevelés, gyermekkert, népiskola, polgári iskola), III. Középszintű nevelés, IV. Főiskolai nevelés, V. Ifjúsági és népies iratok.

Végül két főosztály a filozófiai megokolt kereten kívül az összefoglaló munkák befogadására szolgál, még pedig **Y.** Katalógusok és bibliográfiai munkák és **Z.** Enciklopédiák befogadására.

E filozófiai osztályozáson belül SCHNELLER az egyes tudomány-

szakok módszeres csoportosítását is keresztülvitte, még pedig az egyes főosztályokat, osztályokat és alosztályokat jelölő jegyek mellé helyezett, állandó értékű «módszeri jegyek» segítségével. E módszeri jegyek a következők: *A.* forrásművek és azok magyarázata, *B.* az illető szak irodalmával foglalkozó művek, *C.* a szakok egészét feldolgozó művek, *D.* részlettanulmányok, biografiák, monografiák, *E.* tankönyvek, *F.* népszerűsítő művek és *G.* szaklapok.

SCHNELLER szakrendszerének áttekintését a következő táblázat adja:

<i>I. Alapvető tudományok.</i> A. Alaki természettudományok. I. Számтан. II. Mértan. B. Természetiseme. I. Csillagászat. II. Geologia. III. Botanika. IV. Zoologia. V. Fizika és kémia. C. Etnográfia (statiztika és földrajz). I. Általános. II. Magyar, osztrák. III. Egyéb népek. D. Történet. I. Általános. II. Magyar, osztrák. III. Egyéb népek. E. Művelődéstörténet. I. Általános. II. Magyar, osztrák. III. Egyéb népek. F. Vallástörténet. I. Általános.	II. Héber vallás. III. Keresztény vallás. a) Öskereszténység. b) Egyháztörténet. c) Magyar, osztrák. d) Egyéb ker. népek. e) Kül- és belmisszió terjedése. IV. Egyéb vallások. G. Etika és politika története. H. A szépnék története. I. Általában. II. Építészet. III. Szobrászat. IV. Festészet. V. Zene. VI. Szépirodalom. a) Magyar. b) Német. c) Szláv. d) Görög. e) Latin. f) Francia. g) Angol. h) Olasz. I. Filozófia története.

- J.** Ipar, Kereskedelem, Földművelés stb. története.
- II. Elméleti tudományok.*
- K.** Nyelvtudomány.
- I. Általános.
- II. Finn-ugor (magyar).
- III. Német.
- IV. Szláv.
- V. Görög.
- VI. Latin.
- VII. Francia.
- VIII. Angol.
- IX. Olasz.
- X. Spanyol.
- XI. Sémi nyelv.
- O.** Ismeretelmélet (logika).
- M.** Antropológia.
- I. Általános.
- II. Sztomatológia.
- III. Anatómia.
- IV. Fiziológia.
- V. Gyógyászat.
- VI. Lélektan.
- P.** Rendszeres filozófia.
- Q.** Vallásbölcsezet.
- I. Általános.
- II. Héber.
- III. Ker. vallás bölcselete (dogmatika).
- IV. Egyéb vallások.
- R.** Etika.
- I. Általános.
- II. Héber.
- III. Keresztény.
- IV. Egyéb vallások.
- S.** Kultusztan.
- I. Általában.
- II. Liturgika.
- III. Himnológia és aszketika.
- IV. Misszió elmélet.
- V. Katechetika.
- VI. Homiletika.
- VII. Lelkipasztorkodás.
- Sz.** Esztétika.
- I. Általában.
- II. Építészet.
- III. Szobrászat.
- IV. Festészet.
- V. Zene.
- VI. Poétika.
- VII. Retorika.
- T.** Társadalomtudomány.
- I. Általános.
- II. Államtudomány.
- III. Jogtudomány.
- IV. Nemzetgazdaságtan.
- U.** Nevelés.
- I. Általában.
- II. Elemi.
- III. Középiskolai.
- IV. Főiskolai.
- V. Ifjúsági és népies iratok.
- Y.** Katalogusok és bibliográfiai
- Z.** Enciklopédiák. [munkák.]
- I. Általános.
- II. Alaki tudományok enciklopédiája.
- III. Természetismereti enciklopédia.

IV. Földrajzi, néprajzi, statisztikai enciklopédia.	VIII. Etikai tört. és tud. enciklopédia.
V. Történeti enciklopédia.	IX. Jogtörténeti és tud. enciklopédia.
VI. Művelődéstörténeti és tudományi enciklopédia.	X. Művészettörténeti és tudományi enciklopédia.
VII. Vallástörténeti és tudományi enciklopédia.	XI. Filozófiai tört. és tud. enciklopédia.

SCHNELLER könyvtári szakrendszerében, mint látjuk, az ABC egyes betűit kihagyta, még pedig oly célból, hogy ezzel a tudományok fejlődésével előálló új főosztályok beiktatását tegye lehetővé. Rendszerének egyik fogyatkozása, hogy a filozófiai alapon megalkotott osztályozás egyúttal egy meglehetősen egyoldalú fejlesztésre ítélt s a rendszer felállításakor csak kevés könyvkészlettel rendelkező könyvtár gyakorlati igényeire volt figyelemmel s a két szempont ellentétessége a főosztályok részletesebb kidolgozását károsan befolyásolta. Legyen elég pl. a *Nyelvtudomány* főosztályára rámutatnunk, melyben az egyes osztályok tudományos szempontból távolról sem egyenértékűek. A «finn-ugor nyelvek» osztályának a III—X. osztályba sorozott nyelvek egy közös osztálya, az «indo-germán nyelvek» osztálya felelne meg. A «szláv nyelvek» osztályával «germán nyelvek» és «román nyelvek» osztálya volna egyenértékű, úgy hogy az osztályozás jelenlegi állapota tulajdonképpen három különböző fokozatot koordinál. Ez a kifogás más szakokkal szemben is fennáll. Így az antropologia szak az embert mint testet és lelket különválasztva veszi figyelembe s e szerint a II—V. osztályok tulajdonképpen a testiségre vonatkozó ismeretek alosztályai, melyeknek összesége volna egyenrangú a «lélektan» osztályával. Az Esztétika szakban a mai osztályozás mellett a két utolsó osztály tulajdonképpen a nyelv- és művészetre vonatkozó elmélet két ágát részletezi s ily módon nem egyenrangú az előző osztályokkal és így tovább.

Gyakorlati szempontból számos osztály igen ingatag alapot nyújt a szakbeosztásra. Erre nézve igen tanulságos példákkal szolgál a szakrendszert fejtegető bevezető könyvtárkatalogus,

melynek különös jelentőséget kölcsönöz, hogy magától a rendszer megalkotójától származik s így a beosztások nem a rendszer át nem értéséről, hanem ingatag voltáról tanuskodnak. ARISTOTELES összes műveit pl. az **I.** szakba látjuk beosztva (89. l.). SPINOZA hátrahagyott műveit pedig a **P.** szakba (97. l.). THEWREWK József *Magyar anthológiá*-ja a **H.** szakba került, TOLDY Ferenc *Magyar chrestomathia*-ja viszont a **K.** szakba. Hogy PHAEDRUS meséi magyar fordításban a magyar szépirodalom (83. l.), TERENTIUS vígjátékainak francia átdolgozása pedig a francia szépirodalom (88. l.) csoportjába került, már nem a rendszer hibája.

SCHNELLER filozófiai alapokra helyezett könyvtári rendszere fogvatkozásai ellenére is értékes s újabb könyvtártani törekvéseinkben elszigetelten álló jelenség. Tudtunkkal az egyetlen kísérlet hazánkban, mely nem valamely külföldi kész szakrendszer toldozgatásával vagy pusztán empirikus schema felállításával, hanem egységes filozófiai világszemlélet alapján osztályozza a könyveket. Mint ilyen teljes figyelmünkre méltó és a hazai könyvtári törekvések történetében megkülönböztetett helyet érdemel.

GULYÁS PÁL.

ARANY, PETŐFI ÉS A PONYVAIRODALOM.

I

A néplelket alakító tényezők között igen jelentős helyet foglalnak el a képzeletre hatók. A biblián s az élőszó-közvetítette izgalmon kívül fontos szerep jutott e tekintetben már a multban is azoknak a többnyire kezdetleges alkotásoknak, melyeket bizonyos külső körülmények alapján összefoglaló elnevezéssel ponyvairodalmi műveknek szokás nevezni. Újabban a könyvkereskedelem és a hírlapírás eleveensége folytán, mióta a nép látóhatára is tágult, az efajta munkák tán kevésbé kelendők, de azért még mindig nagy mennyiségben készülnek és fogynak s így befolyásuk is kétségkívül számottevő. Ez a körülmény teszi indokolttá az érdeklődést abban az irányban, hogy mi közük van ezeknek az «igaz» és «tündéries» történeteknek, históriáknak, verseknek, mulattató elbeszéléseknek stb. a magasabb értelemben vett irodalomhoz.

Köztudomású, hogy régebben, értve a XVI—XVII. századot, a különbség a kettő között nem olyan nagy; a szépirodalom java része egybeesik a vásári ponyván árultakkal. Később megváltozik a helyzet s a XVIII. század második felétől kezdve tárgy, hang, felfogás, nyelv és forma tekintetében külön úton halad a műveltebb olvasókra számító irodalom attól, amely a szorosabb értelemben vett nép legegyszerűbb fiait veszi figyelembe.

A XIX. század közepének költő lángelméi a nemzet nagy összességétől is hozzáférhető művészettel tudták magukat kifejezni s hogy műveik mégsem, vagy csak elvétve jutnak a nép közé, annak egyik főoka a kiadók rövidlátása és akadékoskodása, minek következtében aránylag drágán kerültek forgalomba a szóhajható munkák. E miatt az újkori ponyvairodalmat szinte

napjainkig, főképp a hagyományos anyag, a széphistoriák stb. új kiadásai, vagy tehetségtelen versfaragók meg szegényes készségű írómesteremberek alkalmi tákolmányai gyarapították. (Kivétel a Jó Könyvek és Legjobb Olvasmányok című sorozatok, továbbá a Szent István-Társulat Népiratkái és a M. Prot. Irod. Társaság Koszorú c. vállalata. E négy kiadványsor tartalmi és formai tekintetben fölötte áll a többieknek). Az említett körülményből magyarázható e könyvecskék izlésbeli fogyatékosága és alkotó fantázia híján gyakran a napilapok aktuális szenzációihoz való kapcsolódása. Mindössze az utóbbi évtizedekben akadunk olyan füzetekre, melyek — a szerzői jog immár nem gátolván — végre jeleseink egyik-másik, a néptől is élvezhető alkotását nyújtják.

A Nemzeti Múzeum néhány száz darabra tehető gyűjteménye s a kiadóknál megszerezhető anyag alapján ilyenekül említhetők: gróf GVADÁNYI Józseftől *A peleskei nótárius*,¹ meg a Rontó Pál, továbbá KISFALUDY Sándortól *Dobozy Mihály és hűvese*, CZUCZOR Gergelytől a *Paprikás versek*, PETŐFITől *János vitéz*, *A helység kalapácsa*, *Szilaj Pista* és a kisebb költemények közül egy pár füzetre való, végül TÓTH Kálmántól *Kinixsi*.² Ide sorozható még a *Jó Könyvek* közül VÖRÖSMARTY Mihály (*A kecskebőr*), JÓKAI Mór (*Mátyás diák és Benke úr*, *Puskás Kalári* stb.), MIKSZÁTH Kálmán (*Herczeg Eszterházy Miklós kalandjai szárazon és vizen*, *Az ördög orsója* stb.), VAJDA János (*Törzsök Jankó*) és GYULAI Pál (*Szilágyi és Hajmási*) egy pár kisebb jelentőségű műve. ARANY Jánostól az ő neve alatt a szorosabb értelemben vett ponyvairodalmi termékek között alig akad valami. A különböző biblio-

¹ Különböző feldolgozásainak ismertetését l. GRAGGER Róbert: *Irodalomtörténeti forrástanulmányok* című dolgozatában. *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1916. 23—38. l. Nyilván e tárgykörrel függ össze: *Egy palócz bíró budapesti utazása*, melyet összes kalandjaival együtt tizenkét fejezetben foglalt ékes versekben ő maga elbeszél, hogy a mostani szomorú időben a magyar nemzetet jóízű nevetésre ingerelje. Irta ALMAGYARI (valódi nevén SIVAMPEL József) 11 képpel. Budapest. 1895. 52 l. Rózsa K. kiadása.

² TÓTH K. elbeszélő költeménye nyomán készült RUDNYÁNSZKY Gyula prózai műve: *Kinixsi Pál élete és hőstettei*. Nyolc képpel. Budapest. é. n. 63 l. Méhner-kiadás.

grafiákból (L. elsősorban SZINNYEI J. Magyar Írók-ját és GULYÁS Páltól az Egy negyedszázad Arany János-irodalma c. könyvészeti egybeállítást. Irodalomtörténet: 1917. 138—142. l.) ismeretes ugyan, hogy egy időben készültek az ő műveiből is úgynevezett népies, olcsó kiadások (pl. a RÁTH-féle Toldi stb.), de a mai könyvpiacon az ő neve alatt ily fajta füzet nincs forgalomban. Hangsúlyoznunk kell, hogy az ő *neve alatt*, mert mint látni fogjuk, nem az ő nevében ugyan, ám az ő szava — kissé furfangos közvetítéssel — de mégis utat talált a vásári ponyva olvasóközönségéhez

Ha végiglapozzuk az idetartozó gyűjtemény füzeit s látjuk a meddő képzeletű szerzők állandó tojástáncát a nagyok feldolgozásában népszerűvé lett tárgyak körül, könnyen megértjük, hogy eleinte érdekes mesékért, később egyes szebb részletek kisajátításáért is be-betévedtek a tilosba. Címbeli hasonlóságon, minő pl. a *Cipruslombok* az emlékezet kertjéből az aradi tizenhárom sirjára (Irta TATÁR Péter. Méhner-kiadás), *Pató Pál* (Népies elbeszélés. Tíz énekben. Irta BÁLINTFFY Bálint. Budapest. é. n. 64 l. Méhner-kiadás.) stb. nem akadunk fenn. Inkább az lephet meg, hogy olyan újszerűnek látszó könyvcímmel is találkozunk, mint BABITS Mihály regényeé *A gólyakalifa*,¹ vagy HERCZEG Ferencé *A hét sváb*.² A magyar vonatkozásúak között nem ritkák az ismert népmesék feldolgozásai.³ Gyakoribb azonban az olyan közkeletű tárgyak alakítása, amilyen például *Dobó és az egri nők* (Bp. 1885. 32. l. Rózsa K. kiadása. Vers.), *Murányvár ostroma* vagy: *Szécsy Mária és Wesselényi Ferenc* (TATÁR Péter regekunyója. 10. sz. Pest. 1857. 62—71. l. Bucsánszky A. kiadása. Vers.⁴), *Beczko vára*

¹ vagy: Az indiai király elvarázsolt leánya. Felette érdekes és mulattató tündéres történet az őskorból 5 képpel. Budapest. 1885. 16 l. Rózsa K. kiadása. (Prózai mű.)

² A hét sváb története. Igen mulatságosan előadja TATÁR Péter. Pest. 1871. 46 l. Bucsánszky A. kiadása. (Próza.)

³ Pl. *A legkisebbik királyleány* vagy A szóló szöllő, a csengő barack és a mosolygó alma. Igen szép tündéres történet. Négy szép képpel. Budapest. 1882. 14. l. Rózsa K. kiadása. (Vers.) Hasonló tárgyak: Hófehérke története; A világszép többsincs stb.

⁴ Van egy 1884-ből való kiadás is. *Murányvár* címen prózai feldolgozás is jelent meg.

vagy *Stibor vajda története* (Tatár P. regekunyhója 1. sz. Pest. 1863. 1—14. l. Bucsánszky A. kiadása.), *Szondy György* vagy *A hősi érdemet az ellen is elismeri* (Tatár P. regekunyh. 30. sz. Pest. 1870. 60—68. l. Bucsánszky A. kiadása. Vers.) stb. Ezek mellett természetesen még kevésbé tűnnek fel a régebről ismert témák, mint: *A hét bölcs mester*, a *Szép Maggellona*, *Griseld és Valter*, *Igaz barátság és szíves szerelem* s a hozzájuk hasonlók. Érdekes, hogy olykor még a SHAKESPEARE-meséket — például Hamlet, Romeo és Julia történetét is — népszerűsítik.

A feldolgozások forrását illetőleg a címbeli, sőt a tárgybeli egyezések keltette gyanút a közelebbi vizsgálat nem mindig igazolja¹ vagy legalább nem mindig a sejtett irányban. Így az egyik ponyvaterméknél — *Csatár* magyar vitéznek, a tündérkirály kedvencének élete, kalandjai, viszontagságai és hőstettei. Igen szép, érdekes és mulattató elbeszélés a régi magyar világból 8 képpel (Bp. 1887. 76. l. Rózsa K. kiadása. Prózai mű.) — a cím rokonsága alapján GARAY János költeménye jut eszünkbe, pedig a két munkának semmi köze sincs egymáshoz. De hogy a ponyvaíró is gondolt GARAYra, azt látni abból, hogy az elbeszélés hőse egy kritikus pillanatban az *Obsitos*-ból vett idézettel ilyenformán dorgálja fegyverhordozóját: «Ej, ej öreg, hát nem tudod, hogy a magyar vitéz soha sem retirál, aztán a nóta is azt mondja:

«Szép asszonyért, szép lányért
Igaz magyar vitéz
Tüzet, vizet kiállni
Pokolba menni kész».

A mese hasonlósága sem okvetlenül jelenti, hogy a ponyvatermék írója valamelyik költőnktől vette. *A boldog ember inge*

¹ Példa rá KÁRPÁTHY Gyula *Tetemre Hivás* c. prózai elbeszélése (Ifjúsági Tárogató 12. sz. Bp. 1910. 16 l. Rózsa K. kiadása), melynek egyáltalában semmi köze sincsen ARANY János balladájához. A címbe említett szó is csak az utolsó előtti sorban kerül újból elő. — KADA Elek is inkább csak a címet kölcsönözte VÖRÖSMARTYIÓL *A nagyvezér Pörbök bácsi* vagy *A legelső magyar prokátor fursangja* és *Zalán futása* c. verséhez. (Furcsa vitézi költemény a honfoglalás korából, 5 énekben. Tizenkét képpel. Budapest. 1887. 39 l. Rózsa K. kiadása.)

vagy *A beteg király* (Tatár P. regekunyhó. 5. sz. Pest. 1857. 47—55. l.) például semmiesetre sem készülhetett GREGUSS Ágost hasonló tárgyú meséje nyomán, mely 1878-ban jelent meg, míg az előbbi huszonegy évvel előbb. Ezt tudva talán nem is kell GREGUSS kis műve forrását az 1799—1873-ig élt holland szerző P. T. HELVETIUS van den Berg «*A boldog*» című költeményében keresni, ahogy ezt annak idején még SZALAY Károly vélte.¹

Kétségtelen azonban már KISFALUDY Károly *Mit csinál a gólya?* című víg elbeszélésének elsőbbsége *A gólya a kereszten* vagy *A falu bölcsei* (Tatár P. regekuny. 10. sz. Pest. 1857. 37—45. l.) felírású ponyvaverssel szemben, melynek menete ép oly világosan utal forrására, mint a hogy *A két szomszédvár borzasztó története*² vagy *A bosszúállás gyászos következményei* (Igaz történet az ősmagyar időkből. Hét szép képpel. Pest. 1874. 46. l. Bucsánszky A. kiadása.) felírású, prózában írt ponyvatermék még személyei azonos elnevezésével is elárulja, bár nem mondja ki, hogy némi alakítással ugyan, de VÖRÖSMARTY halhatatlan eposza után készült.³

Az azonban bizonyára igen messze vezetne, ha a ponyvairodalom sokágú szálaít mind nyomon akarnók követni. Tanulságosabb lesz, ha e helyett a kitűzött célhoz hiven csupán azokat a mozzanatokat figyeljük meg, amelyek több-kevesebb bizonyossággal legnagyobb költőinkkel, Aranyval és Petőfivel vannak összefüggésben. Megjegyzendő azonban, hogy ARANY, PETŐFI és a ponyvairodalom viszonyát tárgyalva, nem a nevezett nagy költőkről vagy a nevük alatt megjelent népies nyomtatványokról lesz szó, mint

¹ L. Irod. tört. közl. 1891. 109 l.

² Hasonló című: *A két szomszédvár vagy A szerelem mint orvos* (Tatár Péter regekunyh. 30. sz. Pest. 1870. 24—32. l.) c. vers, de ennek semmi köze VÖRÖSMARTY eposzához.

³ KISFALUDY Károly híres drámájára emlékeztet: a *Mohamet szultán* vagy *Konstantinápoly bevétele* című verses «néprege». (Tatár P. regekunyh. 30. sz. Pest. 1870. 68—76. l.) A leányt itt is Irénének hívják és sorsa is ugyanaz, mint a tragédiában. Az Iréne-tárgy feldolgozására nézve l. KIRÁLY Gy. dolgozatát: Mikes törökorsz. leveleinek forrásai. Egy. Phil. Közl. 1909. 269—277. és KLIMKÓ K.-ét: Az Iréne-mondához. Egy. Phil. Közl. 1910. 152. l.

ahogy ez BARÓTI Lajos: *Petőfi a ponyván és a szépirodalomban* (Bp. 1910. I—78. l. Kunossy kiadása. Petőfi-ktr. XXII. sz.), meg TIMÁR Szaniszló: *Arany János a ponyván* (Fővárosi Lapok 1890. 90. sz.) című dolgozatában látható, hanem egyfelől azokról a tárgyokról, melyeknek alakításában említett jeleseink egyik-másik munkája lebeghetett a többnyire álnévű vagy névtelen szerzők előtt, másfelől pedig arról a sajtóságos, szinte irodalmi szabad vadászatnak nevezhető eljárásról, melyet a ponyva lantosai időnként az irodalom berkeivel szemben tanúsítottak.

II.

Az ARANYTÓL is feldolgozott tárgyakhoz hasonló meséjű ponyvatermékek aránylag elég önállóságot mutatnak. Így mindjárt a *Lublóvár* vagy *A befalazott menyasszony*¹ című vers a téma rokonságán kívül egyebekben nem egyezik ARANYNAK 1850-ben, tehát előbb készült s megjelent² *Katalin-jával*.³ A színhely és a szereplők is mások. A ponyvaműben a kegyetlen apát Zádornak, leányát Melindának, ennek öreg kérőjét, ki — tudtán kívüli vetélytársának — fiának, Kevének gyilkosa lesz, Emődnek hívják. A leány apjának vára Lubló; a meghalt boldogtalan szerelmeseket Emőd Nagy-Sáros várában temeti el. A tárgy kedvelt voltának jele, hogy e történetnek jókimenetelű párja is megjelent a ponyván ily címen: *Regina* vagy *A sziklasírból kiszabadult jegyes* (Tatár P. regekunyh. 27. sz. 1867. Pest, 1867. 51—79. l. Bucsánszky A. kiadása.)

ARANYNAK 1851-ből való *Jóka ördögé*-re emlékeztet *Az elcsapott ördög* vagy *A vén asszony az ördögöt is megijeszti* (Tatár P. regekunyh. 5. sz. Pest, 1857. 54—62. l. Bucsánszky A. kiadása) c. verses ponyvatermék. Arról van benne szó, hogy egy, a pokolból

¹ Tatár P. regekunyh. 3. sz. Pest. 1863. 57—65. l. Bucsánszky A. kiadása. Későbbi kiadása u. a. címmel, de a Tatár P. stb. felírás elhagyásával. Bp. 1890. 8 l. Rózsa kiadása.

² Először a Magyar Írók Füzeteiben. SZILÁGYI S. Szerk. 1850. I. 81. l.

³ A tárgy feldolgozásaira nézve l. GRIESBACH Ágost: A budetini monda (Bp. 1891. 67 l. Légrády testvérek) c. értekezését.

száműzött, Csap nevű ördögnek az a büntetése, hogy tíz évig a földön kell élnie. Megnősül; de minthogy igen csúnya, csupán egy Sári nevű rút, veszekedő, vén asszonyt kap feleségül. Ennek zsörtölődései elől világgá bujdosik. Érvági nevű orvos szolgálatába áll, kinek titkos jeladásaira a betegekől távozik. Mikor a doktor huzódozik az előzetesen kialkudott fizetéstől, az ördög megtagadja az engedelmességet. Érvági tudománya kezd veszélyben forogni; de ekkor az ötletes orvos vénasszony képében azzal ijeszt rá fekete szövetségesére, hogy jön a felesége. Csap erre rémülten menekül.

Mint e rövid vázlatból látni, a vers ahhoz az ősi mese-tipushoz tartozik, melynek legrégebb nyomait és változatait *A gonosz asszony meséje és Arany Jóka ördöge* c. tanulmányában (Irod. tört. közl. 1899. 15—40 l.) nálunk ZLINSZKY Aladár ismertette.¹ Eszerint ARANY költeményének tárgyát az 1844. évi győri kalendáriumból merítette, amely viszont szerb forrásra vihető vissza. ARANY műve és a TATÁR Péter-féle feldolgozás között a téma rokonságán kívül szorosabb összefüggés nem állapítható meg.

Tárgytörténeti kapcsolat alapján érdemel figyelmet TATÁR Péternek az a verses munkája is, mely *A bőkezű király* vagy *Három falu három fogért* címen jelent meg Pesten 1857-ben.² Eszerint Mátyás király a tornajátékon — hogy a költői foglalkozás megbecsülésére példát mutasson — egy nem nemes származású lantossal is megví. Viadal közben kiüti a dálnoknak három fogát, amiért aztán három faluval kárpótolja.

 És a három fogért, mely ma itt kihullott,
 Neki három falut is ajándékozott
 Fogtút, Foghegyet és Fogarast Biharban
 És három fogat a cimeres paizsban.

És azóta minden költő s művész nemes
 Ki erre igazán és méltán érdemes.

¹ V. ö. még: WEINER Imre: Adalék «Jóka ördögé»-nek forrásaihoz. Egy. Phil. Köz. 1910. 381. l. és CZÓBEL Ernő u. ily c. kis cikkét. Egy. Phil. Közl. 1912. 830. l.

² T. P. regekunyhója. 5. sz. 64—72. l. Bucsánszky A. Újabb kiadása TATÁR Péter nevének említése nélkül. Bp. 1885. 8. l. Rózsa K.

Ez a kis történet a *Pázmány lovag* esetének egyik változata. ARANY balladája 1856-ból való ugyan, de csak 1857-ben jelent meg először;¹ TATÁR Péter feldolgozása szintén ez évből való. Hogy amaz szolgáltatta-e az indítékot, vagy BUDAI Ferenc *Polgári Lexicon*a volt-e ennek is forrása, mint TOLNAI Vilmos sejtí ARANYra nézve,² az most adatok hiányában nem dönthető el. Biztosabban megállapítható már az ARANY-hatás a következő kis műben, melynek címe: *A nagyidai veszedelem* vagy *A cigány nemzet elpusztulása*.³ (1857.) Arról szól, hogy János a nagyidai vajda házasodik, Dinorát, az erdélyi vajdának, Mihálynak leányát veszi feleségül. «Bezzeg volt most — olvassuk tovább — sürgésforgás készüllet javában

Minden izgett-mozgott Nagy-Ida várában.
Készültek lagzira, füstölt minden kémény
Nagy kolonc köszöngtet a kút méla gémén
A sok malac sir-rí, borjú, bárány béget
Apró marha nyáj közt van szörnyű ítélet...

és így tovább, ahogy Arany is írja a Toldiban.

Kissé lejjebb pedig megtudjuk, hogy

János vajda úr volt, sok becses marhája
Kincse volt tömérdek s arra büszke mája;
Sok derék vitéze, fegyveres szolgája
Sok nyerítő méne, nagy sereg kutyája.

A szerző tehát a *Toldi* I. éneke első és második versszakát egészen, a negyedik versszaknak pedig négy sorát egyszerűen beleiktatta a maga munkájába. A nagyidai cigányok esetének ponyva-változata aztán úgy folytatódik, hogy mikor a multság javában foly, hírül hozzák a török betörést. A cigányok egy ideig vitézül védekeznek; már fut az ellenség, mikor elfogy a megtámadottak puskapora. A vajda ezt elég botorul utána kiáltja a

¹ SÁROSI Gyula antológiájában: Az én albumom. Pest. 1857.

² V. ö. Egy. Phil. Közl. 1903. 473 l. — ARANY *Pázmány lovagját* illetőleg l. még HORVÁTH János cikkét. Budapesti Szemle. 1909.

³ TATÁR P. regekunyhója. 26. sz. Pest. 1867. 21—28. l. Bucsánszky A. kiadása.

szaladóknak. Erre a törökök visszafordulnak s beveszik a várat. A vajda Dinórával együtt hősi halált hal. A vers sokkal rövidebb mint ARANYÉ s bár más a befejezése, helyenként az idézettekén kívül is felismerszik rajta az utánzásra törekvés.¹ Tekintve a jelzett átvételt, a végső csattanó egyformaságát és hogy ARANY műve már 1852-ben megjelent, nem valószínű, hogy az indíték a nagy epikustól való.²

Mielőtt az ARANY-hatás mélyebb nyomainak vizsgálatára térnénk, megemlíthető, hogy kevésbbé jelentős vonatkozásokkal (nevekkel stb.) a látottakon kívül egyébütt is találkozunk. Így Toldi Miklós eszményképe nevével a *Cserép vára*³ című verses ponyva műben, mely *Rozgonyi Piroška* és egy Perényi nevű szegény nemes ifjú történetét foglalja magában; vagy *A jó úr és szolgája*⁴ címűben, hol a vén Bebek szolgáját Jóká-nak (v. ö. ARANYTÓL JÓKA ÖRDÖGE), továbbá *Az ikrek*-ben,⁵ ahol meg egy erdélyi várúr, az állítólag 1190-ben élt Kapornaky nejét Rozgonyi Ceciliá-nak hívják.

¹ Aranyra emlékeztetnek pl. az efféle sorok:

Ez az élet úgy szép, ha öröm a társa
Nosza barna bajszát kiki borba mártsa...
S lakoma a várban nagy örömet áraszt;
Tánc, zene, zaj, dal hőst és hajadont fásaszt.
Ha ragyog a csillag, ha kigyul a hajnal
Új örömlángban él új zene, tánc és dal
— — — — —
Láng-bibor az égen nem örömjelenség
Közeleg-közeleg a szilaj ellenség...

² ARANY művének s a vele egybefüggő adomának tüzetes tárgyalását l. DITTRICH Vilmos tanulmányában: *A nagyidai cigányok*. Bp. 1898. 102. l. V. ö. még FLEISCHMANN Gyula: *A cigány a magyar irodalomban*. Bp. 1912. 54. l.

³ vagy: *Fő úr és szegény legény*. Tatár Péter regekunyhója. 2. sz. Pest. 1857. 63—71. l. Bucsánszky A. kiadása. Ebben: Piroskát apja a gazdag, de rút Kendefyhez akarja erőltetni, Mátyás királv segítségével azonban a szeretők egymáséi lesznek.

⁴ vagy *A nyughatatlan hálótárs*. Tatár Péter regekunyhója. 6. sz. Pest. é. n. (valószínűleg 1857) 72—80. l.

⁵ vagy *Csodálatosak a végzet utai*. Tatár Péter regekunyhója. 8. sz. Pest. é. n. 55—63. l.

III.

Az eddigieknél erősebb és többgú hatása látszik már ARANY főművének, a *Toldinak*. A maga erejéből fölvergődött vitéz regényes alakja magában véve is alkalmas volt arra, hogy a nép fiai elé követendő példának állítsák s képzeletét vele jólesően foglalkoztassák. Viszont történetének az a változatokban sem szűkülő mesteri rajza pedig, amint a nagy költő megörökítette, elősegítette, hogy egyes mozzanatait, sőt akár részleteit is alkalmi utalásokra vagy szükség esetén hasonló helyzetek színezésére használják fel.

Ilyen utalás található például a *Vitézvári Simonyi József öbester-generális élete* vagy *A legvitézebb huszár*¹ című ponyva-

¹ 13 képpel. Bp. 1899. 78 l. Rózsa K. — Régebbi kiadásai is vannak. Régebbi kiadása mint TATÁR Péter műve van hirdetve a Tatár Péter regényhője 28 számának 1870-től való kiadása borítékán.

E tárgy első feldolgozása Szőkefalvi NAGY Páltól (1788—1859) való: *Vitézvári báró Simonyi József, herceg Hessen-Homburg magyar lovas regiment híres eredei kapitányának példás élete leírása*. Pest. 1819. — V. ö. SZINNYEI Magyar Irók IX. 735 l. — Igen népszerű volt annak idején JÓKAI Mór műve: *A legvitézebb huszár*. Történeti rajz tizenöt képpel Pest. Heckenast G. 1856. (JÓKAI e munkájából — melyet itt-ott TATÁR Péter is felhasznál — azóta már a hetedik kiadás is megjelent. L. Vasárnapi Könyvtár 9. sz. Bp. Franklin-kiadás.) E kettőn alapul a legújabb verses feldolgozás: *Simonyi József a híres öbester*. Népi elbeszélés 12 énekben NAGY Pál s JÓKAI Mór műve után írta GAJDÁCS Pál. Gyoma. 1909. 144 l. Kner Izidor kiadása A *Toldi* hatására valló művet: «A magyar költők királya: ARANY János szellemének hódolata jeléül ajánlja a szerző.» — E tárgykörbe tartozik MARTOS Ferencnek a Nemzeti Színházban előadott *Simonyi öbester* c. 3 felvonásos történeti vígjátéka is. (Budapest. 1902. 94 l. Lampel kiadás. Fővárosi Színházak műsora 140—141. sz.) — L. még VAS Gereben: Régi jó idők. — GAJDÁCS P. verses művének több ARANY-reminiscenciái és utalásai *Toldira*: I. é. 2. vsz. 7—8 s. «De Kinizsi s Toldi büszkeséggel néznek Hósi tetteire a legszebb vitéznek.» I. é. 3. vsz. 4. s.: «És egyik szavamát a másikba ne öltsem.» V. ö. *Toldi* VIII é. 1. vsz. 2. s. — I. é. 7. vsz. 6 s. ... «Értt az istenadta», v. ö. *Toldi* V. é. 3. vsz. 4. s. — IV. é. 2. vsz. 8. s.: «Ézt egy régi könyvben mind írva találom». V. ö. ARANY J. *Buda halála* I. é. 1. vsz. 4. s. — XII. é. 14. vsz. 3—6. s.:

versben. E tizenkét részre oszló krónikás elbeszélés tizenegyedik énekéből többek között megtudjuk: «A párbaj által hogy lett Toldy utódja» Simonyi. A dolog úgy történt, hogy mikor a napoleoni háborúk idején a híres magyar katona Párisban állomásozik, egy a kardforgatáshoz kitűnően értő francia tiszt «Kisebíté a vett diadalmat, Melyet az egyesült seregek nyertek vala, Sőt a mi nemzetünk is gyalázta vala.» Simonyi erre párbajra hívta ki a kérkedő franciát, aki aztán álláig kettéhasított fejfel maradt a küzdőtéren. «Ez mestervágás volt — írja a ponyvaköltő — méltó Simonyihoz, Kit hasonlít hatunk bátran vén *Toldy*-hoz».

Sorsuk is egyforma, amint majd megtudjuk,
Ha e történetnek végét érni fogjuk.¹

A tizenkettedik ének, miután a hős ezredesnek és vitéz huszárainak egy — naivságával megkapó — bécsi színházlátogatásáról is beszámol, így folytatódik:

Eddig van a napfény, ezután éjszaka!
Letűnt Simonyinak is fényes csillaga.
Drága dolog a jó éles kard csatában,
Veszély után biz az elvész a rozsdában.
Igy volt a vén *Toldi*, mikor országczímet (sic!)
Elrabló viadort hős kardjával levért
Mente újjával, melyben vala buzogánya,
Valami rossz hölgyet,² ki rá élcet hánya
A királyi udvarban leütött, börtönre
Vettetett, hol a bú és a szégyen megölte.³
Igy járt Simonyi is, csaták oroszlána
A huszároknak és vitézség példánya.

«Ez mestervágás volt s igen olyan forma,
Mintha csak az ember Toldit látta volna,
Mikor a nagy csehet két darabba szabja,
S mintha Toldi lett voln' a Simonyi apja...»

Stb. l. még u. i. a 35. és 36. vszakok.

¹ JÓKAI művében a megfelelő fejezet címe: «Toldi utóda».

² Igy!

³ JÓKAINÁL Az utolsó láncszem c. fejezetben az itt idézett sorok majdnem szóról-szóra megvannak: «Eddig tartott a napfény, már most következék az éjszaka. Hajh drága dolog a jó éles kard a csatában... Mi volt a hős

Megtudjuk aztán, hogy a «legvitézebb huszár»-t a bécsi intrikák miatt Nagyváradra helyezték át, ahol egy hadapródot, mivel parancsa ellenére elkésve tért vissza állomáshelyére, föbbe lövetett. Ezért a szigorú fellebbvalót az aradi várba zárták, hol a szégyen megölte. A vers e sóhajjal végződik:

Úgy halt meg mint *Toldi*, emléke is úgy él,
Míg e haza földjén egy magyar ember él!

Míg a «legvitézebb huszár»-ról szóló versben inkább csak Toldi mondai alakjára találtunk — kissé félszegen fogalmazott — utalást, egy másik, de már prózában írt ponyvatermék egyenesen az ARANYTÓL eszményített hős küzdelmeit népszerűsíti, címével is jelezve az erkölcsi célzatot. E kis füzet címe: *Az áldott jó fiú vagy Az erős és vitész Toldi Miklós gyönyörű historiája*. Szerzője BÖNGÉRFI János (Budapest, 1894. 29 l. Hét képpel. Rózsa K. kiadása). A hét fejezetre oszló elbeszélés egészen ARANY *Toldija* alapján készült. Hogy mennyire ragaszkodik az eredeti költemény menetéhez, mutatják a fejezetcimek: 1. Toldi Miklós otthona. — 2. A testvérbátya látogatóba jön. — 3. A nádasban. — 4. Éji látogatás. — 5. Toldi ereje. — 6. Hogyan mulat Toldi? — 7. Toldi nagy úr lesz.

A következő ponyvafüzet alig számbavehető áthidalásokkal és betoldásokkal, meg valami csekély kihagyással az egész *Toldit* és *Toldi Estéjét* magában foglalja anélkül, hogy a költő nevét a címlapon emlitené. A mű címe: *Toldy Miklós vitézi élete és szomorú halála*. 12 énekben. 12 képpel. (Budapest, 1907. 72 l. Rózsa K. kiadása.¹) E verses munka a nyolcadik és kilencedik

Toldi vége? Mikor legyőzte az országczimert elrabló viadort, mentéje újjával, melyben vala buzogánya, agyonütött valami rossz kölyket (ebből látni, hogy fentebb a «hölgyet» = sajtóhiba!), aki vele kötekedett a királyi udvarban. Ezért börtönre keresték: csak a szégyen, ami megölte, mentheté meg attól... Mi lett a hős Simonyi vége?... Úgy halt meg mint Toldi...»

¹ Régi kiadása: u. o. 1885. 74 l. — Tatár Péter regekunyhója 28. száma 1870-ből való kiadásának borítékán a hirdetett művek között szintén előfordul. Címe után oda van nyomtatva, hogy «*Irtá Tatár Péter*». Ez a kiadás eddig

ének, meg egynehány áthidaló sor kivételével ARANY János műve. A hét első ének — kevés kihagyással — a *Toldi* tizenkét énekéből van összesűrítve, a kilencedik ének utolsó huszonnyolc sorától a tizenkettedik ének végéig pedig a *Toldi Estéjét* kapjuk az említett módszer szerint.

A nyolcadik «önálló» leleményszerű énekből megtudjuk, hogy a cseh vitéz legyőzésének öröme nagy lakoma van a budai várban. A mulatságot másnap harcjáték követi, melyen a király tréfából megkérdi Tolditól, hogy keresztül tudná-e dobni a Dunát? Toldi előbb egy jókora követ hajt át, majd minthogy ezt nem mindenki vette észre, buzogánya átdobásával bizonyítja be ügyességét. E vidám időtöltést követek zavarják meg, akik hírül hozzák Endre herceg feleségének, Johannának gaztettét. A király sereget gyűjt, hadra kelnek s miután győznek, a bűnrészes Durazzói Károly és négy társa halállal lakol. Lajos Nápoly királyává lesz. Ennek öröme ünnepélyt rendeznek; közben mint érdekes látványosságot a Vezuvot is megtekintik. A kráterben Toldi egy húsz mázsás leomló kő feltartóztatásával megmenti a király és a kíséret életét. Nápolyba menet pedig hatalmas malomkövek emelgetésével szerez bámulókat nagy erejének. Megérkezve folytatják a mulatságot s a következő napi harcjátékon Toldi egy olasz bajvívó legyőzésével öregbíti vitézi hírét. A *Keistut* név említésével (s egyéb kisebb jelentőségű vonatkozásával) a *Daliás Idők* első kidolgozásának hatására utaló kilencedik ének szerint míg Lajos Olaszországban járt, a litvánok betörték Lengyelországba, Gácsországot meg elfoglalták. A királynak tehát megint dolga akadt. Toldi is elkísérte az új hadba. Keistutot, a litván fejedelmet, Lajos vágta le párbajban. Keistut özvegye, a szép Melinda, beleszeret Toldiba. Ez hajlandó volna őt feleségül venni, de a nő bátyja, Kázmér, ezt azzal akadályozza meg, hogy megöli testvérét, ki az ellenséget szereti. Toldi erre párviadalban végez Káz-

nem volt hozzáférhető. Előkerülése bizonyossá tenné azt a föltevést, hogy a munka a *Toldi szerelme* megjelenése előtt készült, ami különben abból is gyanítható, hogy a hős férfikorának elbeszélése csak a *Daliás Idők* első dolgozatával mutat némi egyezést.

mérral s eltemeti első és utolsó szerelmét. Lajos a háborút győztesen befejezvé, vele Toldi is Budára tér vissza, hol időközben az erkölcsök igen megváltoztak. Külföldi szokások kapnak lábra, melyek miatt az öregedő vitéz otthagyja az udvart s hazamegy Nagyfaluba:

Megavult az ős ház, a zápor lemosta
Az idő e vén sas, szörnyen megrugdosta...

stb. következik a Toldi Estéje ARANY szövegével.

Az átvétel mértékéről s az átalakítás módjáról tájékozást nyújthat az alábbi egybeállítás, melyből kitűnik, hogy az ismeretlen kompilátor ugyancsak kevés kivetnivalót talált ARANY két művében.

A vers kezdete:

Fényes szentegyház a mi őstörténetünk,
Abba mi csupán csak imára mehetünk stb.

I. ének: 20 sor eredeti; aztán következik *Toldi Előhangjának* második versszaka. Újabb 14 sor eredeti után jön *Toldi* első énekének harmadik strófája. Majd 16 eredeti sor s aztán megint a *Toldi* első énekéből az ötödik versszak két sora és a 6—7 strófa. Újabb nyolc sor eredeti után ismét ARANY művének 9—14 versszaka. Ezután az ismeretlen szerző folytatja az elbeszélést 54 soron keresztül. — *A II. ének* a *Toldi* meg nem felelő részei kihagyásával így van összeillesztve: *Toldi* második é.: 1—14 vsz.; *Toldi* harmadik é.: 1—5, 7—9 vsz., majd 12 sor eredeti. — *III. ének*: négy sor eredeti; aztán áthidalások és kihagyások közbevetésével: *Toldi* negyedik é.: 1—3, 5, 6—23 vsz. — *IV. ének*: *Toldi* ötödik é.: 2—5, 11, 14, 16 vsz.; *Toldi* hatodik é.: 1—3, 5, 7, 9, 13, 15, 17—19, 21 vsz. — *V. ének*: *Toldi* hetedik é.: 1—11. vsz.; *Toldi* nyolcadik é.: 3—4, 11, 13 vsz.; *Toldi* kilencedik é.: 2—4, 6—7, 9—12, 14, 16, 18—19 vsz. — *VI. ének*: *Toldi* tizedik é.: 2, 5, 6, 8—11, 13—23 vsz. — *VII. ének*: *Toldi* tizenegyedik é.: 3—9, 11—20; *Toldi* tizenkettedik é.: 5, 10, 13, 16—18 vsz. — *VIII. ének*: eredeti. — *IX. ének*: *Toldi Estéje* első énekéből: 7—9 vsz. *X. ének*: *Toldi Estéje* első é.: 6, 4, 5, 10 (ily sorrendben!), 11—12, 14—18, 28, 32, 35—41 vsz.; *Toldi Estéje* második é.:

5, 6, 8, 10, 17, 23, 29—31, 35 vsz. — *XI. ének: Toldi Estéje* harmadik é.: 1—8, 10, 21, 24, 28—34, 37—38, 40—46 vsz.; *Toldi Estéje* negyedik é.: 1—2, 11, 12, 14—16, 23, 26—28 vsz. — *XII. ének: Toldi Estéje* ötödik é.: 3—11, 40—45 vsz.; *Toldi Estéje* hatodik é.: 10—13, 16—21, 24—25, 29, 34—38 vsz.

Érdekes, hogy a kompiláció prózai párja is megvan a ponyván. A MÉHNER-féle «Mulattató és hasznos olvasmányok a magyar nép számára» című sorozat 63. számaként jelent meg ilyen felírással: *Toldi Miklós a nagyerejű hős élete és halála*. Irta RUDNYÁNSZKY Gyula (nyolc képpel). Ebben is le van írva a nápolyi kaland s a lengyelországi vitézkedés, de Toldi szerelmének a tárgya itt már nem a Keistut özvegye, hanem a trilógia középső része végső kidolgozásának megfelelően Rozgonyi Piroska. Egyébként azonban a férfikor történetének elbeszélése arra enged következtetni, hogy a szerző az említett eltéréssel a főtebb ismertettét ponyvaszerkezetet tartotta szem előtt.

IV.

A ponyva írói azonban nemcsak a Toldi-trilógia szövegével bántak el oly különösen, mint ahogy láttuk, hanem a *Buda Halálát* sem kimélték. Mutatja ezt az a kis füzet, mely e címen jelent meg: *Buda, Bendeguz fiának élete és halála*. Igen szép történet a magyar őskorból. Hét képpel. Pest. 1873. 44. l. Bucsánszky A. kiadása.¹

A hat énekre terjedő verses elbeszélés bevezetése így hangzik:

Két fényes jel tűnt fel akkoron az égen,
Midőn Bendeguz ült fejedelmi széken.
Egyik volt tüzes kard, mely állt nyugat felől,
A másik üstökös, mely jöve keletről.
Bendeguz fejdelem neje két fiat szült
Midőn ezen két jel az égre felderült.

— — — — —
... ezen két fiú vala a
Híres Buda s ennek öcsce hős Attila.

¹ Ujabb kiadása u. a. címen: Budapest. 1895. 46 l. Rózsa K. és neje.

Mily nevelést kaptak atyjuk udvarában,
 Fel van jegyezve a régi krónikákban.
 Mert a földön akkor a *magyarok* népe
 Volt minden erényben a világnak éke.

— — — — —
 Aetius római is itt tartózkodott (Igy!)
 S Bendeguz fejedelem udvarában lakott.
 Tanulta *magyarok* hadakozás módját.

Kissé lejjebb a szerző elfelejti, hogy szerinte Bendeguz a magyarok fejedelme volt s mikor ARANY nyomán a trónosztásról beszél, már azt olvassuk, hogy Buda...

Egy nap udvarához rendelte a főket
 Áldozni tanácsba összehívá őket.

— — — — —
 Ott vala im öcsce Attila királyfi,
 Bendeguz atyjoknak éltés daliái, ...

— — — — —
 Hogy mind begyülének, ezek és a többi
 Hun ágak apái, hun seregek főbbi ...

és így tovább. A magyarok ezután már nem is kerülnek szóba. A harminckét sornyi eredetinek látszó bekezdés után a továbbiakban rövidítve és jelentéktelen átalakítással (például hogy a szerző Etele helyett Attilát ír s Aladár anyját Rékának nevezi) — ARANY *Buda Halálát* kapjuk. A ponyvaköltő eljárás módjáról és az átvétel mértékéről az itt következő tájékoztató szolgál felvilágosítással:

I. ének: Harminckét sornyi eredeti után jön: ARANY *Buda Halála* első ének: 3, 7—13, 15, 19, 21 (ebből a két első sor), 22 (a két első sor), 24—29, 30 (az első és negyedik sor átalakítva), 31—38 versszak. — *B. H.* második ének egy sor átmenettel: 5—7, 9—11, 15—18, 20, 32—34, 41, 42 vsz. — *II. ének:* négy sornyi átmenet, aztán a *B. H.* harmadik é.: 1—10, 13—15, 18—24, 27, 29—38, 40—44 vsz. — *B. H.* negyedik é.: 1, 4—5, 11—13, 17, 19—23, 31—32 vsz. (Közben csak egy-két sornyi átmenet). — *III. ének:* két sor átmenet után a *B. H.* negyedik é.: 34—48 vsz. (az utolsó sor átalakítva). — *B. H.* ötödik é.: 1

(első és második sora), 7, 10 (első két sor), 21—33, 37—40 (majd egy pár szónyi átmenet után) a 43—49, 50 (egy sor), 51—53 vsz.; majd a *B. H.* hetedik é.:¹ 1—4 vsz. — *IV. ének*: *B. H.* hetedik é.: 5—8, 9 (az első és negyedik sor átalakítva), 10—11, 12 (a két első sor), 13—15, 16 (a két első sor), 17—34, 39, 42, 59 vsz. — *B. H.* nyolcadik é.: 1—2, két sor átmenet után: 74 (harmadik és negyedik sora), 75—76, 77 (első két sor), 80 (első két sor), 81—89. Itt különös módon előbbről vett részlettel fejezi be a szerző Hadúr leírását a *B. H.* 77 (harmadik és negyedik sora), meg a 78—79 vsz. felhasználásával. — *V. ének*: *B. H.* kilencedik é.: 5 (kis átalakítással), 6 (végén átalakítva), 7—15, 16 (harmadik és negyedik sor), 17—26, 27 (utolsó két sorában némi módosítással), 29 (átalakítva), 30—38, 55—62, 63 (harmadik-negyedik sor), 64—65, 66 (harmadik és negyedik sor), 68 (ugyanígy), 69—73 vsz. — *VI. ének*: *B. H.* tizedik é.: 1, 2 (első két sor átalakítva), 3, 5 (első két sor), 6, 7 (harmadik-negyedik sor átalakítva), 9—11, 12 (első két sor) 13 (egy sor), 22—23, 24 (első és negyedik sor módosítva) 28, 29, 31 (első két sor), 33, 38 (két első sor), 47; következik két sor átmenet, majd a 111 vsz. (harmadik-negyedik sora). — *B. H.* tizennegyedik é.: 1—2, 32 (az első sor kissé átalakítva), 76—77, 80, 99—100, 101 (első-második sor módosítással), 103, 108, 112 vsz. — *B. H.* tizenkettedik é.: 3 (első sora átalakítva), 12, 16 vsz. (első két sor). Nyolc sor átmenet után 45, egy sor áthidalás, 48—51, 53, 58 (első sor átalakítva), két sor átmenet, 69 (első sora átalakítva), 70, 72, 73, 74 (első két sor), 76, 81—84 vsz. (egy szóval végig).

V.

A mondottakból kitünhetett, hogy a ponyvaírók egyike-másika mily kevésbé képes eredetiségre nemcsak a meseszövében, de a kidolgozásban is. Mindezekben azonban a szerzők — amennyire megállapítható — megelégedtek ARANY egy-egy művének

¹ A *Buda Halála* hatodik énekét (Rege a csodaszarvasról) a szerző egészen mellőzi.

kiaknázásával. Ezek az esetek az írói tulajdonjog kevésbevévésének valóságos gyermekjátékai ahhoz képest, amit a következő ponyvaterméknél tapasztalunk. És jellemző, hogy ez is ARANY kincseskamrájából veszi a nemes ércet gyöngé tákolmánya ékesítésére. El kell azonban ismerni, hogy párját ritkító vakmerőség jeleit adja, mert a nagy költőnek nem kevesebb, mint *ő* jeles alkotását használta fel, míg a maga kis fércelményét kiizzadta.

A szóban forgó ponyvavers címe: *Gróf Tökölyi Imre, Rákóczi Ferenc mostohaatyjának, a magyar szabadságért harcoló elismert világhírű hősnek élete és halála.* 13 szakaszban. 15 szép képpel. Budapest. 1874. 39 l. Bucsánszky Alajos kiadása.

A hosszúra nyúló vers elején a Thököly-féle fölkelés előmenyeinek és első sikereinek ismertetése után megtudjuk, hogy a kuruc- király egyebeken kívül azért is, mert már belefáradt a küzdelembe, hajlandónak mutatkozott a megegyezésre. Az elbeszélés aztán így folytatódik:

Nagyszombatba tehát maga is elméne
Az állandó béke megteremtésére.
Ott ez ünnepélyre készültek sebtében,
Miként? *hallgassátok, azt is elbeszélem.*
A király sátora vala ott felvonva,
Tiszta kék selvemből volt a sátorponyva;
Róla mint az öklöm — ha kicsit nem mondok —
Lógtak köröskörül oly nagy aranybojtok . . . stb. (3. l.)

A szerzőtől félbehagyott rész után következik, amint látható, ARANY János Toldijának tizenegyedik énekéből a 7, 8, 9 versszak. Különbség csak annyi, hogy a kilencedik szak ötödik sora, mely ARANYNÁL így van: «Duna partjáig nyúlt a korlát kétfelül», a ponyvaköltő művében ilyenformán alakul: «A palotáig nyúlt a korlát kétfelül». A ponyvaversben négy sorral odébb megint Aranyból veszi át a szerző ezt a két sort:

Ezalatt a várba gyors hiradók mentek,
A király lejött és sok nagy úri rendek.[†]

A *második rész* Thököly Imre szerelmét mondja el Zrínyi Ilona iránt. A kuruc vezér elküldi emberét, Illyést Munkácsra

[†] L. id. mű 3. l. — V. ö. *Toldi* XI. é. 13. vsz.

egy levéllel Rákóczi özvegyéhez; a megbizott aztán ARANY *Murány ostromá*-ból vett harminckét sorban számol be urának a vár úrnőjével való találkozásáról. Ilyenformán:

Magas Munkácsváriba amint feljutottam,
Annak parancsnokát kérdeztem legottan;
Mosolygott a várnagy s ismeretes helyre
A külső bástyára vezetett egyszerre... stb.¹

Itt az eltérés annyi, hogy ARANYnál «Munkács» helyett Murány van, «külső bástya» helyett pedig: *hóhérbástya*.

A ponyvatermék *harmadik részében* le van írva, hogyan foglalja vissza Thököly egyik vezére, Benkő Pál az osztrákoktól védett Fülel várát. Itt a szerző ARANY *Nagyidai Cigányok*-jából veszi át az ostrom rajzát:

Legottan vitézlő férfiak menének,
Hogy kihoznák a port, ágyút töltenének.²

Kissé odább hosszabb átvétel következik:

Benkő Pál azonban, székelyek vezére
Nem feküdt sem a jobb, sem a bal fülére.
Osztrákok zajától nem tudott aludni,
Dehogy merte volna a szemét behunyni... stb.³

Látnivaló, hogy itt csupán a helyzethez illő nevek vannak kicserélve; *Puk Mihály* helyett «Benkő Pál», *cigányok* helyett «osztrákok» olvasható. A *Nagyidai Cigányok*-ból összesen huszonöt sort vesz át a szerző; még pedig a második énekből az első négy szakot egészen, az ötödik strófát két sorba összevonva, a hetedik és nyolcadik versszakok ismét egész terjedelmükben, majd a negyedik ének ötvenkettedik strófájának negyedik sorát egy szónyi átalakítással (*ellenség* helyett «székelység»-et ír), ugyanott az ötvennegyedik szak két első sorát, továbbá a hatvanegyedik strófát (első sorának átalakításával) és a hatvankettedik versszak utolsó két sorát (némi módosítással).

¹ L. id. mű 5. l. — V. ö. ARANY *Murány ostroma*: I. é. 48—55. vsz.).

² L. id. mű: 9. l. — V. ö. ARANY *Nagyidai Cigányok*: I. é. 82. vsz.).

³ L. id. mű 9. l. — V. ö. ARANY *Nagyidai Cigányok*: I. é. 1. vsz.).

A hatodik rész befejezése arról szól, hogy Thököly az elfogott Heister és Doria nevű császári vezérekkert cserébe visszakapja Bécsbe hurcolt feleségét. Az ismeretlen szerző ezt így adja tudtunkra:

De hogy egyik szavunk másikba ne öltük,¹
 S az időt szóbeszéd közt itten ne töltsük,
 Röviden mondjuk, hogy megtörtént a csere,
 Fejedelem Tökölyi roppant örömére.
 Mert nem adhat jobbat az egek királya
 Ami Tökölyinek örömet csinálna.
 Pénzért, gazdagságért, hej dehogyan cserélne,
 Dárius kincsének még oda se nézne.²
 Elfelejte mindent és futott elébe,
 Kimélve szorítá pánczélos ölébe.
 Nem szólott egyik sem, nem sírt, nem nevetett,
 Csak az egész tábor ritt a hátok megett ... stb.³

Így folytatódik a viszontlátás örömeinek leírása az idézett részen kívül a Toldi tizenkettedik éneke tizenhetedik strófájának és tizennyolcadik versszaka első négy sorának, tehát összesen húsz sornak szó szerinti átvételével. A szükségesnek látszó esetben természetesen a Toldi-beli nevek helyébe a megfelelők kerülnek; például «Akkor könnyült szívvel Toldiné így szólott» helyett lesz: *Ilona így szólott*; vagy «Miklós pedig mondá» helyett: *Tökölyi meg mondá*.

A ponyvaköltő kisded játéka azonban ezzel még nem érnek véget. A hetedik részben a főhelyet a székely hadak újjászervezésének leírása foglalja el. Itt is folyton ismerős hangok csendülnek fülünkbe. Ime egy kis párhuzam:

Parancsol Tökölyi a vezéreinek	<i>Parancsol a hunok ifjabb királya,</i>
Vele maradott kipróbált hiveinek:	<i>Kard az egész földet véresen bejárja</i>
Fegyverviselő nép mindenki felüljön	<i>Fegyverviselő nép mindenki felüljön,</i>
És Kolozsvár előtt hadi szerbe gyűljön. ⁴	<i>Buda szállására, hadi szerbe gyűljön.⁵</i>

¹ Ez is ARANY-reminiscencia. (V. ö. Toldi. VIII. é. I. vsz. 2 s. «Hogy egyik szavamat másikba ne öltsem».)

² L. id. mű 18. l. — (V. ö. Arany, Toldija XII. é. 15. vsz.).

³ L. id. mű 18. l. — (V. ö. Toldi XII. é. 16. vsz., ahol az «egész tábor» h. az *öreg Bencze* sír).

⁴ L. id. mű 20. l. ⁵ ARANY, *Buda Haldia* IV. é. I. vsz.

Látnivaló, hogy az anonim versszerző e helyütt már nem a *Toldiból*, nem is a *Nagyidai Cigányokból* vagy a *Murány Ostromából*, hanem céljának megfelelően egy más elbeszélő költeményből, a *Buda Halálából* (a vadászat leírása) veszi át a felhasználható részeket. Az átvétel összesen nyolcvanöt sorra terjed; valamennyi a negyedik énekből való. De a szerző nem egyfolytában sajátítja ki, hanem előbb az első tizenegy szakot, majd a mi folytatólag az ő leírásának jobban megfelelt: a tizenkilencedik strófa második sorától a huszonhatodik szak végeig, aztán a 31, 32, 33 versszakot, végül a harmincötödiktől a három első sort (L. id. mű: 20—21. l.) Változtatásai itt a következők:

Arany, <i>Buda Halála</i> IV. é. 3. vsz. 3. s.:	«Tökölyi» vers:
Adj a tovább a jelt, ki belátja távol...	Adj a tovább a <i>hírt</i> , ki tudja mástól...
<i>B. H.</i> IV. é. 4. vsz. 2—4. s.:	<i>T.-vers</i> (20. l.):
Hogy kint legyen a kard a messze határon;	Hogy kint legyen a <i>hír</i> a messze határon;
Körül a szomszédság valamennyi részeket;	Körül <i>Oláh, Bolgár</i> valamennyi részeket, <i>A székhelyek valjon</i> kire fegyverkeztek?
Vajh, kire a szörnyűk mostan fegyverkeztek!	
<i>B. H.</i> IV. é. 5. vsz. 1. s.:	<i>T.-vers</i> (20. l.):
Ámde húnok földjén meleg öröm pezsdül,...	<i>De székhelyek</i> földjén meleg öröm pezsdül,...
<i>B. H.</i> IV. é. 10. vsz. 4. s.:	<i>T.-vers</i> (21. l.):
Igy felabajgatta Etele a népet.	Igy felabajgatta <i>Tökölyi</i> a népet.
<i>B. H.</i> IV. é. 11. vsz. 1—2. s.:	<i>T.-vers</i> (21. l.):
S már Budaszállásán gyűl a sereg össze, Körül a sík pusztát lepi sűrűn, messze;	S már <i>Kolozsvár körül</i> gyűl a sereg össze Körül <i>a vidéket</i> lepi sűrűn messze;
<i>B. H.</i> IV. é. 19. vsz. 3. s.:	<i>T.-vers</i> (21. l.):
Ő kora hajnaltól paripán ül estig,	<i>Tökölyi</i> hajnaltól paripán ül estig.
<i>B. H.</i> IV. é. 22. vsz. 2—4. s.:	<i>T.-vers</i> (21. l.):
Dárdavetőt, ijaszt külön egybeállít, Lovagot külön csap kaszás szekerektől, Várakolók eszközt másféle szerektől.	<i>Nehéz s könnyű puskást</i> külön egybeállít, Lovagot külön csap <i>agyus</i> szekerektől, <i>Vdrostromló</i> eszközt másféle szerektől.
<i>B. H.</i> IV. é. 25. vsz. 3. s.:	<i>T.-vers</i> (21. l.):
Úgy Etel is bármint seregét zavarja,	Úgy <i>Tökölyi seregét</i> bár miként zavarja,
<i>B. H.</i> IV. é. 26. vsz. 3. s.:	<i>T.-vers</i> (21. l.):
Etele azonkép hadai forgását,	<i>Tökölyi</i> azonkép hadai forgását.

B. H. IV. é. 35. vsz. 1. és 3. s.: T.-vers (21. l.):

Büszkén valamennyi érzi a hún ember: Büszkén valamennyi érzi *székely* ember

Igy Etelét, mondom, sokat emlegették; Így *Tökölyit*, mondom, sokat emlegették.

A híres felkelő vezérről szóló verses krónika *nyolcadik részé-
nek* foglalata: «Leopold Ottingen gróf és Schlik tábornokokat
küldi Tökölyi ellen. Ezek berontanak Erdélybe, beveszik Déva
várát. Gábor János dévai kapitány hősi halála». E «rész», az ele-
jén levő huszonnégy sort és közbül két sornyi áthidalást le-
számítva, némi kihagyással ARANY *Losonczy István*-jának a szó-
szerinti kiírása (mindössze annyi változtatással, hogy ahol szük-
séges volt, a Tökölyi-versnek megfelelő nevek szerepelnek). Az
átalakítás szemléltetésére álljanak itt a következő sorok:

(Ponyva):

Híres *Ottingen gróf* vitéz *német* ember,
Déva várnak indult *kétszer tízezerrel*.
Száz *taraczk*, tizenhat ágyú vala nála,
Közel Déva mellé seregével szálla, ...¹

(ARANY):

Híres Amhát basa, vitéz török ember,
Tömösvárnak indult száz hatvan ezerrel
Száz taraszok, tizenhat ágyu vala nála; —
Pusztá Somlyó mellé seregével szálla.²

A továbbiak, minthogy kevesebb a név, még szorosabb egye-
zést mutatnak. A «Tökölyi»-vers huszonötödik sorától kezdve a
szöveg egybeesik ARANY *Losonczyja* 8—37, 45—49, 54—55, 58,
63 (harmadik-negyedik sor), 64, 74—79 strófájával. Megállapít-
ható ezek szerint, hogy a *Gróf Tökölyi Imre* című ponyvaverés
ARANY-nak *Toldi*, *Murány Ostroma*, *Nagyidai Cigányok*, *Buda*
Halála és *Losonczy István* című elbeszélő költeményei alapján
készült tákolmány.³

VI.

Mint ARANY szellemi világa, úgy a PETŐFIÉ is nagy hatással
volt a ponyvairodalomra. Hogy életének és halálának képzelet-
izgató részletei miféle — többé-kevésbé meseízű — feldolgozá-

¹ Id. mű 23. l.

² *Losonczy István* 8. vsz.

³ E mű prózai átdolgozásban németül is megjelent. Címe: *Drangsale
und Tod des weltberühmten ungarischen Grafen Emerich Tökölyi, Stiefvater des
Franz Rákóczy*. Budapest. 1874. 34 l. Bucsánszky A. kiadása.

sokban terjedtek el a nép körében, továbbá hogy művei közül melyek jelentek meg a szóban forgó kiadványok alakjában, arról részletesen beszámol BARÓTI Lajos főntebb említett dolgozata. Minthogy azonban ez még kiegészítésre szorul, — bár az alábbi sorok sem tartanak igényt a teljességre, — pótlásul megemlítünk néhányat az idetartozó népiratok közül.

Szembetünő, hogy PETŐFIRE vonatkozólag aránylag kevesebb nyoma van az olyanféle kapcsolatnak, aminőt ARANYRA nézve látunk. Ennek oka egyrészt az lehet, hogy a nagy lírikus műveiben természetszerűleg kevesebb a ponyva számára értékesíthető *elbeszélő* elem; másfelől meg ami van is, közismert voltánál fogva kevésbé alkalmas a feltűnés nélkül való eltulajdonításra. Látni fogjuk azonban, hogy az utóbbi körülmény nem mindig volt akadálya egyes részletek felhasználásának.

A BARÓTITÓL nem említett ponyvakiadások közé tartozik a *Szilaj Pista* (Tatár Péter regekunyhója 22. szám. Pest. 1865. 71—80 l. Egy képpel. Bucsánszky A.), melynek címe után zárójelben olvasható, hogy «PETŐFI után». A mű tulajdonképen nem egyéb, mint a nagy költő verses elbeszélésének a harmadik versszakkal kezdődő, rövidített lenyomata; olyanformán, hogy az eredeti kétszázkilencvenhat sort itt kétszáztizenhétre terjed. A rövidítés bizonyára az akkor még érvényben levő kiadó jogokra való tekintettel történt.

PETŐFI egy másik szép költeményét is átalakította TATÁR Péter, de ennél már nem tartotta szükségesnek, hogy jelezze a költő nevét. Talán úgy gondolta, hogy a csekély átalakítás folytán PETŐFI már elvesztette szerzői jogát a meséhez, meg az elbeszélés szólamkincséhez és egyéb művészi értékeleihez. E kis munka címe: *Salgó vára* vagy: *A véres tett véres bosszúja*. (Egy képpel. Tatár Péter regekunyhója.¹ 26. szám. Pest. 1867. 1—19 l. Bucsánszky A. kiadása.) PETŐFI költeménye és a belőle készült ponyvatermék közt voltaképen az a főkülönbség, hogy az eredetinek ötös és ötödfeles rímtelen jámbusait itt párosrímű alexandri-

¹ A «regekunyhó» jelzésű füzetekben rendszeren több darab van. Lehet, hogy erre vonatkozik a «kunyhó» elnevezés.

nok helyettesítik; s míg amaz ötszázharminchárom sorra terjed, TATÁR Péter verse csak háromszázkét sor. A nevek és az elbeszélés menete egyforma; a ponyvaversből hiányoznak PETŐFI hangulat-erősítő leiró sorai és szép lírikus reflexiói (például a szerelemről szóló gyönyörű tizenhét sor: «Örök rejtélyű érzés szerelem!» stb.). Egyébként a két mű közti viszonyt megvilágíthatja ez a párhuzamos idézet:

PETŐFI: *Salgó.*

Nógrád s Gömör közt hosszan nyúlik el
A Mátra egyik erdőséges ága
Miként sörényes, elfáradt oroszlán
Nézzvén sötétén messze tájakig.
E hegytetői kősziklára ül
Borús napokban a pihenni vágyó
Terhes felhőknek vándor serege;
Ez a műhely, hol a komor kovács,
A dörgedelmes égi háború
Készíteni szokta a villámokat,
Haragvó isten égő nyilait.
Itt állt Salgóvár, mint egy óriás,
Ki az egekre nyújtja vakmerő
Kezét, hogy onnan csillagot raboljon;
Itt állt Salgó... az éghez oly közel,
És benne még is a pokol tanyázott.

TATÁR Péter: *Salgó vára.*

Nógrád s Gömör között a Mátra egy ága
Nyulik le, erdőkkkel van borítva háta.
Itt-ott az egekbe nyuló szikla-orom
Emelkedik büszkén, fedezi most már rom.
Ide ül pihenni a kemény zivatar,
Ha haragjában ég s földet összekavar.
Itt kovácsolja ő gyújtó-villámait,
Szerte repítgetvén vészthozó nyilait
S dörögve hirdetve romboló haragját
Remegve hallgatják a völgyben szózatát.
Salgóvár is itt állt mint óriás, a ki
Az egekre nyújtja vakmerő kezét ki,
Hogy azt megrabolja, oly közel állt hozzá
S azt mégis bűn és fertelem lakozá.

Majdnem oly kedvvel, mint ARANY *Toldiját* keresik föl (és aknázzák ki) témáért és átvételre alkalmas részletért a PETŐFI János Vitéz-ét. A kiadói jogok elévülése óta e mű a maga egészében is, PETŐFI neve alatt is megjelent a tárgyalt kiadványok sorában, de egyes epizódjait már előzőleg felhasználták. Így készült: *A veszedelmes zsványtanya* vagy: *A szerencsés juhászbojtár*. (Néprege. Egy képpel. Tatár Péter regekunyhója. 30. sz. Pest. 1870. 40—46 l. Buczásnszky A. kiadása) című verses darab is, mely fölél nincs odaírva még az sem, hogy «PETŐFI után», pedig elég szorosán egyezik János Vitéz szövegével. Ime a kezdete:

Nagyon égető a nyári nap sugára
Jancsi komára, a szép juhászbojtárra,
Mért is kell a napnak sütni oly nagyon, (így!)
Attól a juhásznak nagy melege vagyom...

Az átvétel nem betűszerinti, de eredete azért kétségtelenül felismerhető. A vers elmondja, hogy Jancsi elaludt s nyája azalatt elszéledt. E miatt gazdája elkergeti a bojtárt. Innen kezdve a ponyvatermék kihagyásokkal addig követi PETŐFI elbeszélését, míg Jancsi a zsványokra rágyujtja a házat. A folytatás már eredeti és mondhatnók erős gyakorlati érzékre valló leleménye a szerzőnek. Jancsi ugyanis nem bujdosik tovább, hanem bejelenti a történeteket a hatóságnak, mire egy részt kap a rablók kincseiből, urrá lesz, megtéríti gazdája kárát, megnősül s

Még ma is él, hogyha nem halt meg azóta
Szerencse s boldogság őt folyvást karolta.

VII.

Egy további ponyvaversben, amelyre már TÓTH Rezső is felhívta a figyelmet,¹ a FAZEKAS Mihály *Ludas Matyi*-ből ismert mese feldolgozása kapcsán találkozunk olyanféle jelenséggel, mint előbb a Thököly Imréről szóló historiában; csak hogy itt PETŐFI *Szilaj Pistájából* és *János vitézéből* valók az eltulajdonított részletek. A viszonylag terjedelmes mű felírása: *Ludas Matyi élete és kalandjai*. Tündéries szép historia. 12 részben és 13 képpel. Budapest. 1883. 86 l. Rózsa Kálmán kiadása.² A BALOG István *Ludas Matyi* című, három felvonásos bohózata nyomán készült versben a Fazekas vig elbeszéléséből ismert hős története valójában csak a *második rész*-szel kezdődik. E szerint: «Ludas Matyi édesanyjától Sárától három pár libát veszen át, hogy azt a döbrögi vásáron

¹ L. TÓTH Rezső: *Fazekas Mihály*. Budapest. 1897-ből. (V. ö. Fazekas M. versei. Kiadta Tóth R. Régi Magyar Könyvtár. 17. sz. Budapest. 1900. 77. l.) TÓTH szerint: «a szerző talán változatosság okáért vagy helytelenül alkalmazott PETŐFI-tiszteletből Szilaj Pistából s János vitézből nagy lelki nyugalommal szóról-szóra átvett valami másfélszáz sort, mindössze annyit változtatva, hogy Jancsi vagy Pista helyett természetesen Matyi-t ír.» A változtatás — mint a jelen dolgozatból látható — valamivel több.

² TATÁR Péter regekunyhója 22. számának 1865-ből való kiadása borítékán e «szép história» TATÁR Péter műveként van hirdetve. Ennek szövegdíszeként csak 12 képről történik említés.

eladja, s a vásárra kedvesével, Iluskával és hat libával el is indul». Az ének vége egy kis szerelmi kettős Matyi és Ilus között. Az ifjú itt vállára veszi a kendercsomót, melyet eddig a leány cipelt s megvallja, hogy Iluska nélkül nem élhet.

Erre csókot kapott... *de nem mondom el,*
Mert tele van ezen világ irigyekkel

folytatja a költő szabadon PETŐFI után.

Hej *legtüzesebb bor a szép leány csóhja,*
Pedig a csók könnyen az ész zavarója ;
Matyinak is *mostan megzavarta eszét,*
Származott is tőle tarka-barka beszéd.
Iluskám, Iluskám! *lelkem, galumbocskám,*
Gyöngyvirágom, rózsám, aranyos halacskám,
Gyémánt-gyűrűm, fényes csillagom sugára,
Csókolj agyon engem hajnal hasadtára.

És így megy ez tovább a 15—16 lapon vagy harminc soron keresztül. Az átvett sorok PETŐFI *Szilaj Pista* című elbeszélő költeménye első részének 7—13 versszakát nyújtják azzal az eltéréssel, hogy *Szilaj Pista* Lidije helyett TATÁR Péternél Iluska a «kedves» neve s az eredeti vers három ütemű sorai egy-egy szó betoldásával négy ütemre nyúlnak.

Mivel Matyinak jól ismert története s a mese naiv továbbfejlesztésének részletezése ránk nézve most kevésbé fontos, a munka többi részére nézve elég lesz csupán annak kiemelése, ami a vizsgálódásunk körébe tartozó szempontból figyelemreméltó. Ilyet a *ötödik rész* ben találunk, ahol megtudjuk, hogy Matyi a megveretés után világgá megy. Közben megpihen egy csárdában, aztán folytatja útját.

A csárda messzire volt már háta megett,
Nem látta lobogni a pásztortüzeket,
Mikor utoljára megállt s visszanezett,
Szívében iszonyú kint s fájdalmat érzett.¹

Ez utóbbi sor kivételével az idézett résztől kezdve hetvennégy sor (30—34 l.) PETŐFI *János Vitézéből* való (a IV. é. utolsó

¹ Id. mű 31—32 l. — V. ö. PETŐFI: *János Vitéz-e.*

három strófája és az V. é. egészen); még pedig változtatás nélküli átvétel, mert itt a ponyvaköltőnek már a versforma átalakításával sem kellett bajlódnia. Innen számítva hat sor megint a *Szilaj Pistából* van véve (IV. rész: 3—4 szak.); hat sor átmenet után pedig a *Szilaj Pistában* folytatódó huszonhárom sor van beiktatva.¹

Végül ugyanilyen toldott-foldott, de már ismét két költő művéből összetakolt ponyvavers: *Az óriások és boszorkányok országa* vagy: *A huszár még a pokolból is kivágja magát* (2 képpel. Tatár Péter regekunyhója. 30. szám. Pest. 1870. 46—60. l. Bucsánszky A. kiadása.) Tárnya az, hogy a napoleoni-háborúk idején Franciaországban elfogtak egy magyar huszárt, János vitézt. Ez megunja a fogságot s megszökik. Találkozik egy német szerkeressel, akit megsegít. Ettől megtudja, hogy az óriások országa közelében jár. Bemegy s a PETŐFI művéből ismert módon király lesz. (Mindezt kissé rövidebben adja elő a ponyva, mint a János vitézről szóló eredeti költemény). Majd tovább vándorol s eljut a sötétség országába, hol a boszorkányok tanyáznak. Itt az óriások segítségével legyőzi őket, s csak szerelmese, Örzi anyjának kegyelmez meg, aki ennek fejében megígéri, hogy seprő-paripáján elviszi kedveséhez. Ez megtörténik, mire:

Hét mulva azt mondták az egész faluban,
 Furcsa dolog vagyon Örziék házában;
 Tán kígyult a ház is, úgy füstöl a kémény,
 Nagy kolonc köszönget a kút méla gémén, stb.²

A szerző — amint látni — a lakodalmi sürgés-forgást ARANY szavaival írja le. E célból a bemutatott idézetten kívül felhasználja még a *Toldi* második éneke első versszakának 4—8 és második strófája 1—4 sorait. A boldog huszár végül emberfeletti

¹ Mellesleg megjegyezve — mint címe után is sejtethető — hasonló tárgyat dolgozott fel prózában TATÁR Péter e munkájában: «Markos Petyi csikósbojtár a 25 botot miként fizeti hétszeresen vissza Zsugori úrnak. 7 szakaszban. 8 képpel.» Hirdetve: Tatár Péter regekunyhója. 22 száma 1865-ből való kiadása borítékán. Ujabb kiadása 1899. 28. l. Rózsa K. 9 képpel. (Ebben — megveretésén kívül — négy csikó jogtalan elvételeét boszulja meg a bojtár.)

² L. id. mű: 59 l. — V. ö. ARANY *Toldija* II. é. I vsz. 2—4 s.

jobbágyai révén kincshez jutván fölmenti az óriásokat hűségesküjük alól s visszaadva a bűvös sipot nekik, kegyelemben elbocsátja őket. A költőnek pedig erre újból eszébe jutnak ARANY versei s a Toldi György gazdagságát jellemző leírás átvételével fog hozzá meséje befejezéséhez:

János vitéz úr lett. *Sok becses marhája,
Kincse volt temérdek s arra büszke mája.
Sok nemes juhnyája és béres szolgája,
Sok nyerítő méne, nagy sereg kutyája,* stb.¹

Megállapítható tehát, hogy ez a mű — csekély kihagyással — a *János Vitéz* XIX., XX., XXI. részének kiegészítése a *Toldi*ből vett alkalmas részletekkel.

* * *

Ime így fest a ponyvairodalom eredetisége. Hogy kit terhel a felelősség a versgyártás e sajátságos módjáért, az ma már minden egyes esetre nézve nehezen volna megállapítható. Mint látható volt, a tárgyalt művek legtöbbször TATÁR Péter szerzőségéhez fűződtek, akinek igazi neve MEDVE Imre s 1818—1878-ig élt. Ha a SZINNYEI Magyar Írók-jában felsorolt, több mint kilencven munkája is hasonló módszerrel készült, akkor nagy termékenysége könnyen érthető. Eljárásának mindenesetre megvolt az a haszna, hogy hamis címkével bár és egy kissé vegyítve, de az igazi költészet nemes italából is juttatott olvasóközönségének; kívánatosabb lett volna azonban s a célhoz is méltóbb, ha az eredeti töltést a maga tisztaságában nyújtja a népnek.

BAROS GYULA.

¹ Id. műből. — V. ö. Toldi II. é. 6 vsz. 1—4 s.

VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1916-BAN.

A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége az 1916. évben fönállásának 19. évét töltötte be. A törvényhozás által a Főfelügyelőségnek az 1915/16. költségvetési évre megszavazott javadalomból a Főfelügyelőség rendes és rendkívüli államsegély címén 265.000 K-t fordított a hatáskörébe tartozó intézetek istápolására. Hogy ez összegből könyvtárakra mennyi jut, azt a publikált adatokból megállapítani nem lehetséges, mivel oly intézetknél, melyek több gyűjtemény-osztállyal rendelkeznek, a Főfelügyelőség szakított a régi szokásával, hogy a segélyből az egyes gyűjtemény-osztályokra eső hányadot maga szabja meg, hanem az intézetek saját belátására bizta, mint kívánják egyes osztályaikat a rendelkezésükre bocsátott összegből részeltetni.

* * *

Az állami felügyelet alatt álló intézetek könyvtári működésének eredményeit a Főfelügyelőséghez beérkezett s a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* 1917. évfolyamában közölt jelentések alapján a következőkben ismertetjük:

Alsókubinban az Árva megyei Csaplovits-Könyvtár 1916. év folyamán 416 esetben 795 kötetet kölcsönzött ki, a gyarapodás pedig jórészt ajándékból 102 kötet. A Csaplovits-Könyvtár anyagának a pozsonyi tudományegyetem könyvtárához letétként való átcsatolása érdekében a Főfelügyelőség 1916. okt. 16-án Árva megye alispánját, majd nov. 23-án a vármegye főispánját kereste meg a szükséges tárgyalások felvétele végett, de megkeresése az év lezártáig eredményre nem vezetett.

Aradon a városi Köz művelődési Intézet igazgatását VARJASSY Árpád 1915. végén történt halála után ideiglenesen KOVÁCS VINCE

városi tanácsnok intézte, mígnem 1916. márc. 15-én FÉNYES Dezső új igazgató átvette hivatalát. Az intézet könyvtára, mely a 4000 K államsegély egy részlete mellett a Kölcsey-egyesület évi 2000 K segélyével is rendelkezik, vétel útján 410 mű 497 kötetével, ajándék és áll. letét útján pedig 1069 mű 3275 kötetével gyarapodott. A könyvtár rendezése, mely Dr. FARKAS József könyvtáros hadbavonulása következtében megakadt, a könyvtáros fölmentése után újból megindult. Ugyancsak 1916-ban fogtak hozzá külön segéderő beállításával a kéziratos anyag rendezéséhez. A könyvtárban őrzött művek száma 42.081 kötet és 538 drb aprónyomtatvány. A könyvtárat az 1916. évben 261 nyitási napon 19.497 egyén használta; a kölcsönzések száma 26.156 volt.

Békéscsabán a Közművelődési Ház az 1915/16. évben 800 K államsegélyben részesült, melynek terhére több közérdekű művet, valamint HAAN Lajos kéziratait, levelezését és néhány Békéscsabát és Békésmegyét érdeklő könyvét szereztek meg.

A Budapesti Könyvtáregyesület Budai Könyvtára 1916. évi működéséről és állapotáról jelentést nem küldött.

A Budapesti ref. theol. akadémia Ráday-Könyvtára HAMAR István vezetése alatt vétel útján 8 mű 8 kötetével, ajándék útján 377 mű 183 kötetével, áttétel útján 23 mű 44 kötetével s a feldolgozatlan anyagból történt besorozás útján 61 mű 142 kötetével, összesen tehát 469 mű 377 kötetével gyarapodott. A könyvtár állománya 1916. dec. 31-én 23.575 mű, 36.494 kötetben, 35.384 darabban. A levéltári anyagból 1908 darabot dolgoztak fel. Az eddig földolgozott levéltári darabok száma 3261. A könyvtár hetenként kedden és csütörtökön délután volt nyitva a nagyközönség részére; a buvárkodókat azonban ezenkívül kedden, csütörtökön és szombaton délelőtt is kiszolgálták. A látogatók száma 532 volt, akik 532 művet használtak, 613 kötetben, 586 darabban. Használatba került a már földolgozott levéltári anyagból is 237 darab. Államsegélyben a könyvtár 1916-ban nem részesült. A főnntartó hatóság a 2240 K személyi kiadáson kívül ellátta a könyvtárt fűtéssel és világítással, a dologi kiadásokra pedig külön 300 K-t utalványozott.

Debrecenben a ref. főiskola nagykönyvtára az 1916-ik évben elég jelentékenyen gyarapodott, ami főképp néhai dr. FIÓK Károly ny. akadémiai tanár könyvtárának megvételében, részben pedig néhai BALOGH Ferenc volt debreceni ref. theol. tanár könyvhagyománya földolgozásában leli magyarázatát. A 400 koronán megvásárolt FIÓK-könyvtár 567 mű 651 drbjával gyarapította a könyvállományt, míg mintegy 500 kötet a másodpéldányok közé került. BALOGH Ferenc hagyatékából 300 mű 458 darabját iktatták a könyvtár állományába. Vétel útján a könyvtár egyébként csak a legminimálisabb gyarapodást mutatja, mivel a könyvvásárlásra szánt 4000 K javarészt a folyóiratok és folytatásos művek emésztették fel. Ezenkívül vétel útján hozzájutottak Martonfalvi TÓTH György néhai debreceni főisk. tanár két értékes diplomájához: ú. m. nemesi leveléhez és Utrechtben szerzett eredeti doktori diplomájához. A könyvtár egész évi gyarapodása 1301 darab s így az állomány 1916. végén 168.462 darabra emelkedett az 1915. évi 167.161 darabbal szemben. Az olvasóterem az 1916. évben 184 napon át állott nyitva az érdeklődő közönség előtt. Az Orsz. Főfelügyelőség 1916-ban utalványoztatta a könyvtári katalógizálási célokra engedélyezett 3000 K utolsó 1000 K-s részletét is s a könyvtár ez összeget rendeltetésének megfelelő tényleges fölhasználása idejéig gyümölcsözőleg kezelte. A 2-ik könyvtartisztai állás betöltetlen maradt, a 2-ik szolgai állás anyagi okokból rendszeresíthető nem volt s a theológus diákok, az ú. n. scribák is kimaradtak a kollégiumi jótétemények elesése folytán. Így tehát a könyvtári adminisztrációt redukált munkaerővel végezheték csak s a különben is megnehezült viszonyok nyomása alatt is semmi nagyobb átalakító munkálatba nem kezdhettek.

A *Városi Múzeum* könyvtára áll. letét útján 6 mű 6 kötetével, az államsegély terhére vétel útján két folyóirat évfolyammal gyarapodott. Ugyancsak vétel útján szerezték meg a debreceni mézeskalácsos céh III. KÁROLY által privilegiális alakban megerősített artikulusait; két díszesen festett fölszabadító levelet (1738. 1758.) és jegyzőkönyvének töredékét a XVIII. sz. máso-

dik feléről. Vételre ez osztálynál az államsegélyből 100,50 K-t fordítottak.

Désen a Szolnok-Dobokamegyei Történelmi és Ethnographiai Társulat Könyvtára állapotában az 1916. év folyamán semmi változás sem történt s iránta az a csekély érdeklődés is megszűnt, amellyel azelőtt legalább egy pár ember felkereste.

Eperjesen a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület kollégiuma nagykönyvtára az 1916. évben alig változott. Vétel útján 261, ajándék útján 31 drbbal gyarapodott. A könyvtárból 311 egyén 836 drbot kölcsönzött ki, az olvasóteremben pedig, mely december folyamán újra megnyitott, 504 egyén 602 drbot használt.

Felkán a Tatra-Múzeum könyvtára az 1916-ik évben a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa útján 300 K állami segélyben részesült. E segélyből 109 kötetet és 6 füzetet vásároltak. Azonkívül ajándékba kaptak még 17 kötetet és 5 füzetet, úgy hogy a könyvtár összes gyarapodása 120 kötet és 11 füzet. A könyvtár nemcsak szépirodalmi művekben bővelkedik, hanem igen sok újabb tudományos mű is van benne, úgy hogy most már a fokozottabb igényeket is képes kielégíteni.

Győrött a Városi Közkönyvtár működéséről és állapotáról 1914 óta jelentést nem küldött. A könyvtárt 1916. jún. hó 10-én MIHALIK József orsz. felügyelő meglátogatta s meggyőződött, hogy a közkönyvtár működése a háború kitörése óta szünetel. Olvasótermét a városi tanács használja üléstermül s a hadiállapotból kifolyólag hivatalos teendőkkal agyonterhelt könyvtáros legfeljebb kikölcsönzés útján tart fenn némi forgalmat.

Gyulafehérvárt az Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egyesület múzeumi könyvtára az 1916. év folyamán az államsegélyből történt vásárlás útján 7 drbbal, áll. letétből 6 drbbal s ajándékból 437 drbbal, összesen 447 drbbal szaporodott s néhai dr. CSERNI Béla magánlakásáról átszállított a múzeumépület egyik szobáskájába.

A Batthyány-Intézet könyvtári anyagának feldolgozása munkakerők hiányában megakadt. A levéltár rendezése és a nagy kolligátumok szorgosabb vizsgálata közben ez az esztendő se maradt

azonban meddő. Napvilágra került RÁKÓCZI híres manifesztumának, a «*Recrudescunt*»-nak egy ismeretlen variánsa, M. Kis Miklósnak egy 1700-ból való ismeretlen nyomtatványa s VAY: *Animadversiones*-ének egy hosszabb kiadása. Az Erdélyre nehezedett háborús veszedelem az intézetre is rótt áldozatokat. Több kikölcsönzött könyv odaveszett az ellenségdúlta székely megyékben s az intézet legnagyobb becsü ingóságainak a Dunántúlra szállítása is jelentős, nem várt kiadást okozott.

Hódmezővásárhelyt a református főgimnázium nyilvános tanári könyvtárát, bár hetenkint 4 órán át (!) a közönség rendelkezésére állott, kevesen látogatták. Mindössze 431 egyén olvasott 723 művet 803 kötetben. A két éven át nélkülözött állami segílyt, bár felére szállítva, az év folyamán megkapták s az évi egyházi segílyvel együtt könyvek beszerzésére fordították.

Kassán a Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum könyvtárának használata 1916-ban már túllépte azt a fokot, amely az intézet személyzetének csekély létszáma és a jelenlegi szűk elhelyezési viszonyok mellett lehetőnek, sőt kívánatosnak mondható. Az 1915. évi nagy forgalomból levont tanulságok alapján életbeléptetett újítás, t. i. a szépirodalmi művek kölcsönzésének a hét két napjára való korlátozása ugyan lehetővé tette, hogy az olvasóterem a hét többi napján eredeti rendeltetése céljára legyen használható s hogy a tisztviselők e napokon a tudományos művek használóinak csekély száma mellett a reájuk váró többi fontos feladatnak, elsősorban a betűrendes címtár folytatásának s a szakcímtár megkezdésének szentelhessék munkásságukat. Azt a célt azonban, hogy az olvasók figyelme a tisztán szórakoztató olvasmányokról a komolyabb olvasmányokra tereltesse, a szépirodalmi kölcsönzésnek két napra való korlátozása nem tudta elérni. A használat továbbra is az eddigi mértékben emelkedett s a használt szórakoztató és ismeretterjesztő művek közötti arány csak nem változott meg az ismeretterjesztés javára. Az olvasóteremben 991 olvasó 1135 művet 1420 kötetben használt az 1916. évben. Külső használatra 16.204 kölcsönző 16.204 művet 17.855 kötetben vett ki. Összesen tehát 17.195 személy 17.339

művet 19.275 kötetben használt. A könyvtár állománya 1916-ban 956 művel 1350 kötetben és 1057 aprónyomtatvánnyal és egyéb könyvtári anyaggal gyarapodott.

Kecskeméten a Városi Könyvtár az 1916. évben 556 kötetből álló 424 munkával gyarapodott. Ebből 60 munkát ajándékba és alapítvány fejében, 9 munkát állami letétként kapott; 284 munkát 1199'80 K-ért városi költségen vett; 103 kötetből álló 71 munkát pedig az 1916. évre nyert 600 K államsegélyből. Elkészítették 272'32 K-ért a könyvtárnak rovatos ívekre írott elhelyezési leltárát. Ezt a munkát az egész könyvanyag átvizsgálása előzte meg. A főként régebbi ajándékozásokból került hiányos, csonka, a könyvtár céljának legtágabb körébe sem vágó műveket kiselejtezve, a könyvtár az 1916. év végén 7207 művet tartalmazott. 1167'82 K-ért egy karthotéka-berendezést szereztek s kötetésre 85'60 K-t fordítottak. Ekkép a könyvtárra az 1916. év folyamán összesen 3365'14 K-t költöttek; 2765'50 K-t a város pénzéből, 600 K-t államsegélyből.

Keszthelyen a Balatoni Múzeum könyvtára 133 könyvvel s 32 darab egyéb nyomtatvánnyal gyarapodott. Könyvbeszerzésre 900 K-t fordítottak.

Késmárkon az ág. h. ev. ker. liceum nagykönyvtárának 1916. évi forgalma ezúttal is emelkedett. Az olvasók száma 1901 volt az 1915. évi 1601-gyel szemben. A kivett művek száma pedig 5131 drbról 6798 drbra szökött fel.

Kiskunfélegyházán a Városi Múzeum könyvtári anyagának rendezése folyton halad előre. A cédula- és szakkatalógus készül s nemsokára a könyvtár egész állaga rendezve lesz. E rendezés mellett a múzeum öre nem feledkezett meg arról, hogy a világháborúra vonatkozó anyagot, amennyire csak lehetséges, gyűjtse a jövő számára. A könyvtárt azonban a nyilvános használatra átadni még mindig nem lehet a rendezés után sem, mivel sok a kötetlen könyv.

Kiskunhalason a ref. főgimnáziumi könyvtár az 1916. esztendőben is teljesen a háború hatása alatt állott. A főgimnáziumi tanári kar megfogyatkozása miatt a könyvtáros is kénytelen volt

ideje legnagyobb részét a tanítás teendőinek szentelni s ezért a könyvtári ügyek végzésében csak a napiteendőkre szorítkozhatott. Mégis tovább folyt Kovács Lajos értékes hagyatékának feldolgozása. Az államsegélyből a régi tartozásokat törlesztették, könyveket köttettek és új könyveket vásároltak. A könyvtár törzsállománya az 1916. év végén 39.379 db. Ebből az évi gyarapodás 420 kötet könyv, 1 térkép, 3 kézirat és 3 fényképalbum. Vétel útján 103 kötetet szereztek, állami letét gyanánt pedig 7 kötetet kaptak, a többi pedig ajándék vagy hagyomány. A költségek fedezésére 600 K államsegély és 652 K fenntartói javadalom szolgált. Ebből 400 K volt a személyi kiadás, 852 K pedig a gyarapításra jutott. A könyvtárból 104 nyitási napon 592 látogató 1224 kötetet kölcsönzött.

A Komáromi Közkönyvtár állapotáról 1916. aug. 12-én személyesen győződtek meg FEJÉRPATAKY László és MIHALIK József orsz. felügyelők. A mostani anyag a földszintet és az emeletnek igen kis részét tölti meg, úgy, hogy még legalább 30.000 kötet elhelyezésére van mód, minélfogva a Főfelügyelőség által megvásárolt s ide szánt SZINNYEI-féle könyvanyag, valamint egy másik mintegy 5000 kötetnyi könyvtár könnyen elhelyezhető benne. A könyvtári földolgozás is szépen haladt, úgy, hogy annak használhatóságát a mostani állapotok elmúltával semmi sem akadályozhatja.

Losoncon a Városi Közkönyvtár 1916. évi szaporodása szakok szerint: szépirodalom 272, természettudomány 3, történelem 3, folyóirat 30, vegyes 14, vagyis összesen 322 kötet. Ennélfogva az egész állomány az 1916. év végén 25.918 kötet volt. Régi használhatatlan könyvek közül újakkal pótoltatott 34 mű 92 kötetben. Beköttetett 328 kötet. A 154 olvasó által használt könyvek száma 5131 mű 11.744 kötetben. Az 1915. évi 537 K olvasási díjat az 1916. évi 868 K 82 f. 331'82 K-val haladja meg, ami igen szép eredmény.

Lőcsén az ág. h. ev. egyház könyvtárában 1916-ban, a tavaszi és nyári hónapok folyamán a könyvtáros a cédulázás munkáját tovább folytatta. Ez évben a Theologia szakra kerülván a sor,

ezt a nyár folyamán teljesen földolgozta s így a cédulák összege immár meghaladja a 3000-et. A könyvtár látogatottsága nem emelkedett ugyan, de azért 1916-ban az ottani két középiskola és az állami felsőleányiskola tanuló ifjúságának érdeklődését fölkellették, illetőleg folytatólag ébren tartották azáltal, hogy a könyvtáros a hungarikákat s művelődéstörténeti s irodalmi szempontból ritkább és becsesebb műveket magyarázó előadás kíséretében személyesen mutatta be több felsőbb osztályú középiskolai tanulóknak. Gyarapodása 12 kötet és egy csomag háborús nyomtatvány volt, mind ajándék útján.

Marosvásárhelyt a ref. kollégium könyvtára 1916. évi működéséről és állapotáról jelentést nem küldhettek, mert a könyvtárnak az oláh betörés alkalmával biztonságba helyezett értékei, köztük a katalógusok, gyarapodási lajstromok és ügyviteli könyvek még most is Budapesten, a M. N. Múzeumban vannak.

A marosvásárhelyi *Ferenc József Közművelődési Ház* könyvtára még hátralevő törzsanyagának, továbbá az év folyamán vétel útján szerzett és ajándékozás folytán érkezett újabb szerzemények földolgozása — jóllehet a mindennapi könyvkölcsönzés lebonyolítása úgy az igazgató, mint a könyvtárista és a két gépírónőből álló személyzet munkaidejének javarészét igénybe vette — 1916-ban is eredményesen haladt előre. A munkálatot zavarólag befolyásolta, sőt egy időre meg is szüntette az augusztus 27-én kezdődött oláh betörés, mely az erdélyi részek lakosságát a lehető gyors menekülésre készítette. Ebből a székely főváros lakossága is nagymérvben kivette részét; miatta a könyvtár augusztus 28-án működését beszüntette és csak két hónap múlva, november első napján nyitotta meg újra termeit az időközben részben visszatérő, de leolvadt számú közönség számára. A törzskönyv 1915 végével 11.234 folyószám alatt 15.217 kötetel zárult, 1916-ban a törzskönyvi bejegyzés 1696 mű 2101 kötetben volt s így az év végén az addig földolgozott összes anyag 12.930 folyó szám alatt ugyanannyi művet tesz ki, melynek kötetszáma 17.318 drbra megy. Az 1916. év folyamán 29.022 esetben 61.705 kötet könyvet kölcsönöztek ki, ezenkívül az olvasóteremben 1975 művet

kértek ki helybeli használatra. Vétel útján a gyarapodás 349 mű 430 kötetben, amelyek 2525 K 10 fillér értéket képviselnek, aján-dékozás útján pedig a könyvtár 978 mű 1205 kötetének jutott birtokába, melyeknek pénzürtéke 2415 K 90 fill. A vásárlás útján beszerzett könyvanyagot az Athenaeum irodalmi és nyomdai rész-vénytársaság szállította, a könyvek bolti árából 100/0 engedmény-nyel. E tartozás abból a 25.000 K összegből fog megtérítettetni, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az 1916. évre a Közművelődési Ház könyvtára részére kilátásba helyezett. A könyv-tári helyiségek nagyobb része 1916-ban szintén iskolai célokra volt lefoglalva, mivel az iskolai épületekben hadikórházak nyertek elszállásolást. A Közművelődési Ház könyvtárát Marosvásárhely sz. kir. város törvényhatósága tartja fenn s e célra az 1916. év folyamán 10.769 K 64 f. összeget fordított. Ebből személyi ki-adásokra 9000 K, hírlapokra és folyóiratokra 607 K 22 f., könyv-bekötésre 1026 K 20 f. és irodai költségekre 136 K 34 f. esett. A könyvtár 4000 K rendes évi államsegélyben részesült.

Máramarosszigeten a ref. főgimnázium főkönyvtára, miután a ref. főgimnázium majdnem teljesen katonai kórház, nem volt hozzáférhető.

Miskolcon a Borsod-Miskolci Múzeum könyvtárának, melyet ideiglenes raktárhelyiségéből a háború elején ki kellett költöztet-niök és visszahozniok a múzeumba, nem tudtak más helyet adni, mint a természetrajzi terem még üresen volt és járható részét. A földre lerakott könyvhalmazok miatt természetesen nem lehetett sem a múzeumot, sem a könyvtárt megnyitni. Gyarapodás 107 darab volt. Állománya 4868 db.

Az ág. hitv. evang. egyház nyilvános könyvtárának működé-sére is befolyással volt a háború. Csók György tart. tábori lel-kész, könyvtáros, szolgálata közben szerzett betegsége miatt meg-halt. Állása már be van töltve, de a megválasztott lelkész még nem foglalta el hivatalát. Ez okok miatt a könyvtárról pontos adatokat nem tudtak beküldeni.

Nagyenyeden a Bethlen-kollégium könyvtára az 1915—16. évre egyszerre kiutalt 1600 K könyvtári államsegélyt teljesen félhasz-

nálni nem tudta, mert a szállítási nehézségek az egyre súlyosbodó háborús viszonyok miatt a megrendelések lebonyolítását részben késleltették, részben egészen megakadályozták. Közbejött az oláh betörés is, amely miatt a könyvtár két hónapon át zárva maradt. Az Országos Főfelügyelőség fölhívására már szeptember első napjaiban hét ládába csomagolták a könyvtári anyag értékeesebb részét: 19 ösnyomtatványt, 110 hungarikumot, 382 kéziratot és még egyebet összesen 764 darabban. A ládákat a kísézőjegyzékkel szept. 11-én zárták le és óráról-órára, napról-napra várták az elszállításra szóló jeladást, de szerencsére a helyzet lassanként javult s menekülésre és mentésre nem került a sor. A könyvtár forgalma erősen csökkent: az 1915. évi 5409 darabnál 2520-al kölcsönöztek ki kevesebbet, vagyis már csak 2889 darabot.

Nagyszombatban a Városi Közkönyvtár és Történeti Emléktár rendszer olvasóinak a száma csak növekedett; érdeklődésük olyan állandó és erős, hogy az intézet vezetősége programmba veszi hogy a könyvtár használatát a háború után megkönnyíti: a mostani egyetlen könyvkölcsönzési délelőttöt megtoldja egy vagy két hétköznapi délutánjával. Az olvasók gyarapodása túlnyomóan a város leányközönségéből telik. A könyvtár forgalmának számszerű adatai a jelentésből sajnos kimaradtak. 12.000 kötetet meghaladó állományának 1916. évi gyarapodása 61 kötet volt. Az intézetet augusztus 18-án látogatták meg FEJÉRPATAKY László és MIHALIK József orsz. felügyelők.

Nagyváradon a Városi Nyilvános Közkönyvtár állománya az 1916. év végén 9040 mű volt 15.831 kötetben és 89.739'42 K leltári értékben. Az évi gyarapodás 1392 mű volt 2088 kötetben és 12.751'36 K leltári értékben. Ebből 1197 mű 1659 kötetben vétel. Vásárlásra 6560'10 K-t fordítottak. A könyvtár 241 egész és 5 fél napon át volt nyitva. A Főfelügyelőség jelentése, mely még a könyvtárba járó folyóiratok és lapok címszerű felsorolására is kiterjed,¹ a forgalomra vonatkozó közelebbi adatokkal

¹ Ebből sajnálatos egyoldalúságot árul el az a körülmény, hogy a budapesti politikai lapok sorából csupán a *Világ* jár a könyvtárba.

nem szolgál. A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsához beküldött jelentés szerint a helyszínen olvasók száma 11.676 volt, a kikölcsönzőké pedig 9069 s ez utóbbiak 21.885 kötetet olvastak. A könyvtár bevételei voltak 2000 K rendes és 3000 K rendkívüli államsegély, 552.87 K a beiratási díjakból való részesedés, 1081.10 K olvasói illeték és intési díj, 310 K adomány és 10.654.79 K városi hozzájárulás, összesen tehát 17.598.76 K. Ez összegből személyi járandóságokra 7749 K-t, dologiakra pedig 9849.76 K-t fordítottak. A dologi kiadások között nem látjuk a Schlick-féle vasállványok vételárának törlesztését, holott a 3000 K rendkívüli államsegélyt ezt a célt szolgálná.

Nyiregyházában a Szabolcsvármegyei Múzeum könyvtára 8 kötet ajándékkal s 2 kötet áll. letéttel gyarapodott.

Pápán a Ref. Főiskolai Könyvtár anyagát 1916-ban is nagy mértékben használta a helybeli katonaság, főleg a sebesültek s innen magyarázható, hogy a könyvtár látogatóinak száma 3661-re szökkent fel, akik a 301 nyitási napon 8012 kötet könyvet és kéziratot vettek igénybe. A főiskola a rendes személyi és dologi kiadásokon kívül 1916-ban is 2400 K-t adott a könyvtárnak könyvbeszerzésekre és köttetésekre. Az államsegély 1000 K volt. A könyvtár szaporulata 1469 drb volt. Ebből állami letét 17, vétel és csere 499, ajándék és hagyomány 953 drb. Az 1469 darabnyi szaporulatból könyv volt 1038 drb, hírlap 23 kötet, aprónyomtatvány 139 drb, térkép 1 kötet, kézirat 8 kötet, oklevél 23 drb, harctérről küldött fényképek és levelek 192 drb. Ezzel a szaporulattal a könyvtár törzsállománya az 1916. év végén 43.698 darabra emelkedett, amihez még több mint 2000 kötetnyi másodpéldány járul.

Pécsett a Városi Múzeum könyvtára, mely helyiség hiánya miatt még mindig raktározva van, 1916. évi gyarapodása államsegélyből való vétel 2 drb, állami letétként 13 drb, egyéb vétel és csere útján 2 kötet, ajándék 20 kötet, 15 aprónyomtatvány, 1 térkép, 5 kézirat, 12 oklevél, egyéb letét 2 aprónyomtatvány. Egész évi gyarapodás 72 drb. Évvégi állapot 7776 kötet könyv, 72 hírlap, 147 aprónyomtatvány, 17 térkép, 93 kézirat,

20 oklevél és egyéb irat, 2321 egyéb könyvtári anyag. Összesen: 10.446 tárgy.

Poprádon a Magyarországi Kárpát-Egyesület könyvtára 1209 drbbal gyarapodott.

Pozsonyban a Városi közkönyvtár fenntartására a város 1916-ban 2516'11 K-t fordított. Ebből a könyvtári szolga fizetésére 2000 K, új könyvek vételére, illetve folytatólagos munkák beszerzésére, folyóiratok előfizetésére és egyéb dologi kiadásra 456 K 11 f. esett. A városi könyvtár 1916-ban 531 könyvvel, folyóirattal és füzetel és 5 hírlapévfollyammal, összesen 536 drbban gyarapodott. Ehhez járulnak a pozsonyi kir. ügyészségtől átszarmaztatott, még rendezetlen kötelempéldányok: könyvek, füzetek s több csomag folyóirat és vegyes nyomdatermék. A rendezett növedékből 444 drb ajándék, 8 drb állami letét, 26 drb vétel (előfizetés) és 58 drb Pozsony sz. kir. város tanácsának, illetve a polgármesteri hivatalnak küldeménye. A könyvtárt 1916 novemberében költöztették át a volt primási palotában részére kijelölt helyiségbe.

A *Városi Múzeum szakkönyvtára* az államsegélyből 8 művel, állami letétként 8 művel, a városi tanács adományából 9 művel, továbbá több aprónyomatvánnyal, néhány újkori irattal és térképpel gyarapodott.

Rimaszombaton a Gömörmegyei Múzeum könyvtára gyarapítására saját jövedelméből 135 K-t fordított.

Sárospatakon a Ref. Főiskolai Könyvtár részére 1916-ban 1500 K rendes évi segély engedélyeztetvén, ez összegből és a 21'15 K időközi kamatokból 251 kötetet vásároltak, míg a főiskola saját javadalma terhére 145 kötetet szereztek be. Ajándékkép 460 kötet, áll. letétként 28 kötet került a könyvtárba, melynek évvégi állománya 58.357 kötet volt. A kéziratár állománya az 1916. évi 37 drb gyarapodással 1898 kötet, illetőleg darab. Ez osztály gyarapodásából kiemelendő SZINYEI Gerzson adománya, aki 33 drb TERHES Sámuel egyházi íróra és dalköltőre († 1863.) vonatkozó kéziratot (eredeti levelek kortársaitól, barátaitól stb.), egy XVII. sz.-beli versgyűjtemény töredéket és SZEMERE Bertalanak egy kéziratot füzetét ajándékozott a könyvtárnak. 253 nyi-

tási napon 1659 esetben helyben és vidékre 2641 kötetet kölcsönöztek ki. A könyvtár javadalma: a) Pénztári maradvány 1915-ről: 229 K. b) Állami segély 1916-ban 1500 K. c) Időközi kamatok 2115 K. d) A főiskolától 2000 K. Összesen 352344 K; ez összegből a könyvtár gyarapítására fordítottak 352224 K-t, pénztári maradvány 120 K.

Selmecbányán a Városi Könyvtár katalogizálása megkezdődött. A könyvtár anyaga a városi hivataloknak átutalt anyag kivonása folytán csökkent ugyan, azonban az állományapadást bőven ellensúlyozta az Óvárból lehozott könyvanyag, amellyel a könyvtár állománya mintegy 6000 kötetet tesz ki, melyben mintegy 700 duplum van. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa megengedte, hogy az általa adományozott selmecbányai 1. sz. népkönyvtár a városi könyvtárba beolvasszassék. A város vezetőjének régi törekvése, hogy a városi közkönyvtárat az ú. n. magas házból kitelepítse s egy külön épületben helyezze el, mely az Óvár tövében, a város szívében könnyen hozzáférhető helyen van és a város tulajdonát képezi. Ez az épület jelenleg évi 1000 K-t jövedelmez. A város ez épületet átengedné a közkönyvtár céljaira és ezzel lemondana évi 1000 K bevételről, vagyis a városi póttadó 10/0-áról, ha az állam a 30.000 K-val előírányozott átalakítási és kibővítési költségeket fedezné. A polgármester a Selmecbányán megjelent dr. FEJÉRPATAKY László és MIHALIK József orsz. felügyelők előtt kötelező ígéretet tett, hogy a 30.000 K építkezési államsegély elnyerése esetén egy múzeumi és könyvtári szolgai állást fog a város költségvetésében a törvényhatóság által rendszeresíttetni.

Szépszentgyörgyről a Székely Nemzeti Múzeum 1916-ról szóló jelentését és elszámolását be nem küldhette, mert a jelentés és számadások alapját képező leltárak és pénztári naplók egyéb múzeumi értékekkel együtt részben Budapesten, a M. N. Múzeumban, részben Kolozsvárt, az erdélyi ref. egyházkerület igazgatótanácsánál vannak biztonságba helyezve.

Sümegeen az állami Darnay-Múzeum KISFALUDY-terme nagyobb szaporulathoz jutott. A szerzemények között vannak

KISFALUDY Sándor, DEÁK Ferenc, KOSSUTH Lajos levelei, CSÁNYI László és KISFALUDY Sándor német dedikációs arcképe, Sümeg-vár és város történetének kéziratos füzetek, SENNYEI István püspök, Sümeg-vár egyik építőjének kéziratos okiratai. A magyar írók kéziratyűjteményét több magyar jeles író levelével és kéziratos fogalmazványjaival gyarapította az igazgató.

Szabadkáról a Városi Közkönyvtár 1916. évi állapotáról és működéséről jelentést nem küldött.

A *Szatmári Kölcsey-Kör* könyvtára vétel útján 3, adományozás útján 63 drbbal szaporodott. Állománya az év végén 5354 drb. A könyvtárt 30-an látogatták, akik használatra 200 drb könyvet vettek ki.

Szászvároson a ref. Kún-Kollégium könyvtáránál a könyvtárosi teendőket ideiglenes minőségben 1916. jún. 30-ig dr. KRISTÓF György koll. tanár végezte, júl. 1-től kezdődőleg pedig dr. NAGY Sándort választották könyvtárossá. Szept. 1-től dec. 31-ig a könyvtár forgalma teljesen szünetelt. Szept. 1-én, midőn Szászváros lakosságát hivatalosan elmenetelre szólították fel, a könyvtáros a könyvtár értékesebb régi könyveit és folyóiratait ládába csomagolta, melyet a város hivatalos csomagjaival kellett volna elszállítani, de erre nem került a sor. A kollégiumnak a könyvtárt magába foglaló új épületét nov. 1-jével német katonai kórháznak foglalták le s az is maradt dec. 31-ig. A könyvtári forgalom 1916-ban mérsékelt volt, a gyarapodás pedig gyöngye, mert államsegélyt a könyvtár 1916-ban nem kapott.

Szegeden a Somogyi-Könyvtár beosztott törzsanyag-állománya az 1916. év végén 85.842 kötet volt. Az évi szaporodás 1067 kötet, amiből 273 kötet adomány és tagilletmény, a többi vétel és letét. Köttettek 236 kötetet 615 K költségen. A törzsanyag-állománya főszakok szerint: ösnyomtatvány 206, hittudomány 13.350, jogtudomány 5719, államtudomány 3541, orvostudomány és gyógyszerészet 3190, matematika, fizika és természetrész 9770, filozófia, művészetek, nevelés 7454, történelem, földrajz, néprajz, genealógia, irodalomtörténet, régészet 15.849, nyelvtudomány, irodalom 12.669, vegyes 8800, ujság 5114 kötet. A szolgálati

idő a tavalyihoz képest nem változott. Az olvasók összes száma 6697, 1915-ben 7654. Könyvtárnyitási nap volt 253, 1915-ben 250. Indokolt esetekben házi használatra kiadatott 179 elismervényre 534 kötet. A könyvtárban olvasott művek száma 7965, 1915-ben 8704.

A székelyudvarhelyi ref. kollégium (főgimnázium) tanári könyvtárát az oláh betöréskor szintén menteni kellett s ekkor a könyvtár összes helyrajzi katalógusai eltűntek. Meneküléskor a kiválogatott könyveket vasuti kocsik hiján nem tudták elszállítani. A hungarikumok csoportjának átvizsgálása arra az eredményre vezetett, hogy 906 szám közül 13 hiányzik. Hogy minő művek ezek, az katalógus hiányában nem volt eddig megállapítható. A gyarapodás kötetszáma 693. 57 kötetet az intézet ifjúsági könyvtára helyezett el a tanári könyvtárban, tulajdonjogának fenntartásával. A könyvtárnyitás a növendékek részére minden pénteken d. u. 2—3-ig volt, a tanárok részére bármikor. Kivettek összesen 453 művet 627 kötetben.

Székesfehérvárt a Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum vezetősége a könyvtárra 65 K államsegélyt és 4850 K egyesületi javadalmat fordított. A gyarapodás jelentékeny része a ciszt. r. főgimn. ifjúsági könyvtárának adományából, az akadémiai kiadványokból és szakfolyóiratokból került ki. A nyomtatványok közül egy székesfehérvári színlap 1842-ből, az okiratok közül a székesfehérvári puskaműves, órás és aranyműves céh könyvei, továbbá számos Székesfehérvárra és Fejérvármegyére vonatkozó régi fénykép az említésre méltók.

Szombathelyt a Vasvármegyei Kultúregyesület gyűjteményeit 1916. aug. 14-én dr. FEJÉRPATAKY László és MIHALIK József orsz. felügyelők hivatalosan meglátogatták. Jelentésükben, mely az alig egy évtizedes épület ijesztő romlásáról számol be, teljes elismeréssel emlékeznek meg a könyvtárról, mely a háborús viszonyok dacára is fennakadás nélkül folytatja kulturális tevékenységét. A törzskönyv csaknem kurrensben van, a használat is kielégítő és erős bizalom lehet aziránt, hogy az új könyvtárőr, BAKOS István főreálisk. tanár, a könyvtár ügyét nagyobb virágzásra fogja jut-

tatni. Amíg a háború le nem zajlik, addig a könyvtári olvasóterem igénybe nem vehető, mivel iskolai célokra engedték át. Legújabbán örvendetes gyarodása is van a könyvtárnak a BERTALANFFY-féle, igaz, nagyrészt német szépirodalmi termékekből álló könyvanyaggal, melynek feldolgozása később fog megtörténni.

Temesvárt a Városi Nyilvános Könyvtár a lefolyt 1916. évvel immár 13-ik évi működését fejezte be és pedig az eddigiek-nél fokozottabb forgalommal. Sajnos, a könyvgyűjtemény korlátozottabb gyarapítása mellett is a rendelkezésre álló helyiségek szűkek, az olvasóhelyiség sem elégíti ki a jogos igényeket, a könyvtárosnak nincs irodai helyisége stb. Ennek folytán félő, hogy a szükségések hijján az eddig örvendetesen fejlődött tudományos gyűjtemény iránt való érdeklődés is csökkenni talál. A könyvtár 1916. évi gyarodása 1076 kötetet tesz. A vétel útján megszerzett művekre 2496 K 45 fillér, az ajándék útján befolyt művekre 882 K 04 fillér és a letétként elhelyezett művekre 558 K 30 fillér érték esik. A könyvtár 1916-ban államsegélyt nem kapott. Az egész gyűjtemény ma 50.192 kötetet tartalmaz és 159.057 K és 42 fillérnyi leltári értéket képvisel. Az 1916. év folyamán 246 nyitási napon 10.674 művet kölcsönöztek ki és 8081 művet olvastak helyszínén. A használt művek szakszerinti megoszlásánál a lefolyt évben is a szépirodalmi művek vezettek. Ezek száma: 9499. Ezek után következik a nyelvtudomány: 1850, a földrajz és útleírás 1211 számmal, majd a történelem 1076-al. A többi szak, kevés kivétellel, megmaradt az 1915. év arányaiban. A könyvtár házikönyvkötésében 1162 kötet könyvet és hírlapot kötöttek be. A könyvtár 1916. évi összkiadása 9465'94 K-t tett, míg az 1917. évre a város közgyűlése által elfogadott költségvetését 14.685'68 K-ban állapították meg.

Szakkönyvtárakkal rendelkezik még a *Délmagyarországi Természettudományi Társulat*, mely a Városi Közkönyvtárban letéteményezett 4225 kötetes könyvtárát 18 önálló művel és 39 folyóirattal gyarapította és a *Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat*, melynek könyvgyűjteménye 46 könyvvel és 865 aprónyomatvánnyal gyarapodott.

A *Tiszafüredi Múzeum és Könyvtár-Egylet* könyvtára 1916-ban ajándékozás útján 18, állami letét címén 6 darabbal gyarapodott. Tekintettel azonban a könyvtár gazdag tartalmára, az olvasóközönség igényét ki lehetett elégíteni. Állománya 1916. év végén 6508 drb. Ebben könyv 6310 drb, térkép, okmány, metszet stb. 198 drb.

A *Trencsénvármegyei Múzeum-Egyesület* könyvtárának rendezését abba kellett hagyniok, mert a szükséges könyvpolcokat asztalosok hiányában nem tudták beszerezni. Az 1916-ban nyert 500 K államsegélyt még nem használta fel az egyesület. Az államsegélyen részben könyvtári segédkönyveket szándékoznak beszerezni. A múzeumot 1916. ápr. 14-én HORVÁTH Géza orsz. felügyelő hivatalosan meglátogatta s meglelégedéssel tapasztalta, hogy a múzeum jelenlegi tisztviselői, másnemű elfoglaltságuk dacára a múzeum érdekében dicséretes buzgalommal munkálkodnak s a gyűjteményeket kellő gondozásban részesítik. A múzeum jövője tehát ez idő szerint biztosítottnak látszik.

A *Váci Múzeumegyesület* könyvtára, mely adományból s vételből több kötettel gyarapodott, rendezés alatt áll.

Verecen a Városi Könyvtár segéd-örének 480 K tiszteletdíját a vár. múzeum és könyvtárbizottság 120 K remunerációval felemelte. A szolgának pedig 360 K-nyi béréhez 20% háborús segélyt adott. A könyvtár gyarapodása összesen 2036 drb, minek folytán a könyvtár állaga most már a 40.000-et megközelíti. A könyvtár forgalma 1916-ban is emelkedett. 298 napon 14.135 olvasó 30.331 könyvet vett ki, ebből az olvasóhelyiségben 6507 olvasó 18.540 drb-ot használt.

A *Veszprémmegyei Múzeum és Múzeumi Könyvtár* 1915. évi államsegély-maradványból előfizettek 13 tudományos folyóíratra. Ezenkívül lapilletmény címén érkezett még a könyvtár részére 8 kötet kiadvány a m. kir. Földtani Intézettől, 12 állami könyvletét és 3 drb régi metszet.

Zomborban a Városi Könyvtáregyesület Közkönyvtára 1916. évi működése, úgy a könyvanyag gyarapodása s a kivevők száma tekintetében, valamint a használt könyvek számát illetőleg is lenye-

ges emelkedést mutat az előző évhez képest. Míg 1914—15-ben 184 kötettel, addig 1916-ban 230 kötettel gyarapodott a könyvtár. Ezekhez járul a Főfelügyelőségtől 10 kötet és egyesek 49 kötet ajándéka. Sebesült katonák, önkéntesek és tisztek 1916-ban is többen használták a könyvtárt kedvezményes évi 3 K díjért. A tagok száma 1916-ban 272 volt, vagyis 52-vel volt több mint 1915-ben. Az olvasók számának szaporodásával fokozatosan szaporodott a használt könyvek köteteinek száma is: 1915-ben 21.290, 1916-ban pedig 25.005 kötet. Az egyeslet kiadványa az 1916. évben beszerzett könyveket tartalmazó XXXI. Függelék. Az 1916. év második felében az Orsz. Tanács részéről 500 K segélyben részesült.

T Á R C A.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1917. ÉV NEGYEDIK NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga az elmúlt negyedévben köteles példányokban 1662 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 296 drb, vétel útján 461 drb, összesen 2419 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül kötelesspéldány címen beérkezett: 89 drb alapszabály, 2789 drb falragasz, 1734 drb gyászjelentés, 198 drb hivatalos irat, 175 drb műsor, 3 drb perirat, 3062 drb szinlap, 232 drb zárszámadás, 320 drb különféle, összesen 8602 drb apró nyomtatvány.

Ajándékaikkal a nyomtatványi osztály anyagát a következők gyarapították: M. Tud. Akadémia (2 drb), Kais. Akademie der Wissenschaften Bécs (16 drb), M. kir. államvasutak igazgatósága (46 drb), dr. BAJZA József, BAUMGARTEN Ferenc (12 drb), M. kir. Belügyminisztérium (4 drb), Biblioteka Dziet Wyborowych Varsó, Budapesti ker. munkásbiztosító pénztár (5 drb), Budapesti növendékpapság egyház-irodalmi iskolája, Budapesti kir. m. tudományegyetem bölcsészeti karának dékáni hivatala (4 drb), Debreczeni m. kir. tudományegyetem, Délmagyarországi Természettudományi Társulat Temesvár (8 drb), Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeumtársulat Temesvár, DIVÉKY Adorján, Egyházmegyei hatóság Veszprém (5 drb), M. kir. Földmivelésügyi minisztérium (4 drb), GAGYI Jenő Bukarest, GALANTAI Gyula, dr. GÁBOR Gyula, GÖNCZY Béla (2 drb), GÖRGEY Albert, dr. GROSZMANN Zsigmond, Halélettani és szennyvíztisztító kísérleti állomás, dr. HEINRICH Gusztáv, dr. HÉNAP Tamás (14 drb), Historisches Museum Bern, Homoródszentpáli unitárius lelkészi hivatal (2 drb), Izraelita magyar irodalmi társaság (2 drb), Cs. kir. katonai földrajzi intézet Bécs (22 drb), Képviselőház (4 drb), M. kir. Kereskedelmi Múzeum (32 drb), KERESZTY István, gr. KORNIS Károly, Kungl. Humanistiska Vetenskap

Samfundet Uppsala (5 drb), dr. LENDL Adolf (2 drb), LUKÁCSY Imre Dunavecse (5 drb), Magyar N. Múzeum néprajzi osztálya, Ministerie van binnenlandsche zaken, Hága, Miskolczi kereskedelmi- és iparkamara, M. kir. áll. munkásbiztosítási hivatal (2 drb), Nagyszebeni m. kir. áll. elmeegógyintézet, Nagyvárad áll. főreáliskola igazgatósága, Nagyvárad városi tanács, Oeffentliche Kunstsammlung Bazel, Ógyallai astrofizikai observatorium, Paedagogiai Könyvtár és Tanszermúzeum, Pécssegyházmegyei hatóság, Physikalisch-Medizinische Gesellschaft Würzburg (5 drb), Poseni tudományos társaság (2 drb), Redakcia «Straže na Sione» (2 drb), Redaktion der Neuen Heidelberger Jahrbücher, dr. SCHAFARZIK Ferenc (5 drb), Schriftleitung der Zentralblatt der Bauverwaltung (3 drb), M. kir. legfőbb áll. számvevőszék (9 drb), Szepesi Egyesület (2 drb), SZOMBATI-SZABÓ István, Váci püspöki hivatal, VADÁSZY Ede, ifj. VAGNER Antal Baja (2 drb), Vallás- és közoktatásügyi minisztérium (36 drb).

A vásárolt könyvek közt könyvészeti szempontból említésre méltóbb szerzemény e negyedévben nem volt.

Vásárlásra 350877 koronát, 18380 márkát fordítottunk.

A könyvtár helyiségében az elmúlt negyedévben 2813 egyén 7800 drb nyomtatványt használt, kölcsön útján pedig 659 egyén 1556 drb nyomtatványt vitt ki házi használatra.

A lefolyt negyedévben 890 művet osztályoztunk s ezekről 1117 cédulát készítettünk. Kötésre 402 művet 504 kötetben küldtünk.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe 647 drb csomag érkezett; ugyaninnen 381 reklamálást és 647 levelet expedáltunk.

Az 1897. XLI. t.-c. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárást egy esetben sem indítottunk.

II.

A *hirlaptár* köteles példányok útján 45 évfolyam 17.842 számmal gyarapodott, (ebből 4.416 szám a törvényszabta nyomdai kimutatás nélkül, számonként érkezett), ajándék útján mintegy 1500 számmal, a könyvtár más osztályaiból áttétel útján 35 számmal, vásárlás útján pedig 2 évf. 72 számával; mindössze tehát 47 évf. 19.459 számával.

Ebből ajándék a Nemzeti Casino néhány külföldi napilapja; vásárlás pedig (16 koronán WACHTEL Gyula antikváriustól) a bécsi «Muszestunden» 1861. és 1862. évi folyama.

Az évnegyed folyamán 452 olvasó 603 hirlapnak 1008 évfolyamát

1412 kötetben használta; ebből házon kívül 45 olvasó 81 hirlap 237 évfolyamát 375 kötetben. Ehhez a Szentkirályi-utcai raktárból és oda vissza 159 kötetet kellett szállítani.

Átnéztük 47 évf. 13.498 számát; céduláztunk 175 évfolyamot (köztük 7 új lapot); beköttettünk 310 kötetet. Ezenfelül a rendes folyómunkát végeztük.

III.

A *kézirattár* vétel útján 2 újkori kézirattal, 4 irodalmi levéllel, ajándék útján pedig egy újkori kézirattal, összesen 7 darabbal gyarapodott. Vételre 185 koronát fordítottunk.

Ajándékozó volt: PEREGRIN Y János.

Az évnegyed folyamán 54 kutató 104 kéziratot, 209 irodalmi levelet használt és 11 térítvényre kikölcsönöztünk 17 kéziratot.

IV.

A *folklore-osztály* cédulakatalogusának összeállítása, csoportosítása és a duplumcédulák kiküszöbölése folyik. Megkezdtük a Néprajzi Osztály szakkönyvtárának a folklóre szempontjából való kicédulázását. Eddig kb. 4100 cédula készült. Az újonnan beérkezett szalontai gyűjtések statisztikája: 20 ballada, 225 szerelmi dal, 523 katona dal, (két külön füzet), 132 vegyes dal, 2 sirató, 31 verses sírfelirat, 6 mese, 33 monda, 71 betyár-história, 606 babona. Azonkívül összefüggő dolgozatok: Hatvani-mondák; Szólásmódok és közmondások; Szalontai babonák; Betegségre vonatkozó babonák; Élelmzésre vonatkozó babonák. Továbbá még házassági és halotti szokások és a Tájékoztató B. 2. c. alá tartozók.

V.

A *levéltár* törzsanyaga vétel útján 600 drb, ajándék útján 380 drb, más osztályból való áttétel útján pedig 6 drb, összesen tehát 986 drb irattal és nyomtatvánnyal szaporodott. A levéltárunkban letéteményezett családi levéltárak anyaga egy láda irattal gyarapodott, melyet Bugarin HORVÁTH Géza múzeumi osztályigazgató családi levéltárának kiegészítéseképen juttatott hozzánk. Vételre 1415 K-t fordítottunk.

Ajándékaikkal dr. ÁLDÁSY Antal, báró HATVANY Lajos és budahegyi PAUER János gazdagították a levéltár anyagát.

A törzsanyag gyarapodásából 600 drb esik az újkori iratok, 35 drb a címeres levelek és nemesi iratok, 4 drb az 1848/49-es gyűjtemény, 3 drb a külföldi iratok és nyomtatványok és 344 drb a gyászjelenté-

sek csoportjára. A címeres levelek és nemesi iratok gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1) 1431. júl. 16. Nürnberg. ZSIGMOND király címereslevele SZARVASYD Lőrinc részére (egyszerű másolat és festett címerkép, 2 drb.) — 2) 1509. jan. 25. Nagyszombat. II. ULÁSZLÓ király címereslevele BENKNER János részére (egyszerű másolat). — 3) 1517. nov. 1. Buda. II. LAJOS király címereslevele BENKNER János részére (egyszerű másolat). — 4) 1519. nov. 30. Buda. II. LAJOS király címereslevele Marthonosi BARÁTH Márton részére (egyszerű másolat). — 5) 1540. jan. 18. Várad. I. JÁNOS király címereslevele Nagythuri SZABÓ Benedek részére (egyszerű másolat). — 6) 1543. aug. 8. Prága. I. FERDINÁND király címereslevele SZIGETHY Gergely részére (egyszerű másolat). — 7) 1548. máj. 8. Augsburg. I. FERDINÁND király címereslevele Eperjes város részére (egyszerű másolat). — 8) 1555. febr. 25. Augsburg. I. FERDINÁND király címereslevele Báttaszéki BORNEMISSZA János és SZÉKY Máté részére (egyszerű másolat és címerrajz, 2 drb.). — 9) 1558. aug. 17. Bécs. I. FERDINÁND király címereslevele Eperjes város részére (egyszerű másolat). — 10) 1569. máj. 14. Bécs. MIKSA király címereslevele MOES Zsigmond részére (egyszerű másolat). — 11) 1579. ápr. 4. RUDOLF király Hahódi RÉTAY János részére kiadott címereslevelének kivonatos másolata. — 12) 1588. dec. 3. Gyulafehérvár. BATHORY Zsigmond címereslevele GRAISINC Cyrill részére (egyszerű másolat). — 13) 1589. márc. 21. Prága. RUDOLF király címereslevele Megyesi WEISS másképp FEJÉR Mihály részére (egyszerű másolat). — 14) 1591. nov. 4. Prága. RUDOLF király címereslevele Késmárki MOES Zsigmond részére (egyszerű másolat). — 15) 1605—1606. BOCSKAY István címereslevele SZABÓ György részére (egyszerű másolat). — 16) 1609. márc. 29. Bécs. II. MÁTYÁS király címereslevele VÉGH Gergely részére (egyszerű másolat). — 17) 1609. nov. 23. Pozsony. II. MÁTYÁS címereslevele TARJÁNY Demeter részére (egyszerű másolat). — 18) 1621. nov. 2. Morva-Bród. BETHLEN Gábor címereslevele TEMESVÁRY János részére (egyszerű másolat). — 19) 1622. jún. 15. Sopron. II. FERDINÁND király címereslevele VIRÁGH György részére (egyszerű másolat). — 20) 1629. dec. 16. Gyulafehérvár. BRANDENBURGI KATALIN címereslevele Reczei KALMÁR Mihály részére (egyszerű másolat). — 21) 1649. okt. 12. Bécs. III. FERDINÁND király címereslevele BĀNOVICH Ferenc részére (egyszerű másolat). — 22) 1651. márc. 14. Bécs. III. FERDINÁND király címereslevele LISZKA János részére (egyszerű másolat és címerrajz, 2 drb.). — 23) 1654. szept. 6. Gyulafehérvár. RÁKÓCZI György címereslevele BARONYAI Péter

részére (egyszerű másolat, 2 példány). — 24) 1669. márc. 27. Bécs. I. LIPÓT király címereslevele HORVÁTH Péter részére (egyszerű másolat). — 25) 1681. márc. 6. Fogaras. APAFFY Mihály címereslevele Brassói GREISSINGH István részére (egyszerű másolat). — 26) 1676. szept. 25. Gyulafejejár. APAFFY Mihály címereslevele Régeni Kovács János részére (egyszerű másolat). — 27) 1678. febr. 8. Fogaras. APAFFY Mihály címereslevele SOBEL Simon részére (egyszerű másolat). — 28) 1679. febr. 24. Fogaras. APAFFY Mihály címereslevele Lensényi STURZA Illés részére (egyszerű másolat). — 29) 1697. nov. 16. Viski TÖRÖS Imre címerkérő folyamodványa (egyszerű másolat). — 30) 1697. nov. 18. Bécs. I. LIPÓT király címereslevele Viski TÖRÖS Imre részére (egyszerű másolat). — 31) 1770. okt. 10. Bécs. MÁRIA TERÉZIA királynő címereslevele SCHOBEL József Traugott részére (egyszerű másolat).

A gyarapodás anyagából kiemelendő a MADARÁSZ József hagyatékából származó és vétel útján szerzett emigrációs és legújabbkori iratcsomó, ebből pedig MADARÁSZ László, volt 1848/49-iki rendőrminiszternek Amerikából öccséhez, MADARÁSZ Józsefhez és hozzátartozóihoz intézett számos levele.

Az osztály anyagából a lefolyt negyedévben 69 kutató használt 30.314 drb iratot és 6 térítvényre kikölcsonőztünk 2 drb oklevelet, 12 drb fényképet és 9 drb címerrajzot.

VI.

A *háborús gyűjtemény* vétel útján 8092, ajándék útján 1527, hivatalos küldemények és köteles példányok révén pedig 1959, összesen tehát 11.578 darabbal gyarapodott. Az egész gyűjtemény anyaga jelen negyedév végén 125.123 darabra rugott. Vételre 9421'42 koronát, 3056'84 márkát és 942'80 frankot fordítottunk.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1918. ÉV ELSŐ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga az elmúlt negyedévben köteles példányokban 1665 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 214 drb, vétel útján 717 drb, áttétel útján 24 drb, összesen 2620 drb nyomtatvánnyal

gyarapodott. Ezenfelül köteles példány címén beérkezett: 111 drb alapszabály, 1184 drb falragasz, 54 drb hivatalos irat, 156 drb műsor, 3 drb perirat, 1096 drb szinlap, 164 drb zárszámadás, 314 drb különféle, összesen 3082 drb apró nyomtatvány.

Ajándékaikkal a nyomtatványi osztály anyagát a következők gyarapították: M. Tud. Akadémia (6 drb), Kais. Akademie der Wissenschaften Bécs (2 drb), M. kir. Állatorvosi Főiskola, Artaria & Co. Bécs, M. kir. Belügyminisztérium (2 drb), Bergens Museum (4 drb), Bosnyák Orsz. Múzeum Sarajevo, Budapest székesfőváros polgármesteri hivatala (5 drb), Budapesti V. ker. áll. főreálisk. igazgatósága, Budapesti városi könyvtár (2 drb), dr. DIVÉKY Adorján (3 drb), DOBROWSKI János, Dunamelléki ref. egyházkerület, Egri érseki iroda, Egri érseki jogakadémia igazgatósága, Egyházmegyei hatóság Veszprém (5 drb), ERNYEY József (2 drb), Esztergomi érsekség, FABÓ Bertalan, Geologische Landesanstalt Darmstadt, GÖLLNER Oszkár (3 drb), GÖMÖRI Jenő Nagybecskerek (2 drb), HORVÁTH Géza, Kecskeméti ref. jogakadémia igazgatósága (2 drb), KERESZTY István (3 drb), KOSZILKOV János, KOVALÓCZY Rezső, dr. LULICH Iván Zágráb, Magyar Keleti Kulturközpont, dr. MÁRKI Sándor Kolozsvár, MIKLÓS E. Spoorlaan, Station de Bilt, Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége (2 drb), Nagyvárad kir. jogakadémia dékánja, NEMÁTI Kálmán, dr. PANITY Vukoszava (26 drb), PETROVICS Elek, PONGRÁCZ Elemér (21 drb), POÓR Jakab, Poseni Tudományos Társaság (4 drb), dr. SCHAFARZIK Ferenc, dr. SEBESTYÉN Gyula, Seminar für Orientalische Sprachen Berlin, Statist. Zentralkommission Bécs (2 drb), Stavanger Museum, dr. SZABÓ Ervin, Szent-István-Társulat, Szépművészeti Múzeum igazgatósága, Towarzystwo Przyjaciót Nauk Posen (3 drb), Kgl. Universitets Bibliotek Uppsala, VAJDÁFY Lehel (73 drb), Zemaljski ekonemal Sarajevo, ZOLTAI Lajos Debreczen.

A vásárolt könyvek közt könyvészeti szempontból említésre méltóbb szerzemény e negyedévben nem volt.

Vásárlásra 6650·62 koronát, 1048·45 márkát fordítottunk.

A könyvtár helyiségében az elmúlt negyedévben 2583 egyén 7354 drb nyomtatványt használt, kölcsön útján pedig 649 egyén 1484 drb nyomtatványt vitt ki házi használatra.

Az elmúlt negyedévben 1020 művet osztályoztunk s ezekről 1275 cédulát készítettünk. Kötésre 394 művet 469 kötetben küldtünk.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe 767 drb csomag érkezett; ugyaninnen 171 reklamációt és 584 levelet expedáltunk.

Az 1897. XLI. t.-c. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárást egy esetben sem indítottunk.

II.

A *hirlaptár* köteles példányok útján 205 évfolyam 18.569 számával gyarapodott (ebből 63 évfolyam 4.719 száma a törvényszabta nyomdai kimutatás nélkül, számonként érkezett); ajándék útján 21 számmal, mindössze tehát 205 évfolyam 18.590 számával. Ebből ajándék: dr. PÖZEL Istvántól a «Fővárosi Közlöny» 21 száma 1917-ből.

Az évnegyed folyamán 713 olvasó 1056 hirlapnak 1593 évfolyamát 2020 kötetben használta; ebből házon kívül 59 olvasó 74 hirlapnak 384 évfolyamát 457 kötetben. A Szentkirályi-utcai raktárból és oda vissza 105 kötetet kellett szállítani.

Átnéztük 142 évfolyam 10.871 számát. Céduláztunk 333 évfolyamot (köztük 26 új lapot). Beköttettünk 191 hirlapkötetet.

III.

A *kézirattár* ajándék után 1 újkori kézirattal és 1 zenei levéllel, vétel útján 3 újkori kézirattal és 3 zenei kézirattal, áttétel útján pedig 1 magyar nyelvemlékkel, 1 újkori kézirattal és zenei kéziratokkal, összesen tehát, a még nem rendezett KÉLER Béla-féle hagyaték zenei kézirateit nem számítva, 10 darabbal gyarapodott. Vételre 175 koronát fordítottunk.

Ajándékozók voltak: FRECSKAY János és ifj. SOMSSICH Andor.

A fentemlített nyelvemléket, mely nyelvemlékeink sorában a 20., a nyomtatványi osztály tette át a kézirattárba; az ú. n. *Szelestei ráolvasás* ez, mely az *Apuleius cum commento Beroaldi* c. Velencében 1510-ben nyomtatott mű táblájának belső oldalára van írva.

Az évnegyed folyamán 64 kutató használt 165 kéziratot, 153 irodalmi levelet, 23 zenei levelet és 5 PETŐFI-ereklyét és 16 téritvényre kölcsön adtunk 45 kéziratot és 2 fényképet.

IV.

A *folklore-osztály* folytatta a nyomtatványi osztály anyagának és a néprajzi osztály szakkönyvtárának folklore-szempontból való kicédulázását. Befejeztük az Anthr. Geo. It. Phys. H. E. E. Op. s. Phil., Ph. sp., H. eccl., H. lit., H. ant., L. hung., L. rel., L. ar., L. eleg. m., L. gen., P. o. hung. P. o. germ. P. o. rel., P. o. it., P. o. hisp., Path., szako-

kat és a néprajzi szakkönyvtárnak a nyomtatott katalogusban meglevő részét. Megkezdtük a Hung. h. szakot. Összesen 4353 cédula készült.

V.

A *levéltár* törzsanyaga vétel útján 106 drb, ajándék útján 119 drb, más osztályból való áttétel útján pedig 1 drb, összesen tehát 226 drb irattal és nyomtatvánnyal gyarapodott. Vételre 725 koronát fordítottunk.

Ajándékaikkal ERNYEY József, dr. JAKUBOVICH Emil, tasnádi NAGY Gyula, névtelen, dr. PERECZ Barna, báró SZALAY Gábor és VADÁSZ Ede gazdagították a levéltár anyagát.

A törzsanyag gyarapodásából 40 drb esik a külföldi középkori iratok, 43 drb az újkori iratok és nyomtatványok, 79 drb a külföldi újkori iratok, 2 drb a címereslevelek, 2 drb a céhiratok, 7 drb az 1848/49-es gyűjtemény és 53 drb a gyászjelentések csoportjába. A címereslevelek gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1) 1570. szept. 7. Speyer. MIKSA császár bárói diplomája és címermegegerősítése JUNCKHER Ferenc és Erhardt testvérek és utódaik részére (1777. június 21-én Münchenben kelt hiteles másolat címerképpel). — 2) 1770. júl. 19. Bécs. MÁRIA TERÉZIA lovagi diplomája GAIDLER József és utódaik részére, melyben címert és «Wolfsfeld»-i praedicatumot adományoz nekik.

A negyedévi gyarapodásból kiemelendő egykorú dús arabeszekkel aranyozott olasz bőrkötése miatt a páduai egyetemnek 1612. május 26-án kelt és Altanus PUTHEUS részére kiállított doktori diplomája.

A negyedév folyamán 114 kutató használt 45.094 drb iratot és 4 térítvényre kikölcsönöztünk 2698 drb iratot.

VI.

A *háborús gyűjtemény* vétel útján 6865, ajándék útján 1219, hivatalos küldemények és köteles példányok útján pedig 306, összesen tehát 8390 darabbal gyarapodott. Az egész gyűjtemény anyaga a negyedév végén, az ujságkivágatokat és a még jó részben fel nem dolgozott hivatalos küldeményeket nem számítva, 133.519 darabra rúgott. Vételre fordítottunk 911'66 koronát, 4035'46 márkát és 4079'15 frankot.

SZAKIRODALOM.

Eckhardt Sándor. *Az aradi közművelődési palota francia könyvei.* Arad, 1917. Réthy Lipót és Fia. 8-r. 25 l., 1 mell.

Az aradi Közművelődési Intézetben közel ötezer kötet francia könyv van, javarészt az ú. n. felvilágosodás korszakából. E könyvek nagy többsége az ATZÉL-könyvtárral került a kulturpalotába. ECKHARDT Sándor egy a könyvtárban levő kéziratok katalógus alapján kideríti, hogy e könyvtár francia részét nem ATZÉL Péter családja gyűjtögette — a család emelkedése különben ép oly időre esik, amikor a könyvtárban található francia könyvek évsora megszakad — hanem úgy vásárolta meg CSÁKY István gróftól s feleségétől szül. ERDŐDY Júlia grófnőtől, akit KAZINCZY is többször említ leveleiben, mint a francia «filozofusok» istentagadó tanítványát. A grófi pár Bécsben nevelkedett s bécsi közvetítéssel szívtá magába azt a francia műveltséget, melynek ma is beszédes emlékei ezek a csinosan bekötött, de különben erősen megrongálódott könyvek. ECKHARDT röviden ismerteti magukat a könyveket, részletesen rajzolja a grófi pár illyésfalvai angol-parkját, a SZTÁRAY Mihály gróf által francia prózában dicsőített «Uj Sans-soucit» s a CSÁKY-családnak a M. N. Múzeumban lévő levéltárának okmányai alapján sok érdekes adatot hoz felszínre a homonnai kastélyban volt könyvtár kialakulására is. Többek közt kiderítette, hogy a könyvek nagy részét Lőcsén köttették — a KOLLÁR Ferenc és HÖFER cég egyik számláját egész terjedelmében közli is — s hogy a könyvek főleg Bécsből jutottak Homonnára leginkább késmárki kereskedők közvetítésével. A gonddal írt tanulmányt az illyésfalvi angol-park helyszínrajza díszíti. Σ

Kóhalmi Béla. *Könyvek könyve.* 87 magyar író, tudós, művész, közéleti ember és kiadó vallomása kedves olvasmányairól. Budapest (1918). Lantos kiadása. 8-r. 248 l. Ára 12 K.

Nyolcvanhét, helyesebben csupán nyolcvannégy nyilatkozatot tartalmaz ez a csinos kiállítású kötet — mert hárman: KERESZTY István, LÉVAY József és RIEDL Frigyes tulajdonképpen nem felelnek a föltett kérdésekre — arról, hogy melyek azok a könyvek, amelyek állandó,

vagy újra meg újra visszatérő olvasmányai és hogy átmenetileg mely könyvek gyakoroltak a nyilatkozóra mély hatást. Eredetileg kétszáz egyént szólított fel nyilatkozattételre a mű szerkesztője, de miként a nyilatkozók névsora mutatja — közlését a mai papirosinség, sajnos, nem engedi meg nekünk — oly szélesre fogta a felhívottak körét, hogy ezzel a mértékkel nem kétszáz, hanem akár kétezret is felhívhatott volna. A nyilatkozatokat szerkesztő meglehetősen önkényesen megállapított rubrikákon belül (Tudósok, egyetemi tanárok. — Főpapok. — Közéleti emberek. — Költők, regényírók, színműírók. — Kritikusok, publicisták, szerkesztők. — Művészek. — Könyvtárosok. — Kiadók) betűrendben vonultatja föl, minden nevet bekonferálva a vásári képmutogató hangjára emlékeztető dicséretekkel, melyekben bőven hull az akadémiai tagság, vagy az egyetemi tanárság olyanoknak is, akik még egyelőre nem tartoznak ezekbe az illusztris testületekbe. Az elskatulyázásnak ez a módja már azért sem szerencsés, mert az elfogulatlan szemlélő előtt könnyen értékelés erejével hathat. Önkénytelenül is az az impressziója támad az embernek, hogy pl. DIENES Pál külön tudós, mint FERENCZI Zoltán, BALÁZS Béla külön drámaíró, mint HATVANY Lajos, SCHWIMMER Róza külön közéleti ember, mint VARGHA Gyula, vagy SIKABONYI Antal külön publicista mint SZABÓ Ervin stb.

Az ilyen körkérdéseken fölépülő anthológiák épen nem újak, a Képes Családi Lapok s más hasonló nivójú hetilapok kedves szokása volt, hogy egy és más kérdésben nyilatkozattételre hívjanak föl boldog boldogtalant s épen az olvasmányokra nézve könyvalakban is volt elődje nálunk a KÖRHALMI vállalkozásának: GYALUI Farkas: *Legkedvesebb könyveim* c. kötete. Valami sok haszon nem származik belőlük s különösen nem az, mintha az ilyen feleletek alapján lehetne egybeállítani az olvasásra érdemes műveket. E sorok írója pl. hálásan venné, ha CHOLNOKY Jenő egybeállítaná az olvasásra érdemes utazási műveket, vagy VÁMBÉRY Ruzstem a büntetőjog klasszikusait, de már az ellen tiltakoznia kell, hogy az ő nyilatkozatuk alapján kapjon «rangsort» ZOLA vagy IGNOTUS. Mint szubjektív nézetek az egyes nyilatkozatok egész érdekesekek s ha valóban őszinték,¹ úgy az illető nyilatkozattevők megítélésére fontosak is lehetnek, de hogy ki lehetne belőlük hozni az írók rangsorát, azt csak az hiheti, akinek az irodalmi érdemek mérlegelésénél egyetlen zsinór-mértékük a kelendőség. Az a «rangsor», melyet a szerkesztő fölállít,

¹ Ezt a jövő századvég forráskutató doktorandusai fogják majd kideríteni!

nem az írók, hanem az olvasók rangsorát adja s legfeljebb olyan könyvtári szakemberre hathat irányítólag, akinél nem az a fődolog, hogy mit, hanem hogy mennyit olvasnak könyvtárában.

Szerkesztő bevezetésében a könyvtári használatra szánt ú. n. minta-könyvjegyzékek történetét is vázolja s bibliografiai függelékében ezek épen nem teljes katalógusával is szolgál. Legfeltűnőbb hiányai, hogy az ACKER-féle *Wass soll ich lesen?* c. jegyzék 3. kiadásából csupán az 1918-ban megjelent 2. kötetet ismeri, az 1917-ben megjelent 1. kötetet azonban nem, s hogy a Magyar R. K. Hittanárok és Hitoktatók Egyesülete által 1912-ben kiadott «Könyvek jegyzéke, azok rövid ismertetésével kath. ifjúsági, intézeti és családi könyvtárak összeállítói számára» c. műről egyáltalán nincsen tudomása. BIBLIOFIL.

Barcza Imre. *A középeurópai vámunió kérdésének irodalma.* (Bibliographie der mitteleuropäischen Zollunionsfrage.) Előszóval ellátta: dr. MATLEKOVITS Sándor. (A magyar vámpolitikai központ kiadványai. 27. szám.) Budapest, 1917. Pesti Lloyd nyomdája. 8-r. 71, 1 l.

BARCZA Imre derék bibliografusunk, akinek élénk érzeke van az aktualitások iránt, a nagy szorgalommal egybeállított füzetében mintegy 2000 önálló kiadvány, továbbá folyóiratbeli és hírlapi cikk címét sorolja föl s kétségkívül jó szolgálatot tesz mindazoknak, akik ezzel az érdeklődés homlokterében álló közgazdasági kérdéssel foglalkoznak. A munka teljességét nincs módunkban ellenőrizni, de azzal, hogy szerző a magyar, osztrák és német irodalmon kívül a francia, angol, svéd és lengyel irodalomra is kiterjeszkedik s például csupán 18 angol s egy-egy svéd meg lengyel címet volt képes felkutatni, előre is lemondott a teljesség amugy sem megvalósítható ábrándjáról. A címek közlése bibliografiaiilag kielégítő, tipográfiai elrendezésük áttekinthető, csupán azt nem értjük, miért kellett a cikkeket nyelvek szerint szétszakítva csoportosítani s ha már ezt a közlésmódot választotta szerző, miért tette a magyar irodalmat az utolsó helyre? —SP—.

Miklós E. *De Hongaarschen bijbeln in Nederland.* (Overdruk out «Het Boek» tweede reeks van het «Tijdschrift Voor Boek-en Bibliotheekwezen».) H. n. (1917) Ny. n. 8-r. 321—329 l.

Szerző e dolgozatában bevezetésül röviden vázolja az okokat, amiért Hollandiában 1620 óta oly sűrűen jelentek meg magyar nyelvű

kiadványok s azután részletesebben ismerteti a Németalföldön megjelent magyar nyelvű Szentírásokat, nevezetesen a JANSON János 1645., 1646. és 1650. évi, a Misztótfalusi Kis Miklós 1685. 1686 és 1687. évi, az amsterdami 1700 (?)-iki, LUCHTMANS János 1718. évi, MUNTENDAM Anselm 1730-iki, REERS W. János 1737., 1747. (?) és 1765. évi s végül ALTHEER János 1794. évi teljes vagy részletkiadásait. Az ügyes dolgozatot két sikerült hasonmás díszíti.

G—1.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Zeitschrift für Bücherfreunde. Új folyam. VII. évf. 1. sz. (1915 április.)
 Emil WALDMANN: Fälschungen auf dem Gebiete der Graphik. (Számos érdekes esetet említ a grafika terén fennálló hamisítások köréből. A hamisítók tevékenységét szerfölött megkönnyítik a fényképészeti eljárások. Az ellenőrzés legfontosabb eszköze a fényképfelvételekkel szemben sokáig az volt, hogy a gép lencséje bizonyos fokig elrajzolta a konturokat, amit pontos mérésekkel ellenőrizni lehet, de amióta oly objektiveket sikerült szerkeszteni, amelyek ezeket az elrajzolásokat kiküszöbölik, az utánzatok felismerése ismét rendkívül nehéz.) — Carl WAGNER: Napoleon I. in der Lithographie. (CHARLET és RAFFET Napoleonra vonatkozó s az 1914. évi grafikai kiállításon szerepelt könyvomatának ismertetése.) — 2. szám (május): Ernst. SCHULZ-BESSER: Der Weltkrieg im Scherzbilde. (III. közlemény. Főleg a háború óta megjelenő *Le Rire rouge* c. francia és a háborúra uszítás céljából alapított *Il Numero* c. olasz élclap háborús karrikaturáit ismerteti.) — G. A. E. BOGENG: Deutsche Einbandkunst auf der Leipziger Buch-Weltausstellung 1914. (Az iparművészeti értékű könyvkötészet német képviselői majd mind összeálltak a Jakob-Krausse-Bundba, mely először a lipcsei könyvművészeti világkiállításon lépett fel testületileg. Tagjai jobbára iparművészeti iskolai tanárok, ami abban leli magyarázatát, hogy Németországban a bibliofília még mindig nem erősödött meg annyira, hogy a művészi könyvkötés művelői kizárólag mesterségük gyakorlásából megélhetnének. Ez az első közlemény 12 kötésreprodukciót közöl, melyek kevés eredeti invencióról s nem ritkán ormóttan nehézkességről tanuskodnak.) — 3. szám (június): Ernst SCHULTZE: Die Verdienste Irlands um Schrift- und Buchwesen. (Rövid fejtegetés az írek középkori írás- és könyvművészetéről, közismert adatok összefoglalása.) — 4. szám (július): Botho GRAEF: Deutsche Buchkunst der Gegenwart. (VII. Walter KLEMM osztrák grafikus művészetének jellemzése. KLEMM 1883-ban született Karlsbadban s Bécsben nyerte művészi és műtörténeti kiképezetetését. Legelőször a bécsi Szeccesszió 1904-iki kiállításán szerepelt fametszetekkel. Fametszeti és kőrajzai főleg a mozdulatok jellegzetességével válnak ki.) — 5—6. szám (augusztus-szeptember): K. von RÓZYCKI: Deutsche Privatbibliotheken. III. Die Freiherrlich v. Cramer-Klett'sche Schlos-

bibliothek in Hohenaschau. (Hohenaschau várának története a XI. századba nyúlik vissza, 1668—1718 közt átépítették s 1904—1907 közt újra helyreállították. Jelenlegi tulajdonosa Theodor von CRAMER-KLETT, a bajor nagyipar egyik legkiválóbb képviselője, nemcsak fényesen rekonstruáltatta az atyja által megszerzett kastélyt, hanem pompás könyvtárt is létesített két egymás fölé helyezett termében. A felső terem mennyezete a XVI. századból való, olasz rokokoszekrényeit templomi butorzatból alakították át, míg az alsóterem egészen modern és rendkívül barátságos. A könyvtár 6000 művet 18.000 kötetben tartalmaz, bele nem értve e számba az apró nyomtatványokat, röpiratokat és autogrammokot. A könyvtár főbűszkesége a kéziratgyűjtemény, melynek közel 100 darabján az írás művészetének VIII—XV. századi fejlődését végig kísérelhetjük. Legrégibb darabja e gyűjteménynek Szt. HESYCHUS: *Leviticum commentaria libri VII.* c. műve a VIII. századból, mely egykor a beauvaisi székesegyház tulajdona volt. Történelmileg fontos darabja a IX. századi ú. n. Codex Goerresianus 16., melynek egy része a *Monumenta Germaniae*ben meg is jelent. A XV. századi darabok közül kiválnak egy Szt. ÁGOSTON: *De s. Trinitate et de doctrina christiana* a VISCONTI-ak címerével s egy a melki kolostrom számára készült *Breviarium*, melyet 3 nagy miniatura, 29 kezdőbetű és keretléc díszít. A nyomtatványok közül különösen értékes a kolostori könyvsajtókból kikerült könyvek meglehetősen gazdag sorozata. A gyűjtemény rendszeresen gyűjti a bajor kolostorokra vonatkozó irodalmat, továbbá a történelmi és mémoireirodalmat s a Monacensiákat.) — Julius ZEITLER: Ein bibliophiles Kabinetstück. (Max SELIGERnek, a lipcsei Akademie für graphische Künste und Kunstgewerbe vezetőjének 50. születésnapja alkalmából két művésznő: Adelheid SCHIMZ és Alice CLARUS kézzel festett litografiákkal kiadta E. T. A. HOFFMANN *Don Juan* c. novelláját, mely a német művészi könyvkiállítás egyik gyöngyszeme.) — Toni KELLEN: Aus der Geschichte des Zeitungswesens in Belgien. (Szerző a legrégebb belga újságlapokat városok szerint csoportosítva ismerteti. Sorukat az anversi *Nieuwe Tijdinghen* nyitja meg, mely úglátszik 1606-ban jelent meg először. Összesen 9 városban jelentek meg a XVII—XVIII. század folyamán újságlapok. Szerző ezután a francia uralom [1794—1815], majd a németalföldi uralom [1815—1830] idejében fennálló hírlapirodalmi viszonyokat vázolja. Az 1815-ben alapított *Journal d'Anvers* még ma is fennáll.)

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXXIV. évfolyam 1—2. szám. (1917 január—február): K. HAEBLER: Über Typen-Wandlungen in der Wiegendruckzeit. (Újabban megállapították azt a tényt, hogy a két legrégebb Gutenbergbetűtípus, a 36 és a 42 soros biblia típusa egyre tökéletesbült, úgy hogy e betűk különböző állapotainak egész sorozata adódott, melyből igyekeztek a nyomtatványok keletkezési korára következtetni. Hasonló esetekkel más bölcsőkori könyvnyomatók betűkészleteinél is találkozunk s ez az eljárás sem a legrégebb időre, sem pedig a nagy missale-típusokra nem szorítkozik. Így pl. a Delitzschből származó BRANDIS-család könyvnyomatói tagjai többféle betűtípus különböző változatait, állapotait használták.) — Hans LOUBIER: Eine Ausstellung von Bucheinbänden in der königlichen Bibliothek in Berlin. (A berlini

Königliche Bibliothek a Jakob Krausze-Bund kérésére 1916 szeptemberében saját állományából sikerült könyvkötészeti kiállítást rendezett, mely az európai könyvkötészet történeti fejlődését a korai középkortól a XIX. század közepéig bemutatta. A kiállítás anyaga, beleértve a keletázsiai s egyéb keleti darabokat is, 170 kötetből állott. A kiállított darabokról külön cédulakatalogust készítettek. A legrégebb középkori darab egy fatábla capsza, melynek rézveretű tábláiba RUFUS PROBIANUS elefántcsont diptichonja van befoglalva a Kr. u. IV. vagy V. századból. A capsza szent LIUDGER életrajzának egy XI. századi másolatát őrzi piros bársonykötésben. Történeti szempontból értékes az az öt XV. századi metszett bőr-kötés, mely minden valószínűség szerint az eichsfeldi kolostorban készült. A vaknyomású kései gót kötések csoportjában figyelemreméltó darab nem akadt. Néhány korai olasz reneszánsz-kötés, három GROLIER-kötés, két-két MAIOLI és II. HENRIK-féle kötés, továbbá I. FERENC és IV. HENRIK francia királyok egy-egy címeres kötése mellett, főleg a német reneszánsz volt gazdagabban képviselve. Jakob KRAUSZE műhelyéből hat darabbal rendelkezik a könyvtár. Az OTTENREICH rajnai pfalzgraf részére készült kötések közül is volt egy töredék a kiállításon. A XVII. és XVIII. század híres francia mesterei teljesen hiányoztak. E kor legkiválóbb képviselője a frankfurti 1668-iki biblia vörös bőr-kötése, amely talán a heidelbergi udvari könyvkötőműhely terméke. Viszont igen gazdagon van képviselve a könyvtárban a francia empire és restauráció, hála a gróf MÉJAN István-féle Aldina-gyűjteménynek, melyet a mult század negyvenes éveiben vásárolt meg a könyvtár vezetősége. A BOZÉRIAN-testvérek, LEFEBVRE, SIMIER és a két THOUVENIN egyformán jól vannak képviselve ebben a gyűjteményben. A korabeli német mesterek közül Carl LEHMANN berlini kir. udvari könyvkötő válik ki. A keleti kötések sorából FIRDUZI *Sahnaméj*ának aranyozott perzsa kötése, több indiai lakk-kötés, három vaknyomású, érdekesen fűzött ethiopiai kötés s több keletázsiai kötés emelhető ki.) — Karl PREISENDANZ: Zur Herkunft der Anthologia Palatina. (A heidelbergi egyetemi könyvtárban megvan az Aldus-féle 1521-iki görög anthologia: *Florilegium diversorum epigrammatum in septem libros* egy példánya, melynek első tulajdonosa Janus GRUTERUS, későbbi birtokosa pedig Fr. SYLBURG volt.) — Fritz BEHREND: Die literarische Form der Flugschriften. (A német röpiratok virágkora a XVI. és XVII. század. Egy részük teológiai formák után indult, így sok röpirat a kinszenvedés, a Miatyánk, vagy a katekizmus formáit öltötte magára. Más részük orvosi jelleget öltött, ismét mások a jogszolgáltatás formáit utánozták — ezek sorában főleg az ironikus végrendelet-forma volt közkedvelt — sőt még a matematikai bizonyító eljárás utánzására is akad példa. A XVII. században a szakács- és táncművészet motívumai váltak közkedveltekké.) — Karl GERSTER: Eine «Iatrohygienische» Bibliothek. (Szerző röviden ismerteti érdekes orvostörténeti könyvgyűjteményét, melyet a darmstadti Grossherzogliche Hofbibliotheknek ajándékozott.) — Paul LADEWIG: Zur Systematik des Bibliothekswesens. (A könyvtártan számára a következő szakrendszert állítja fel: 1) Folyóiratok [országok szerint elrendezve]: 1. Általánosak. 2. Könyvtártudomány. 3. Bibliográfia. 4. Könyvkereskedelem és könyvnyomtatás. 5. Könyvtártechnika. 6. Szociálpolitika. 7. Népevelés. 8. Kritika.

9. Egyéb. — *B*) Jelentések és társulati kiadványok [országok szerint elrendezve]: 1. Akadémiaiak. 2. Egyéb tudományosak. 3. Könyvtárosiak. 4. Szociálpolitikaiak. 5. Népmvelésiek. 6. Társulatiak. 7. Kongresszusok és gyűlések. 8. Programmok. 9. Egyebek. — *C*) Bibliográfia: 1. Általános. 2. A német könyvtudomány [Buchwesen] bibliográfiája. 3. Más országok könyvtudományának bibliográfiája. 4. Egyes német tárgyi osztályok bibliográfiája. 5. Más országok egyes tárgyi osztályainak bibliográfiája. 6. Egyes német szerzők bibliográfiája. 7. Egyes külföldi szerzők bibliográfiája. 8. Névtelen és álneves irodalom bibliográfiája. 9. Egyéb. — *D*) Könyvtárjegyzékek [országok szerint elkülönítve]: 1. Általános katalógusok. 2. Általános tudományos könyvtárak jegyzékei. 3. Tudományos szakkönyvtárak jegyzékei. 4. Általános közkönyvtárak jegyzékei. 5. Népkönyvtárak jegyzékei. 6. Szakjellegű népkönyvtárak jegyzékei. 7. Magánkönyvtárak jegyzékei. 8. Bibliofil könyvtárak jegyzékei. 9. Egyebek. — *E*) Könyvkereskedők és kiadók jegyzékei [országok szerint elkülönítve]: 1. Általános kiadói jegyzékek. 2. A kiadók egyes szakok szerinti jegyzékei. 3. Könyvkereskedői jegyzékek. 4. Antikváriusi általános jegyzékek. 5. Antikváriusi szakjegyzékek. 6. Árverési jegyzékek. 7. Árverési jegyzékek szakok szerint. 8. Egyéb jegyzékek. 9. Könyvkereskedői hirdetések s egyebek. *F*) Gyűjtemények és kézikönyvek: 1. Általános gyűjtemények. Enciklopédiák. 2. Lexikonok. Kézikönyvek. 3. Könyvtártani kézikönyvek. 4. Könyvtártani segédtudományok. 5. Szociálpolitika. 6. Népmvelés. 7. Irodalmi. 8. Szakirodalmi. 9. Egyéb. — *G*) Könyvtártudomány [országok szerint elkülönítve]: 1. Általában. Tankönyvek. 2. Könyvtártörténet és könyvtörténet. [Ókor. Középkor. Újkor a gyorsasajtóig. A tömegtermelés korszaka]. 3. Könyvtárosok és tudósok története. 4. A könyvtárak feladata és funkciója. 5. Tudományos közkönyvtár. 6. Nyilvános népkönyvtár. 7. Kis könyvtárak. 8. Könyvtári eszközök. 9. Könyvtári politika és törvényhozás. — *H*) Társadalomtudomány [könyvtári célokra]: 1. Statisztika. 2. Politika. 3. Nevelés. 4. Nemzetgazdaság. 5. Jog. 6. Államtudomány. 7. Közélet. 8. Közlekedés. 9. Nép. — *I*) Tudománytörténet [könyvtári célokra]. Szellemi tudományok: 1. Bölcsészet és bevezetés a bölcsészetbe. 2. Hittudomány. 3. Nyelvtudomány. 4. Mennyiségtan. 5. Művészet. 6. Zene. 7. Irodalom. 8. Történet és segédtudományai. 9. Földrajz. — *K*) Tudománytörténet. Alkalmazott tudományok: 1. Természettudományok. Földtan és csillagászat. 2. Gyógyászat. 3. Építészet. 4. Mérnöki tudomány. 5. Földmivvelés. 6. Gyakorlati háztartástan. 7. Gyakorlati közlekedéstudomány. 8. Ipar. 9. Térképészet. — *L*) Írás: 1. Általában. 2. Az írás története [ókor, középkor, újkor]. 3. Írástechnika [betűk, írások, hangjegyek]. 4. Különleges írások [gyorsírás, rondírás, könyvtári írás]. 5. Írásanyagok [papiros, faháncs, hártya stb.]. 6. Íróeszközök [tinták, ceruzák, tollak]. 7. Írásművészet [kezdőbetűk, miniaturák, képek]. 8. Sokszorítás [írógépek, sokszorosítógépek]. 9. Egyebek. — *M*) Könyvnyomtatás: 1. Általában. 2. Egyes országok könyvnyomtatásának története. 3. Egyes könyvnyomtatók története. 4. XV. századi könyvnyomtatás [országok, városok szerint]. 5. XVI. századi könyvnyomtatás. 6. XVII—XVIII. századi könyvnyomtatás. 7. XIX. századi könyvnyomtatás [a gyorsasajtó kora országok szerint]. 8. XIX. századi könyvnyomtatás [a rotációsép kora]. 9. XX. századi

könyvnyomtatás [a szedőgép kora]. — N) A könyvnyomtatás technikája
1. A típusok és lapok előállítása. 2. Típusformák. 3. Szedés- és nyomtatás-
formák. 4. Sajtók. 5. Nyomtatási eljárások. 6. Képnymás. 7. Vaknyomás.
8. Kisegítőgépek és technikák. 9. Egyebek. — O) Könyvkereskedés: 1. Általá-
ban. 2. Könyvkereskedés története. 3. Könyvkiadás. 4. Könyvkereskedés [sorti-
ment]. 5. Antikváriatus. 6. Mű- és hangjegyekereskedés. 7. Kolportázs. 8. Köl-
csönkönyvtár. 9. Kiadói és szerzői jog. — P) Könyvkezelés: 1. Általában.
2. Könyvkötés [a XV. századig, a XVI—XVIII. század, a XIX—XX. század].
3. A könyvkötés technikája. 4. A könyvkötés részei. 5. Bibliofil kötés.
6. Könyvkötőszerszámok. 7. Könyvkötőgépek. 8. Könyvkötőtarifák. 9. Egyebek. —
R) Könyvtárigazgatás: 1. Személyzet. 2. Belső üzem. 3. Külső üzem. 4. Köny-
vek konzerválása. 5. Könyvgyarapodás. 6. Munkafelosztás. 7. Háztartás. Kal-
kuláció. 8. Számvitel. Statisztika. 9. Egyéb. — S) Katalogizálás: 1. Általában.
2. Cédula- és kötetkatalogus. 3. Nyomtatott katalogus. 4. A közönség részére
szánt katalogusok. 5. Növendéki lajstromok. 6. Szerzők szerinti katalogusok.
7. Tárgy- és rendszókkatalogusok. Mutatók. 8. Helyrajzi katalogusok. 9. Spe-
ciális katalogusok. — T) Osztályozás és felállítás: 1. Általában. 2. Elméleti
tudományrendszerek. 3. Gyakorlati tudományrendszerek. 4. Tizedes osztályo-
zás. 5. Egyes tudományszakok rendszerei. 6. Szakkönyvtárak rendszerei. 7. Nép-
könyvtárak rendszerei. 8. Raktárrendszerek. 9. Egyebek. — U) Könyvtáráépítés
és berendezés: 1. Általában [hely, fekvés, alapelvek, tervek, kalkuláció].
2. Nyilvános könyvtárak: a) Múzeális könyvtárak. b) Szaktanulmányi könyv-
tárak. c) Magánkönyvtárak. d) Népkönyvtárak. 3. Építési anyag és építkezés
[ács, kőműves, festő, üveges, kárpitos, cserepes]. 4. Térbeosztás: a) Raktár.
b) Olvasóterem. c) Igazgatás. d) Forgalmi helyiségek. e) Mellékhelyiségek.
5. Technikai berendezések: a) Világítás és installáció. b) Fűtés. c) Szellőztetés
és porszívó. d) Könyvszállító berendezések. 6. Könyvvállványok. 7. Butorzat.
8. Könyvtári szükséglet. 9. Könyvkötési szükséglet.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kitüntetések. Ő cs. és apostoli kir. Felsége dr. SEBESTYÉN Gyula osztályigazgatónak a m. kir. udvari tanácsosi címet, dr. GULYÁS Pál egyetemi magántanárnak, folyóiratunk szerkesztőjének pedig a háború alatt szerzett érdemei elismeréséül a II. oszt. polgári hadi érdemkeresztet méltóztatott legkegyelmesebben adományozni.

Kinevezések. Ő cs. és kir. apostoli felsége dr. MELICH János osztályigazgatói címmel és jelleggel ellátott múzeumi igazgatóőrre osztályigazgatóvá méltóztatott legkegyelmesebben kinevezni. — A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr dr. SULICA Szilárd és dr. HOLUB József őri címmel és jelleggel ellátott segédőröket múzeumi örökké, dr. SIKABONYI Antal fizetéstelen segédőrre pedig fizetéses múzeumi segédőrré méltóztatott kinevezni.

Halálozások. BORSOS István ref. főgimnáziumi tanár, a pápai ref. főiskola könyvtárosa 1918 április 12-én, tevékeny életének 55. évében Pápan jobblétre szenderült. BORSOS István a magyar könyvtári irodalom egyik derék művelője volt. Főmunkája e téren: *A pápai ev. ref. főiskola könyvtárának katalogusa és rövid története.* (Pápa, 1901. 8-r. 732. 2 l.) címen jelent meg s egyik legelső terméke annak a mozgalomnak, melyet a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége FRARNÓI Vilmos és FEJÉRPATAKY László égisze alatt vidéki könyvtáraink reorganizálása érdekében oly szép sikerrel megindított. Emlékét kegyelettel őrizzük. — Sokkal közelebből érinti könyvtárunkat az a veszteség, mely dr. VÁCZY Jánosnak, a m. n. múzeumba berendelt középiskolai tanárnak 1918 augusztus 1-én Kecskeméten történt elhunytával érte a hazai könyvtárügyet. VÁCZY közpályáját a M. N. Múzeum könyvtárában kezdette meg, melynek tisztviselői karából azonban néhány év múlva a kedvezőtlen előlépési viszonyok folytán kivált s a középiskolai tanár rögzös pályáján folytatta működését, mely a magyar irodalomtörténeti kutatás szempontjából egyike a figyelemre legméltóbbaknak. Életének utolsó éveiben, belefáradva a tanításba, ismét visszatért első szerelméhez, a M. N. Múzeum Orsz. SZÉCHÉNYI-könyvtárához s bár a súlyos kór, melynek végül is áldozatul esett, erősen aláásta szervezetét, törhetetlen munkakedvvel fogott egy újabb nagyszabású irodalmi vállalkozás, a múzeum irodalmi levelestárának regesztaszzerű feldolgozásához. Sajnos, ez érdemes dolgozat, melyből mult füzetünkben közöltünk hosszabb mutatványt, töredékben maradt, pedig ha elkészül, méltó párja lesz vala annak a kimeríthetetlen irodalomtörténeti adattárnak, mellyel *Kazinczy Ferenc levelezése* címén ajándékozta meg a magyar tudományosságot. Sírjára dr. SEBESTYÉN Gyula múzeumi osztályigazgató tette le a M. N. Múzeum kegyeletének koszorúját. Áldott emlékét örökre hirdetni fogják művei. —

Szeptember utolsó napján dőlt ki az élők sorából a budapesti Városi Könyvtár igazgatója, dr. SZABÓ Ervin, akinek a főváros e legújabb intézménye megteremtésében kiváló része volt. SZABÓ Ervin Szlanczán (Árva vm.) született 1877 augusztus 22-én. A gimnáziumot Ungvárt végezte, még pedig a VII. osztályig SCHLESINGER Ármin néven. Jogi tanulmányait Bécsben és Budapesten végezte s utóbbi helyen államtudományi doktorátust is szerzett. Könyvtári szolgálatát a képviselőházi könyvtárnál kezdette, ezután a budapesti kereskedelmi és iparkamara könyvtárosa lett s mint ilyen a DEWEY-féle tizedes szakkönyvtár szerint állította fel e szakkönyvtár anyagát, melyről fényes kiállítású jegyzéket is kiadott. 1904-ben lépett a főváros szolgálatába, mint a statisztikai hivattal közös igazgatás alatt álló városi könyvtár tiszviselője, 1909-ben főkönyvtárossá lépett elő, 1911-ben pedig megválasztották az akkoriban önállósult Városi Könyvtár igazgatójává, melyet teljesen az amerikai Public Library-k típusa szerint formált át, már amennyire ezt a mi pénzügyi viszonyaink megengedték. A könyvtárt eredetileg pusztán közművelődési célok szolgálatába kívánták állítani, de SZABÓ, mint vérbeli szociologus és szélsőséges szocialista, legott kibővítette a programot és különös súllyal fejlesztette a könyvvállomány szociológiai részét. Bár igyekezett a beszerzéseknél minden irányt szóhoz jutatni, exponált egyénisége akaratlanul is abba a hirbe hozta a vezetése alatt álló intézetet, mintha pártpolitikai célokat szolgált volna. Mint a halála alkalmából egyik legmeghittebb barátja tollából megjelent nekrológban olvaszuk (Világ 1918. okt. 1.) tényleg teljesen szakítani akart a könyvtár enciklopedikus rendeltetésével s terve szerint «egy nagyszabású Institut Solvay alakult volna ki belőle a hazai szociológiai kutatás számára». — Könyvtárosi pályája előtt belső dolgozótársa volt a *Népszavának* s több éven át szerkesztette a *Népszava*-naptárt. Tudományos dolgozatainak nagy része is a szocialista eszmék szolgálatában állott s különös kedvvel művelte a röpirat-irodalmat, még pedig részben álnév alatt. Könyvtártani dolgozatai a Magyar Könyvszemlében, a Városi Szemlében, a Népművelésben, a Huszadik Században, a Könyvtári Szemlében s a Városi Könyvtár Értesítőjében láttak napvilágot s részben polemikus, részben propagatív jellegűek. Fő művei az iparkamarai könyvtár már említett jegyzéke s a Dewey-rendszer átdolgozása. G. P.

Helyreigazítás a Régi Magyar Könyvtárhoz. SZABÓ Károly a HUNYADI Ferenc szerette Trója-história első ismert kiadásának (Kolozsvár, 1577) két ép példányát említi (R. M. K. 130.) Az egyik a Nemzeti Múzeumé (HORVÁT Istvántól), a másik a FÁY-könyvtaré. (Tibolddáróc.) Ezek közül az utóbbi a tulajdonos halálával ismeretlen helyre került, az első pedig nem bizonyult épnek, mert az utolsó levele elé kötött három levél egy másik nyomtatványból, a hasonló tárgyú és hasonló nyomású Lévai Névtelen széphistóriájától (R. M. K. 120.) került. Kár, hogy a hiányt annak idején ki nem egészítették a Nemzeti Múzeum duplumpéldányából, mely azóta RÁTH György tulajdonába s innen a M. Tud. Akadémia könyvtárába került, mert ez viszont az elején hiányos ugyan, de a végén teljes. Így tehát e kolozsvári editio princepsből ezidőszentig egyetlen ép példányt sem ismerünk.

Viszont azonban az előbb említett három betoldott levéllel részben

kiegészül egy másik editio princepsünk, a Lévai Névtelen *Páris és Görög Iloná*-ról szóló széphistóriája, melynek első ismert kiadásából (Kolozsvár, 1576.) szintén csak FÁY Alajos könyvtárában volt egyetlen ép példány s ez eltűnt, míg a Nemzeti Múzeum példánya (JANKOVICStól), melyből eddig csak tíz levél volt meg, kiegészül tizenháromra. (Az egész eredetileg 24 levélből állott.) K. Gy.

Még egy szó a magyar közművelődési könyvtárakról címen MIHALIK József hosszú tanulmányt közöl a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* f. évi 94—112. lapján, melyet legnagyobb sajnálatomra nem hagyhatok megjegyzés nélkül. MIHALIK azzal vezeti be értekezését, miszerint a «Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsát senki sem illetheti azzal a szemrehányással, hogy a magyar könyvtárak ügyét s vele kapcsolatban a nemzeti művelődés nagy kérdéseit állandóan kellő figyelemmel nem (*sic*) kísérte volna». Ezt a vádat ugyan senki sem hangoztatta s mint a valósággal homlokegyenest ellenkezőt nem is hangoztathatta volna, cáfolása tehát valóságos szélmalomharc, mely csak arra jó, hogy MIHALIK öt lapon át újra leközhessen mindazt, amit folyóiratában mások erre nézve már régebben közöltek s hogy annál élesebben kidomborodjék az a nagy érdeme, mely őt ebben a kérdésben megilleti. «Elméletileg — úgymond — elég sokat s igen jó tanításokat kaptunk, de sehonnán sem jött gyakorlati tanács, sőt ellenkezőleg, a súlyos pénzügyi helyzet s a társadalmi nehézségek miatt már le is mondtunk arról a reményről, hogy a közművelődési könyvtárakat egyhamar felállíthatjuk». Erről a lemondásról ugyan nincs tudomásom, de világért sem akarnám eloltani azt a szép görögützet, mely oly előnyös megvilágításba van hivatva helyezni MIHALIK József páratlan érdemeit. Mert valóban páratlan érdemnek kell minősítenünk azt, hogy egy kérdésben, melynek megoldásánál a hazai kulturpolitikai és gyakorlati könyvtárügy oly kiváló szakférfiai, aminőket az Orsz. Tanács sorában tisztelhetünk, tanácstalanul állanak, ime jön egy providenciális férfiú, aki «spontán elhatározás»-ból «kimutatta», hogy «a közművelődési könyvtárakat az érdekelt közönség aránylag igen csekély megterhelésével nyomban meg lehetett teremteni anélkül, hogy az államtól újabb áldozatokat kértünk volna». Csakis MIHALIK közismert szerénységének kell betudnom, hogy amikor megállapítja, hogy «tervezete több helyről lelkes fogadtatásra talált», mindössze két tőle függő könyvtár vezetőségét s egy állami támogatást kérő város tanácsát említi meg. Említi továbbá «a könyvtári ügyek legelső hazai szakértőjét», akinek MIHALIK dolgozatáról az a véleménye, «hogy nagy hálára köteleztem (t. i. MIHALIK) magam iránt a könyvtárügyek minden igaz barátját, mert olyan programot adtam, melynek megvalósításával méltó feladat betöltéséhez juthat bármely kulturális intézmény». Nem tudom, ki ez a «legelső hazai szakértő» s nem is kutatom, mert ilyen kizárólagos értékeléseknek, melyek mindig egyéniek s csak arra jók, hogy egy csomó embert ok nélkül megsértsenek, elvi ellensége vagyok. Csak utalok arra, hogy közel jár hozzá, bár távolról sem éri el azt az entuziazmust, melyet FERENCZI Zoltán, szintén kiváló könyvtári szakember tanusított MIHALIK József tervezete iránt s melyet MIHALIK 1917 november 26-án hozzám intézett leveléből sietek hozzáférhetővé tenni a szakköröknek. FERENCZI — írja MIHALIK — «1914. évi munkám megjelenése és annak alapos

átolvasása, mondhatnám: *megtanulása* után nyíltan kijelentette, hogy eszmémért «kezet csókolhat» nekem a Tanács, mert örök időkre *hozzá méltó programot* adtam neki eszmémmel és annak gyakorlati kivitelével». ¹

Én a magam részéről FERENCZI e véleményét, legnagyobb sajnálatomra nem oszthatom, még pedig nemcsak azért nem, mivel férfiaknak még képlegesen sem szoktam kezet csókolni, hanem azért sem, mivel MIHALIK «eszméjét» azon megoldási módok sorába kell soroznom, amelyek közül a KOLUMBUS tojásáé közmondásossá vált.

MIHALIK «eszméje» ugyanis abban áll, hogy a falusi népkönyvtárak létesítésére és fejlesztésére szánt összeg nagy része, évenként 85.264 K, eredeti rendeltetésétől elvonatva, fordíttassék a közművelődési könyvtárak céljaira. Aki ismeri, hogy az Orsz. Tanács javadalma mily nevelésesen csekély még a falusi népkönyvtárak létesítésére is s hogy e téren nálunk még milyen végtelenül sok a teendő, az ezt az «eszmét» lelkesedéssel aligha fogja üdvözölni, hanem — miként jómagam is tettem *Könyvtári problémák* c. tanulmány-sorozatomban — csakis jobb híjján, mint kényszermódozatot teheti magáévá.

MIHALIK ezután újból elmagyarázza, mint képzeli korszakos «eszméje» gyakorlati megvalósítását s úgy tesz, mintha csupán ismételné azt, amit régebben elmondott. Szerencsére nem ez a valóság. Eredetileg u. i. MIHALIK csupa egyforma típusú könyvtár létesítését hozta javaslatba egyenkint 21.316 K költséggel, melyek mindegyike évenként kapna 3000 K fejlesztési segílyt, továbbá a vándoroltatás költségeire 600 K egyszersmindenkori és 150 K évi segílyt. Itt pedig «különböző helyeken különböző fok szerint létesülő könyvtárak»-ról beszél, ami lényegesen más és úgylátszik *Könyvtári problémák* c. könyvem vonatkozó fejezetének az eredménye. Ugyanígy megváltoztatja tervezetének azt a lehetetlen pontját is, hogy minden könyvtár egyetlenegyszer kapna a vándoroltatáshoz szükséges ládákat, még pedig egyforma számban, tekintet nélkül a könyvtár részére beosztandó körzet nagyságára. Egyebekben azonban ragaszkodik régi tervéhez, különösen ami az egyes városoktól megkívánt anyagi áldozat nagyságát illeti. Vagyis a szerinte 6000 és 18.000 kötet közt váltakozó nagyságú könyvtárak berendezésére mindegyik város egyformán fizetne egyszersmindenkorra 2000 K-t, helyiségbérré 800 K-t, személyi kiadásokra 3200 K-t, fűtés és világításra pedig 600 K-t. Hogy ez a terv mily nevelésesen abszurd, ezt nemcsak minden könyvtári szakember, hanem minden józanul gondolkozó ember be kell hogy lássa. MIHALIK azonban mindezzel igen meg van elégedve.

Annál kevésbbé van megelégedve MIHALIK *Könyvtári problémák* c. igénytelen művem vonatkozó fejezetével, melyben roppant sok kifogásolni valót talál. Mielőtt kifogásait sorra venném, kénytelen vagyok kijelenteni, miszerint MIHALIK téved, amikor azt állítja, hogy dolgozatomat az ő «felkérésére és ösztönzésére» írtam. Amikor a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az Orsz. Tanács elnökének és az orsz. főfelügyelőnek együttes feltérjesztésére, az eredetileg könyvtári felügyelői állásnak kontemplált másod-

¹ Az aláhuzások, idézőjelek nem tőlem valók.

előadói állásra, pályázat mellőzésével, e sorok íróját kinevezte, tette ezt annak a kérelemnek a méltánylásával, hogy oly könyvtári szakférfiú kerüljön a Főfelügyelőség státusába, aki «egész idejét, szakképzettségét és munkaerejét a vidéki könyvtárak fejlesztésére és azok személyzetének elméleti és gyakorlati kiképzésére» fordítja. Midőn kineveztetésem alkalmából br. WLASSICS Gyula tanácselnök, FRAKNÓI Vilmos orsz. főfelügyelő és dr. MAJOVSZKY Pál min. tanácsos előtt megjelentem s az urak jóindulatát megköszöntem, mindhárman érdeklődtek ama munkaprogramm iránt, melyet a hazai könyvtárügy fejlesztése érdekében megvalósítani szeretnék s az ő ösztönzésükre foglaltam írásba s tettem közzé a Tanács és Főfelügyelőség hivatalos közlönyében dolgozatomat. MIHALIK, sajnos, oly kevésbé ösztönzött, hogy többszöri előterjesztésem dacára sem tette részemre lehetővé főbb vidéki könyvtáraink helyszíni megvizsgálását s így kénytelen-kelletlen azokra az adatokra voltam utalva, melyek a *Magyar Minervában* olvashatók, még pedig jobbra ez évkönyv 1904. évfolyamára, mint a legutolsó, melyet könyvtárilag képzett s a könyvtári kérdések iránt kellő érzékkel bíró szakemberek szerkesztettek.

MIHALIK ezután megállapítja, hogy művem «nem az első kísérlet az úgynevezett közművelődési könyvtárak felállítására vonatkozólag» s ezzel oly színben tüntet fel, mintha én azt valaha is állítottam volna. Aki ismeri *A népkönyvtárak szervezése, fentartása és kezelése* c. művemet, velem együtt napirendre térhet a neveltséges vád fölött, mert e mű beszédes tanubizonysága annak, hogy kellőképp ismerem e kérdés multját és történetét. Egy másik vádja, hogy az elnöki beszédekről, FERENCZI Zoltán értekezéseiről és MIHALIK munkálatáról nem emlékezem meg érdemleges módon. Erre csak az a feleletem, hogy br. WLASSICS Gyula e téren is szerzett hervadhatatlan érdemeire kellőképp rámutattam anélkül, hogy épen MIHALIK, mint szerkesztő szerint máris túlságosan hosszúra nyult dolgozatomban újra hasábokon keresztül kivonatoltam volna remek közgyűlési beszédeit, melyek a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* olvasói előtt amúgy is ismeretesek voltak. MIHALIK dolgozatára is utaltam, de hogy bővebben nem foglalkoztam vele, annak egyik oka, hogy kerültem minden polémiát. Ami végül FERENCZI Zoltán dolgozatait illeti, ezek taglalásába a mondott okokon kívül már azért sem bocsátkoztam, mert nem az volt a célom, hogy a közművelődési könyvtárak ügyében elhangzott nézeteket és ismertetéseket pragmatice tárgyaljam, hiszen ez egymagában kitenne egy egész kötetet, mivel a közművelődési könyvtárak ügyében nemcsak a *Múzeumi és Könyvtári Értesítőben* megjelent dolgozatokat, hanem egy egész könyvtárra való ismerem, hanem csak az, hogy állásomból kifolyó munkaprogrammot adjak.

MIHALIK ezután azzal vádol, hogy munkaprogrammom «túlságosan sematikus», az övé ellenben, aki ABC... Z városokról beszél s valamennyit egy kaptafára húzza, nem az. Aki az igazságot ennyire kétféle mértékkel méri, azzal bajos vitatkozni. Legyen elég annyi, hogy a könyvtár élő szervezet, melynek individuális fejlődését előre kicirkalmazni még eddig semminemű kulturpolitikusnak és könyvtári szakembernek sem sikerült még akkor sem, ha oly sok elavult statisztikai adatot sorakoztat fel, mint ahogy most *utólag* MIHALIK teszi.

Ami a városok hozzájárulását illeti, MIHALIK azzal vádol, hogy «lényegileg» itt az ő «gondolatait» tulajdonítottam el. Ez határozott tévedés. E feltételek között egy sincs, amely ne volna meg az Orsz. Főfelügyelőség ama feltételei között, melyek e testület *keletkezése óta* a múzeumok és könyvtárak állami segélyezésének elvi alapjai, amikor MIHALIKnak még semmi része sem volt az ügyek intézésében, de bent foglaltatnak azokban a feltételekben is, melyek ugyancsak MIHALIKtól függetlenül az Orsz. Tanács népkönyvtárainak szétosztásánál is kezdettől fogva érvényben állanak. MIHALIK ezután kifogásolja, hogy míg pl. Hajdú vármegye területén őt közművelődési könyvtárt tervezek, addig pl. Abauj-Torna vármegyében beérem egygel. Ennek oka amellett, hogy Hajdúmegye legszínmagyarabb s kulturális szempontból leginkább felkarolandó megyéink egyike, főleg az, hogy a megye őt népes várost foglal magában, míg Abauj-Torna vármegye területén Kassán kívül egyetlen oly község sincs, melynek lakossága elérné az 5000 lelket. Népesebb városokban pedig könyvtárpolitikát vándorsorozatokkal még akkor sem lehet kivinni, ha a vándorolni szándékolt könyvsorozatok egy formán 100—100 kötetből állanak is.¹

MIHALIK szerint «nem vehetjük *kielégítő ténykedésnek* a könyvanyag olyatén vándoroltatását, hogy egy-egy 1000-nél kevesebb lakóval bíró helység 10 hónapra egyetlen 10 kötetből álló csomagot kapjon kölcsön», ezt azonban tudtommal egy szóval sem mondtam. Csak utaltam arra, hogy még ily minimális méretek mellett is pl. Baranya vármegye 292 községére 359 ötkilós könyvcsomagot kell számítanunk, vagyis az anyakönyvtár 3590 kötetét 15,360 K értékben. MIHALIK *ideális (!)* tervszövege szerint a könyvtár időtlen-ideig 20 sorozattal volna kénytelen dolgozni egyenkint 100 kötettel, vagyis jelen esetben minden község kapna minden *15-ik évben* 100 kötetet. Szerintem 15 év alatt pedig 150—750 kötetet. Hogy melyik a jobb a két terv közül, azt nyugodtan bizom bármely elfogulatlan illetékes szakember döntésére. Ideálisnak persze egyik sem ideális, amint nem ideálisok azok az eszközök sem, melyek rendelkezésünkre állnak. Őt árpakenyérből és két halból csak Krisztus urunk tudott ötezer embert jóllaktatni.

Teljesen tarthatatlan MIHALIK azon felfogása, hogy a vándorsorozatok az állandó könyvtárakat pótolhatnák; arra kell törekednünk, hogy minden községben létesüljön legalább egy, a község lakosságának arányához mért fix könyvtár, melynek állandó anyagát a vándorsorozatok csak kiegészítik. Szükség esetén beérhetjük az ifjúsági könyvtárakkal is, melyek a népoktatási törvény értelmében úgyis minden népiskola mellett kell, hogy létesüljenek s amelyeket más könyvtár hiányában ma is használnak a felnőttek.

MIHALIK nem tartja «szerencsésnek» azt a tervemet sem, hogy az egyes községek a kikölcsönzött könyvek után bizonyos — igen szerény — illetéket, tervezetem szerint évi 4—20 K-t tartoznának lefizetni. Ezt az összeget a köl-

¹ Tájékoztásul megjegyzem, hogy az Orsz. Tanács népkönyvtári szakbizottsága által a Tanácsnak kivételre ajánlott tervezetem Gömörben is, Zalában is 2—2 közművelődési könyvtár létesítését vette tervbe, még pedig MIHALIK itt legújabb dolgozatától teljesen függetlenül.

csönvevő könyvtár, ha a saját fix jövedelméből lefizetni nem tudja, könnyen beszédheti olvasási díjakból. Tíz jól megválasztott, újság ingerével ható könyvet 10 hónap alatt pesszimista számítással legalább 80-szor lehet megforgatni, egy-egy használat tehát 5 fillérbe kerül, vagyis oly kis összegbe, melyet még a MIHALIK által annyira lebecsült magyar áldozatkészség is megbír. Persze arra, hogy egy-egy község az anyakönyvtárból évenként 1000 kötetet vegyen kölcsön, mint könyvtári szakember soha sem gondoltam. Ahol akkora — vagy akár csak évi pár száz kötet is — az újdonságszükséglet, ott önálló, még pedig jól dotált önálló könyvtár van szükség. Vagyis ragaszkodni kell ahhoz, amit az Orsz. Tanács már több ízben hangoztatott, hogy legalább minden 5000 lakossal bíró községben legyen önálló, fejlődésképes könyvtár.

Ha azt akarjuk, hogy az egyes kölcsönvevő községek minden anyagi hozzájárulás nélkül használhassák az anyakönyvtárakat, akkor le kell tennünk arról a gondolatról, hogy városi könyvtárakra bizzuk a köröztetést, mivel a városi könyvtárakra a város saját jövedelméből szükségképpen sokkal többet kell, hogy áldozzon, mint amennyit az állam a mai budget alapján áldozhat s emellett igen ritka esetekben fog abba beletörődni, hogy az általa dotált személyzet a városi feladatoktól idegen célokra felhasználtassék. Losonc város pl. annyira megijedt MIHALIK «eszméjé»-től, hogy máris visszautasította az állami segélyezést s attól tartok, hogy ha kivitelre kerül az «eszme», ez az eset nem marad egyedül. Talán célszerűbb volna a köröztetés szerepével megbizandó közművelődési könyvtárakat vármegyei könyvtárakként létesíteni, melyek fentartásához a megyeszékhely külön is hozzájárulna, mivel egyúttal a székhely városi könyvtárának a szerepét is betöltené, vagy pedig ki kellene kötni, hogy a megye a körözésre vállalkozó városi könyvtárak részére megfelelő évi segélyt tartozik megszavazni. E két mód mindegyike célravezető s kétségkívül kevésbé komplikált, mint az általam elsősorban ajánlott mód, melynek egyetlen, de rendkívüli előnye az, hogy rászoktatja az egyes községeket a könyvekért hozandó közvetlen áldozatra.

GULYÁS PÁL.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: aj. = ajándékozó; áll. = állami; cs. = család; cl. = cimereslevél; egy. = egyetemi; hg. = herceg; kir. = király, királyi; kny. = könyvnyomda; ktár. = könyvtár; l. = lásd; ltár = levéltár; m. = magyar; min. = minisztérium; ny. h. = nyomtatási hely; pk. = püspök; rt. = részvénytársaság; szerk. = szerkesztőség; vm. = vármegye.

- Abaffy Anna levele Szolarcsik Sándorhoz 14. — Vendel levele u. a.-hoz 14.
- Abafi Lajos l. Aigner Lajos.
- Abani Mich. 84.
- Abauj vm. nemesi bizonyítványa 99, 137. — -Torna vm. 221.
- Ábel Jenő levele Pesty Frigyeshez 25; Torma Károlyhoz 25.
- Abony 16, 17, 24.
- Abonyi Árpád levele E. Kovács Gyulához 16. — Gyula levele Márton Ferenchez 16. — Lajos l. Márton Ferenc.
- Ábrai Károly levele Márton Ferenchez 25.
- Ábrányi Emil levele a «Neues Pester Journal» szerkesztőjéhez 26; Prielle Kornéliához 26. — Kornél (id.) levelei az Akadémiában 28; «Liszt F. magyarországi működése» c. kézírata. 28. — Kornél (ifj.) levelei id. Á. Kornélhoz 26; Katona Klementinához 26; E. Kovács Gyulához 27; Márton Ferenchez 26; Nagy Ivánhoz 27. — Kornélné (id.) l. Katona Klementina.
- «Abrégé de l'histoire de ce siècle de fer» (Leyden 1695.) 68.
- Abrudbánya 94, 133.
- Achatz Anzelm levele Csontos Jánoshoz 28.
- Achleutner Leonard levele Csontos Jánoshoz 28.
- Acker 210.
- Aczásy Ignác levelei Gyulai Pálhoz 29; M. T. Akadémia tört. bizottságához 28; Nagy Ivánhoz 29, 30; Pesty Frigyeshez 29.
- Ács Gedeon 31. — Sarolta levele Gyulai Pálhoz 30. — Zsigmond levelei Egressy Gáborhoz 30; Gyulai Pálhoz 31; Rómer Flóriszhoz 31.
- Adam Albert levele Friedl ezredeshez 31, 32. — F.-E. 75.
- Ádám Iván levelei Rómer Flóriszhoz 32—35.
- Adami Gedeon 79.
- Adamovics Matild levele Egressy Gáborhoz 32.
- Adattár 89—93.
- Adler Ignác levele Márton Ferenchez 32.
- Adorján Sándor 22.
- Aethicus: «Cosmographia» (Bécs, Hofbibl.) 50.
- Ágai Adolf levelei Márton Ferenchez 35—38; hozzá irt levelei Márton Ferencnek 16, 17.
- Ágoston (Szt.) «De consensu Evangelistarum» (Páris, Bibl. Nat.) 55. — «De Genesi» (u. o.) 57, 58; (Róma, Bibl. Vitt. Eman.) 50. — «De Psalmis» (Würzburg) 44, 52. — «De Trinitate et de doctrina christiana» (Kramer—Klett kt.) 212. — «Enarrationes in Psalmos» (Köln) 58. —

- «Epistolae» (Oxford) 58. — «Epitome operum» 90. — «Homiliae» (London, Brit. Mus.) 52; (Würzburg) 52. — «Homiliae et Epistolae» (Páris, Bibl. Nat.) 52. — Kéziratok (Cambrai) 59; (Lyon) 43, 51; (Wolfenbüttel) 43, 44. — «Opera» 89. — «Questiones in eptaticum» (Páris, Bibl. Nat.) 58. — «Sermoes» 90.
- Agricola: «De formando studio» 91.
- Aggházi Gyula levele ismeretlenhez 35.
- Agria l. Eger.
- Aigner Lajos 108. — levelei Márton Ferenchez 14, 15, Nagy Ivánhoz 14—16.
- «Aktuális kérdések irodalma» 126.
- Alacci 113.
- Albániai osztr.-magyar főparancsnokság aj. 138.
- Albatenius: «Indicia astrorum» 91.
- Albumasar: «Astronomia» 91.
- Áldásy Antal aj. 135, 202.
- Aldred pap 64.
- Aldus Manutius 213.
- Alfonz spanyol kir.: «Tabulae» 90.
- Álföldi András aj. 138.
- Aliaco Petrus (de): «In litteras sententiarum» 92.
- Almagyari l. Sivampel József.
- Almási cs. 14.
- «Álom második Józsefről» (1782) 102.
- Alsóausztriai ktak ősnymtatványai 118.
- Alsókubini Árvamegyei Csaplovits-kt. 1916-ban 182.
- Altheer János magyar bibliakiadása 211.
- Ambrosius: l. Ambrus (Szt.).
- Ambrózy Lajos (br.) emlékirataiból 109.
- Ambrus (Szt.) «Hexaameron» (Cambridge) 56; (Páris, Bibl. Nat.) 55. — «In Epistolas Pauli» 91. — «In Lucam» (Petrográd.) 56. — «Opera» 89.
- Amiel H.-Fréd: «Les étrangères» (Paris, 1876).
- «Amusements historiques» 1. köt. (Amsterdam, 1735) 69.
- Anastasius apát 51.
- And Johannes «De regulis juris» 92.
- Andrássy Manó gr. lta. 29.
- Angerer 35.
- Anglia paleografiai kutatásai 117.
- Angolszász miniatura 48—49, 63—67.
- Angyal Dávid aj. 138.
- «Annuaire de la Société Philotechnique» 42. köt. (Paris, 1883) 75.
- Antal Frigyesné l. Waldbauer Ilona.
- «Antiphonale» (Milano, Bibl. Ambrosiana) 45.
- Antoninus Florentinus: «Summa» (Nürnberg, 1486) 89, 90.
- Aquino, Tomas (de): «Compendium philosophiae» 90. — «Opuscula» 90. — «Quaestiones» 90.
- Apaffy Mihály 136, 137, 204.
- Apáti Nico. M. (Debrecinus) 85.
- Apollinaire (P.): «La vie de Ste Elizabeth.» (Páris, 1660) 68.
- Aradi Közművelődési Intézet aj. 94, 130; 1916-ban 182, 183; francia könyvei 208.
- Aradm. Gazdasági egyesület aj. 94, 130.
- Arany János és a ponyvairodalom 154—181; Thalès Bernard verse hozzá 73.
- Arbutus Agricola: «Transsubstantiatio exentizata». ([Sárospatak] 1666) 82.
- Archimedes: «Opera geometrica» 90.
- Aristoteles 153. — «Ethica» 92. — «Rhetorica» 92. — «De republica» 92. — «De mundo» 92.
- Armaghi evangeliarium 63.
- Árpádkori oklevél. 34.
- Artaria & Co aj. 205.
- «Articuli» (Besztercebánya, 1620) 79.
- Árva vm. 217.
- Athanasius: «Contra idolatriam gentium» 91.

- Athenaeum könyvkiadó r. t. 16, 190.
 Atzél Péter kta 208.
 Augsburg 135, 203.
 «Augustana confessio cum apologia»
 91.
 Augustinus I. Ágoston (Szt.).
 «Auriche (de l') et de son avenir»
 (Paris, 1869) 74.
 Autuni Bibliothéque de la Ville Evan-
 geliariuma (Ms. 3.) 54, 55; (Ms. 4.)
 67.
 Azo: «Summa» 90.
- Babits Mihály** 156.
Badacsony 33.
Badacsonytomaj 33.
Bagosi Georg. P. 84.
Baja 133, 201.
Bajnok Jusztinián aj. 138.
Bajza József Zách Feliciánja 16. — József dr. aj. 132, 200; irodalmi működése 142.
Baka János aj. 138.
Balatonboglár 34.
Balázs Béla 209.
Bálintffy Bálint: «Pató Pál» 156.
Ballagi Géza 102.
Balogh Ferenc könyvei a debreceni ref. főisk. ktban 184. — Rudolf aj. 138.
Bambergi kgl. Bibliothek ősnymtatványai 116, 117.
Bánfi-Hunyadi Franciscus 84.
Bánovich Ferenc cle 136, 203.
Bányai Gregorius F. 84.
Barabás Samu aj. 138.
Baranya vm. 221.
Baranyai Zoltán: «Ujabb adalékok Kont Ignác Bibliographie française de la Hongrie-jához» 68—77.
Baráth Márton (martonosi) cle 135, 203.
Barberini kt. a Vatikánban 115.
Barbul Jenő előlép 121.
Barcelonai székesegyház Gregorius: «Homilia» c. kézirata 42, 51.
- Barcza Imre «A középeurópai vámunió kérdésének irodalma»** (Budapest, 1917) 210. — Sándor 33, 34.
Baranyai Péter cle 136, 203.
Baros Gyula: «Arany, Petőfi és a ponyvairodalom» 154—181.
Baróti Lajos 159, 176. — «Ifjúkori emlékezés Csiky Gergelyre» 169.
Bártfa ny. h. 79, 86.
Bartoniek Emma irod. működése 144.
Basilius 90. — «Homiliae» (Páris, Bibl. Nat.) 49. — «Regula» (Petrográd) 44, 55.
Bathilda kir.-né 55.
Báthori Zsigmond 136, 203.
Bátky Zsigmond aj. 97, 132, 138; irodalmi működése 142.
Bátorkeszi Gregor. D. 84.
Batthyány Kázmér gr. megveszi Berlioz Rákóczi indulójának partitúráját 6.
Baumgarten Ferenc aj. 132, 200.
Bázeli Öffentliche Kunstsammlung aj. 133, 202.
Bécs 3, 94, 95, 98, 103, 125, 132, 133, 136, 137, 203—205, 207, 208, 217. —i cs. kir. Katonai Földrajzi Intézet aj. 133, 200. —i cs. és kir. külügyminisztérium aj. 139. —i Hofbibliothek kéziratai: Aethicus: «Cosmographia» (lat. 181) 50; Dioskurides 46; «Excerpta e patribus» (lat. 563) 49, 50; «Evangeliarium» (lat. 1224) 66; Rufinus 40; Töredék (lat. 675) 52; könyvművészeti kiállítása 115. —i K. Akademie der Wissenschaften aj. 132, 200, 205. —i K. k. Handelsministerium aj. 97, 132. —i Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke in Österreichischen Bibliotheken 118. —i K. u. k. Kriegsarchiv aj. 139. —i Statistische Zentralkommission aj. 97, 133, 205.
Beda 63, 64. — «Historia ecclesiastica»

- (London, Brit. Mus.) 66. — «Super Lucam» (Páris, Bibl. Nat.) 55. — kézirat (Petrográd) 67.
- Behrend Fritz: «Die literarische Form der Flugschriften» 213.
- Békéscsabai Közművelődési Ház kta 1916-ban 183.
- Békesi Joh. 84.
- Békésgyula 18.
- Bél Mátyás 69.
- Belga hírlapirodalom története 212.
- Belgrádi cs. és kir. katonai főkörmányzóság aj. 138, 139.
- Bellanger Stanislas: «Trois ans de promenades en Europe et en Asie» (Paris, 1842.) 72.
- Béllyei Sam. P. 84.
- Beloil ny. h. 70.
- Béltéki Johannes 84.
- Benczur Gyula 24.
- Beniczky Alajos visszaemlékezései 109.
- Benkert Károly Mária kéziratai 109.
- Benkner János cle 135, 203.
- Benoist 72.
- Benze Adolf halála 124.
- Beöthy Zsolt 30, 35.
- Bergens Museum aj. 205.
- Berki Erzsébet cle 137.
- Berlin 25, 132. —i cs. és kir. főkonzulátus aj. 138, 139. —i Deutscher Verein für Kunstwissenschaft 39. —i Jakob Krausse-Bund 211, 213. —i Königliche Bibliothek kéziratai: «Canones» (Philipp 1745) 51, (Hamilton 132) 56, Gregorius: «Moralia in Job» 57, «Psalterium» (Hamilton 553) 65; könyvkötészeti kiállítása 212, 213. —i Seminar für Orientalische Sprachen aj. 205.
- Berlioz Hector «Rakoczy»-jának eredeti kézirata 1—13; «Damnation de Faust» 4—6; «Marche au supplice» 3.
- Bernard Thalès: «Poésies nouvelles» (Paris, 1857) 73.
- Bernhardinus «Rosarium» 91.
- Bernhardus: «De festivitatibus Mariae» 90. — «Sermones» 90.
- Bernáth Gusztáv kirendelése 124.
- Berni Historisches Museum aj. 132, 200. — Stadtbibliothek Szt. Jeromos-kodexe 54.
- Bertalanffy-kt. Szombathelyen 197.
- Bertha Sándor visszaemlékezései Liszt Ferencre 109.
- Besztercebánya ny. h. 79. —i Irgalmas nővérek aj. 94, 132.
- Betegh István aj. 98, 134.
- Bethlen Gábor 136.
- Biblia graecolatina 91. — hebraica 90. —kiadások Hollandiában 210, 211. — latina 90.
- Bibliofil 208—210.
- Bibliografiai intézet a M. N. Múzeum kebelében 106.
- Bickling Hall 65.
- Biel Gabriel «In canones Missae» 90.
- Billfrith anachoréta 64.
- Biró Antal, Géza és Pál letéte 99, 135. — Gergely, István, János, Jánosné, Márton, Mártonné s Péter cle 99, 136, 137.
- Biscop Benedek 63.
- Bismarck Ottó hg. 26.
- Blaha Lujza 19, 22, 24.
- Bobbio 50.
- Bocskay István 96, 136, 203.
- Boetius: «Arithmetica» 91. — «De consolatione philosophica» 90, 91.
- Bogdányi Mich. 84.
- Bogeng G. A. E. «Deutsche Einbandkunst auf der Leipziger Buch-Weltausstellung» 211.
- Bogyay Gáspár katonai szolgálata 122.
- Bohusné I. Szögyény Antonia.
- Boiteau Paul: «Aventures du Baron de Trenck» (Paris, 1853) 73.
- Bolemán István (dezséri) kta a pozsonyi ág. h. ev. theologiai akadémiában 145.
- Bonifacius: «Liber 6 decretalium» 91.

- Bonkáló Sándor 128.
 Bonn 4.
 Book of Armagh 63. — of Durrow 60, 61. — of Kells 61, 62. — of Lindisfarne 64, 65. — of Mulling 62, 63. — of St. Chad 65.
 Borbély Sándor aj. 132.
 Borghese-gyűjtemény a Vatikánban 115.
 Bornemissza János (báttaszéki) cle 135, 203.
 Boroszló 5, 6—8; Königl. Bibliothek Evangeliariuma (Rehdig. 169) 50.
 Borsos István nekrológja 216.
 Borsvai Johannes T. 84.
 Boschot Adolphe 2—4.
 Boulogne-sur-Meri Bibliothèque Municipale Szt. Jeromos-kézirata 57.
 Bozérián-testvérek 213.
 Bozga Miklós aj. 138.
 Böngérfi János: «Az áldott jó fiú» (Budapest, 1894) 165.
 Brandenburgi Katalin 136, 203.
 Brandis-család könyvnyomtatói 212.
 Braun Róbert: «Válasz» 128.
 Breslau l. Boroszló.
 Brevarium (Cramer-Klett kt.) 212. — Strigoniense 90.
 «Brevis elucidatio historico-chronologica de Transylvania etc.» (Gyulafehérvár? 1697) 86.
 Brill Paul 114.
 Brunsvik J. gr. 14.
 Bruxellesi Bibliothéque Royale kéziratái: «Canones» 57; «Vitae Patrum» 57.
 Buda 135, 203.
 «Buda, Bendegúz fiának élete és halála» (Pest, 1873) 168—170.
 Budai István: «Responsio ad ea quae Andreas Horvát... in disputatione de omnipresentiâ carnis Christi contra Reformatos concinnatâ... edisserit» (Sárospatak, 1651) 79, 80.
 Budapest 2—6, 8, 18, 19. —i ág. h. ev. el. és polg. iskola aj. 94. —i dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzői hivatala aj. 97, 132, 205. —i «Elefánt» vendégfogadó 103. —i Ferenc József orsz. rabbiképző-intézet aj. 94, 132. —i «Fővárosi Paedagogiai ktár könyvjegyzéke» 109—112. —i Gyakorló Gyorsírók Társasága aj. 94, 132. —i Irói Segélyegylet 28. —i Irodalmi Társaság aj. 132, 200. —i kereskedelmi és iparkamra kta 217. —i ker. munkásbiztosító pénztár aj. 132, 200. —i kir. József-műegyetem aj. 94, 132. —i kir. m. tudományegyetem bölcsészeti karának aj. 200; kny-ja 101; kta aj. 95, 134, 1915—16-ban 119—111, régi m. könyvei 79—82, 85—88; rektori hivatala aj. 94, 132. —i kir. törvényszék elnökségének aj. 134. —i könyvnyomdatás és könyvkereskedelem a XVIII. században 100—103. —i ktegyesület budai kta 1916-ban 183. —i M. Heraldikai és Genealogiai Társaság aj. 133, 139. —i M. Keleti Kulturközpont aj. 205. —i m. kir. áll. munkásbiztosítási hivatal aj. 133, 201. —i m. k. államrendőrség aj. 97, 132. —i m. k. államvasutak igazgatósága aj. 132, 200. —i m. k. állatorvosi főiskola aj. 94, 132, 205. —i m. k. belügyminisztérium aj. 97, 132, 139, 200, 205. —i m. k. földmívelésügyi minisztérium aj. 132, 200. —i m. k. földtani intézet aj. 94, 132, 198. —i m. k. haléletani és szennyvíztisztító kísérl. állomás aj. 132, 200; —i m. k. kereskedelmi múz. aj. 133, 200; duplumái az egyetemi ktban 120. —i m. k. kormány aj. 95, 134. —i m. k. közp. statisztikai hivatal aj. 97, 133. —i m. k. legfőbb áll. számvevőszék aj. 133, 201. —i m. k. meteorológiai és földmágnességi intézet aj. 94, 97,

133. —i m. k. vallás- és közoktatásügyi minisztérium aj. 97, 201. —i m. k. zálogházak aj. 94, 133. —i m. k. zeneakadémia 1. —i m. n. múzeum 104, 189, 194; állattára aj. 132; érem- és régiségtára aj. 132; néprajzi osztálya aj. 133, 201, kta 140; orsz. Széchényi kta 107, 216, Berlioz-kézirata 6—13, levele 5, évnegyedes jelentései 1917. ápr.—1918. márc. 94—99, 200—207, irodalmi levelestára 14—38, Kertbeny kéziratai 109, működése 1917-ben 129—144, ponyvagyűjteménye 155, régi m. kta 217, 218, személyi viszonyai 119, 216. —i M. Prot. Irodalmi Társaság «Koszorú» c. kiadványa 155. —i M. Tud. Akadémia aj. 94, 97, 132, 200, 205; dicsérettel tüntette ki ifj. Ábrányi Kornél «Rövidlátók» c. vígjátékát 27; kta 1, 68, régi m. könyvei 217, 218; történeti bizottságához Acsády Ignác levele 18. —i múzeumok és ktak orsz. főfelügyelősége 105, 182, 184, 188, 191, 199, 216, 220, 221, aj. 205. —i múzeumok és ktak orsz. tanácsa 105, 185, 192, 194, 199, 218—222. —i német konzulátus aj. 139. —i nemzeti casino aj. 134, 201. —i nemzeti színház 17, 18, 20, 27, 163. —i népszínház 22. —i növendékpapság egyházirodalmi iskolája aj. 132, 200. —i orsz. hadsegélyző hivatal aj. 139. —i orsz. képviselőház aj. 94, 133, 200; kta 217. —i orsz. munkás betegsegélyző és balesetbiztosító pénztár aj. 133. —i V. ker. áll. főreálisk. aj. 205. —i paedagogiai kt. és tanszermúzeum aj. 133, 201. —i pesti izr. hitközség aj. 94, 133. —i Petőfi-Társaság 15; aj. 133. —i polgármesteri hivatal aj. 205. —i ref. theol. akadémia Ráday-kta 1916-ban 183; régi m. könyvei 80, 83—85. —i Stefánia Szegény Gyermekekórház Egyesület aj. 95, 133. —i székesfőv. statisztikai hivatal aj. 97, 132. —i Szent-István-Társulat aj. 205; népiratkái 158. —i szépművészeti múzeum aj. 205. —i Szepesi Egyesület aj. 133, 201. —i városi nyilv. kt. 110; aj. 205; 1916-ban 123—138; igazgatójának halála 217. «Budapesti Napló» 26. «—Szemle» 161. Budai Ferenc 161. Bugarin-Horváth lt. a M. N. Múzeumban 137. Bukarest 132, 200. Buntschli 30. Burbachius Georgius: «Tabulae geographicae» 90. l. még Regiomontanus Johannes alatt. Burkard-Evangeliarum (Würzburg) 153. Bussy-Rabutin: «Mémoires» (Paris, 1771) 69, 70. Büttösi Daniel 85. Byzánci hatás a praekaroling miniatúrában 40—42, 44, 48.
- Cadmag 63. Calvin János: «Institutiones» 90. Cambrai-i Bibliothèque de la Ville kéziratai: Szt. Ágoston 59; Gregorius Turonensis: «Historia Francorum» 56; Isidorus 57; Jób-kommentár 67. Cambridgei Corpus Christi College Library kéziratai: Ambrus (Szt.) «Hexaemeron» 56; Iuvenecus 52; Origenes 58; 197. sz. kolligátum 65. — St. John College Library «Psalterium»-a (C. 9.) 60, 63. — University Library Ettalwald-kézirata 66. «Canon Muratorianus» (Milano, Ambrosiana) 50, 51. «Canones»-kézirat (Berlin) 51, 56; (Bruxelles) 57.

- Canterbury-i miniatura 46, 66.
 Capecelatro bibornok kta 114.
 «Capitonis Institutiones hebraicae linguae» 91.
 Capponi kt. 113.
 Cassiodorus codex grandiorja 64. — durhami kézírata 65. — «Expositio super Psalmos» (Páris, Bibl. Nat.) 58.
 Catagh-Psalterium (Dublin) 45.
 «Catalogus Sanctorum» 90.
 Cédulakatalogus 110, 112.
 Cegléd 133.
 Cenzura Magyarországon a XVIII. sz.-ban 101, 102.
 Cervini Marcello 113.
 Ceolfried 63, 64.
 Chad (St.) evangeliariuma (Lichfield) 65.
 Charlet Napoleon-litográfiái 211.
 Charlottenburg 94, 132.
 Chartresi Bibliothèque Municipale kézírata: Gregorius: «Moralia in Iob» 56.
 Chernanski Joannes: «Conclusiones theologicae de peccatis et divina gratia» (Nagyszombat, 1666) 82.
 Chernel 33.
 Chrisostomus 90; «Homiliae in Genes.» 90.
 Cholnoky Jenő 209.
 Cicero: «Opera» 90, 91.
 Cicognare gr. kta 114.
 Ciglerus Jacobus: «In Plinium annotationes» 90.
 Cimeres levelek a M. N. Múzeumban 96, 135, 136, 203, 204.
 Cimtározás a könyvkereskedelmi katalógusokban 115, 116.
 Clarus Alice litográfiái 212.
 Clémence de Hongrie 70.
 Clericus Breviariuma (München) 51.
 Cocleus contra Lutherum 91.
 Codex aureus (Stockholmi) 66.
 «Collectio Canonum» (Köln) 51, 65; (Novara) 50; (Páris, Bibl. Nat.) 55.
 Columba (Szt.) 45, 52, 60, 61.
 Comarinus Georg. C. 85.
 Comaromi Petrus 84.
 «Compendium sphaerae mundi» 91.
 «Concilium Nicenum cum opusculis Thomae Aquinatis» 90.
 Copernicus Nicolaus: «De revolutione orbium coelestium» 90. — «Tabulae sphaerae» 91.
 Corbiei könyvmásoló-iskola 42—44, 51, 55—57.
 Cordier Balth. 87.
 Corneck 73.
 Cortesius Paulus és Savanarola: «De veritate fidei» 90.
 Corvinus Lamentius: «Expositio decalogi» 92.
 Cozza-Luzzi 113.
 Cramer-Klett Theodor (br.) kta 211, 212.
 Crouy-Chanel [Miklós, Henrik?] «Attila, fléau de dieu» (Vác, 1874) 74, 75.
 Csab 33.
 Csáky István gr. és felesége kta 208.
 Csánki Dezső: «A Hunyadiak kora» 24.
 Csányi László arképe Sümegen 195.
 Csapai Nicol. 84.
 Császárs Stephanus (Debrecinus) 84.
 «Csatár . . . élete, kalandjai stb.» 157.
 Csengeri Paulus P. 84.
 Cserni Béla 185.
 Csiki Ernő aj. 94, 132, 138.
 Csipkés György (Komáromi) 82, 83. — «Dissertatio theologica de morte» (Kolozsvár, 1674) 82, 83.
 Csongrád vm. nemesi bizonyítványa 99.
 Csók György ktos † 190.
 Csontos Georgius (Tokai) 84.
 Csontos Jánoshoz Achatz Anselm levele 28; Achleutner Leonard levele 28.
 Csoór Gáspár 109.
 Csopják Attila aj. 97, 132.
 Csuts Ilona (Bíró Jánosné) nemesi bizonyítványa 99, 137.

- Cuming 47.
 Cyrillus (Szt.): «Apologi morales» (Kassa 1749. és nem 1702.) 87.
 Czako Ervin katonai szolgálata 122; kineveztetése 121.
 Czeglédi Micha. 84.
 Czeke Marianne elkészíti a Shakespeare-kt. katalógusát 121; előlép 121.
 Czike Ferenc elhagyja a budapesti Városi Kt-t 124.
 Czóbel Ernő 160.
 Czobor Alfréd aj. 94, 132.
 Czuczor Gergely a ponyván 155.
- Dabrowski János aj. 132, 134, 205.
 Dachler Anton aj. 94, 132.
 Dalmáciai ktak ősnymtatványai 118.
 Danantria Johannes: «De articulis fidei» 92.
 Danzas Georges: «Rimes de Hongrie» (Rouen, 1888) 76.
 Darmstadti Geologische Landesanstalt aj. 502. — Grossherzogliche Bibliothek orvostörténeti könyvgyűjteménye 213.
 Daubner József aj. 136.
 Daudet Ernest 76.
 Deák Ferenc levelei Sümegen 195.
 Debrecen 18, 102, 205; ny. h. 78, 83. 84. —i m. k. tud. egyetem kta 121; rektori hivatala aj. 95, 132, 200. —i mézeskalácsos-ceh szabályai 184. —i polgári fiúiskola aj. 138. —i ref. főisk. kta 1916-ban 84; régi m. könyvei 79, 80, 82, 83. —i városi múzeum kta 1916-ban 184, 185.
 Debreceni And. O. 84. — Steph. V. 84.
 «Debreceni Lapok» 108.
 «Declarationes Nicolai III. et Clementis V... super regulam Fratrum minore...» ([Nagyszombat] 1657) 80, 81.
 «Decreta patrum» 90.
 Decsi Johannes 84.
- Dedek Crescens Lajos megváltik a budapesti egyet. kt.-tól 119, 121.
 Degré Alajos hn. Márton Ferenc levele 17.
 Dekártzi Károly katonai szolgálata 122.
 Dél-Anglia miniaturái 46—48.
 Delaret M. 72.
 Délfranciaországi praekaroling kéziratok 51, 59.
 Delitzsch 212.
 Demonceaux Louis fordító 74.
 Dési Szolnok-Doboka vm. Tört. és Ethnogr. Társulat kta 1916-ban 185.
 Desiderius ivreai pk. 53.
 Dewey-féle tizedes kti szakrendszer 110; magyar átdolgozása 217.
 «Dictionarium trilinguae» 90.
 Dienes László 126. — Pál 209.
 Dimma könyvmásoló 63.
 Diomedes: «Grammatica» 92.
 Dionysius «In 4. Evangelistas» 90. — és Teophilactes: «In epistolas Pauli» 90.
 Dioskurides-kod. (Bécs) 46.
 Dittrich Vilmos 162.
 Divéky Adorján aj. 97, 132, 200, 205.
 Dobozy Stephanus 84.
 Dobrai Step. 85.
 Douchet: «Dictionnaire des mystères» (H. n. 1854) 73.
 Dörgicse 34.
 «Drangsale und Tod des... Grafen Emerich Tökölyi» (Budapest, 1874.) 175.
 Drescher Pál katonai szolgálata 124.
 Drevet Louise: «Nouvelles et légendes dauphinoises» (Grenoble, é. n.) 77.
 Dublini Royal Society of Irland Psalteriuma 45. — Trinity College Library Evangeliariumai (56—60. sz.) 59; (57. sz.) 45—49; (58. sz.) 45—49, Psalteriuma (50. sz.) 59.
 «Duna (A.)» 125.
 Dunavecse 133, 201.
 Durandus, M. «In 4. libros sententiarum» 89.

- Durhami Cathedral library Cassiodorus-kézirata (B. II. 30.) 65; Evangeliariuma (A. II. 16.) 67; (A. II. 17.) 65.
- Durrowi evangeliarium (Dublin) 45-49, 60, 61.
- Duval Émile: «Les gobelets du Baron de Trenck.» (Paris, 1885) 76.
- Eadfrith pk. 64.
- Eberus «Calendarium» 92.
- «Ébredés» 17.
- Echternach 65, 66.
- Eckhardt Sándor aj. 94, 132; «Az aradi közművelődési palota francia könyveit» (Arad, 1917) Ism. 208.
- Eger 70. —i érseki iroda aj. 132, 205. —i jogakadémia aj. 132, 205.
- Egressy Gáborhoz Ács Zsigmond levele 30; Adamovics Matild levele 32.
- «Egyenlőség» kiadóhivatalának aj. 97, 132.
- «Egyetemes Philologiai Közlöny» 71, 160, 161.
- Ehrle Franz: «Bibliothektechnisches an der Vaticana» 113-115.
- Eichler Ferdinand «Aus Anlass der Buchkunstausstellung der Wiener Hofbibliothek» 115.
- Eichsfeldi kolostor könyvkötései 213.
- Eitzenberger Ferenc Antal kny. 100.
- Elek Artur aj. 138.
- Elias Levita: «Grammatica hebraea» 91.
- Előléptetések a M. N. Múzeum ktáránál 119.
- Ember Pál (debreceni) 78, 84.
- Enyedi Joh. 84.
- Eobanus: «In libros Georgicorum» 92.
- Eöri Basilius 84.
- Eörsy Károly (K) aj. 96, 135.
- Eperjes város cle 135, 136, 203. —i ág. h. ev. I. anyaegyház aj. 97, 132. —i ág. h. ev. kollégium kta 1916-ban 185. —i egyház kta 1606-ban 89-93. —i városi kt. 90. —i városi lt. 89, 92.
- Épinali Bibliothéque Municipale Szt. Jeromos: «Opuscula» 57.
- Erasmus Roterodamus: «Dialogus de pronunciatione» 92. — «Diatribae de libero arbitrio» 91. — «In Novum Testamentum» 90. — «Stultitiae encomion» 91.
- Erdélyi hadikiállítás aj. 138.
- Erdődy Júlia grñö (gr. Csáky Istvánné) könyvei 208.
- Erkel Ferenc 5-7; «Rákóczy Indulója» 8, 9.
- Ernyey József aj. 94, 97, 132, 138, 205, 207.
- Erődi-Harrach Béla aj. 97, 132.
- Esterházy palota és kertek 71. — Antal gr. 77. — Móric gr. 76. — Valentin gr. «Aventures de jeunesse» 76; «Lettres à sa femme» (Paris, 1907) 76, 77; «Nouvelles lettres à sa femme» (u. o. 1909) 77.
- Észak-Franciaország 60, 66.
- Északkeleti frank miniaturák 42, 43, 57, 58.
- Esztergomi főegyházmegyei hatóság aj. 132, 205.
- Ethelwald pk. 64; kódexe (Cambridge) 66.
- Ethiopiai könyvkötések 213.
- Eucherius Lugdunenensis: «Formulae spirituales» (Páris, Bibl. Nat.) 49. — «Opera» (Róma, Bibl. Vitt. Em.) 50.
- Euclides 90.
- Eugippius: «Excerpta ex operibus Augustini» (Páris, Bibl. Nat.) 57, 58.
- Eulenburg 7.
- Eusebius krónikája (Valenciennes) 52.
- Evangeliarium-kéziratok (Autun) 67; (Bécs, lat. 1224) 66; (Boroszló) 50; (Dublin, Trinity Coll. 56-60. sz.) 45-49, 59-63; (Durham) 65, 67; (Fulda, Cod. Bonifat. 3.) 60, 63; (Gwynn-kt.) 60, 63; (Hereford)

- 67; (Lichfield) 65; (London, Brit. Mus. Cotton Nero D. IV.) 45—49, 64, 65; (u. o. Harley, 1023) 60; (u. o. Royal I. E. VI.) 66; (u. o. Royal I. D. VII.) 65; (London, Lambeth Palace) 60, 63; (Maeseyck) 66; (Mainingen) 66; (Montpellier) 58; (Morgan-kt.) 55; (München, lat. 6224) 49; (Oxford, Auct. D. 219) 60, 63; (Páris, Bibl. Nat. lat. 198) 66; (u. o. lat. 281) 66; (u. o. lat. 9389) 65; (u. o. Nouv. acq. lat. 1587) 60; (Petrograd, lat. F. r. I. N. 8.) 67; (St. Gallen 51. sz.) 59, 62; (Stockholm) 66; (Torino, O. IV. 20.) 60; (Trier) 66; (Würzburg, Theol. Fol. 68.) 52, 53.
- «Evangelistarium» (Oxford) 58.
- Ewa Lajos 22.
- «Excerpta e patribus» kézirat (Bécs, Hofbibl.) 49, 50.
- Ezredparancsnokság (cs. és kir. 85. gyalog.) aj. 138. — M. kir. 6. honv. gy. aj. 139.
- Fabó Bertalan I. Fränkel Bertalan.
- Fabricius: «Elegantiae» 92.
- Fagius Paulus: «In 4. cap. Gen. annot.» 91. — «In 5. libros Mosis» 90. — «Thesbites Eliae» 91.
- Fanghné I. Gyujtó Izabella.
- Farkas József hadbavonulása 183.
- Fáy Alajos kta 217, 218.
- Fehér (Weisz) Mihály (megyeri) cle 136, 203.
- Feicht Erzsébet alkalmaztatása 121. — Károly alkalmaztatása 121; katonai szolgálatá 122.
- Fejérpataky László 206; aj. 94, 97, 132, 138; jubileuma 130; Komáromban 188; Nagyszombatban 191; Selmeczbányán 194; Szombathelyt 196.
- Fekete János (gr.) «Ma solitude sans chagrin» (Lausanne, 1789) 71.
- Félegyházi Georg. 84.
- Feleki Miklóshoz Márton Ferenc levelei 17, 18.
- Felkai TÁtra-Múzeum kta 185.
- Fellner Friedrich aj. 97, 132.
- Felső-Olaszország 41.
- «Felvidéki Közlöny» 108.
- Felvinci Alexander 84.
- «Femmes (les) comme il convient de les voir» (Paris, 1785) 70.
- Fényes Dezső az aradi közműv. intézet igazgatója lesz 183.
- Ferdinánd (I.) m. kir. 99, 135—137, 203. — II. m. kir. 136, 203. — III. m. kir. 136, 203.
- Ferdornack könyvmásoló 63.
- Ferenc (I.) francia kir. kötése 213.
- Ferenczi Zoltán 209, 220; adalékai Szabó Károly Régi M. kthoz 79—82, 85—88; jelentése a budapesti egyetemi kt-ról 119—122; véleménye Mihalik kt. tervezetéről 218, 219.
- Ferrand Humbert 2.
- Festetich Pálné gr. aj. 132.
- Fiáth Károly István halála 121.
- «Figyelő» 14, 15.
- «Fille (la) du roi de Hongrie» kézirat (Páris, Bibl. Nat.) 73.
- Fiók Károly kta Debreczenben 184.
- Firduzi 213.
- Firenzei Biblioteca Laurenziana «Szentírás» (Amiatinus I.) 64.
- Firtos Ferenc aj. 94, 132.
- Fischer Ödön aj. 138.
- Fitos Vilmos irod. működése 142.
- Fitz József kineveztetése 121.
- Flaccius: «De vocabula fidei» 92.
- Flaun kir. 60.
- Fleuryi könyvmásoló iskola 42, 43, 54, 55.
- Fleischmann Gyula 162.
- «Florilegium diversorum epigrammatum» (Venezia, 1521.) 213.
- Fock G. 140.

- Fogaras 136, 137, 204.
 Folyóirat-repertorium 106.
 Fortunatus-kézirat (Petrográd.) 56.
 Fournier Édouard: «Variétés historiques/ et littéraires» I. köt. (Paris, 1855.) 73.
 Földvár 33.
 «Fővárosi Lapok» 25.
 Fraknói Vilmos 34, 216, 219, 220; aj. 99, 132, 135; és a Vatikáni kt. 114, 115.
 Fränkel Bertalan 5, 8; aj. 94, 97, 132, 205.
 Frecskay János aj. 206.
 Fredegarius Scholasticus: «Cronica» (Páris, Bibl. Nat.) 52.
 Fredensborg 95, 133.
 «Freimüthige (Der)» szerk. aj. 132.
 Frels Wilhelm: «Die Titelaufnahme der buchhändlerischen Bibliographie» 115, 116.
 Freund Louise aj. 94, 132.
 Freyler Ferenc aj. 138.
 Friedl ezredeshez Adam Albert levele 31, 32.
 Frigyes (II.) porosz kir. 70.
 «Front» szerk. aj. 138.
 Fuldai Landesbibliothek Evangeliariuma (Cod. Bonifat. 3.) 60, 63; «Varii Patres ecclesiae» 52, 54.
 Fülöpszállási Greg. 84.
- Gaal Miklós naplója 109.
 Gábor Gyula aj. 132, 200.
 Gagyi Jenő aj. 132, 138, 200.
 Gaidler József (wolfsfeldi) cle 207.
 Gajdács Pál 163.
 Galantai Gyula aj. 132.
 Galatinus Petrus: «De arcanis catholicae veritatis» 90.
 Galenus Claudius: «De tuenda sanitate» 91.
 Galgóczy János aj. 134.
 Gandonnière Almine 4.
 Garay János és a ponyvairódalom 157.
- Gárdonyi Albert: «Magyarországi könyvnyomdászat és könyvkereskedelem a XVIII. században» (Bpest, 1917.) 100—103.
 Gautier Théophile és Saint-Léon: «Paquerette» (Paris, 1851.) 72, 73.
 Gaza Theodorus: «Introductio graeca» 91.
 Gellone 59. — «sacramentarium» 43.
 Genf 52.
 «Gentis felicitas speculo exhibita iis qui num felices sint etc.» ([Nagy-Várad] 1660.) 81.
 Georgius Maior: «In 1. ad Corinthos» 91. — «Rhetorica» 92.
 Geraldinus Balthasar: «Conclusiones theologicae de peccatis et divina gratia» (Nagyszombat, 1666.) 82.
 Gergely Ferenc katonai szolgálata 122.
 Gerster Karl: «Eine Iatrohygienische Bibliothek» 213.
 Geszti János aj. 139.
 Gidofalvi Step. G. 85.
 Goerres-kéziratok Cramer-Klett br. gyűjteményében 212.
 Göhl Ödön aj. 94, 97, 132, 139.
 Goldschmidt Ernst Ph.: «Inkunabel-Reisen in Oesterreich» 118. — Max aj. 139.
 Goll J. aj. 132.
 «Gólyakalifa» (A) 156.
 Gombocz Endre aj. 139.
 Gothai Herzogliche Bibliothek Membr. I. 75. jelzetű kézirata 58.
 Gounod Charles 2.
 Göllner Oszkár aj. 205.
 Gömör vm. 221.
 Gömöri Jenő aj. 205.
 Gönczi Paulus 84.
 Gönczy Béla aj. 94, 97, 132, 200.
 Görgey (görgői és toporczy) cs. lta a M. N. Múzeumban 137, 138. — Albert aj. 132, 200; letéte 135. — Arthur följegyzései 138.

- Gráci Hist. Verein für Steiermark. aj. 132.
- Graef Botho: «Deutsche Buchkunst der Gegenwart» 211.
- Grafikai hamisítások 211.
- Gragger Róbert 155.
- Graissins Cyrill cle 136, 203.
- «Gratia et pax a Deo patre etc.» (Debreczen, 1571.) 78.
- Gregorius: «Dialogi» (St. Gallen) 56.
- «Homiliae» (Barcelona) 42, 51.
- «In Ezechiel» (Petrográd) 52—54.
- «In Jobum» 90. — «Moralia» (London) 52, 53, 57, 58; (Verona) 52. — «Moralia in Iob» (Berlin) 57; (Chartres) 56; (Milano, Ambrosiana) 50, 51; (Morgan-kt.) 55; (München) 57. — «Regula pastoralis» (Ivrea) 52, 53. — Turonensis: «Historia Francorum» (Cambrai) 56; (Páris, Bibl. Nat. lat. 17.654) 55—58.
- Greguss Ágost 158.
- Greissingh István (brassói) 136, 204.
- Grexa Gyula aj. 139.
- Griesbach Ágost l. Gyulai Ágost.
- Grill K. aj. 132.
- Grimm János aj. 99, 135.
- «Grizeld és Valter» 157.
- «Gróf Tökölyi Imre... élete és halála» (Budapest, 1874.) 171—173.
- Grolier-kötés 213.
- Grossmann Zsigmond aj. 132, 200.
- Grósz Géza katonai szolgálata 122; kineveztetése 121. — Magda kineveztetése 124.
- Gruterus Janus 213.
- Gugitz Gustav 71.
- Guilhelmus: «Super libros sententiarum» 91.
- Gulyás Pál 156; aj. 94, 132; «A Karoling-korszak előtti miniatura» 39—67; kitüntetése 216; «Kti problémák» (Budapest, 1917.) 103—107; «M. szépirodalom idegen nyelven» 130; «Még egy szó a m. közművelődési ktakról» 218—222; «Schneider István kti szakrendszere» 145—153; «Szakirodalom» 100—103, 108, 109.
- Gvadányi József gr. a ponyván 155.
- Gwynn dublini tanár «Evangeliuma» 60, 63.
- Gyalui Farkas 209.
- Gyarmathi Sigismundus 84.
- Gyöngyösi Paul. 84. — Steph. A. 85.
- Györfly István aj. 97, 132.
- György János kineveztetése 124.
- Györi kny.-ás története 101. — városi kt. 185.
- Györi Mátyás cle 96, 136.
- Györy Tibor aj. 139.
- Gyujtó Izabella (Fanghné): «Emlékeim a szabadságharc idejéből» 109.
- Gyulafehérvár 136, 203, 204. —i Alsó-fehérmegyei Tört., Rég. és Természettud. Egyesület kta 1916-ban 185. —i Batthyány-intézet kta 1916-ban 185, 186.
- Gyulai cs. és kir. állomásparancsnokság aj. 139.
- Gyulai Ágost 159; aj. 94, 132. — Pál 35; a ponyván 155; levelek hozzá Ács Saroltától 30, Ács Zsigmondtól 31, Acsádi Ignáctól 29, Katona Klementinától 27, 28.
- Gyurits Antal, a «Menekvés Debreczenbe» (Pest, 1856.) c. mű szerzője 109.
- Haan Lajos kéziratai Békéscsabán 183.
- Hadrianus: «De modo latine loquendi» 92.
- Hadtestparancsnokság (cs. és kir. VII.) aj. 138.
- Hadzsits Emil aj. 139.
- Haebler Konrad: «Über Typen-Wandlungen in der Wiegendruckzeit» 212.
- Hágai Ministerie van binnenlandsche zaken aj. 133, 201.
- Hajdú vm. 221.

- Halálozások 216, 217.
Halaváts Gyula aj. 139.
Halis István aj. 97, 132.
Hamar István 183; adalékai Szabó
Károly Régi m. ktához 80, 83—85.
Hámos Pál aj. 139.
Handel Győző aj. 139.
Handwerker O. «Ein Feldbrief an den
Herausgeber» 117.
Haranghy Ferenc cle 96, 136. —
György cle 96, 136. — János cle
96, 136.
Haraszti Emil a M. N. Múzeum ktá-
ban 130.
«66. tábori ujság» szerk. aj. 139.
Hatvany Lajos br. 209; aj. 135, 202.
Hausleib 31.
Haymo «In epistolas Pauli» 62.
Haynau 31, 32.
«Hazánk» 15, 108.
Házi Jenő aj. 139.
Hazuha ügyvéd 14.
Heidelbergi kt. 213; a Vatikánban
114. — udvari könyvkötészet 215.
Heinrich Gusztáv aj. 132, 200.
Heinsius: «Allgemeiner Bücherlexi-
kon» cím felvétele 115, 116.
Helvetius P. T. (van den Berg) 158.
Hénap Tamás aj. 132, 200.
Henrik (II.) francia kir. kötése 213.
— (IV.) francia kir. kötése 213.
Herczeg Ferenc 156.
Hercfordi Cathedral library evange-
liariuma (P. I. 2.) 67.
Herendi Steph. 84.
Hermann Győző aj. 139.
Hermannus: «Elucidarius poeticus» 92.
Hermina fhgnő 137.
Hesychius (Szt) «Leviticum commen-
taria libri VII» (Cramer-Klett gyűj-
teményben) 212.
«Hét (A) bölcs mester» 157.
Hevenesi-gyűjtemény 121.
Hevesy Andor kta 68, 75.
Hérault 59.
Hiebl József 102.
Hieronymus I. Szt. Jeromos.
Hirseman W. Karl aj. 94, 97, 132.
Hilarius: «De trinitate» kézirat (Páris,
Bibl. Nat.) 49.
Hinrichs: «Halbjahrs katalog» címföl-
vételei 116.
Hirlapirodalom története Belgiumban
212.
Hispanus Petrus: «Logica» 91.
«Histoire de Jeanne première reine
de Naples» (Hága és Páris, 1764)
69. «— du temps» (Paris 1685) 69.
«Historiae ecclesiasticae centenaria
duodecim» 90.
Hódmező-Vásárhely 25. — i ref.főgimn.
kta 1916-ban 186.
Hoffmann E. T. A. «Don Juan» il-
lusztrálva 212. — Edith aj. 94, 132.
— G. V. aj. 132. — Géza aj. 139.
— Mária aj. 139.
Hohenaschau vára 212.
Holkot Robertus: «Super 4 libri sen-
tentiarum» 91.
Hollandia 210, 211.
Holste 113.
Holub József aj. 132; a m. n. mú-
zeum kéziratárában 134; előlép
119, 216; irod. működése 142, 143.
Hóman Bálint előlép 121.
Homonna 208.
Homoródszentpáli unitárius lelkészi
hivatal aj. 132, 200.
«Honderű» 6.
«Hongrie (La) chevaline» (Budapest,
1878) 75.
«Honi Lant» 17.
Hornig báró bibornok adománya a
vatikáni ktnak 114, 115.
Horvát Boldizsár naplója 109. — Ist-
ván 217.
Horváth András 80. — Géza aj. 132,
139, 205; letéte 135; Trencsénben
198; üdvözli Fejérpataky Lászlót
130. — János 161. — Lázár (Petri-

- chevich) 6. — Péter cle 136, 204.
 Hosszúfalusi Martinus 84.
 Hosztád 32.
 Höfer I. Kollár Ferenc 208.
 Hruseczky Pál naplója 108.
 Huber Georgius: «Buss-Predigt etc.»
 (Nagyszombat, 1710) 88.
 Hulshof A.: «Das Studium der Palaeo-
 graphie in England seit 1873» 117.
 Hunyadi Ferenc Trója-históriája 217.
 Huss Johannes 90.
 «Huszadik Század» 217.
- I. N. 68.
 «Igaz barátság és szives szerelem»
 157.
 Iglói ág. h. ev. főgimn. aj. 94, 132. —
 Magyarország. Kárpát-Egyesület aj.
 97, 133.
 Ignotus 209.
 Illésy 92.
 Illyés András pk. 86.
 Ilyésfalva 208.
 Ilosvay Lajos aj. 139.
 Indiai könyvkötések 213.
 «Initium Vitae scti Lupi» (Petrográd)
 55, 56.
 «Institutiones imperiales» 91.
 «Instructio... de contractibus incun-
 dis» (Nagyszombat, 1693) 85.
 Ir miniatura 45—49, 59—63, 211.
 «Irodalomtörténeti közlemények» 155,
 158, 160.
 Irving Washington: «Vázlatkönyv»
 30, 31.
 Isáki Joh. G. 84. — Joh. L. 84. —
 Mich. V. 84.
 Isidorus: «De summo bono» 90. —
 «Etymologiae» (Páris, Bibl. Nat.)
 55. — «Liber rotarum» (Laon) 58.
 — «Questiones» (Köln) 56. — Kéz-
 iratok (Cambrai) 57; (Karlsruhe)
 50; (Verona, Bibl. Cap.) 50.
 «Isonzómenti Tárogató» szerk. aj. 139.
 Isov Kálmán aj. 139; «Berlioz «Ra-
 koczy»-jának eredeti kézirat» 1—13,
 128.
 István fhg levelei Ositzky Rozínához
 a M. N. Múzeumban 137.
 Istvándi Fran. 84.
 Iványi Béla aj. 139; «Az eperjesi egy-
 ház kta 1606-ban» 89—93.
 Ivreai Biblioteca Capitolare Gregorius:
 «Regula pastoralis» 52, 53.
- Jakubovich Emil aj. 205; — irod. mű-
 ködése 143.
 Jankovics Miklós 218.
 János (I) m. kir. 135, 203. — ev. ábrá-
 zolása 55, 62; evangeliuma (St.
 Gallen 60. sz.) 59, 63; jelvénye 61.
 Janson János magyar biblia kiadásai
 211.
 Jarrow 64.
 Jean Marie (P.) 68.
 Jedlicska Pál aj. 96, 135, 137.
 Jenei Georg B. 84.
 Jeromos (Szt.) «Commentarius in epi-
 stolas S. Pauli . (Páris, Bibl. Nat.)
 66. — «Epistolae» (Petrográd) 55.
 — «Epistolae in Gai institutiones»
 (Verona, Bibl. Cap.) 50. — «In
 Esaiam» (Páris, Bibl. Nat.) 50. — krón-
 ikája (Valenciennes) 52. — «Opera»
 89. — «Opuscula» (Épinal) 57. —
 «Super Ezechiel» (Páris, Bibl. Nat.)
 55. — kéziratok (Boulogne-sur-Mer)
 57; (Verona) 50.
 Jezerniczky cs. iratai a M. N. Múzeum-
 ban 96, 137.
 Jézus Krisztus ábrázolása 54.
 «Jó könyvek» 155.
 Joanny-Bonnetain: «Le nouveau monde
 européen et la diplomatie» (Paris,
 1862) 74.
 Jób-kommentár (Cambrai) 67.
 John dr. aj. 139.
 Jókai Mór a ponyván 155, 163, 164.
 Joób Lajos aj. 97, 132.
 Josephus Flavius 90.

- «Journal d'Anvers» 212.
 Judi Abbas de: «Sermones in 4 vol.» 90.
 Juhos Elek katonai szolgálata 122.
 Julianus csász. 31.
 Tullien Adolphe 4.
 Junckher Erhart br. cle 207. — Ferenc br. cle 207.
 «Jus canonicum» 90.
 Juste Théodore: «Les Pays-Bas sous Charles-Quint» (Bruxelles, Lipcse, Paris, 1862) 74.
 Justh Lajos kineveztetése 124.
 Justus Urgellensis «In cantica cantiorum expositio» (Róma, Bibl. Valli-cellana) 44, 56, 57.
 Juvenecus-kódex (Cambridge) 52.
- K**acziány Géza: «A magyar mémoiresirodalom 1848-tól 1914-ig» (Bpest, 1917.) 108, 109.
 Kada Elek: «A nagyszerű Pörbök bácsi...» (Budapest, 1887.) 157.
 Kadler Károly aj. 132, 133.
 Kállai Joh. 84. — Mihály 78. — Steph. 84.
 Kalmár Mihály (reczei) 136, 203.
 Kálniczky Géza aj. 133.
 Kamming 31.
 Kanyaró Ferenc 78.
 Kapp Julius 4, 8.
 Kaprinay-gyűjtemény 121.
 Karakó 32.
 Kardos Elemér aj. 139.
 Karlsruhei Hof- und Landesbibliothek Isidorus-kézirata (Aug. LVII.) 50.
 Károly (III.) m. kir. 137, 184.
 Károlyi Lászlóné (gr.) aj. 139. — Péter 78.
 Kárpáthy Gyula: «Tetemre hívás» (Budapest, 1910) 157.
 Karikaturák a világháborúról 211.
 Kassa 94, 96, 99, 132, 133, 136, 137, 221; ny. h. 87. —i felsőmagyarországi Rákóczi-múzeum kta 1916-ban 186, 187. —i könyvkötőcéh történetéhez 93. —i városi lt. 93.
 Kassovitz Tivadar Brunó kt. a budapesti egyetemi ktban 120.
 Katalogizálás (könyvkereskedelmi) 115, 116.
 Katanchich 31.
 Katona Klementina (id. Ábrányi Kornélné) levele Gyulai Pálhoz 27, 28; hozzá ifj. Ábrányi Kornél levele 26.
 Kayser könyvészeti lexikonának címfölvétele 115, 116.
 Kazinczy Ferenc 208.
 Kecskemét 216. —i jogakadémia aj. 132, 205. —i városi kt. 1916-ban 187.
 Kecskeméti Steph. 84.
 Kehr János és fia aj. 139.
 Keil Ambrus 103.
 Keletázsiai könyvkötések 213.
 Kellen Toni: «Aus der Geschichte des Zeitungswesens in Belgien» 212.
 Kells Evangeliarum (Dublin) 45—49.
 Kelemen Béla aj. 97, 133.
 Kemény Lajos: «A kassai könyvkötőcéh történetéhez 1760» 93; adaléka Szabó Károly régi m. ktához 79.
 Kémeri Mich.: 84.
 «Képes Családi Lapok» 209.
 Keresztúri József nem szerzője az «Álom II. Józsefről» c. röpiratnak 102.
 Kereszty István 208; aj. 94, 133, 200, 205; irod. működése 141, 142.
 Kertbeny I. Benkert Károly Mária.
 Kertész Árpád aj. 94, 133.
 Keserői Steph. P. 84.
 Késmárki Ev. Lyceum kta 1916-ban 187.
 Keszthelyi Balatoni Múzeum kta 1916-ban 187.
 «Két (A) szomszédvár borzasztó története» (Pest, 1874) 158.
 Ketskés Győző aj. 97, 133.
 Kéziratkatalogizálás 106.
 Kéziratkatalogusok a Vatikánban 113, 114.

- Kézirattulajdonosok : Anastasius apát 51 ; Desiderius pk. 53 ; Gwynn tanár 60, 63 ; Mac Durnam 63 ; Torbach pk. 63.
- Khevenhüller-Metsch gr. aj. 97, 133.
- Kilián Ádám 103.
- Kinevezések a M. N. Múzeum ktában 216.
- Király Emma aj. 139.
- Kirchhoff öt éves Bücherkatalogjának címőlvételei 116.
- Kis Miklós (Kistótfalusi) 186 ; magyar biblia kiadásai 211.
- Kisfaludy Károly a ponyván 188. — Sándor a ponyván 155 ; levelei Sümegen 195.
- Kiskeszi 33.
- Kiskúnfélegyházai városi múzeum kta 1916-ban 187.
- Kiskúnhalasi ref. főgimnázium kta 1916-ban 187, 188.
- Kisküküllő vm. alispáni hivatalának aj. 134.
- Kispest 133. —i Wekerle-Telep 105.
- Kiss Lajos (M.) aj. 94, 133.
- Kisztner F. 8.
- Kitüntetések 216.
- Klemens József aj. 135.
- Klemm Walter osztrák grafikus 211.
- Kogalnitchan Michel (de) : «Histoire de la Valachie etc.» (Berlin, 1837) 72.
- Kollár Ferenc és Höfer könyvkötőcég 208.
- Kolozsvár 21, 133, 205 ; ny. h. 82, 87. —i egyetemi kt. aj. 132 ; duplumai a budapesti egyetemi ktban 120. —i erdélyi ref. egyházkerület 194.
- Komárom 32. —i közkt. 1916-ban 188.
- Komáromi Joh. A. 84.
- Komlós András kny. 78.
- Kondorosi Nico. 84.
- Kont Ignác : Bibliographie française de la Hongrie-jához adalékok 68—77.
- Kontsek Géza aj. 139.
- Koppányi Alfréd aj. 139.
- Korányi Antal aj. 133.
- Korecz Sándor 36.
- Korompa 14.
- Kornis Károly gr. aj. 133, 200.
- Kósa 32.
- Kossuth Lajos levelei Sümegen 195.
- Koszilkov János aj. 205.
- «Koszorú» 155.
- Kovács Gyula (E) -hoz intézett levele Abonyi Árpádnak 16, ifj. Ábrányi Kornélnak, Márton Ferencnek 18—23. — János (régeni) cle. 136, 204. — Lajos hagyatéka Kiskúnhalason 188. — Vince 182.
- Kovacevich János 14.
- Kovalóczy Rezső aj. 205.
- Kozmata 35.
- Kőbányai Polg. Serfőző r. t. 123.
- Kőhalmi Béla «Könyvek könyve» (Budapest, 1918) 208—210.
- Kőkút 34.
- Köleseri Sámuel 84.
- Kölni Dombibliothek kéziratai : Szt. Ágoston : «Ennarationes in Psalmos» 58 ; «Collectio canonum» 51, 65 ; Isidorus : «Quaestiones» 56.
- Kömlel Nico. O. 84.
- Königsberg Ferenc (aulendorfi gr.) aj. 99, 135.
- Königswinter 4.
- Könyvanyag centralizálása 107.
- «Könyvek jegyzéke . . . kath. . . könyvtárak összeállítói számára» (Budapest, 1912) 210.
- Könyvgyűjtemények 116.
- Könyvgyűjtők : Atzél Péter 208 ; Balogh Ferenc 184 ; Bolemán István (Dezséri) 145 ; Cicognare gr. 114 ; Cramer-Klett Tivadar 211, 212 ; Csáky István gr. és neje 108 ; Fiók Károly 184 ; Gerstner Karl 213 ; Gruterus Janus 213 ; Hevesy Andor 68, 75 ; Kassovitz Tivadar Brunó 120 ; Krisztina svéd királynő 113 ;

- Liszt Ferenc 74; Lothian márkí 65;
Lutter János (id.) 120; Mai bibor-
nok 114; Petrik Ottó 120; Sylburg
Fr. 213; Szinnyi József (id.) 188;
Thallóczy Lajos 125.
Könyvkereskedelem története 100—103.
Könyvkötészet 211. —i kiállítás Ber-
linben 212, 213.
Könyvkötőcéh Kassán 1760-ban 93.
Könyvkötők: Bozerian testvérek 213;
Ethelwald pk. 64; Kollár Ferenc és
Höfer 208; Krausze Jakob 213;
Lefebvre 213; Lehmann Carl 213;
Nagy János 102; Simier 213; Thou-
venin 213.
Könyvmásolók: Cadmag 63; Dimma
63; Eadfrith pk. 64; Ferdornach
63; Mac Regol 63.
Könyvnyomtatás története 100—103;
a XV. sz.-ban 212.
Könyvnyomtatók: Brandis-család 212.
Könyvtárépítkezés Lipcsében 117, 118.
Könyvtári anyagbeszerző központ 107.
— berendezés 116. — szakrend-
szerek: Dewey 110; Ladewig 212—
215; Schneller István 145—153.
«Könyvtári Szemle» 108, 207.
Könyvtárosképzés 104, 105.
Könyvtárosok nekrológja: Borsos Ist-
ván 216; Szabó Ervin 217; Váczy
János 216.
Könyvtártechnikai berendezések a Vati-
kánban 113—115.
Közmívelődési könyvtárak Magyaror-
szágon 218—222.
Köpf János György 102. — János
Györgyné 102.
Kötelespéldányok 107; Bajorországban
118.
«Közlöny» 125.
Krajnai ktak ösnyomtatványai 118.
Krakkó 132, 134.
Krausze Jakob kötése 213.
Kremmer Dezső 126.
Kremsmünsteri gimnázium ktában és
az alapítványi kt- és ltban hungari-
cák nincsenek 28.
Kristóf György ideiglenes ktos 195.
Krisztics Sándor 126.
Krisztina svéd királynő kta 113.
Kudora Károly 119; nyugdíjazása, ki-
tüntetése és halála 121.
Kumlitz Emil aj. 139.
Kuncz Aladár 69.
Kurböck János 103.
«Kurzer Inhalt der Regulen und Satzun-
gen der... Congregation... unter
dem Titul Mariae» (Nagyszombat
1696) 85.
«Külföldi folyóiratok szemléje 113—
118; 211—215.
L. Aline (de) ford. 71.
Ladewig Paul: «Zur Systematik des
Bibliothekswesens» 213—215.
La Harpe: «Jeanne de Naples» (Páris,
1783) 70.
Lajos (II.) m. kir. 135, 203.
Lambertus Petrus: «In Osiam Joelem
et Amos» 91. — «In 4 minores pro-
phetas» 92.
«Lamentum metricum... viri D. Georg.
Martonfalvi» (Debreczen, 1681.) 84,
85.
Landerer János Sebestyén kny. 100.
— János Sebestyénné 101. — Lipót
Ferencné 100, 101. — Mihály 102.
Langres 64.
Laoni Bibliothèque Municipale kéziratai
Isidorus: «Liber rotarum» (Ms. 423)
58, Paulus Orosius: «Historiae»
(Ms. 137) 58, 59.
Larmandie Léonce: «Errant» (Paris,
1887) 76.
Laskó 31.
Laskoi Stephanus 84.
Lauringer Jenő aj. 139.
Laverdant G.-D.: «Le Christe devant
Pilate par Michel Munkácsy» (Revue
de l'art chrétien, 1881.) 75.

- Le Clerc Jean : «Bibliothèque ancienne et moderne» 2. és 28. köt. (Amsterdam, 1714 és 1724) 69.
- «Lectionarium» (luxeuili) 44. — Gallicanum (Páris, Bibl. Nat.) 52, 53.
- Lederer Richárd 24. — Rudolf 1.
- Lefebvre könyvkötő 213.
- Leffler Béla aj. 139.
- «Légion (la) Klapka» (Paris, 1901.) 76.
- «Legjobb olvasmányok» 155.
- Légrády testv. aj. 97, 133.
- Lehmann Karl könyvkötő 213.
- Leibitzi polgármester aj. 139.
- Lemberg városi lt. aj. 139.
- Lendl Adolf aj. 133, 201.
- Lévai névtelen széphistoriája 217, 218.
- Lendvai Mart. 84.
- Lendvay Miklós aj. 94, 133.
- Lengyel Nemzeti Bizottság aj. 139.
- Leo (XIII.) pápa 113—115.
- «Leopoldus... ita resolvisse» (Kolozsvár, 1702) 87, 88.
- Leprieur Paul 39, 59.
- Lessig Andor aj. 139.
- Le Tourneur 70, 71.
- «Lettre de Monsieur N. N... concernant... l'affaire du Comte Zobor...» (H. é. n.) 69.
- Lévai Joh. P. 84.
- Leval André 68.
- Lévay József 208. — Mihály aj. 139.
- «Lexicon Graecolatinum» 90.
- Leydeni Egyetemi kt. kézírata : Priscianus «Institutiones grammaticae» (lat. 67) 60.
- «Liber manualis in Biblia» 90.
- Lichfieldi Cathedral Library kézírata : Book of St. Chad 48, 65.
- Licostenus Conradus : «Elenchus scriptorum omnium» 91.
- Ligne Charles Joseph (prince de) 70.
- Lindauer János 103.
- Lindisfarnei Evangeliarium (London) 45, 46, 64, 65.
- Lindsay 57.
- Linzi Museum Francisco-Carolinum aj. 133.
- Lipcse 94, 140. —i Akademie für graphische Künste 212. —i Deutsche Bücherei építkezése 117, 118. —i könyvkiállításon szereplő német könyvkötészet 211. —i városi kt. szépirodalmi jegyzéke 126.
- Lipót (L.) m. kir. 99, 136, 137, 204.
- Lipp 34.
- Lippai Sámuel : «Brevis dissertatio de quaestione an prior elevatio panis et vini in sacra coena, in quibusdam ecclesiis usitata legitimè observatur?...» (Sárospatak [1654.]) 80.
- Liszka János cle 136, 203.
- Lisznyai Pál : «Catalogus monarcharum et dynastarum» (Debrecen, 1680) 83.
- Liszt Ferenc 4, 7, 8, 109; kta 74; «La Marche de Rákóczy» 8, 9.
- Liudger (Szt.) életrajza (Berlin, Kgl. Bibliothek) 213.
- Lobkowitz hg. lt. 28, 29.
- Loehr Ágoston aj. 139.
- Loew : «Paleographia sacra» 57.
- «Lombardica historia» 90.
- Lombardus Petrus : «Libri 4 sententiarum» 91.
- London 1. —i British Museum 42; kézíratai : Szt. Ágoston : «Homiliae» (Add. Ms. 29.972) 52, Beda : «Historia ecclesiastica» (Cotton Tiberius C. II.) 66, «Evangeliarium» (Cotton Nero D. IV.) 45, 46, 64, 65, (Royal I. E. VI.) 66, (Royal I. B. VII.) 65, (Harley 1023) 60, Gregorius : «Moralia» (Add. Mss. 2878.) 52, (Add. Mss. 24.143.) 57, (Add. Mss. 31.031.) 58, Origenes : «Homiliae» (Burney 340.) 56, «Psalterium» (Cotton Vespasian A. I.) 66, (Add. Mss. 36.929.) 60, Töredék (Cotton Otho C. V.) 65, 66.

- i Lambeth Palace Library evangeliariuma (IX. sz.) 60, 63. —i Palaeographical Society működése 117.
- Loósz István aj. 97, 133.
- Losonci Városi Közkt. 222; 1916-ban 188.
- Lothian márki 65.
- Loubier Hans: «Eine Ausstellung von Bucheinbänden in der kgl. Bibliothek in Berlin» 212, 213.
- Lovassy Andor 16, 17, 22.
- Lőcse 208; ny. h. 83. —i ág. h. ev. egyh. kta 1916-ban 188, 189.
- Lőrincz Endre katonai szolgálata 122.
- Lőw Imánuel aj. 133.
- Löwinger Adolf aj. 133.
- Lucanus 92.
- Luchtman János magyar bibliakiadása 211.
- Lukács ábrázolása 55. — jelvénye 61.
- Lukácsi Imre aj. 133, 201.
- Lulich Iván aj. 205.
- Lupulus András l. Komlós András.
- Luther Martinus 90. — «Auslegung der Episteln» 91. — «Biblia germanica» 91. — «De libero arbitrio» 91. — «In ecclesiastica» 91. — «In Jonam Habacuc et Oseam» 92. — «Propositiones Tezelio oppositae» 92. — «Supputatio annorum mundi» 91.
- Lutter János (id.) kta a budapesti egyetemi ktban 120.
- Luxeuli kolostor kéziratái 42—44, 50—54, 58.
- Lyoni Bibliothéque Municipale kéziratái: Szt. Ágoston (604. sz.) 43, 51; Origenes (443. sz.) 51. — prae-karoling miniatura 43, 51.
- Lyra Nicolaus (de): «In Psalterium» 91. — «In Vetus Testamentum» 90.
- Mac Durman 63. — Regol pk. 63.
- Madarassy László irod. működése 143.
- Madarász József iratai a M. N. Múzeumban 137, 204. — László levelei u. o. 137, 204.
- Madonna ábrázolása 61.
- Madzsar Imre aj. 135.
- Maeseycki templomi kincstár Evangeliariuma 66.
- «Magyar Család» 25. — Földrajzi Intézet aj. 139. «— Iparművészet» szerk. aj. 94, 133. «— Irók» pótsorozata 145. «— Irók Füzetei» 159. «— Jogélet» kiadóhivatalának aj. 97, 133. — Könyvesház 78—85. «— Könyvszemle» 68, 73, 78, 92, 130, 217. — ktügy rendezése 203—207. «— Minerva» 145, 220. «— Nyelv» szerk. aj. 134. «— Világ» 35.
- «Magyarország» 36. «— és a nagyvilág» 35. —i nyomdaváltozások 128.
- Magyary László katonai szolgálata 122.
- Mai bibornok kta 114.
- Mainingeni Fürstl. Ötlingen-Wallersteinsche Bibliothek Evangeliariuma (I. 2. [lat.] 4° 2.) 66.
- Mainz 97, 132.
- Maioli-kötés 213.
- Majovszky Pál 220; aj. 139.
- Majthényi Flórához Thalès Bernard verse 73.
- Makódi Johannes (Debrencinus) 84.
- «Manuale Romanae Ecclesiae» 91.
- Máramarosszigeti ref. főgimnázium kta 1916-ban 190.
- Marchal: «Notice sur la Croatie militaire» ([Bruxelles], 1848.) 72.
- Margitai Tihámér 24.
- Mária Terézia 137, 204, 207.
- Márk ev. ábrázolása 55. — Evangélium-töredék (Petrográd) 56. — jelvénye 61, 62.
- Márki Sándor aj. 133.
- Marosvásárhelyi Ferenc József Közművelődési Ház kta 1916-ban 189,

190. — ref. kollégium kta 1916-ban. 189.
- Marquerie A. 72.
- Martin Nicolas: «Poésies» (Paris, 1867.) 74.
- Márton (V.) pápa megalapítja a Vatikáni ktt 113.
- Márton (Zsarolyányi és Mándi) cs. nemzedékrendje 23. — Ferenc: «A betyár kendője» 17, 18, 20, 36; «Ambrus bácsi» 21; «Jucika bácsikája» 19—23; «Magduska» 21—23; levelei anyjához 16, Ágai Adolffhoz 16, 17, Degré Alajoshoz 17, Feleki Miklóshoz 17, 18, E. Kovács Gyulához 18—23, Nagy Ivánhoz 23, Túry Gyulához 23, 24, Ismeretlenhez 24, 25; levelek hozzá Abonyi Gyulától 16, Adler Ignáctól 32, Aigner Lajostól 14, 15, Ábrai Károlytól 25, ifj. Ábrányi Kornéltól 26, Ágai Adolftól 35—38. — Ferencné 21.
- Mártontalvi György 84.
- Martos Ferenc 163.
- Máté ev. ábrázolása 55, 61, 62. — jelvénye 61, 62.
- Matlekovits Sándor 210.
- Matolcsi Nicolaus 84.
- Mátyás (II.) m. kir. 96, 136, 203.
- Maximus Taurensis: «Homiliae» (Milano, Ambrosiana) 50—52.
- Mediolano Michael de: «Quadragesimale» 91.
- Medve Imre: «A hét sváb» 156. — «Cipruslombok» 156. — Regekunyhója 156—163, 165, 176—181.
- Melanchton Philippus: «Dialectica» 92. — «Ética» 92. — «Examen» 92. — «In libros políticos Aristotelis» 92. — «In Matthaeum» 92. — «Opera» 90. — «Physica» 92.
- Melich János 128; aj. 97, 133, 139; előléptetése 211; irod. működése 141.
- Melki Péter 78.
- Melki klastrom Breviariuma 212.
- Mémoire-irodalom (magyar) 108, 109.
- «Mémoires de François, Baron de Trenck.» 70, 71. «— de la Société des Sciences Morales, des Lettres et des Arts de Seine-et-Oise» 6. köt. (Versailles, 1861.) 74.
- «Mémorial de l'Officier de Génie» (Paris, 1829.) 72.
- Meroving-miniatura 59.
- Metz Albert 4.
- Michel André 39, 59.
- Michel Francisque, l. Mormarqué L. J. N.
- Michiels Alfred: «Histoire secrète du gouvernement autrichien» (Paris, 1859.) 73.
- Mihalik József 185, 188, 191, 194, 196, 218—222.
- Miklós (V.) pápa 113.
- Miklós E. aj. 205; «De Hongaarschen bijbeln in Nederland» (H. n. 1917.) 210, 211. — Gyula 139.
- Mikolai Steph. G. 84.
- Miksa m. kir. 136, 203, 207.
- Mikszáth Kálmán a ponyván 155.
- Milanoi Biblioteca Ambrosiana kézirat: «Antiphonale» 45; «Canon Muratorianus» 50, 51; Gregorius: «Moralia in Job» 50, 51; Maximus Taurensis: «Homiliae» 50, 51; «Vitae patrum» 50, 51.
- «Minerva» bizt. r.-t. aj. 97, 133.
- Miniator: Mac Regol 63.
- Miniatura, Karoling-korszak előtti 39—67.
- «Miracle de Notre-Dame» kézirata (Paris, Bibl. Nat.) 72.
- Miskolci ág. h. ev. egyház kta 1916-ban 190. — Borsod-Miskolci Múzeum kta 1916-ban 190. — keresk. és iparkamara aj. 97, 201.
- Missale (Róma, Vaticana Reg. Cat. 317.) 44. — Francorum (u. o.) 56.

- Gallicanum Vetus (u. o.) 56.
 — Gothicum (u. o.) 52.
 Moes Zsigmond (készmárki) cle 136, 203.
 Moesz Gusztáv aj. 139.
 Molnár Dezső aj. 97, 133, 135.
 Monmerqué L. J. N. és Michel Francisque: «Théâtre français du moyen-âge» (Paris, 1839.) 72.
 Montenegrói cs. és kir. katonai parancsnokság aj. 139.
 Montpellieri Bibliothèque de la Ville Evangeliariuma (3. sz.) 58.
 «Monumenta Germaniae» 212.
 Moore Edward: «Les mystères de Hongrie» (Paris, 1817.) 71. — John: «Voyages» (u. p. 1806.) 71.
 Morgan-kt. kéziratai: Evangeliarium 55; Gregorius: «Moralia in Job» 55.
 Morvabród 136, 203.
 Mullingi evangeliarium 62.
 Munkácsy Mihály festő 24, 75, 109.
 Muntendam Anselm magyar biblia kiadása 211.
 «Múzeumi és Kti Értésítő» 182, 218, 220.
 München 207. —i Hof- und Staatsbibliothek kéziratai: «Breviarium» (lat. 21.501.) 51; «Evangeliarium» (lat. 6224.) 41, 49; Gregorius: «Moralia in Iob» (lat. 6278.) 57; Szt.-Pál-töredék (lat. 6430.) 51. —i Tannhäuser Moderne Galerie aj. 97, 133.
 Münsterus Sebastianus: «Dictionarium hebraicum» 91. — «Interpretatio in evangelium Matthaei» 90. — «Versio in Esaiam Hebraicam» 91.
 Nádor Kálmán 5.
 Nagy Géza 75. — Gyula (tasnádi) aj. 133, 135, 207. — Ivánhoz levelek Acsády Ignáctól 29, 30, Aigner Lajostól 14—16, Márton Ferencctől 23, 24. — János könyvkötő 102. — Pál (szőkefalvi) 163. — Sándor aj. 133; ktos lesz 195.
 Nagybecskerek 205.
 Nagyenyedi Bethlen-kollégium kta 1916-ban 190, 191.
 «Nagyidai (A) veszedelem» 161.
 Nagykanizsa 97, 132.
 Nagykeszi 33.
 Nagyszebeni m. k. áll. elmeegógyító intézet aj. 133, 201.
 Nagyszombat 135, 203; ny. h. 80—82, 85, 88. —i városi közkt. 1916-ban 191.
 Nagyvárad 33, 135, 203; ny. h. 81. —i áll. főreálisk. aj. 133, 201. —i kir. jogakadémia aj. 205. —i városi nyilv. közkt. 1916-ban 191, 192. —i városi tanács aj. 97, 133, 201.
 Nánási Nicol. N. 84.
 Napoleon (I.) litográfiái 211.
 Natália szerb kir.-né levelezése a M. N. Múzeumban 137.
 Némäti Kálmán aj. 205.
 Német könyvkötészet a lipcsei kiállításon 211.
 Németh Gyuláné I. Sebestyén Irén — Margit kineveztetése 124.
 «Népiratkák» 155.
 Népkönyvtárak 107.
 «Népművelés» 217.
 «Népszava» 217.
 «Neue Heidelberger Jahrbücher» aj. 133, 201.
 «Neues Pester Journal» szerkesztőségéhez Ábrányi Emil levele 26.
 New-York 55.
 «Nieuwe Tijdinghen» (Anvers) 212.
 Nográdi Bened. 85. — Mathias 84. — Paul. 84.
 Northumberland 63.
 Nottenstein János György kny. 100, 102. — János Györgyné 101.
 Novákovics János 103.
 Novarai Biblioteca Capitolare «Collectio canonum» c. kézirata 50. — kéziratok 50.

- Nugent C. (de.) «Souvenir d'un voyageur» (Páris, 1857) 73.
 «Numero (II.)» karrikaturái 211.
 Nürnberg 135, 203. —i Germanisches Museum aj. 94, 132.
 Nyirbátori zsinat 78.
 Nyiregyházai Szabolcs vm. múzeum kta 1916-ban 192.
 Nyomdáváltozások Magyarországon 128.
- Óbecse 133.
 Oecolampadius: «Graeca grammatica» 92.
 Odry Lehel Munkácsy Mihályról 109.
 Ógyallai astrophysical observatorium aj. 133, 201.
 Olaszország 30. —i praekaroling miniatúrák 40, 42, 43, 49—51.
 Olsavszky George 87.
 Orbán (VIII.) pápa fegyvertára 114.
 Oribasius: «Synopsis» (Páris, Bibl. Nat.) 55.
 Origenes 91. — «Homiliae» (London) 56. — kézirat (Cambridge) 58; (Lyon) 51.
 «Ország-Világ» 26, 36.
 Orvostörténeti könyvtár Darmstadtban 213.
 Ositzky Herminához István fhg. levelei a M. N. Múzeumban 137.
 Osváth L. 139.
 Ó-szövetség-töredék (Páris, Bibl. Nat.) 55.
 Ottenreich rajnai pfalzgróf kötése 213.
 Ottoboni kt. 113.
 Oxfordi Bodleian Library kéziratai: Ágoston (Szt.) «Epistolae» (Land. Miscell. 126) 58; «Evangelistarium» (Douce Ms. 176) 58; (Auct. D. 219.) 60, 63.
 Ósnyomtatványok Alsóausztriában, Dalmáciában és Krajnában 118; a bambergi kgl. Bibliothekban 116, 117; egyetemes jegyzéke 106.
- Pádua 207.
 Pagninus (St.): «Thesaurus Hebraicus» 91.
 Pál (Szt.) «Epistolae» (Würzburg. Mp. Theol. Fol. 69.) 60.
 Palatina, Biblioteca 113.
 Paleográfiai kutatások Angliában 117.
 Pálffy Margit elhagyja a budapesti városi kt.-t. 124.
 Pancsovai kir. ügyészség aj. 139.
 Panity Vukoszava aj. 205.
 Pannonhalma 97, 133.
 «Pantheologia» 99.
 Pápai ref. főiskolai kt. 1916-ban 192.
 Pápai Mich. M. 84.
 Páris 1, 5, 68. —i Académie Nationale Agricole levele Torma Károlyhoz 28. —i Bibliothèque Nationale hungaricumai 68, 71, 72, 74; kéziratai: Szt. Ambrus: «Hexaameron» (lat. 12. 135) 155; Szt. Ágoston: «De consensu evangelistarum» (lat. 12. 190) 155, «De Genesi» (lat. 2706) 57, 58, «Homiliae et epistolae» (lat. 11.641) 52, 53, «Questiones» (lat. 12.168) 58; Basilius: «Homiliae» (lat. 10.593) 49; Beda: «Super Lucam» (lat. 11.681) 55; Cassiodorus: «Expositio super Psalmos» (lat. 12.241) 58; «Collectio canonum» (lat. 12.097) 55, (lat. 3836) 55; Eucterius: «Formulae spirituales» (lat. 2769) 49; Eugippius: «Excerpta ex operibus Augustini» (lat. 2110) 57, 58; «Evangelium» (lat. 198) 66, (lat. 281) 66, (lat. 9389) 65, (nouv. acq. lat. 1587) 60; Fredegerius Scholasticus: «Cronica» (lat. 10.910) 52; Gregorius Turonensis: «Historia Francorum» (lat. 17.655) 55—58; Hilarius: «De trinitate» (n. a. lat. 1592) 49; «Homiliae» (n. a. lat.

- 1598—99) 54; Isidorus: «Ethymologiae» (lat. 13.028); Szt. Jeromos: «Commentarius in epistolas Pauli» (lat. 9525) 66, «In Esaiam» (lat. 11.627) 55, «In Ezechiel» (lat. 12.155) 55; «La fille du roi de Hongrie» (franc. 7208) 73; «Lectionarium Gallicanum» (lat. 9427) 42, 52—54; «Miracle de Notre-Dame» (franc. 7208. 4. B.) 72; Oribasius: «Synopsis» (n. a. lat. 1619) 55; Ószövettség-töredék (n. a. lat. 1740) 55; «Patres ecclesiae» (lat. 2824) 55; «Roman de la Manekine» (franc. 7609—2. fol. 2.) 72; «Sacramentarium» (lat. 12.048) 43, 59; «Variorum Patrum Miscellanea» (lat. 14.086) 52; technikai berendezései 114.
- Pasteiner Iván katonai szolgálata 122.
- Pataki László katonai szolgálata 122.
— Steph. C. 84.
- Patek Ferenc aj. 139.
- Pathaj S. 84. — Steph. C. 84.
- Patin, Charles: «Relations historiques et curieuses de voyage...» (Paris, 1674) 68.
- Pauer János (budahegyi) 135, 202.
- Paulay Ede 16.
- Pauler Gyula 34.
- Paulinus de Nola-kézirat (Petrograd.) 67.
- Paulus Orosius: «Historiae» (Laon) 58, 59.
- Paur Iván 34.
- «Patres ecclesiae» (Páris, Bibl. Nat.) 55; (Petrograd) 56.
- Pécsegyházmegyei hatóság aj. 133, 201.
- Pécsi kir. ügyészség aj. 139. — városi múzeum kta 1916-ban 192, 193.
- Pell. Stephanus (debreceni) 84.
- Perec Barna aj. 207.
- Peregriny János aj. 134, 202.
- Perietziano-Buzeu: «La Transylvanie et son union forcée avec la Hongrie» (Paris, 1870) 74.
- Perionius: «Dialectica» 92.
- Perottus Nicolaus: «Cornucopiae» 90.
— «Grammatica» 91.
- Pertik Ottó kta 120.
- Perzsa könyvkötés 213.
- Pest, I. Budapest. —i m. keresk. bank aj. 97, 133, «—i Napló» 27.
- Pesty Frigyeshez levelek Ábel Jenőttől 25, Acsády Ignáctól 29.
- Petőfi Sándor 25; a ponyván 154—181; fordítások 74—76; Thalés Bernard verse hozzá 73.
- Petrik Géza 100; aj. 97, 133.
- Petrográdi csász. nyilv. kt. kéziratai: Szt. Ambrus: «In Lucam» 56; Basilus: «Regula» 44, 55; Beda 67; «Evangeliarium» 67; Fortunatus 56; Gregorius: «In Ezechiel» 52—54; «Initium vitae sti Lupi» 55, 56; Szt. Jeromos: «Epistolae» 55; Szt. Márk evangéliuma 56; «Patres ecclesiae» 56; Paulinus de Nola 67.
- Petrovics 15. — Elek aj. 205.
- Pfeffingerius: «Contra traditionem» 92.
- Pfeifer-féle könyvkereskedés aj. 133.
- Phaedrus 153.
- Philippus: «In epistolam ad Rom. Col.» 92.
«Philologische Wochenschrift» (Berlin) 25.
- Pichler János katonai szolgálata 122.
- Pintér József katonai szolgálata 122.
- Pitra bíbornok ktos 113, 114.
- Pius (IX.) pápa 113. — (X) pápa 115.
- Pivány Jenő letéte 135, 137.
- Planchinus Johannes: «Tabulae» 91.
- Plutarchos: «Epitome» 91.
- Pokorny Jenő 27.
- «Policey-Ordnung bey der Kgl. Freyen Stadt Leutschau» ([Lőcse] 1698) 86.
- Pollák A. Hermann aj. 99, 135.
- Pompéry Aurél kineveztetése a buda-pesti egyetemi kt.-hoz 121.

- Pongrácz Elemér aj. 205. — Károly aj. 139.
- Ponyvairódalom és Arany, Petőfi 154—181.
- Poór Jakab aj. 95, 97, 133, 205.
- Poprádi Magyarországi Kárpát-Egyesület kta 1916-ban 193.
- Porter Anna Mária: «Les frères hongrois» (Páris, 1818) 71.
- Portheim M. (v.) 71.
- «Portraits par un diplomate» (Paris, 1883) 76.
- Posalaki Johannes 84.
- Posení tudományos társaság aj. 133, 201, 205. — Towarzystwo Przyjaciół Nauk aj. 205.
- Potutori 122.
- Pozsony 71, 95, 133, 136, 203. — i ág. h. ev. lyceum kta 145; — i ág. h. ev. theologia kta. 145—153. — i kir. ügyészség aj. 139. — i könyvkereskedelem története 101. — i m. kir. tud. egyetemi kt. 121. — városi közkt. 1916-ban 193. — i városi múzeum kta 1916-ban 193.
- Pözel István aj. 95, 98, 133, 134, 206.
- Prága 132, 133, 135, 136. 203. — i Kunstgewerbe Museum aj. 94, 133.
- Pray-gyűjtemény 121.
- Predics csárdása 17.
- Preisendanz Karl: «Zur Herkunft der Anthologia Palatina» 213.
- Presbourg l. Pozsony.
- Prielle Kornéliához Ábrányi Emil levele 26.
- Priocianus: «Institutiones grammaticae» (Leyden, lat. 67.) 60. — kézirat (St. Gallen, 904. sz.) 59.
- Prod'homme I. 9. 1, 2, 4, 5.
- «Protestatio societatis Jesu ratione exilii ilius à Regno Hungariae etc.» ([Nagyszombat] 1707) 88.
- «Prutenicae tabulae» 91.
- Psalterium (Cambridge, C. 9.) 60, 63; (Dublin) 45, 59; (London, Brit. Mus. Add. Mss. 36.929) 60; (u. o., Cotton Vespasian A. I.) 66. — hebraeum in. 16° 92. — latinum in. 16° 92.
- Ptolemaios: «Geographia» 92.
- Pusch Oszkár tervei a lipcsei Deutsche Bücherei épületéhez 117, 118.
- Putheus Altanus dri diplomája 207.
- Quintilianus: «Institutiones oratorum» 91.
- Rabineau Victor: «La Croisade des Hongrois» (Paris, 1849.) 72.
- Radvánszky Béla br. 29, 30.
- Raffet Napoleon-litográfiái 211.
- Rainaldi-család 113.
- Rákóczi-induló Berlioz feldolgozásában 1—13. — Ferenc (II.) 77; «Re-crudescunt» 186. — György 136, 203.
- Rákosi Jenő 21, 35.
- Rampolla bibornok ktos 114.
- Ravennai S. Vitale templom mozaikjai 48.
- Ráth György 217. — Mór 156.
- Recski Bandi 36, 37.
- «Recueil de diverses relations remarquables des principales cours de l'Europe» (Köln, 1681.) 68, 69.
- Rédey Tivadar irod. működése 143.
- Reers W. János magyar biblia-kiadásai 211.
- Régi magyar könyvtárhoz adalékok 78—88; helyreigazítás 217.
- Regiomontanus Johannes: «Tabulae» 91. — és Burbachius «In Ptolomaeum» 90.
- Regius Urbanus: «In psalmum» 92.
- Renauer Fülöp János 101.
- Repertoriumok (egyetemesek) 105, 106.
- Rétay János (hahódi) cle 136, 203.
- Réthy Gyuláné (gálfalvi) aj. 139.
- «Retour de la Turquie de Charles XII.» (Bruxelles, 1874.) 75.

- Reuchlinus Johannes: «De arte callistica» 90.
- Révfülöp 34.
- «Revue de l'art chrétien» 65. «— de Paris» 76. «— d'Orient et de Hongrie» 76.
- Riccias Bartholomeus: «Apparatus latinæ» 91.
- Richter Aladár aj. 95, 133.
- Rickl Antal aj. 139.
- Riedl Frigyes 208.
- Riegl 41.
- Rima-Szombati Johannes 84.
- Rimaszombati Gömörmegyei Múzeum kta 1916-ban 193.
- «Rive (Le) rouge» karrikaturái 211.
- Róheim Géza irod. működése 144.
- Róma 63, 64. — i Biblioteca Vallicellana kézirat: Justus Urgellensis: «In cantica canticorum expositio» 44, 56, 57. — i Biblioteca Vaticana az Appartamento Borgiában 114; az Armeriában 114; kéziratai: «Evangeliarium» (Barb. lat. 570.) 66; «Homiliae» (Vat. lat. 3835—36) 50; «Missale» (Pal. lat. 493) 56, (Reg. lat. 257) 56, (Reg. lat. 317) 52; Szt. Pál levelei (Reg. lat. 9.) 50; «Sacramentarium» (Reg. lat. 316) 53, 58; Vergilius (Vat. lat. 3256) 40; technikai berendezései 113—115. — i Biblioteca Vittorio Emanuele kéziratai: Augustinus: «De Genesi» 50; Eucherius Lugdunensis: «Opera» 50.
- «Roman de la Manekine»-kézirat (Páris, Bibl. Nat.) 72.
- Romer Flórishoz levelek Ács Zsigmondtól 31; Ádám Ivántól 32—35.
- Rónay Jenő aj. 139.
- Rossi (de) ktos 113.
- Rost 116.
- Rotharus: «Edictus» (St. Gallen) 50.
- Rotkay István aj. 139.
- «Roumains et Hongrois» (Budapest, 1891.) 76.
- Roxer Vilmos visszaemlékezései 108.
- Royer Ferenc kny. 100.
- Rózsaffy Dezső a budapesti városi ktban dolgozik 124. — Mátyás visszaemlékezései 108.
- Rózycki: K. «Deutsche Privatbibliotheken» 211, 212.
- Römer Gyula aj. 139.
- Röpiratok irodalmi formája 213.
- Rudolf m. kir. 136, 203.
- Rudnyánszky Gyula: «Kinizsi Pál élete és hőstettei» 155; «Toldi Miklós élete és halála» 168.
- Rufinus-kodex (Bécs, Hofbibliothek) 40.
- Rufus Probianus distichonja 213.
- Rupertus: «De victoria verbi» 91. — «Super sapientiae» 90.
- Sab Jean: «La reine Jeanne» (Paris, 1875.) 75.
- «Sacramentarium» (Paris, Bibl. Nat. lat. 12.048) 59; (Róma, Bibl. Vat. Reg. lat. 316) 53, 58.
- Sacro Busto Johannes (de): «Sphaera» 92.
- Sági János aj. 135.
- Saint-Léon, I. Gautier Théophile.
- Sala et Co. aj. 139.
- Salföld 32, 34.
- Sallai Paulus 84.
- Salzburgi Städtisches Museum Carolino-Augusteum aj. 97, 133.
- Sándor Imre aj. 139. — János cle 137. — Jánosné cle 137.
- Sántay Mária kineveztetése 121.
- Sarajevói Bosnyák Orsz. Múzeum aj. 205. — Zemaljski Ekonomal aj. 205.
- Sarkadi Klára a budapesti városi ktban 124.
- Sárkány Ambrus (árkosházi) cle 135.
- Sárosi Gyula 161.

- Sárospatak ny. h. 80, 82. —i ref. főiskola kta 1916-ban 193, 194.
- Sárváry Dezső katonai szolgálata 124.
- Savarus Pierre: «Dix années d'art» (Paris, 1879.) 75.
- Savanarola, I. Cortesius Paulus.
- Schafarzik Ferenc aj. 133, 201, 205.
- Schelstrate 113.
- Schiaffer bibornok ktos 114.
- Schimz Adelhaid litografái 212.
- Schleiermacher Frigyes 145.
- Schlesinger Ármín, I. Szabó Ervin.
- Schlitter H. aj. 97, 133.
- Schmidt Tibold aj. 139.
- Schneider József aj. 95, 133.
- Schneller István kti szakrendszere 145—153.
- Schobel József Traugott cle 137, 204.
- Scholtenlöher Karl: «Die kgl. Bibliothek zu Bamberg und ihre Wiegendrucke» 116, 117.
- Schrauf Károly 25.
- Schultz Gyuláné kineveztetése 124.
- Schultz O. A. címfölvételei 115, 116.
- Schultze Ernst: «Die Verdienste Irlands um Schrift- und Buchwesen» 211.
- Schulz-Besser Ernst: «Der Weltkrieg im Scherzbilde» 211.
- Schwartz János 103.
- Schwarz Ignác aj. 139.
- Schwimmer Róza 209.
- Sebestyén Gyula aj. 205; beszéde 216; irod. működése 140, 141; kitüntetése 216. — Irén (Németh Gyuláné) irod. működése 144; «szakirodalom» 103—107.
- Segesvári Teutsch-Gymn. aj. 97, 133.
- Selmecbányai városi kt. 1916-ban 194.
- Seliger Max 212.
- Selyebi Stephanus 84.
- Semayer Vilibáld aj. 139.
- Sennyei István pk. okiratai Sümegen 195.
- Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum kta 1916-ban 194.
- Serly Lajos 32.
- «Sermones Pomerii fratris» 91. — «Thesauri novi» 91.
- Shakespeare William 157. «Hamlet» 30; «Sok zaj semmiért» 30.
- Siegenfeld Anton (v.) aj. 133.
- Sikabonyi Antal 209; irod. működése 143; kinevezése 216.
- «Siketmémák Közlönye» szerk. aj. 133.
- Siklóssy László aj. 133, 139.
- Simeonibus Franciscus Ant. 69.
- Simier könyvkötő 213.
- Simon H.: «Eine neue Bücherstütze» 116.
- Simonfi János katonai szolgálata 122; kineveztetése 121.
- Simonfy Kálmán 16, 17.
- Sirleti 113.
- Sivampel József: «Egy palóc bíró budapesti utazása» (Budapest, 1895.) 155.
- Sixtus (IV.) pápa 113. — (V.) pápa 134. — «Decretum» 90.
- Sobel Simon cle 136, 204.
- Solthi Andreas 84.
- Sommervogel 87, 88.
- Somogyi Steph. 84.
- Somssich Andor (ifj.) aj. 206.
- Sontag György: «Kaufny Tóbiás halálára írt költemény» (Bártfa, 1585.) 79.
- Sopron 102, 136, 203. —i könyvnyomtatás története 101.
- Spaiser Ferenc Domokos 101.
- Spanyolországi praekaroling miniatura 42, 51.
- «Speculum fatuorum» 91.
- Speyer 207.
- «Sphaera» 91.
- «Spiegel» (der) 3.
- Spinoza Baruch 153.
- Spira Ambrosius: «In sapientiae floribus» 91.

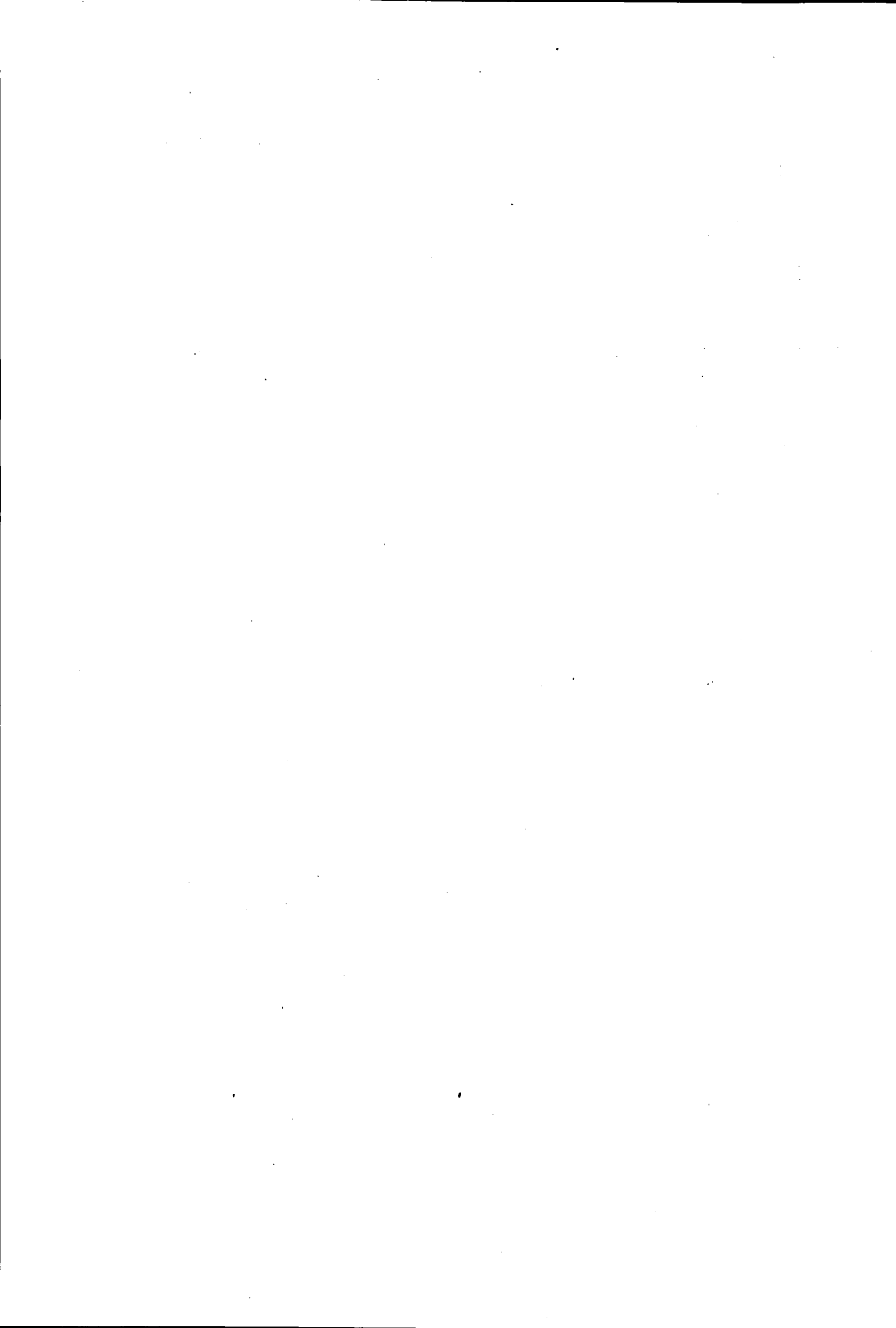
- Spoorlaan 203.
 Springer Anton 41.
 Stachel József 103.
 Stahel (Számwald) Gyula iratai a M. N. Múzeumban 157.
 Staindl Mátyás: «A fővárosi paedagogiai kt. könyvjegyzéke» I. rész. (Bpest, 1916.) 109—112.
 Stancarus Franciscus: «Hebrea grammatica» 92.
 «Statuta constitutiones et decreta provinciae sanctae Mariae Hungariae ordinis minorum strictioris observantiae» ([Nagyszombat] 1659.) 81.
 Stavanger Museum aj. 205.
 St. Chad evangeliuma (Lichtfield) 48.
 Sterne: «Yorick» 30.
 Stevenson (id.) 113. — (ifj.) 113.
 Stgalleni Stiftsbibliothek kéziratái: «Evangelium» (51. sz.) 59, 62; Gregorius: «Dialogi» 56; Szt. János evangeliuma (60. sz.) 59, 63; Maximus Taurinensis 52; Priscianus (904. sz.) 59; Rotherus: «Edictum» (730. sz.) 50; Vandulgarius 59.
 St. Joachimstali Berg- u. Hüttenverwaltung aj. 132.
 Stockholmi kungl. Bibliothec «codex aureus»-a 66.
 Stoefflerus Johannes: «Ephemerides» 91.
 Stois Max: «Pflichtexemplare von «literarischen Erzeugnissen» in Bayern» 118.
 «Straz na Sione» szerk. aj. 133, 201.
 Streibig János György 101.
 Strzygowski 41.
 Sturza Illés (lensényi) cle 136, 204.
 Sukri Ambro 84.
 Sulica Szilárd aj. 139; előlép 119, 216; irod. működése 142.
 Sulpicius Severus: De vita Martini veronai kézírata 49.
 «Summa Angelica» 90, 91.
 Supka Géza aj. 139.
 Sümeg 32—34. — i áll. Darnay-múzeum kta 1916-ban 134, 195.
 Sylburg Fr. 213.
 Szabadka 97, 133. — i polgármesteri hivatal aj. 95, 133. — i városi kt. 1916-ban 195.
 «Szabadság» (Nagyvárad) 22.
 Szabó András katonai szolgálata 122. — Benedek (nagytúri) cle 135, 203. — Dezső aj. 139. — Ervin 209; aj. 139, 205; halála 217; jelentése a budapesti városi nyilv. kt. 1916. működéséről 123—128. — György cle 136. — István (szombati) aj. 133, 201. — Károly 217; régi m. kt.-hoz adalékok 78—88. — László (Bártfai) aj. 139; előlép 119.
 Szacsvai Imre színész 16.
 Szádeczky-Kardoss Lajos aj. 139.
 Szalay Gábor br. aj. 207. — Imre br. aj. 96, 135; halála 129, 130. — József aj. 139. — Károly 158. — László aj. 139.
 Szakirodalom 100—112, 208—211.
 Szalontaj Step. O. 84. — Steph. V. 84.
 Szántai Paulus P. 84.
 Szarvasdy Lőrinc cle 135, 203.
 Szász Jenő aj. 139.
 Szászváros 94, 132. — i ref. Kún-kollégium kta 1916-ban 195.
 Szászy István aj. 133.
 Szathmári Fran. 84.
 Szatmári Kölcsey-Kör kta 1916-ban 195.
 «Századok» 29.
 Széchen Antal gr. 108.
 Szeged 133. — i Somogyi-kt. 1916-ban 195, 196.
 Székelyudvarhelyi kir. ügyészség aj. 139. — ref. kollégium kta 1916-ban 196.
 Székesfejérvár 97, 133. — i és fehérv. múzeum kt. 1916-ban 296.
 Szekszárd 97, 133.

- Széky Máté cle 135, 203.
Szemere Bertalan kézírata Sárospatakon 193.
Szemess Miklós katonai szolgálata 122.
Szenczy Paulus 84.
«Szentírás»-kézirat (Firenze, Bibl. Laur. Amiatinus I.) 64.
Szentiványi József aj. 96, 135.
«Szép Magyellona» 157.
Szerdahelyi 17, 18.
Széchényi Karolina gr. 76.
Széchy Mária 29.
Szerentsi Johan. (Debrecinus) 84.
Sz. Györgyi Michael. 84.
Szigethy Gergely cle 135, 203.
Szigligeti Ede 18. 20.
Szikszai Joh. P. 84.
Szilágyi Benjamin István 78. — Lajos aj. 134. — Martinus 84. — Sándor 159.
Szinyei József aj. 97, 133. — József (id.) 156, 163, 181; kta Komáromban 188.
Szinyei Gerzson aj. 193.
Szír hatás a praecharoling miniatúrában 59.
Szivák Imre aj. 96, 135.
Szkárosi Sámuel P. 84.
Szlánica 217.
Sz. Mártoni Steph. P. 84.
Szmezsányi Miklós aj. 139.
Szoboszlai Andreas P. 84. — Fran. 84. — Joh. B. 84.
Szolarcsik Sándorhoz írt levelek 14.
Szolimán (II.) 70.
Szombathelyi Vasmegeyi Kultúregyesület kta 1916-ban 196, 197.
Szomódi Matthaes P. 84.
«Szondy György» 157.
Szontagh Boldizsár (iglói) 109.
Szogyény Antónia (Bohusné) naplója 108.
Szöllösi Joh. 84. — Paulus 84.
Szőnyi Steph. 84.
Szűts Imre katonai szolgálata 122.
Sz. Páli sz. Benedek-alapítványi ltban magyar vonatkozású művek nincsenek 28.
Sztáray Mihály gr. 208.
Szűts (tasnádi) cs. cimere 23.
Táborszky és Partsch 5.
Takáts Sándor aj. 134.
Tamásy színész 17.
Tárca 94—99, 200—207.
Tarjány Demeter cle 136, 203.
Tárkány 33.
Tatai Andreas 84. — Georgius 84.
Tatár István 78. — Péter. I. Medve Imre.
Tátra 26.
Temesvár 132; képe Adam Alberttől 31, 32. —i Délmagyarorsz. Természettud. Társulat aj. 132, 200; kta 1916-ban 197. —i Délmagyarorsz. Tört. és Rég. Múzeumtársulat aj. 132, 200; kta 1916-ban 197. —i városi kt. 1916-ban 197. —i városi tanács aj. 95, 133.
Temesváry János cle 136, 203.
Terentius 153.
Terhes Sámuelre vonatkozó kézirat Sárospatakon 193.
Tetzel Lőrinc előlép 121.
Thallóczy Lajos kta a budapesti Városi Ktban 125.
Theophilactus, I. Dionysius.
«Thesaurus de tempore» 10.
Thewrewk József 153.
Thomsen V. aj. 95, 133.
Thouvenin könyvkötők 213.
Thököli 69.
Tibolddaróc 217.
Timár Szaniszló 159.
Típus-fejlődés a könyvnyomtatás bölcsőkorában 212.
Tireme Marco (da) 114.
Tiszafüredi Múzeum- és Kt.-Egylet kta 1916-ban 198.
16-os honv. szerk. aj. 139.

- Többik 37.
 Toldy Ferenc 153.
 Tolnai Hugó aj. 139. — Vilmos 161.
 Torbach pk. 63.
 Torinói Biblioteca Nazionale Evangelarium-töredéke (O. IV. 20) 60.
 Torma Károlyhoz levelek Ábel Jenő-től 25; párisi Académie Nationale Agricole-tól 28.
 Tornaljai Zoltán aj. 139.
 Tosti bibornok ktos 113.
 Tóth György (martonfalvi) cle 184. — József irod. működése 144. — Kálmán a ponyván 155. — Rezső 178. — Zoltán irod. működése 143, 144.
 Törös Imre (viski) cimerkérő folyamodása 137, 204; cle 204.
 Trapezunti főkonzulátus aj. 139.
 Trattner János Tamás kny. 100, 103.
 Trencsényi áll. felsőleányisk. aj. 139.
 Trencsénvármegyei Múzeum-Egyesület kta 1916-ban 198.
 Trenk Ferenc 70, 71. — Frigyes 70.
 Tribenzer Géza katonai szolgálata 124.
 Trieri Domschatz evangeliariuma (61. sz.) 66.
 «Triomphe (le) admirable observé en l'alliance de Bethleem Gabor... avec... Catherine de Brandebourg» (1626) 73.
 Trithemius Joannes: «De intelligentiis» 91. — «De scriptoribus ecclesiasticis» 91. — «Polygraphia» 91.
 Tsaholzi Nicolaus 84.
 «Turul» 75.
 Tury Gyulához Márton Ferenc levele 23, 24.
 Türr Étienne: «Mémoires et notes au sujet de l'utilisation des cours d'eau du royaume de Hongrie» (Paris, 1885) 76.
 Tüsér Dorotya cle 99, 136.
 Ujfalusi Francis. P. 84. — Paulus C. 84.
 Ujfalvi Johannes 84.
 Ujvidéki kir. ügyészség aj. 97, 133.
 Ulászló (II.) m. kir. 135, 203.
 Ulricus Johannes: «De rebus antiquis» 92.
 Ungvár 217. —i polg. leányisk. aj. 139.
 Ungvári Samu. P. 84.
 Uppsalai egyetemi kt aj. 94, 132, 205. — Ekmans Universitetsfond aj. 97, 132. — Kungl. Humanistika Vetenskap Sainfundet aj. 133, 200, 201.
 Urbinói kt. 113.
 Vác 132, 133. —i Múzeumegyesület kta 1916-ban 198. —i pki hivatal aj. 133, 201.
 Váczy János: «Mutatvány a m. n. múzeum orsz. Széchényi-ktban őrzött irodalmi levestár készülő katalógusából» 14—38; nekrológja 216; regesztázza a m. n. múzeum irodalmi levestárát 134.
 Vadász Ede aj. 99, 133, 139, 201, 206.
 Vagner Antal (ifj.) aj. 133, 201.
 Vajda János a ponyván 155.
 Vajdafy Lehel aj. 205.
 Vaji Mic. K. 84.
 Vajútzky E. aj. 133.
 Vakok központi kta 107.
 Valenciennesi Bibliothèque Municipale Eusebius és szt. Jeromos krónikái 52.
 Valerianus-evangelium (München) 41.
 Változások a magyarországi nyomdánál 128.
 Vámbéry Ármin «Küzdelmeim» 109. — Rusztem 209.
 Vámunió (középeurópai) irodalma 210.
 Vangel Jenő aj. 97, 133.
 Váradi Irma 126. — Ödön aj. 139. — Sámuel 84.
 Varga Antal (Cs.) a budapesti Városi Ktban dolgozik 124.
 Vargha Gyula 209.
 Vári Mic. 84.

- «*Varii Patres ecclesiae*» (Fulda) 52, 54.
 «*Variorum Patrum Miscellanea*» (Paris, Bibl. Nat.) 52.
 «*Városi Szemle*» 217.
 Varsói Bibliotheka Dzier Wyborowych aj. 132, 200.
 Vas Gereben 163.
 «*Vasárnapi Ujság*» 23, 109.
 Vay: «*Animadversiones*» 186.
 Végh Gergely cle 136, 203.
 Vegyes közlemények 119—128, 216—222.
 Vergilius. 90, 91. — kódex (Vaticana lat. 3256.) 40.
 Verhovay 17.
 Veronai Biblioteca Capitolare kéziratai: Gregorius: «*Moralia*» 52; Isidorus 50; Szt. Jeromos: «*Epistolae in Gai Institutiones*» 50; Sulpicius Severus: «*De vita Martini*» 49.
 Verseci Városi Kt 1916-ban 199.
 Veszprémi Joh. G. 84.
 Veszprémi egyházmegyei hatóság aj. 94, 97, 132, 200, 205. — egyhm. kt. aj. 94, 132. — vm. múzeum kta 1916-ban 198.
 Vetsei Stephanus M. 84. — Sam. 84.
 Vidéki könyvtáraink 1916-ban 182—199.
 «*Vie (la) de Frédéric, Baron de Trenck*» (Metz, Paris, Berlin. 1788). 70.
 «*Világ*» 217.
 Világháború karrikaturái 211. — újabb irodalma 126.
 Világos 137.
 Virágh György cle 136, 203.
 Visconti-cimer 212.
 «*Vitae Patrum*»-kézirat (Bruxelles) 57; (Milano, Ambrosiana) 50, 51.
 Vörösmarty Mihály a ponyván 155, 157, 158; — hoz Thales Bernard verse 73.
 Wachtel Gyula elad a M. N. Múzeumnak 201.
 Wagner Carl: «*Napoleon I. in der Lithographie*» 211.
 Wahl Gusztáv: «*Der Bau der Deutschen Bücherei in Leipzig*» 117, 118.
 Waldbauer Ilona előlép 121; a lipcsei kti kongresszuson 121, 122.
 Waldmann Emil: «*Fälschungen auf dem Gebiete der Graphik*» 211.
 Walesi miniatúrák 47.
 Weigand és Köpf könyvkereskedőcég 102, 103.
 Weiner Imre 160.
 Weinmann 17.
 Weisz Géza aj. 139. — (Fehér) Mihály (meggyesi) cle 136.
 Weltkirchius: «*Physica*» 92.
 Willibord 65.
 Wlassics Gyula br. 219, 220; aj. 133. — Tibor br. aj. 133.
 Wolfenbütteli Herzogliche Bibliothek. Szt. Ágoston kodexe (99. Weissenburg) 43, 44. 52.
 Würzburgi Physikalisch-Medicinische Gesellschaft aj. 133, 201. — Universitäts-Bibliothek kéziratai: Szt. Ágoston: «*De Psalmis*» (Mp. Theol. Fol. 64.) 44, 52; «*Evangeliarium*» (Mp. Theol. Fol. 68.) 49, 52, 53; Szt. Pál: «*Epistolae*» (Mp. Theol. Fol. 69.) 60.
 Zaborovszky Béla 89.
 Zágráb 205.
 Zala vm. 32, 34, 221.
 Zalaapáti 34.
 Zapf Antal: «*Rákóczy-induló. Berlioz Hector után*» 5.
 Zeitler Julius: «*Ein bibliophiles Kabinettstück*» 212.
 «*Zeitschrift für Bücherfreunde*». VII. 1—6. sz. 211.
 «*Zentrablatt für Bauverwaltung*» szerk. aj. 133, 201. «— für Bibliothekswesen» 113—118, 212—215.

- Zimmermann E. Heinrich: «Vorkarolingische Miniaturen» 39—67.
«Zipser Bote» 108.
Zittere J.-B.: «Une voix de Cantabrie» (Paris, 1868.) 74.
Zlinszky Aladár 160.
Zola Émile 209.
Zolnai Béla 68.
Zoltai Lajos aj. 205.
Zoltvány Irén aj. 97, 133.
Zombori Városi Ktegylet kta 1916-ban 198, 199.
- Zoványi Jenő adalékok Szabó Károly régi m. ktához 78—80, 82, 83.
Zsák Wilfried katonai szolgálata 128.
Zsigmond m. kir. 135, 203.
Zsilinszky Mihály 28.
Zsinka Ferenc aj. 139; irod. működése 144; Konstantinápolyba megy 130.
Zürichi Zentralstelle für soziale Literatur der Schweiz aj. 97, 133.

Coloman d'Isoz : Le manuscrit original de la « Marche Rakoczy » de Berlioz. (Pp. 1—13. Avec trois fac-similés dans le texte.)

D'après ses *Mémoires* souvent inexacts, BERLIOZ composa la Marche de Rákóczy dans une seule nuit sur les instances d'un ami viennois qui lui remit un cahier d'anciennes chansons hongroises. Dans le *Spiegel* de Pest du 11 février 1846 nous lisons au contraire, que BERLIOZ ne se mit à la composition de la pièce qu'après son arrivé à Pest. Toute fois cette notice du journal de Pest ne sera qu'une réclame destinée à exciter l'intérêt du public. Selon l'opinion très vraisemblable de M. BOSCHOT, BERLIOZ dut l'idée de sa pièce à François LISZT qu'il rencontra en août 1845 à Bonne ou à Königswinter. A cette entrevue LISZT, apprenant que son ami a l'intention de visiter la Hongrie pendant sa tournée, lui aura conseillé d'arranger quelque pièce hongroise. La *Marche hongroise* fut donc composée selon toute vraisemblance dans le dernier trimestre de l'année 1845. Primitivement elle fut entièrement indépendante de *La damnation de Faust*, où l'artiste ne l'a introduite, d'après une lettre adressée à ERKEL, que depuis son voyage en Hongrie. Le manuscrit original de la Marche passa jusqu'à présent pour perdu ; d'après les *Mémoires* de BERLIOZ il le laissa en partant «à la ville de Pesth». D'une notice du journal hongrois *Honderű* nous apprenons que ce fut le comte Casimir BATTHYÁNY qui acquit la partition de la Marche de Rákóczy moyennant une rétribution de 500 francs. Le précieux manuscrit est maintenant dans la possession du Musée National Hongrois et y porte la côte 29. *Mus. Ms.* C'est un cahier in 4° de 32 pages, dont les deux derniers sont demeurés en blanc. Les sources probables de la composition furent *La marche de Rakoczy* de François LISZT, composée d'après KAPP en 1840, et les deux remaniements de la même marche par François ERKEL. Ce premier jet diffère en plusieurs points de la forme définitive insérée dans *La damnation de Faust* ; les sept dernières mesures de la première rédaction furent remplacées dans *La damnation de Faust* de 19 mesures nouvelles et non pas d'«une trentaine» comme l'affirme BERLIOZ. Des changements d'instrumentation furent introduits dans 34 mesures.

JOHANN VÁCZY : Probestück aus dem in Arbeit befindlichen Katalog der in der Széchényischen Bibliothek des Ungarischen National-Museums befindlichen Literarischen Korrespondenz. (Ss. 14—38.)

Das hier mitgeteilte Probestück enthält Regesten aus 104 Briefen ungarischer Schriftsteller. Die Regesten sind unter den Namen der Absender alphabetisch geordnet und je nach dem Adressaten chronologisch gruppiert.

Paul GULYÁS: Vorkarolingische Miniaturen. (Ss. 39—67.)

Ausführliche Analyse des im Verlage des Deutschen Vereins für Kunstwissenschaft 1916 erschienenen Tafelwerkes: *Vorkarolingische Miniaturen*. Herausgegeben von S. Heinrich ZIMMERMANN.

Zoltán BARANYAI: Supplément nouveau à la Bibliographie Française de la Hongrie de Ignace Kont. (Pp. 68—77.)

Les notices bibliographiques de ce supplément furent tirées pour la plupart de la bibliothèque privée de M. André HEVESY à Paris; quelquesunes viennent de la Bibliothèque Nationale de Paris et une seule de la Bibliothèque de l'Académie Hongroise des Sciences. L'auteur a dressé son supplément à Paris en juillet 1914.

Bibliothèque hongroise. (Pp. 78—88.)

Contributions au II. volume de l'Ancienne Bibliothèque Hongroise de Charles SZABÓ, communiquées par MM. Zoltán FERENCZI, Etienne HAMAR, Louis KEMÉNY et Eugène ZOVÁNYI.

DOCUMENTS INÉDITS.

Béla IVÁNYI: Die Bibliothek der Eperjeser Kirche in 1606. (Ss. 89—93.)

Das im Archiv der kgl. Freistadt Eperjes befindliche Verzeichnis vom Jahre 1606 führt insgesamt 175 Büchertitel an. In der jetzigen Kirchenbibliothek ist aber von den in diesem Verzeichnis angeführten Büchern leider nur ein einziger Band, der III. Teil der *Summa* ANTONINI FLORENTINI (Nürnberg, 1486, A. Koberger) vorhanden.

Ludwig KEMÉNY: Zur Geschichte der Kassaer Buchbinderinnung, 1760. (S. 93.)

In lateinischer Sprache abgefasste Innungsvorschriften, aus dem Archiv der kgl. Freistadt Kassa mitgeteilt.

INDICATEUR OFFICIEL.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im zweiten Quartal des Jahres 1917. (Ss. 94—96.)

Neuerwerbungen der Druckwerke-Abteilung: Pflichtexemplare 1743 St., Geschenke 313 St., Ankauf 1066 St., aus einer anderen Abteilung überwiesen 36 St., insgesamt 3158 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 5468 St. kleinere

Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugekommen. Auf Ankauf wurden verausgabt 4477'62 K. und 476'15 Mark. Im Lesesaal benützten 2741 Personen 6934 Bde. Ausgeliehen wurden an 727 Personen 2084 Bde. Im verflossenen Quartal wurden 1381 Werke katalogisiert. An die Buchbinderei wurden 531 Werke in 783 Bden überwiesen. In das Bureau der Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 707 Sendungen ein, von denselbst wurden 661 Briefe abgesendet, darunter 205 Reklamationen. Wegen Übertretung des G.-A. XLI. 18-7 wurde keine Buchdruckerei gerichtlich verfolgt.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek: 555 Jahrgänge in 10.530 Nummern als Pflichtexemplare, 1 Jahrgang in 44 Nummern als Geschenk, 1 Jahrgang in 156 Nummern aus der Druckwerke-Abteilung überwiesen, 24 Nummern als Ankauf, insgesamt also 557 Jahrgänge in 11.054 Nummern. Im Lesesaal benützten 596 Personen 1845 Zeitungsbände; ausgeliehen wurden an 43 Personen 257 Bde. Revidiert wurden 558 Jahrgänge in 15.529 Nummern katalogisiert 117 Jahrgänge.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung: Ankauf: 1 literarisches Analekt und 3 neuzeitige Handschriften; Geschenke: 1 Photographie und 2 Films, insgesamt 7 St. Im verflossenen Quartal benützten 36 Personen 26 Bde, 524 Briefe, 13 Codices, 3 Musikalien-Handschriften und 4 Analekta; verliehen wurden 12 Handschriften, 1 literarisches Analekt, 3 Codices und 21 Zeichnungen.

Die Folklore-Abteilung arbeitete an der Zusammenstellung der folkloristischen Bibliotheksbestände und verfertigte ca. 3200 Katalogzettel.

Neuerwerbungen des Archivs: im Schenkungswege 133 St. und als Vermächtnis 109 St. und 99 Faszikel; insgesamt 342 St. und 99 Faszikel. Von den Neuerwerbungen entfallen 104 St. auf das Mittelalter, 59 St. und 99 Faszikel auf die neuere Zeit, 1 St. auf die Sammlung der 1848-er Revolution, 2 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe und 176 St. auf die Partezettel. Benützt wurden von 91 Personen 15.243 St.; auswärts verliehen wurden 1414 St.

Die Kriegssammlung vermehrte sich in diesem Zeitraum um 9422 St., wovon 2459 St. als Pflichtexemplare oder amtliche Sendungen, 5001 St. durch Ankauf und 1962 St. im Schenkungswege zugeflossen sind. Auf Ankäufe wurden 1524'51 K, 2831'09 Mk., 1950'75 Francs und 118'35 holl. Gulden verwendet.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im dritten Quartal des Jahres 1917. (Ss. 97—99.)

Neuerwerbungen der Druckwerke-Abteilung: Pflichtexemplare 1425 St., Geschenke 271 St., Ankauf 150 St., aus einer anderen Abteilung überwiesen 481 St., amtliche Ausgabe 1 St., insgesamt 1851 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 869 St. kleinere Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugeflossen. Auf Ankauf wurden verausgabt 1186'64 K und 35'65 Mark. Im Lesesaal benützten 1434 Personen 2201 Bde. Ausgeliehen wurden an 538 Personen 1499 Bde. Im verflossenen Quartal wurden 720 Werke katalogisiert. An die

Buchbinderei wurden 273 Werke in 332 Bden überwiesen. In das Bureau der Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 554 Sendungen ein, von daselbst wurden 164 Briefe abgesendet, darunter 35 Reklamationen. Wegen Übertretung des G.-A. XVI: 1897 wurde keine einzige Buchdruckerei gerichtlich verfolgt.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek: 37 Jahrgänge in 15.957 Nummern als Pflichtexemplare, 25 Nummern als Geschenk, 9 Jahrgänge in 167 Nummern aus einer anderen Abteilung überwiesen; insgesamt also 46 Jahrgänge in 16.149 Nummern. Im Lesesaal benützten 426 Personen 1343 Zeitungsbände; ausgeliehen wurden an 50 Personen 247 Bde. Revidiert wurden 49 Jahrgänge in 14.247 Nummern.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung: Ankauf: 1 Photographie; Geschenk: 1 Gemälde; insgesamt 2 St. Auf Ankäufe wurden 350 K. zugewendet. Im verflossenen Quartal benützten 29 Personen 67 Bde, 219 Briefe und 10 Analekta; verliehen wurden 2 Handschriften.

Die Folklore-Abteilung arbeitete an der Zusammenstellung der einschlägigen Bibliotheksbestände und verfertigte ca 4000 Katalogzettel.

Neuerwerbungen des Archivs: durch Ankauf 44 St., im Schenkungswege 270 St., als Deposita 3 St., insgesamt 317 St. Auf Ankäufe wurden 200 K verausgabt. Von den Neuerwerbungen entfallen 68 St. auf das Mittelalter, 221 St. auf die neuere Zeit, 4 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe, 2 St. auf die Innungsschriften und 22 St. auf die Sammlung der 1848-er Revolution. Benützt wurden von 60 Personen 15.216 St.; auswärts verliehen wurden 279 St.

Die Kriegssammlung vermehrte sich in diesem Zeitraum um 8357 St., wovon 241 St. als amtliche Sendungen, 6009 St. durch Ankauf und 2107 St. im Schenkungswege zugeflossen sind. Auf Ankäufe wurden 207240 K, 295739 M und 53485 Frcs verwendet.

LITTÉRATURE.

(Pp. 100—112.)

1. Albert GÁRDONYI. (Ungarns Buchdruckerkunst und Buchhandel im 18. Jahrhundert, mit besonderer Rücksicht auf Buda und Pest.) Budapest, 1917. Der Verfasser, Oberarchivar der Haupt- und Residenzstadt Budapest, hatte nicht die Absicht, alle auf dieses Jahrhundert bezügliche veröffentlichte und unveröffentlichte Daten zu bearbeiten, sondern beschränkte sich auf das Zusammenstellen des im hauptstädtischen Archiv vorhandenen interessanteren Materials. Nach einer kurzen, die allgemeine Lage des ungarischen Buchdruckwesens und Buchhandels schildernden Einleitung, behandelt er die auf das Schicksal der LANDERER'schen Buchdruckerei bezüglichen Daten von ihrer Gründung in 1724 bis zum Jahre 1794. Neben dieser Offizin in Buda gedenkt er auch mehrerer Pester Duckereien, so der Unternehmungen Franz Anton EITZENBERGERS, Franz ROYERS und Johann Thomas TRATTNERS. Besonders wertvoll sind in diesem Teile zwei Bücherverzeichnisse, das eine ein

Verlagskatalog Johann Georg NOTTENSTEINS aus dem Jahre 1733, das andere ein Ausweis von 1784 über die zehnjährige Tätigkeit der Witwe Leopold Franz LANDERERS. Leider hat der Verfasser das Vergleichen dieser Verzeichnisse mit der Petrikschen Bibliographie und somit die bibliographische Ausbeutung derselben unterlassen. Viele interessante Angaben enthalten auch die auf die Kalender- und Lehrbücherprivilegien bezüglichen Akten, sowie die verschiedenen Verordnungen im Betreffe der Bücherzensur. Auch die Verhältnisse des Buchhandels werden in neues Licht gerückt. Aus Schriftstücken aus den dreissiger Jahren erhellt, dass die Abrechnung zwischen Verleger und Kommissionär schon damals nicht immer glatt zu verlaufen mochte. Im letzten Viertel des Jahrhunderts verursachte besonders die Zensur viele Störungen im ruhigen Geschäftsgange der Buchhändler. Ihre Existenz wurde ferner von den Wiener Buchhändlern oftmals gefährdet, die trotz der Einsprache des Magistrats Privilegien über Errichtung einer Pester Filiale durchzusetzen wussten. (Paul GULYÁS.) — 2. Paul GULYÁS: (Bibliothekspolymele.) Budapest, 1917. Diese neue Veröffentlichung des Verfassers behandelt auf breiter wissenschaftlicher Grundlage fussend zehn verschiedene bibliothekspolitische Probleme, von denen uns besonders drei interessieren. 1. Die fachgemässe Ausbildung unserer Bibliothekare. Von den Kandidaten der staatlichen wissenschaftlichen Bibliotheken wäre das Bestehen einer Fachprüfung erforderlich. Ihre praktische Ausbildung könnte sich in einer beliebigen staatlichen Bibliothek, ihre theoretische Ausbildung aber an der Universität Budapest vollziehen, wo zu diesem Behufe eine Professur zu errichten wäre. Das Hören der Vorlesungen dieses Professors sollte auch für Oberlehrerkandidaten der philologischen und historischen Fächer obligatorisch sein, da sie jetzt ohne jede fachgemässe Ausbildung mit der Leitung der Mittelschulbibliotheken betraut werden. Für die Ausbildung des Personals der übrigen wissenschaftlichen Bibliotheken sollten die Ferienkurse des Oberinspektors der Museen und Bibliotheken auch weiter aufrecht erhalten und mit dem Einsetzen einer Prüfung ergänzt werden. Die Ausbildung des Personals der Lesehallen könnte im Anschluss an eine vom Landessenat der Museen und Bibliotheken in der Umgebung Budapests, bestens in der Kispester Arbeiterkolonie zu errichtenden Muster-Lesehalle besorgt werden. Endlich für die Verwalter der ländlichen Volksbibliotheken sollte der Landes-senat Ferienkurse veranstalten. — 2. Gesamtverzeichnisse. Verfasser proponiert die Gesamtkataloge der in Ungarn vorhandenen Inkunabeln und Handschriften nach einheitlichen Grundsätzen zu bearbeiten und zu veröffentlichen. Diese Aufgabe sollte vom Oberinspektorat der Museen und Bibliotheken besorgt werden. Nur in Handschrift sollte dagegen hergestellt werden der Gesamtkatalog der ungarischen Hauptbibliotheken, der in einem dem Ungarischen National-Museum anzugliedernden Nationalen Bibliographischen Institute jedem Forscher zur Verfügung gestellt werden könnte. Dieses Institut könnte ferner auch die vollständige Jahresbibliographie der ungarischen Druckerzeugnisse, den Index der ungarischen Zeitschriftartikeln und andere bibliographische Arbeiten besorgen. — 3. Zentralisierung der musealen Bücherbestände. Ungarn ist im Vergleich zu anderen europäischen Kulturländern ziemlich arm an Hand-

schriften, Inkunabeln und alten ungarischen Drucken, und das wenige Vorhandene ist an viele schwer zugängliche Institute verteilt. Man sollte dieses Material in der Hauptstadt und in einigen grösseren Provinzstädten zentralisieren, wo es viel leichter zugänglich wäre. Sehr praktische Ratschläge enthält auch das Kapitel über die Begründung einer Zentralstelle für die Beschaffung der Bibliotheksmateriale. Auch über die Verwertung der Doubletten, das Sammeln der lokalen Literatur in den Provinzbibliotheken, die Organisation moderner Lesehallen und Volksbibliotheken, die Errichtung einer Zentralbibliothek für Blinde usw. enthält das Buch dieses tiefblickenden und äusserst praktisch veranlagten Fachmannes viele zu beherzigende Ratschläge. Auch darin pflichten wir ihm bei, dass unter den Nationalitäten die ungarische Gesinnung besonders durch das ungarische Land und Volk behandelnde populär verfasste Bücher und Übersetzungen der Hauptwerke der ungarischen Literatur gestärkt werden könnte. Das angenehm und klar abgefasste Werk GULYÁS' verdient nicht nur das Interesse der Fachleute, sondern auch der wissenschaftlichen Arbeiter, sowie aller derjenigen, denen die Sache der ungarischen Wissenschaft und Bildung angelegen ist. (Frau Irene NÉMETH-SEBESTYÉN.) — 3. Géza KACZIÁNY: (Die ungarische Memoiren-Literatur von 1848 bis 1914.) Budapest, 1917. Der gewandte Publizist führt in diesem Werke in einer etwas willkürlichen Gruppierung nicht weniger als 246 Memoiren-Schriftsteller an, darunter mehrere solche, deren Werk noch der Veröffentlichung harret. Die Zusammenstellung ist kein blosses Aufzählen der Titel, sondern der Verfasser gibt auch eine bündige, freilich nicht immer unparteiische Charakteristik der angeführten Memoiren. Leider wird bibliographische Genauigkeit bei den Titelangaben nicht angestrebt und es fehlt sogar recht oft die Jahres- und Nummerzahl der Zeitungen und Zeitschriften, wo die behandelten Aufzeichnungen erschienen sind. Referent führt auch einige Addenda an, die dem Verfasser entgangen sind. (Paul GULYÁS.) — 4. (*Verzeichnis* der Hauptstädtischen Pädagogischen Bücherei. I. Teil. Erziehungslehre.) Budapest, 1916. Der vornehm ausgestattete Band ist das Werk Mathias STEINDLS, des Oberbeamten der Hauptstädtischen Bibliothek. Bemerkenswert ist in der Vorrede der Passus, in welchem Verfasser die Unzulänglichkeit des Dewey'schen Dezimalsystems darlegt, das seitens der Hauptstädtischen Bibliothek mit besonderer Vorliebe propagiert wird. Jedoch konnte Verfasser sich von der Wirkung des Dezimalsystems nicht befreien, und begnügte sich damit, für die Pädagogische Bibliothek eine neue Variante desselben zu schaffen. Das Referat schliesst mit einer Polemik gegen jene Ausführungen des Vorwortes, welche beweisen sollten, dass der gedruckte Katalog in jeder Beziehung dem Zettelkataloge überlegen ist und letzteren überflüssig macht. (2.)

NOTICES.

(Pp. 119—128.)

Beförderungen im Beamtenkorps der Bibliothek des Ung. National-Museums. Seine kais. und apost. kön. Majestät geruhete Herrn Kustos Dr. Ladislaus BÁRTFAI-SZABÓ den Titel und Charakter eines Oberkustos, den

Herrn Hilfskustoden Dr. Konstantin SULICA und Dr. Josef HOLUB den Titel und Charakter eines Kustos allergnädigst zu verleihen.

L'état de la bibliothèque de l'université de Budapest en 1914, 1915 et 1916. L'augmentation des magasins signalée dans le rapport de 1913 ne remédia que pour quelques années à l'insuffisance des locaux. Vers la fin de 1916 l'encombrement des magasins se fit sentir de nouveau. La somme destinée aux acquisitions nouvelles limitée à 35.400 cour. fut portée dès le 1. janvier 1914 à 45.400 cour., ce qui permit à la direction de compléter le stock des livres. La guerre mondiale amena quelques altérations dans le fonctionnement de la bibliothèque. Plus que la moitié du personnel mâle de la bibliothèque: 18 personnes sur 31 font leur service militaire, de sorte qu'il fallut réduire les heures d'ouverture. Elles furent fixées pour les salles de travail de 9 à 2 heures du matin et pour la salle de lecture de 3 à 8 heures du soir. A côté des travaux courants, le personnel vient de terminer le catalogue des dissertations modernes des universités étrangères et a commencé celui des dissertations de jurisprudence des XVII. et XVIII. siècles. Ensuite on a renouvelé les reliures des collections manuscrites de HEVENESI, de PRAY et de KAPRINAY et terminé la revision de l'ancienne bibliothèque hongroise, dont le stock s'augmenta de 61 pièces jusqu'ici réparties dans les classes diverses du magasin des imprimés. — Dans le personnel nous remarquons les changements suivants: M. le conservateur Laurent TETZEL fut nommé premier conservateur, M. le conservateur Eugène BARBUL avança à la VII. classe d'appointements, M. Valentin HÓMAN et Mlle CZEKE, bibliothécaires avançaient à la VIII. classe d'appointements et M. HÓMAN reçut le titre et le caractère de conservateur, Mme Hélène ANTAL, née WALDBAUER, bibliothécaire surnuméraire et M. le dr. Aurelien POMPÉRY, ancien curé furent nommés bibliothécaires dans le IX. classe d'appointements. MM. Joseph FITZ, Ervin CZARÓ, Jean SIMONFI et Mlle Marie SÁNTAY surnuméraires furent nommés bibliothécaires surnuméraires. M. Géza GRÓSZ employé surnuméraire fut nommé dans la XI. classe d'appointements. Le nombre des dons et acquisitions s'élevait en 1914 à 7697 vols., en 1915 à 5781 vols. et en 1916 à 4376 vols. Nombre des volumes communiqués dans la salle de lecture: 76.453 vols. en 1914, 37.369 vols. en 1915 et 23.763 vols. en 1916; dans la salle de travail: 9631 vols. en 1914, 8014 vols. en 1915 et 9454 vols. en 1916; dans le département des manuscrits: 2033 pièces en 1914, 987 pièces en 1915 et 2832 pièces en 1916. Nombre des prêts à domicile: 14.319 vols. en 1914, 10.704 vols. en 1915 et 11.362 vols. en 1916.

L'activité de la bibliothèque municipale de Budapest en 1916. Selon le rapport du directeur trois membres du personnel furent appelés aux armes pendant l'exercice de 1916, M. Paul DRESCHER au contraire reçut le congé de réforme. Le secrétaire de la bibliothèque, M. Adolf BENZE périt dans le combat le 10 mai sur le champ de bataille russe. Dans le corps du personnel provisoire il y eut lieu de nombreux changements qui pesèrent gravement sur le service. Des employés provisoires 13 sont entrés dans le service de la bibliothèque et 9 l'ont quitté; des surnuméraires 27 sont entrés dans le service

et 22 l'ont quitté. Pendant l'été la direction arrangea pour les surnuméraires un cours de bibliothèque, terminé par un concours bibliographique, dont Mlle Marguerite NÉMETH a remporté le prix. Le nombre des nouvelles acquisitions s'éleva à 22.226 pièces, dont 10.574 pièces augmentèrent le stock de la bibliothèque centrale, tandis que 11.652 pièces furent réparties parmi les succursales. Dans la bibliothèque centrale on confectionna 58.499 fiches et dans le centre des succursales on en confectionna 24.836. La bibliothèque publia cinq livraisons de son Indicateur, deux listes des livres relatives à la guerre mondiale et trois catalogues des succursales. Le nombre total des volumes communiqués dans la bibliothèque centrale et dans les succursales a été 327.378, dont 68.172 volumes seulement furent communiqués sur place.

Entgegnung. Auf Johann MELICHS Artikel über die *vaterländische Literatur der Slovenen* bemerkt Robert BRAUN: 1. dass ihm MELICHS diesbezügliche, in dieser Zeitschrift erschienene Bibliographien deswegen entgangen sind, weil er seine Besprechung BONKÁLÓS auf dem Schlachtfelde schrieb, wo ihm bloss die Bibliothek eines slovenischen Priesters zur Verfügung stand und 2. dass er BONKÁLÓ überhaupt nicht rügte wegen seiner Unkenntnis der vaterländischen Literatur der Slovenen, sondern nur seine diesbezügliche Versäumnis nachholen wollte.

Réctification. Dans l'article de M. Coloman d'Isoz sur *Le manuscrit original de la « Marche Rakoczy » de Berlioz* les facsimilés 2. et 3. sont à transposer.

CHANGEMENTS DANS L'ÉTAT DES IMPRIMERIES HONGROISES DU 1. MAI 1917 AU 15. MARS 1918.

(P. 128.)

Les imprimeries marquées de ** sont dissoutes.

La bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois en 1917
(Pp. 129—144.).

Le rapport de la direction de la bibliothèque débute par des considérations sur l'insuffisance du personnel et des locaux. En 1917 le Musée National essuya une perte considérable par la mort de son ancien directeur, le baron Émeric de SZALAY. Son successeur M. Ladislav de FEJÉRPATAKY atteignit le soixantième anniversaire de sa naissance et le quarantième de son activité littéraire. A cette occasion il fut l'objet de chaleureuses manifestations de dévouement. Le corps des employés s'augmenta de M. le dr. Emil HARASZTI, professeur de lycé et agrégé d'université, qui fut attaché au Musée National pour y organiser la section de musique. M. le dr. François ZSINKA reçut une année de congé afin de continuer à Constantinople ses études historiques. — Parmi les publications de la bibliothèque parurent *La revue bibliographique hongroise* et le IV. volume du catalogue de la bibliothèque, redigés par M. le dr. Paul GULYÁS.

Nombre des affaires réglées: 500; celui des cartes d'admission: 1600.

Nombre total de l'accroissement dans les six départements de la bibliothèque: 186.423; lecteurs: 15.127; pièces communiquées: 102.409. Sommes dépensées pour les acquisitions: 33.082'60 couronnes, 15.884'41 marcs, 5148'10 francs, 178'15 florins hollandais, 1 livre sterl. et 21 couronnes suédoises (plus 24.000 cour pour la section de folklore).

Voici les données détaillées sur chaque département de la bibliothèque:

1. *Département des imprimés.* Accroissement: Dépôt légal 6834, dons 1056, acquisitions: 2317, transférés d'un autre département 41, édition officielle 1, en tout 10.249 articles. Il faut y ajouter 19.332 brochures et pièces volantes reçues en dépôt légal. Sommes allouées pour les acquisitions: 13.106'13 couronnes, 1798'65 marcs, 21 couronnes suédoises et 1 livre sterl.

Nombre des ouvrages catalogués: 4610; des fiches confectionnées: 6403 des volumes envoyés au relieur: 2112.

Le bureau de dépôt légal a reçu 3073 colis d'imprimés et expédié 2841 lettres ou réclamations. Le bureau n'intenta aucun procès contre les imprimeurs manquant à la loi du dépôt légal.

Nombre des visiteurs de la salle de lecture: 10.136; volumes communiqués 24.339; volumes prêtés à domicile: 6417.

2. *Département des journaux.* Accroissement: Dépôt légal: 80.266, dons 2355, acquisitions: 96, transférés d'un autre département: 461, en tout 83.181 articles. Somme allouée à l'acquisition: 32 couronnes.

Nombre des journaux catalogués : 292 ; numéros collationés : 61.917 ; volumes reliés : 310.

Nombre des visiteurs de la salle de lecture : 1724 ; volumes communiqués 4308 ; volumes prêtés à domicile : 1081.

3. *Département des manuscrits.* Acroissement : Dons et acquisitions : 24 articles. Sommes allouées pour les acquisitions : 748'50 couronnes et 20'30 marcs.

M. le professeur de lycée dr. Jean VÁCZY, provisoirement attaché à la Bibliothèque continua les registres des correspondances littéraires.

Nombre des lecteurs sur place : 135 ; pièces communiquées : 1464 ; manuscrits prêtés au dehors : 68.

4. *Département des chartes.* Acroissement : Dons : 907, legs : 109, acquisitions : 740, transférés d'un autre département : 10, dépôts perpétuels : 2266, en tout 4033 articles. Somme allouée pour les acquisitions : 2428 couronnes.

Répartition des documents classés dans le fonds du Musée : 177 pièces du moyen-âge ; 1078 pièces des temps modernes ; 32 pièces de l'époque de la révolution de 1848 : 42 lettres de noblesse ; 2 écrits de corporation ; 538 lettres de faire part. Parmi les nouvelles acquisitions nous devons mentionner les papiers du général Jules STAHEL, les lettres de l'Archiduc ETIENNE, les documents relatifs à la famille JEZERNICZKY, la lettre patente de FERDINAND I. contre la réforme de l'Autriche-Inférieure et les papiers du feu Joseph MADARÁSZ.

Des archives de famille déposées, celles des familles BUGARIN-HORVÁTH et GÖRGEY s'accrurent de plusieurs pièces nouvellement déposées.

Nombre des lecteurs sur place : 296 ; pièces communiquées : 71.288 ; documents prêtés au dehors : 1820.

5. *Collection de guerre.* Acroissement : Dons : 7657, acquisitions : 25.137, envois officiels : 5683, en tout 38.477 articles. Sommes allouées pour les acquisitions : 16.767'97 couronnes, 14.065'46 marcs, 5148'10 francs et 178'15 florins hollandais.

6. *Département de folklore.* Cette section se constitua par le don important de la section hongroise des *Folklore Fellows*, consistant de 31.127 pièces collectionnées par ses associations provinciales. De plus on acquit pour 24.000 couronnes une collection de livres de folklore et on confectionna 4353 fiches d'après le catalogue du département des imprimés.

Le rapport se termine par une bibliographie de l'activité littéraire du personnel.

Paul GULYÁS : Stefan Schnellers Bibliothekssystem. (Ss. 145—153.)

Dr. Stefan SCHNELLER, derzeit Professor der Pädagogik an der Universität Kolozsvár, hat als Rektor-Professor der Ev. Theologischen Akademie zu Pozsony im Jahre 1892 ein wissenschaftliches Bibliothekssystem ausgearbeitet, das als Einleitung zum Kataloge der Akademiebibliothek erschienen ist. Das auf Friedrich SCHLEIERMACHERS Einteilung der Wissenschaften fussende System

ist das einzige in Ungarn entstandene Bibliothekssystem, dessen Fächer philosophisch begründet wurden und kann deswegen auf historische Bedeutung Anspruch erheben. Leider war die Bibliothek, für deren Bestand es verfertigt wurde, viel zu gering und viel zu einseitig, um dass es alle Fächer in gleichem Masse befriedigen könnte. Die Übersicht des Schneller'schen Systems ist folgende: I. *Grundlegende Wissenschaften*. **A.** Formale Naturwissenschaften. I. Mathematik. II. Geometrie. — **B.** Naturkunde. I. Astronomie. II. Geologie. III. Botanik. IV. Zoologie. V. Physik und Chemie. — **C.** Ethnographie (nebst Statistik und Geographie). I. Im allgemeinen. II. Ungarn, Oesterreich. III. Andere Völker. — **D.** Geschichte. I. Im Allgemeinen. II. Ungarn, Oesterreich. III. Andere Völker. — **E.** Kulturgeschichte. I. Im Allgemeinen. II. Ungarn, Oesterreich. III. Andere Völker. — **F.** Glaubensgeschichte. I. Im Allgemeinen. II. Juden. III. Christen. *a)* Altchristliche Zeit. *b)* Kirchengeschichte. *c)* Ungarn, Oesterreich. *d)* Andere christl. Völker. *e)* Innen- und Aussenmission. IV. Andere Glaubensbekenntnisse. — **G.** Ethik und Politik. — **H.** Geschichte des Schönen. I. Im Allgemeinen. II. Architektur. III. Skulptur. IV. Malerei. V. Musik. VI. Schöne Literatur. *a)* Ungarisch. *b)* Deutsch. *c)* Slavisch. *d)* Griechisch. *e)* Lateinisch. *f)* Französisch. *g)* Englisch. *h)* Italienisch. — **I.** Geschichte der Philosophie. — **J.** Geschichte der Industrie, des Handels, der Oekonomie usw. — II. *Theoretische Wissenschaften*. **K.** Sprachwissenschaft. I. Im Allgemeinen. II. Finnisch-ugrisch (ungarisch). III. Deutsch. IV. Slavisch. V. Griechisch. VI. Lateinisch. VII. Französisch. VIII. Englisch. IX. Italienisch. X. Spanisch. XI. Semitisch. — **O.** Logik. — **M.** Anthropologie. I. Im Allgemeinen. II. Stomatologie. III. Anatomie. IV. Physiologie. V. Heilkunde. VI. Psychologie. — **P.** Systematische Philosophie. — **Q.** Religionsphilosophie. I. Im Allgemeinen. II. Hebräisch. III. Christlich (Dogmatik). IV. Andere Bekenntnisse. — **S.** Kulturkunde. I. Im Allgemeinen. II. Liturgik. III. Hymnologie und Asketik. IV. Missionskunde. V. Katechetik. VI. Homiletik. VII. Kirchenpolitik. — **Sz.** Aesthetik. I. Allgemeines. II. Architektur. III. Skulptur. IV. Malerei. V. Musik. VI. Poetik. VII. Rhetorik. — **T.** Soziologie. I. Allgemeines. II. Staatskunde. III. Rechtswissenschaft. — **W.** Nationalökonomie. — **U.** Pädagogik. I. Allgemeines. II. Elementarschulen. III. Mittelschulen. IV. Hochschulen. V. Populäre- und Jugendliteratur. — **Z.** Enzyklopädien. (Nach Wissensfächern eingeteilt.)

Julius BAROS: Arany, Petöfi und die Volksbücher. (Ss. 154—181.)

Nach einer allgemeinen Einleitung über die in den ungarischen Volksbüchern behandelten Stoffe wird nachgewiesen, dass die meist anonymen Verfasser mehrerer Volksbücher die grossen ungarischen Dichter auf das Schamloseste ausgebeutet hatten. So hat z. B. Peter TATÁR (= E. MEDVE) in einem epischen Werke: *Die Belagerung von Nagyida* mehrere Strophen aus dem *Toldi* des Johann ARANY wörtlich entlehnt, im übrigen aber den auch von ARANY behandelten Stoff ziemlich selbständig gestaltet. In einem anderen Werke desselben Verfassers, dessen spätere Auflagen anonym erschienen sind, *Leben des Oberstgenerals Josef Simonyi von Vitézvár* betitelt, begannen

wir wieder einer Entlehnung aus derselben Dichtung. Johann BÖNGÉRFS *Der gesegnete gute Sohn* ist eine servile Prosabearbeitung des Arany'schen *Toldi*. — *Das heldenmütige Leben und der traurige Tod des Nikolaus Toldi* ebenfalls aus der Feder des Peter TATÁR ist weiter nichts, als ein etwas gekürzter Abdruck zweier Arany'schen Dichtungen, des *Toldi* und des *Toldis Alter*. — In der anonym erschienenen «Volksdichtung» *Leben und Tod Budas, Bendeguz' Sohn*, werden zahlreiche Stellen aus ARANY'S Epos: *Budas Tod* verwendet. — Etwas selbständiger verfuhr der unbekannt «Verfasser» des Volksbuches: *Leben und Tod des Grafen Emerich Thökölyi, Stiefvater Franz Rákóczi's des II.* Das Werkchen ist weiter nichts, als ein Flickwerk aus fünf epischen Dichtungen Johann ARANY'S schlecht und recht zusammengefügt.

Auch der grosse Lyriker Alexander PETŐFI wurde nicht verschont. Peter TATÁR veröffentlichte z. B. eine *Burg Salgó*, das weiter nichts ist, als eine Bearbeitung in Alexandrinern der gleichbetitelten Petőfischen Dichtung. Besonders viel wurde ausgebeutet PETŐFIS volkstümliche epische Dichtung, der *Held János*. Peter TATÁR lieferte davon einen kaum umgestalteten Abdruck unter dem Titel *Die gefährliche Räuberhöhle*. Derselbe Verfasser veröffentlichte auch ein *Leben und Abenteuer des Mathias Ludas*, das neben dem gleichbetitelten humoristischen Epos des Michael FAZEKAS viele Stellen aus PETŐFIS *Wilder Pista* und *Held János* verwertet. Endlich ist Peter TATÁRS *Reich der Riesen und Hexen* aus *Held János* und *Toldi* zusammengeflickt.

Nos bibliothèques de province en 1916. (Pp. 182—199.)

Article fait d'après le rapport de l'Inspection supérieure des Musées et des Bibliothèques. — L'Inspection supérieure employa 265.000 couronnes à la subvention des bibliothèques et des musées lui soummis.

L'accroissement des bibliothèques fut très inégal. Nombre des acquisitions nouvelles (achats et dons): 102 vols. à Alsókubin, 3772 vols. à Arad, 377 vols. à Budapest (Bibliothèque RÁDAY), 1301 pièces à Debrecen (Académie Réformée), 8 vols. à Debrecen (Musée Municipal), 292 vols. à Eperjes, 131 vols. à Felka, 447 vols. à Gyulafejérvár (Bibl. du Musée), 1350 vols. et 1057 pièces à Kassa, 556 vols. à Kecskemét, 133 vols. à Keszthely, 427 vols. à Kiskunhalas, 322 vols. à Losoncz, 12 vols. à Lőcse, 2101 vols. à Marosvásárhely (Palais d'Éducation populaire), 61 vols. à Nagyszombat, 2088 vols. à Nagyvárad (Bibliothèque Municipale), 10 vols. à Nyiregyháza, 1469 pièces à Pápa, 72 pièces à Pécs, 536 vols. à Pozsony (Bibliothèque Municipale), 25 vols. à Pozsony (Musée municipal), 921 vols. à Sárospatak, 66 vols à Szatmár, 1607 vols. à Szeged, 693 vols. à Székelyudvarhely, 1076 vols. à Temesvár (Bibliothèque Municipale), 57 vols. à Temesvár (Musée d'histoire naturelle), 911 pièces à Temesvár (Musée historique), 24 vols. à Tiszafüred, 236 vols. à Versec, 33 vols. à Veszprém et 289 vols. à Zombor.

Nombre des volumes communiqués dans la salle de lecture: Budapest Bibliothèque RÁDAY 586 vols., Debrecen Académie Réformée ? vols., Eperjes 602 vols., Hódmezővásárhely 893 vols., Kassa 1420 vols., Marosvásárhely Palais d'Instruction populaire 1975 vols., Nagyvárad Bibliothèque Municipale

11.676 lecteurs, ? vols., Pápa 8012 vols., Szeged 7965 vols., Temesvár, Bibliothèque Municipale 8081 vols., Versec 18.540 vols. — Nombre des prêts à domicile: Alsókubin 795 vols., Arad 26.156 vols., Eperjes 836 vols., Kassa 17.855 vols., Késmárk 6798 vols., Kiskunhalas 1224 vols., Losonc 11.744 vols., Marosvásárhely: Palais d'Instruction populaire 61.705 vols., Nagyenyed 2809 vols., Nagyvárad 21.885 vols., Sárospatak 4300 vols., Szatmár 200 vols., Szeged 534 vols., Temesvár Bibliothèque Municipale 10.674 vols., Versec 11.791 vols. et Zombor 25.005 vols.

L'édifice ou les locaux de plusieurs bibliothèques furent occupés partiellement par le militaire ou bien par la Croix rouge. Ce fut le cas à Komárom, à Máramarosziget, à Pápa et à Szombathely.

INDICATEUR OFFICIEL.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im vierten Quartal des Jahres 1917. (Ss. 200—204.)

Neuerwerbungen der Druckwerke-Abteilung: Pflichtexemplare 1662 St., Geschenke 296 St., Ankauf 461 St., insgesamt 2419 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 8602 St. kleinere Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugekommen. Auf Ankauf wurden verausgabt 3508⁷⁷ K und 183⁸⁰ Mark. Im Lesesaal benützten 2813 Personen 7800 Bde. Ausgeliehen wurden an 659 Personen 1556 Bde. Im verflossenen Quartal wurden 890 Werke katalogisiert. An die Buchbinderei wurden 402 Werke in 504 Bden überwiesen. In das Bureau der Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 647 Sendungen ein, von daselbst wurden 1028 Briefe abgesendet, darunter 381 Reklamationen. Wegen Übertretung des G.-A. XLI. 1897 wurde keine Buchdruckerei gerichtlich verfolgt.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek: 45 Jahrgänge in 17.842 Nummern als Pflichtexemplare, 1500 Nummern als Geschenk, 35 Nummern aus der Druckwerke-Abteilung überwiesen, 2 Jahrgänge in 72 Nummern als Ankauf, insgesamt also 47 Jahrgänge in 19.459 Nummern. Im Lesesaal benützten 407 Personen 1035 Zeitungsbinden; ausgeliehen wurden an 45 Personen 375 Bde. Revidiert wurden 47 Jahrgänge in 13.498 Nummern, katalogisiert 175 Jahrgänge, gebunden wurden 310 Bde.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung: Ankauf: 2 neuzeitige Handschriften und 4 Literaturbriefe; Geschenk: 1 neuzeitige Handschrift, insgesamt 7 St. Auf Ankauf wurden 185 K verausgabt. Im verflossenen Quartal benützten 54 Personen 104 Bde und 209 Briefe; verliehen wurden 17 Handschriften.

Die Folklore-Abteilung arbeitete an der Zusammenstellung der folkloristischen Bibliotheksbestände und verfertigte ca. 4100 Katalogzettel. Die Nagyszalontaer Sammlung besteht aus 20 Balladen, 225 Liebesliedern, 523 Soldatenliedern, 132 vermischten Liedern, 2 Trauerliedern, 31 Epitaphien, 6 Märchen, 33 Sagen, 71 Räubergeschichten und 606 Aberglauben.

Neuerwerbungen des Archivs: als Ankauf 600 St., im Schenkungswege 380 St. und aus einer anderen Abteilung überwiesen 6 St.; insgesamt 986 St.

Die als Deposita verwalteten Familien-Archive vermehrten sich mit einer Kiste Schriften der Familie BUGARIN-HORVÁTH. Auf Ankauf wurden 1415 K verausgabt. Von den Neuerwerbungen entfallen 600 St. auf die neuere Zeit, 4 St. auf die Sammlung der 1848-er Revolution, 35 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe und 344 St. auf die Partezettel. Benützt wurden von 61 Personen 30.314 St.; auswärts verliehen wurden 23 St.

Die Kriegssammlung vermehrte sich in diesem Zeitraum um 11.578 St., wovon 1959 St. als Pflichtexemplare oder amtliche Sendungen, 8092 St. durch Ankauf und 1527 St. im Schenkungswege zugeflossen sind. Auf Ankäufe wurden 3421'42 K, 3056'84 Mk., 5942'80 Francs verwendet.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im ersten Quartal des Jahres 1918. (Ss. 204—207.)

Neuerwerbungen der Druckwerke-Abteilung: Pflichtexemplare 1665 St., Geschenke 214 St., Ankauf 717 St., aus einer anderen Abteilung überwiesen 24 St., insgesamt 2620 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 3082 St. kleinere Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugeflossen. Auf Ankauf wurden verausgabt 6650'62 K und 1048'45 Mark. Im Lesesaal benützten 2587 Personen 7354 Bde. Ausgeliehen wurden an 649 Personen 1484 Bde. Im verflossenen Quartal wurden 1020 Werke katalogisiert. An die Buchbinderei wurden 394 Werke in 469 Bden überwiesen. In das Bureau der Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 767 Sendungen ein, von daselbst wurden 755 Briefe abgesendet, darunter 171 Reklamationen. Wegen Übertretung des G.-A. XVII: 1897 wurde keine einzige Buchdruckerei gerichtlich verfolgt.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek: 205 Jahrgänge in 18.569 Nummern als Pflichtexemplare, 21 Nummern als Geschenk; insgesamt also 205 Jahrgänge in 18.590 Nummern. Im Lesesaal benützten 654 Personen 1563 Zeitungsbinden; ausgeliehen wurden an 59 Personen 457 Bde. Revidiert wurden 42 Jahrgänge in 10.871 Nummern, katalogisiert 333 Jahrgänge, neu gebunden 191 Bde.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung: Ankäufe: 1 neuzeitige Handschrift und 1 Musiker-Brief; Geschenke: 3 neuzeitige Handschriften und 3 Musikalien; aus einer anderen Abteilung überwiesen: 1 ungarisches Sprachdenkmal, 1 neuzeitige Handschrift und mehrere Musikalien; insgesamt 10 St. Auf Ankäufe wurden 175 K zugewendet. Im verflossenen Quartal benützten 64 Personen 165 Bde, 176 Briefe und 5 PETŐFI-Reliquien; verliehen wurden 45 Handschriften und 2 Photographien.

Die Folklore-Abteilung arbeitete an der Zusammenstellung der einschlägigen Bibliotheksbestände und verfertigte ca 4353 Katalogzettel.

Neuerwerbungen des Archivs: durch Ankauf 106 St., im Schenkungswege 119 St., aus einer anderen Abteilung überwiesen 1 St., insgesamt 226 St. Auf Ankäufe wurden 725 K verausgabt. Von den Neuerwerbungen entfallen 40 St. auf das Mittelalter, 112 St. auf die neuere Zeit, 3 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe, 2 St. auf die Innungsschriften, 7 St. auf die

Sammlung der 1848-er Revolution und 53 St. auf die Partezettel. Benützt wurden von 114 Personen 45.094 St.; auswärts verliehen wurden 2698 St.

Die Kriegssammlung vermehrte sich in diesem Zeitraum um 8390 St., wovon 306 St. als amtliche Sendungen, 6365 St. durch Ankauf und 1219 St. im Schenkungswege zugeflossen sind. Auf Ankäufe wurden 9116'66 K, 4035'46 M und 4079'15 Frcs verwendet.

LITTÉRATURE.

(Pp. 208—211.)

1. Alexandre ECKHARDT. (Les livres français du Palais d'instruction populaire à Arad.) Arad, 1917. Le Palais d'instruction populaire de Arad possède environ 5000 volumes français, pour la plupart du siècle dit philosophique. La majeure partie de ces volumes provient de la Bibliothèque ATZÉL. M. ECKHARDT vient de démontrer que ces livres français furent collectionnés par le comte Étienne CSÁKI et sa femme, née comtesse Juliette ERDÖDY, partisans décidés des philosophes français. La bibliothèque se trouvait à Homonna. La plupart des volumes achetés à Vienne furent reliés à Lőcse par la maison François KOLLÁR et HÖFFER. (Σ) — 2. Béla KŐHALMI: (Buch der Bücher. Bekenntnisse 87 ungarischer Dichter, Gelehrten, Künstler, Politiker und Verleger über ihre Lieblingslektüre), Budapest, 1918. Der hübsch ausgestattete Band enthält in Wahrheit nur 84 Bekenntnisse, da 3 Antworten ablehnend sind. Der Herausgeber hat 200 Zirkulare verschickt, aus der Liste der eingelaufenen Antworten ist jedoch zu ersehen, dass mit diesem Maszstabe bemessen, wenigstens 2000 Personen aufgefordert sein sollten. Jede Antwort wurde vom Herausgeber in ziemlich marktschreierischem Ton einkonferiert und recht willkürlich eingeschächtelt. In der Einleitung wird eine nicht ganz lückenlose Übersicht der Musterverzeichnisse gegeben, was darauf schliessen lässt, dass der Herausgeber diese ganz persönlichen Bekenntnisse als Vademecum bei der Bücherauswahl zu betrachten wünscht. Auf diesen Bekenntnissen fussend wird auch eine «Rangliste» der Schriftsteller gegeben, aus der sich aber nicht der Rang der Schriftsteller, sondern höchstens der Rang der Leser ergibt. (Bibliophil.) — 3. Emerich BARCZA: Bibliographie der mitteleuropäischen Zollunionsfrage. Budapest, 1917. Diese sorgfältige Zusammenstellung zählt fast 2000 Nummern nach Sprachen geordnet. Bei einer ungarischen Veröffentlichung wirkt es etwas sonderbar, dass die ungarische Literatur an letzte Stelle gesetzt wurde. (—sp—) 4. E. MIKLÓS: De Hongaarschen bijbelen in Nederland. S. l. 1917. Extrait de la revue bibliographique «Het Boek». L'auteur traite dans cette étude consciencieuse des éditions complètes ou parcelles des Bibles hongroises parues en Hollande de 1620 à 1794. (G—l.)

NOTICES.

(Pp. 216—222.)

Auszeichnungen. Seine kais. und apost. kön. Majestät geruhten Herrn Abteilungsdirektor Dr. Julius SEBESTYÉN den Titel eines kgl. ung. Hofrates

und Herrn Dr. Paul GULYÁS das bürgerliche Kriegsverdienstkreuz zweiter Klasse gnädigst zu verleihen.

Ernennungen. Seine kais. und apost. königl. Maiestät geruhen Herrn Dr. Johann MELICH zum wirklichen Abteilungsdirector zu ernennen. — Das löbliche Ministerium für Kultus und Unterricht hatte die Herren Dr. Konstantin SULICA und Dr. Josef HOLUB zu Kustoden, Herrn Dr. Anton SIKABONYI zum besoldeten Hilfskustos ernannt.

Todesfälle. Stefan BORSOS, Gymnasiallehrer und Bibliothekar der ref. Hochschule zu Pápa, starb daselbst am 12. April 1918, in seinem 55. Lebensjahre. Sein Hauptwerk war: Katalog und kurze Geschichte der Bibliothek der Pápaer Hochschule (Pápa, 1901.) in ungarischer Sprache. — Näher trifft uns der Verlust, den das ungarische Bibliothekswesen mit dem am 1. August 1918 eingetretenen Tode des Gymnasiallehrers Dr. Johann VÁCZY erlitt. VÁCZY begann seine Laufbahn an der Bibliothek des Ung. National-Museums, wurde später wegen ungünstiger Beförderungszustände Oberlehrer, kehrte jedoch in seinen letzten Lebensjahren wieder zum National-Museum zurück, wo er die Rege-sterung der Literaturbriefe in Arbeit nahm. Dieses sein letztes Werk blieb leider unbeendet. — Am letzten Septembertage verblich endlich Dr. Ervin SZABÓ, Direktor der Städtischen Bibliothek in Budapest, der sich in der modernen Umgestaltung dieser Bibliothek nach amerikanischem Muster besondere Verdienste erwarb. Seine bibliothekarische Laufbahn begann er im Abgeordnetenhaus, wurde später Leiter der Bibliothek der Industrie- und Handelskammer, wo er das Dezimal-System eingeführt hatte und trat im Jahre 1904 in die Dienste der Hauptstadt. Dr. SZABÓ, als Soziologe und Sozialist der extremsten Richtung legte in dem ihm anvertrauten Insitute besonderes Gewicht auf die Ergänzung der sozialwissenschaftlichen Bestände und obschon er in dieser Richtung Parteilosigkeit bestrebte, erlitt er mehrere Angriffe wegen angeblicher Parteilichkeit. Seine Hauptwerke bibliographischer Richtung sind der Katalog der Bibliothek der Industrie- und Handelskammer, sowie eine Bearbeitung des Dewey'schen Systems. (P. G.)

Berichtigung zur alten ungarischen Bibliothek. Karl SZABÓ verzeichnet in seiner Alten ungarischen Bibliothek zwei vollständige Exemplare der von Franz HUNYADI verfassten Geschichte Trojas (Kolozsvár, 1577). Das eine Exemplar ist seitdem verschollen, das andere aber, im Besitze des Ung. National-Museums, erwies sich als unvollständig, da seine letzten drei Blätter aus einer anderen historischen Dichtung, aus dem *Paris und die griechische Helene* des Lévaer Anonymus (Kolozsvár, 1576) herrühren. Von der letztgenannten Dichtung war bis jetzt nur ein zehnt Blatt zählendes Bruchstück vorhanden, ebenfalls in der Bibliothek des National-Museums, welches durch diesen Fund teilweise ergänzt wurde. (J. K.)

Noch ein Wort über die ungarischen Lesehallen. Polemik gegen mehrere Behauptungen eines so betitelten Aufsatzes von Josef MIHALIK in dem *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*. (Paul GULYÁS.)